

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

HUKUK YARGILAMASINDA TANIĞIN DİNLENME ŞEKLİ

Elif ŞAHİN

Tez Danışmanı
Dr. Mustafa GÖKSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
MEDENİ USÛL VE İCRA İFLAS HUKUKU BİLİM DALI

Haziran 2023

HUKUK YARGILAMASINDA TANIĞIN DİNLENME ŞEKLİ

Elif ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
MEDENİ USÛL VE İCRA İFLAS HUKUKU BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ
ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM
ENSTİTÜSÜ

Haziran 2023

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Elif ŞAHİN

14/06/2023

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Medeni Usûl ve İcra İflas Hukuku Programı yüksek lisans öğrencisi tarafından hazırlanan Hukuk Yargılamasında Tanığın Dinlenme Şekli Başlıklı tez çalışması 14/06/2023 tarih ve saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak **KABUL** edilmiştir.

Kabul

Ret

Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

☒☐

Doç. Dr. Emel Hanağası

Ankara Üniversitesi

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

☒☐

Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Göksu

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

☒☐

Dr. Öğretim Üyesi Zeynep Bahadır

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

HUKUK YARGILAMASINDA TANIĞIN DİNLENME ŞEKLİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Ad SOYAD

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Haziran 2023

ÖZET

Dava konusu vakıaların her zaman belge ile ispatının mümkün olmaması tanık delilini ispat bakımından vazgeçilmez kılmaktadır. Ancak tanığın taraflar ile arasındaki şahsi ilişkiler nedeniyle doğru beyanda bulunmama ya da vakıalara yalnızca bir tarafın gözünden bakma eğiliminde olması, aynı vakıayı gören birden fazla kişinin aynı olaydan farklı çıkarımlarda bulunması, tanık beyanının delil değerini düşürmektedir. Tanık delilinin yalnız sözlü beyandan ibaret olduğu göz önüne alındığında, tanığın söylediklerinin doğru olup olmadığının kesin olarak tespiti de mümkün olmadığından Kanun koyucu tanığın doğru beyanda bulunmasını temin için katı kurallar koymuştur. Bu kapsamda özellikle usûl ekonomisi ilkesi çerçevesinde, tanık listesi verilmesinden tanığın beyanının alınmasına kadar tanık delilinin toplanması belirli usûl kurallarına bağlanmıştır. Yargı kararlarında da tanık beyanının delil değeri nedeniyle usûlüne uygun ikmal edilmesinin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Gelenen aşamada yapılan yeni düzenlemelerle de tanık dinleme usûlüne ilişkin kurallar pekiştirilmiştir.

Bilim : 51101
Kodu
Anahtar : Medeni Usûl ve İcra İflas Hukuku, Tanık, Medeni Yargıda Tanık Dinlenmesi
Kelimeler
Sayfa : 150
Adedi
Tez
Danışmanı : Dr. Mustafa Göksu
Öğrenci :
ORCID ID :

HEARING A WITNESS IN CIVIL TRIALS

(M.Sc. Thesis)

Elif ŞAHİN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

June 2023

ABSTRACT

The fact that it is not always possible to prove the facts of the case with documents makes the witness evidence indispensable in terms of proof. However, it is undoubtedly that, there are some reasons to reduce the evidentiary value of the witness statement as compared to proof based on documents such as non-objective statement tendency of witness or difference between inference of witnesses that confront with same case. Furthermore, because of the fact that witness evidence is only supported by oral statement, the legislator is obliged set strict rules to ensure correct statement of witness statement. Especially within the scope of procedural economy principle, the collection of witness evidence, from the submission of the witness list to the receipt of the witness statement, is regulated with strict procedural rules. Hence, the importance of strict following of procedural rules regarding the witness evidence could be clearly seen in judicial decisions owing to its evidential value. Rules regarding the witness hearing procedure have been reinforced with current regulations.

Science Code : 51101
Key Words : Civil Procedure and Enforcement Bankruptcy Law, Witness, Hearing of Witnesses in Civil Court
Page Number : 150
Supervisor : Ass. Prof. Mustafa Goksu
Student ORCID ID :

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
1.GİRİŞ	1
2. TANIK DELİLİ	3
2.1. GENEL OLARAK	3
2.2. TANIKLARIN BİLDİRİLMESİ	6
2.2.1. Tanık Gösterme	6
2.2.1.1. Tanıklık sıfatı	6
2.2.1.1.1. Çocukların tanıklığı.....	8
2.2.1.1.2. Tarafın, kanuni temsilcinin ve davaya katılan üçüncü kişilerin tanıklığı	9
Tarafın ve kanuni temsilcinin tanıklığı	9
Dava arkadaşlarının tanıklığı	12
Birleşen davalarda tanıklık	13
Davaya müdahalede tanıklık.....	14
2.2.1.1.3. Yargı mensuplarının tanıklığı.....	16
Vekilin tanıklığı.....	16
Davaya bakan hâkimin, hukuk yargılamasına katılan savcının ve zabıt kâtabinin tanıklığı	17
Bilirkişinin ve uzmanın tanıklığı	19
2.2.1.2. Tanıklığın izne bağlı olduğu haller.....	21
2.2.1.3. Tanık gösterme usûlü	23
2.2.2. Tanık Listesi Verilmesi	27
2.2.2.1. Genel olarak	27
2.2.2.2. Tanık listesi verilme zamanı.....	29
2.2.2.3. Tanık listesinin mahkemeye sunulması	33
2.2.2.4. İkinci tanık listesi verme yasağı	41
2.2.2.4.1. Dava konusu vakıaların değişmesi halinde ikinci tanık listesi verilmesi.....	43
2.2.2.4.2. Karşı tarafın muvafakati bulunması veya delil sözleşmesi yapılması halinde ikinci tanık listesi verilmesi.....	46
2.2.2.4.3. İkinci tanık listesi verilebileceği değerlendirilen haller.....	48
2.2.3. Tanıklara İtiraz.....	52
2.3. TANIĞIN ÇAĞRILMASI	54
2.3.1 Tanığa Tebligat Yapılması.....	54
2.3.2. Tanığın Zorla Getirilmesi.....	58
2.4. TANIKLIKTAN ÇEKİNME	60
3. TANIĞIN DİNLENMESİ	65

3.1. TANIĞIN BEYANININ ALINMASI	65
3.1.1. <i>Tanığın Davaya Bakan Mahkemece Dinlenmesi</i>	65
3.1.1.1. Genel olarak	65
3.1.1.2. Tanığın duruşmada dinlenmesi.....	67
3.1.1.2.1. Tanığın kimlik tespitinin yapılması.....	67
3.1.1.2.2. Tanığa görevinin öneminin anlatılması	69
3.1.1.2.3. Tanığa yemin ettirilmesi	70
3.1.1.2.4. Tanık beyanının elde edilmesi.....	73
Genel olarak.....	73
Tanıkların dinlenmesi sırasında tarafların hazır bulunması	74
Tanıkların dinlenmesi	77
Tanıkların ayrı ayrı dinlenmesi.....	77
Tanıkların sözlü olarak dinlenmesi.....	78
Tanığın yazılı belge kullanması.....	80
Tanığa soru sorulması	81
Tarafların ve vekillerinin tanığa soru sorması ve hâkimin yetkisi.....	81
Tanığa sorulacak soruların kapsamı ve niteliği	82
Tanığa soru sorma usûlü	84
Çapraz sorgu	85
Dolaylı tanıklık.....	86
Yasak davranışlar	88
3.1.1.2.5. Tercüman yardımıyla tanık beyanının elde edilmesi	89
3.1.1.2.6. Sağır ve dilsiz tanıklar ile okuma yazma bilmeyen tanıkların beyanının elde edilmesi	91
3.1.1.2.7. Çocuk tanıkların beyanının elde edilmesi	92
3.1.1.2.8. Ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla tanık beyanının elde edilmesi	96
3.1.1.2.9. Toplu mahkemelerde tanık beyanının elde edilmesi	98
3.1.1.2.10. Kapalı duruşmada tanık beyanının elde edilmesi	100
3.1.1.3. Tanık beyanlarındaki çelişkilerin giderilmesi.....	102
3.1.1.3.1. Çelişkilerin giderilmesi için tanıkların yeniden dinlenmesi	102
3.1.1.3.2. Çelişkilerin giderilmesi için tanıkların yüzleştirilmesi	103
3.1.1.4. Tanık ifadelerinin tutanağa geçirilmesi	104
3.1.1.5. Tanıklardan bir kısmının dinlenilmesi ile yetinilmesi	107
3.1.2. <i>Tanığın Mahkeme Dışında Dinlenmesi</i>	109
3.1.2.1. Tanığın keşif mahallinde dinlenmesi.....	109
3.1.2.2. Tanığın dava konusunun bulunduğu yerde dinlenmesi.....	110
3.1.2.3. Gelemeyen tanığın bulunduğu yerde dinlenmesi.....	112
3.1.3. <i>Tanığın İstinabe ile Dinlenmesi</i>	112
3.1.3.1. Yurt içinde ve fakat mahkemenin yargı çevresi dışında yaşayan tanıkların dinlenmesi	113
3.1.3.2. Yurt dışında yaşayan tanıkların dinlenmesi	115
3.1.4. <i>Tanığın Beyanının Yazılı Soru Kâğıdı Gönderilmek Suretiyle Alınması</i>	117

3.2. TANIĞI DİNLETMEKTEN VAZGEÇME	121
3.3. TANIK BEYANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	122
3.4. YALAN TANIKLIK.....	124
3.5. TANIĞA ÖDENECEK ÜCRET VE GİDERLER.....	125
4. SONUÇ	127
KAYNAKLAR	131
ÖZGEÇMİŞ.....	139

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

A.g.e
A.g.m
Aşa.
Bkz.
C.
Dn.
E.
S.e.t.
HD.
HGK
HMK
HUMK
K.
Karş.
M.
MİHDER
RG.
S.
S.
T.
TMK
Vd.
Y.

Açıklamalar

Adı Geçen Eser
Adı Geçen Makale
Aşağı
Bakınız
Cilt
Dipnot
Esas
Son Erişim Tarihi
Hukuk Dairesi
Hukuk Genel Kurulu
Hukuk Muhakemeleri Kanunu
Hukuk Muhakemeleri Usûlü Kanunu
Karar
Karşı Yönde
Madde
Medeni Usûl Ve İcra İflas Hukuku Dergisi
Resmi Gazete
Sayfa
Sayı
Tarih
Türk Medeni Kanunu
Ve Devamı
Yıl

1. GİRİŞ

Roma hukukundan günümüze neredeyse tüm hukuk sistemlerinde tanıklık, uyuşmazlığın çözümünde dikkate alınan bir delil olarak kabul olunmuştur. Nitekim uyuşmazlığa konu olayın veya vakıanın gerçekleştiği veya gerçekleşmediğinin belge yoluyla ortaya konulması her zaman için mümkün olmamaktadır. Hal böyle iken vakıanın ispatı için tanığın bilgisine başvurulması zorunluluğu tanık delilini de vazgeçilmez kılmaktadır.

Tanıklık, geçmiş zamanda meydana gelen olaylara ilişkin olduğundan, tanığın, olayı veya ayrıntıları unutma ihtimalinin yüksek olduğu, her insanın olaylara bakışının farklı olması nedeniyle her tanığın aynı olayda başka ayrıntılara dikkat etmiş olabileceği, tanığın isteyerek veya istemeyerek şahit olduğu olayları değiştirebileceği ya da kendi perspektifinden aktarabileceği, tanık ile taraflar arasında bir menfaat ilişkisinin varlığının tanığı doğru söylemekten alıkoyabileceği gibi gerekçelerle tanık beyanının güvenilir bir delil olmadığı çoğunlukla ifade edilmektedir. Bununla birlikte tanığın manevi yönden eksikliği sebebiyle bilerek gerçeğe aykırı beyanda bulunabilmesinin de mümkün olması karşısında tanık beyanının zayıf bir ispat aracı olduğu, bu nedenle de ancak küçük meblağlar ve senede bağlanması mümkün olmayan hukukî işlemler ile fiiller bakımından geçerli olabileceği kabul edilmektedir.

Dava konusu vakıaların ispatı bakımından, çoğu zaman olayın tanığı dışında başkaca delil bulunmaması, özellikle maddi olguların yazıya dökülmesinin mümkün olmaması bu nedenle de vakıayı ispat edebilmenin başka yolu olmaması gibi sebeplerle Kanun koyucu, uyuşmazlığın tarafları dışında kalan herkesin tanık olabileceğini kabul etmiştir. Bu nedenle taraflarla arasında menfaati olan, yaşı küçük olan veya doğru söyleyeceği hususunda şüphe bulunan kişilerin de tanıklık yapabileceği dikkate alınarak tanık beyanlarının mahkeme tarafından serbestçe değerlendirileceğini düzenlenmiştir.

Tanık beyanının delil değerinin zayıf olması dikkate alınarak ve kimi zaman dava neticesinin yalnızca tanık beyanlarına dayandırılacağına da bilinci ile tanığın çok dikkatli bir şekilde dinlenmesi ve doğru bilginin elde edilebilmesinin sağlanabilmesi açısından tanık beyanının elde edilmesi ile ilgili işlemlerin titizlikle yürütülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda tanıkların mahkemeye bildirilmesinden beyanların tutanağa geçirilerek

değerlendirilmesine kadar tüm süreç belirli usûl kurallarına bağlanmıştır. Yine son dönemde yapılan kanun değişiklikleri ile mahkemenin tanığın şahsına ve beyanına güven olup olmayacağını takdir ettikten sonra tanık beyanlarını hükme esas alıp almayacağına karar verebilmesine destek olacak hükümler ihdas edilmiştir. Bu anlamda mahkemenin tanığı bizzat dinleyerek tanıkların mali, ahlaki, mesleki durumları ile yaşam tarzlarını göz önüne alarak taraflarla arasında bir menfaat ilişkisi ya da husumet bulunup bulunmadığını tespit edebilmesine imkân sağlanması hedeflenmiştir.

Çalışmamızda, bahsedilen hususlar ışığında ve mevzuatta yapılan değişiklikler doğrultusunda tanığın dinlenmesine ilişkin olarak uygulamada karşılaşılan sorunları, bunlara ilişkin doktrinde yer alan eleştirileri, yargı kararları doğrultusunda da değerlendirerek bu hususta yapılacak olan çalışmalara katkı sağlamak hedeflenmektedir.

Tez çalışmamızda hukuk yargılamasında bir takdiri delil olarak yerini bulan tanık beyanı ve tanıklık hakkında genel açıklamalar yapılacak ve bu kapsamda önce tanık delilinin önemi ve vazgeçilmez olması karşısında takdiri delil olarak ihdas edilmesinin sebepleri üzerinde durulacaktır. Ardından kimlerin tanık olabileceğine ilişkin açıklamalar ile tanık gösterme ve tanık listesi verilmesi gibi usûl işlemlerine asıl konumuzla sınırlı olacak şekilde kısaca yer verildikten sonra konumuzun esasını oluşturan tanığın dinlenmesine ilişkin açıklamalara geçilecektir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde tanığın davaya bakan mahkemece dinlenmesi incelenecek olup bu aşamada tanığın beyanının elde edilmesine yönelik usûlî işlemler ile bu kapsamda uygulamada karşılaşılan sorunlara işaret edilecek ve dikkat edilmesi gerekenler üzerinde durulacaktır. Bu aşamada tanığın toplu mahkemede dinlenmesi, kapalı duruşmada dinlenmesi, bilirkişi veya tercüman aracılığıyla dinlenmesi gibi hususlar da inceleme konusu yapılacaktır. Ardından, tanığın mahkeme dışında ve istinabe yoluyla dinlenmesi ile beyanının yazılı soru kâğıdı gönderilmesi suretiyle alınması konularına yer verilecek, tanık beyanının bu şekilde elde edilmesine yönelik pratik faydalar ve sakıncalar üzerinde durulacaktır. Son olarak tanık dinletmekten vazgeçme, tanığın beyanlarının değerlendirilmesi ve yalan tanıklık konularına ilişkin usûl ve esaslara yer verilecektir.

2. TANIK DELİLİ

2.1. Genel Olarak

Dava konusu hakkın ve bu hakkın varlığına ilişkin olarak yapılan savunmanın dayandırıldığı vakıaların doğru olup olmadığına ilişkin olarak mahkemenin bir kanaate varmasını sağlama faaliyeti ispat; ispat faaliyeti için başvurulacak araçlar ise delil olarak adlandırılmaktadır¹. Doktrinde delil kavramı üzerine birçok tanım yapılmış, delil kavramı çeşitli tasniflerle ele alınmış olsa da doktrinde “*dar anlamda delil*”² olarak nitelenen ve davada çekişmeli olduğu saptanan vakıalara doğrudan temas eden delillerin maddi gerçeğe ulaşma kabiliyetini haiz olduğu noktasında ihtilaf bulunmamaktadır. Bu anlamda doktrinde dar anlamda delil olarak yalnızca senet ve tanığın yer aldığı değerlendirilmekle; senedin hukukî işlemin içeriği ile taraf iradelerini, tanığın ise çekişmeli vakıa hakkında gözlem ve bilgisiyile vakıanın oluşunu doğrudan ispat ettiği ifade edilmektedir³. Bu anlamda tanığın doğrudan uyuşmazlık konusu vakıaya temas etmiş olması, hukuk yargılamasında tanık delilinin önem ve değerini pekiştirmekte ve tanıktan uyuşmazlık konusu vakıanın aydınlanabilmesi için sağlanabilecek en yüksek faydanın nasıl sağlanacağı hususu önem kazanmaktadır.

Tanıklık, davanın tarafları dışındaki kişilerin, dava konusu vakıalar hakkında duyu organları ile edindikleri bilgileri mahkemeye bildirmeleri olarak tanımlanmaktadır⁴. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun ispat kuralları

¹ ARSLAN, R., YILMAZ, E., TAŞPINAR AYVAZ, S., & HANAĞASI, E. (2019). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 380-381 (ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl); KURU, B. (2019). *İstinaf İstemine Göre Yazılmış Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 232-233 (KURU, İstinaf Sistemine Göre); PEKCANİTEZ, H., ATALAY, O., & ÖZEKES, M. (2019). *Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul, s. 402 (PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, Ders Kitabı); ATALI, M., ERMENEK, İ., & ERDOĞAN, E. (2019). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 461 (ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, Usûl); GÖRGÜN, L. Ş., BÖRÜ, L., TORAMAN, B., & KODAKOĞLU, M. (2019). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 481; KURU, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü* (Cilt II). İstanbul, s. 1966 (KURU; Usûl II); BUDAK, A. C., & KARAASLAN, V. (2018). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 212; KONURALP, H. (2009). *Medeni Usûl Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*. Ankara, s. 8-9.

² Delil kavramı üzerine değerlendirmeler için bkz. ATALAY, O. (2009). Delil Kavramı Üzerine. *Haluk Konuralp Anısına Armağan* (s. 129-138). içinde Ankara, s. 129-138 (ATALAY; Delil Kavramı Üzerine); KONURALP, a.g.e, 2009, s. 10-12.

³ ATALAY; Delil Kavramı Üzerine, s. 131; KONURALP, a.g.e, 2009, s. 11.

⁴ BİLGE, N., & ÖNEN, E. (1978). *Medeni Yargılama Hukuku*. Ankara, s. 522; POSTACIOĞLU, İ. E. (1975). *Medeni Usûl Hukuku Dersleri*. İstanbul, s. 647 (POSTACIOĞLU; Usûl); ÜSTÜNDAĞ, S. (2000). *Medeni Yargılama Hukuku*. İstanbul, s. 731; ANSAY, S. Ş. (1957). *Hukuk Yargılama Usûlleri*. Ankara, s. 259; ÖNEN, E. (1979). *Medeni yargılama hukuku*. Ankara, s. 214; KURU, B., ARSLAN, R., & YILMAZ, E. (2013). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara s. 415; KURU, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü* (Cilt III). İstanbul, s. 2567 (KURU; Usûl III); ATALAY, O. (2017). *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*. İstanbul, s. 1887 (ATALAY; Pekcanitez Usûl); ALANGOYA, Y.,

gereği, Kanunun senetle ispatı zorunlu kıldığı hallerde tanıkla ispat yapılamaz (HMK m. 200). Başka bir deyişle tanık, yalnızca Kanunun kesin delille ispat zorunluluğu getirmediği hallerde dinlenebilir⁵. Bu durum tanık delilinin güvenilirliğinin düşük, zayıf bir ispat aracı olmasının yanında, muhtevası gereği ispat faaliyeti bakımından da vazgeçilmez olmasından kaynaklanmaktadır. Zira bu nedenlerle de tanık delilinin takdiri delil olarak düzenlendiği ve hâkimin tanık beyanlarını serbestçe değerlendirebileceği, neticede tanık beyanının bağlayıcı olmadığı kabul edilmektedir⁶.

Tanıklık, geçmiş zamanda meydana gelen olaylara ilişkin olduğundan, tanığın, olayı veya ayrıntıları unutma ihtimalinin yüksek olduğu⁷, her insanın olaylara bakışının farklı olması nedeniyle her tanığın aynı olayda başka ayrıntılara dikkat etmiş olabileceği⁸, tanığın isteyerek veya istemeyerek şahit olduğu olayları değiştirebileceği ya da kendi perspektifinden aktarabileceği⁹, tanık ile taraflar arasında bir menfaat ilişkisinin varlığının tanığı doğru söylemekten alıkoyabileceği¹⁰ gibi gerekçelerle tanık beyanının güvenilir bir delil olmadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte tanığın

---

YILDIRIM, K., & DEREN YILDIRIM, N. (2011). *Medeni Usûl Hukuku Esasları*. İstanbul, s. 352; BİLGE, N. (1967). *Medeni Yargılama Hukuku*. Ankara, s. 462; KARAFAKİH, İ. H. (1952). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü Esasları*. Ankara, s. 198; YILMAZ, E. (2017). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (Cilt III). Ankara, s. 2664 (YILMAZ; Şerh); ÖZTÜRK, B. (1994). *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara, s. 309.

⁵ Senetle ispat zorunluluğu ve istisnaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; POSTACIOĞLU, İ., & ALTAY, S. (2015). *Medeni Usûl Hukuku Dersleri*. İstanbul, s. 712-714. Roma hukukunda da vakıanın bir yazılı belgeye karşı tanıkla ispat edilebilmesi için en az 5 tanık gösterilmesi gerekmekteydi; KARADENİZ ÇELEBİCAN, Ö. (2013). *Roma Hukuku*. Ankara, s. 318.

⁶ ATALAY; Pekcanitez Usûl, s. 1909; KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 422; KURU; Usûl III, s. 2616; TANRIVER, S. (2016). *Medeni Usûl Hukuku* (Cilt 1). Ankara, s. 869; SARISÖZEN, S. (2016). *Medeni Usûl Hukukunda Soru Yöneltilme ve Çapraz Sorgu*. Ankara, s. 107 (SARISÖZEN, Çapraz Sorgu); KARAMERCAN, F. (2018). “Medeni Usûl Hukukunda Tanık ve Tanıklık”. *Ankara Barosu Dergisi*, 76(3), 151-191, s. 182 (KARAMERCAN, Tanıklık); ERTANHAN, M. (2005). *Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık*. Ankara, s. 50; BİLGE, a.g.e, 1967, s. 463.

⁷ POSTACIOĞLU; Usûl, s. 647; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 523; KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 415; KURU; Usûl, s. 2571; TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 869; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 443.

⁸ EĞİLMEZ, N. K. (1955). “Şehadet ve Şahidin Psikolojisi”. *Ankara Barosu Dergisi*(6), 396-404, s. 398 (EĞİLMEZ, Devamı); BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 523.

⁹ GÖZÜBÜYÜK, A. P. (1948). “Adli Psikoloji Yönünden Tanıklık”. *Adalet Dergisi*(5), 545-547, s. 546; MERİÇ, N. (2005). “Türk ve Alman Hukukunda Tanık İfadesinin Değerlendirilmesi”. *Legal Medeni Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi*(1), 89-121, s. 95; TUĞSAVUL, M. (1952). “Takdiri Deliller”. *Adalet Dergisi*(5,6), 605-795, s. 610; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 733; BİLGE, a.g.e, 1967, s. 463.

¹⁰ POSTACIOĞLU; Usûl, s. 647; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 523; ERGÜL, T. (1964). “Şahit ve Şahitlik”. *Adalet Dergisi*(9-12), 1018-1032, s. 1031; BELGESAY, M. R. (1940). *Hukuk ve Ceza Usûlü Muhakemesinde Deliller*. İstanbul, s. 12 (BELGESAY, Deliller); TUĞSAVUL, a.g.e, 1952, s. 611; BİLGE, a.g.e, 1967, s. 463.

manevi yönden eksikliği¹¹ sebebiyle bilerek gerçeğe aykırı beyanda bulunabilmesinin de mümkün olması karşısında tanık beyanının zayıf bir ispat aracı olduğu, bu nedenle de ancak küçük meblağlar ve senede bağlanması mümkün olmayan hukukî işlemler ile fiiller bakımından geçerli olabileceği kabul edilmektedir¹².

Dava konusu vakıaların ispatı bakımından, çoğu zaman olayın tanığı dışında başkaca delil bulunmaması, özellikle maddi olguların yazıya dökülmesinin mümkün olmamasının¹³ yanında algı kuvveti sağlam, dikkatli ve temyiz kuvveti yerine olan kişilerin de bulunması tanık delilini vazgeçilmez kılmaktadır. Bu nedenle doktrinde taraflarla arasında menfaati olan, yaşı küçük olan veya doğru söyleyeceği hususunda şüphe bulunan kişilerin dahi tanık oldukları olaylara ilişkin olarak mutlaka dinlenmesi; ancak beyanların değerlendirilmesinin mahkeme tarafından bu hususlar dikkate alınarak yapılması gerektiği ifade edilmektedir¹⁴. Buna göre hâkimin, tanıkların malî, ahlakî, meslekî durumları ile yaşam tarzlarını göz önüne alarak taraflarla arasında bir menfaat ilişkisi ya da husumet bulunup bulunmadığını tespit edip, tanığın şahsına ve beyanına güven olup olmayacağını takdir ettikten sonra tanık beyanlarını hükme esas alıp almayacağına karar vermesi gerekmektedir¹⁵.

İspatın konusunu davada çekişmeli olan vakıalar oluşturduğuna göre, tanıklığın da konusunu vakıalar oluşturur. Bu kapsamda çekişmeli olan vakıa bir hukukî işlem olabileceği gibi bir hukukî fiil veya maddi olgu da olabilir. Kanunda öngörülen parasal sınırın üzerinde kalan hukukî işlemler hakkında senetle ispat zorunluluğu getirilmiş olmasına karşılık¹⁶, bu zorunluluk yalnızca anılan hukukî işlemler hakkında düzenlendiğinden, hukukî işlem sayılmayan hukukî fiiller¹⁷ ile maddi vakıaların tanıkla ispat edilebileceği kabul edilmektedir¹⁸. Maddi vakıaların tanıkla ispat

¹¹ TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 869; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 443.

¹² KURU; Usûl III, s. 2571; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 443. Meydana gelen bir olayın farklı tanıklarca farklı şekillerde algılanması ve farklı şekillerde aktarılmasının bilimsel dayanakları hakkında ayrıntılı değerlendirmeler için bkz.; EREM, F. (1997). *Suç Bilimi Açısından Adalet Psikolojisi*. Ankara, s. 281-290; Kerdaniel, E. (1937). *Şahitlik ve Şahidin Psikolojisi*. (R. YEĞENGİL, Çev.) Ankara, s. 17-23.

¹³ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 52; POSTACIOĞLU; Usûl, s. 647; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 733.

¹⁴ MERİÇ, a.g.e, 2005, s. 96.

¹⁵ TUĞSAVUL, a.g.e, 1952, s. 611; TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 870.

¹⁶ Bkz. dn. 5.

¹⁷ KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 416; KURU, Usûl III, s. 2572.

¹⁸ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 111; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 655; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 434.

olunabileceğine yönelik genel kabulün yanı sıra maddi vakıaların ancak tanık tarafından şahsen tespit edilmeye müsait olanlarının tanıkla ispata konu olabileceği, bir diğer deyişle eylem içeren vakıaların tanıkla ispat olunabileceği ifade edilmiştir¹⁹. Buna karşılık bir görüşe göre²⁰ münhasıran maddi vakıa kavramı hukukî işlemleri de kapsamaktadır. Bu nedenle de tanık dinlenmesi konusunda ölçüt, salt uyumsuzluk konusu vakıanın maddi vakıa olup olmadığı değil, ilgili vakıanın hukukî işlem vasfını taşıyıp taşımadığı olmalıdır.

Tanıkla ispat yasağı, doktrinde bir görüşe göre, tanıklara olan güvensizlik sebebiyle getirilmiş bir önlemdir²¹. Öte yandan, kanun koyucunun belli bir tutar altında kalan uyumsuzluklar bakımından tanığın gerçeği yansıtmama ihtimalini göz ardı ettiği ve fakat miktarı belli bir tutarın üzerinde kalan uyumsuzluklar bakımından ise tanıkla ispata müsaade etmeyerek tanığa karşı güvensizlik problemini yasaklayarak çözme yoluna gittiği ifade edilmektedir²². Bu görüşe göre tanığın etkin bir şekilde sorgulanmasına yönelik önlemler alınarak beyanının doğru bir şekilde alınması, bu şekilde bütün uyumsuzlukların aydınlatılması bakımından hâlihazırda yaratılan ikili sistem ortadan kaldırılmalıdır.

2.2. Tanıkların Bildirilmesi

2.2.1. Tanık Gösterme

2.2.1.1. Tanıklık sıfatı

Kural olarak davanın tarafları dışında kalan herkes tanık olabilir (HMK m. 240). Bununla birlikte uyumsuzluğun doğru ve adaletli bir şekilde aydınlatılabilmesi ve gerçeğe ulaşılabilmesi için, tanığın uyumsuzluk hakkında bilgi ve görgü edinmede gerekli yeterliliğe sahip ve edindiği bilgi ve görgüsünü her türlü tesirden uzak, kendisine ait görüş ve düşüncelerden ari olarak anlatabilme kabiliyetini haiz olması gerekmektedir²³. Bu anlamda tanığın doğru söyleme arzusunda olup olmadığı, beyanını etkileyecek akrabalık, yakın arkadaşlık, menfaat ya da husumet gibi faktörler, tanığın dinlenmesi sırasında yönlendirici sorulara maruz bırakılması gibi etkenler

---

¹⁹ KARAFAKİH, a.g.e, 1952, s. 198.

²⁰ POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 714.

²¹ POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 713.

²² SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 112.

²³ ANSAY, a.g.e, 1957, s. 260; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 57; ÖZTÜRK, a.g.e, 1994, s. 350; CANPOLAT, Ş. (1974). *Usûl Hukukunda Tanık ve Psikolojisi*. Adana, s. 7.

tanığın beyanının salâhiyetini etkilemektedir. Anılan nedenle özellikle de uyuşmazlığın çözümünün tanık beyanlarına bağı olduğu hallerde tanığın sıfatı önem kazanmaktadır.

Tanığın sıfatının önemi karşısında Kanun koyucunun tanık olmak için herhangi bir şart aramamasının sebebi, tanığın bilgisinin geçmişe yönelik olması nedeniyle, uyuşmazlık konusu vakıa hakkında bir şekilde bilgi edinmiş olan bir kişinin yerine bir başkasının ikame edilmesinin mümkün olmamasıdır²⁴. Bunun yanında davada gösterilen tanıklar çoğunlukla taraflarla bir yakınlığa veya tanışıklığa sahip olduğundan tanıklar hakkında ret ya da yasaklılık hali getirilmesi mümkün olmamaktadır²⁵.

Her ne kadar Kanun koyucu tarafından tanık olabilmek için taraf olmak dışında bir sınırlama getirilmemişse de doktrinde ve Yargıtay kararlarında tanık olabilmek veya tanığın beyanına itibar edilebilmesi için bazı sınırlamalar konulması gerektiği öne sürülmüştür²⁶. Bu itibarla tanıklık için bir yaş sınırı getirilmemiş olsa da, tanığın en azından tanıklığın anlam ve önemi ile uyuşmazlık konusu vakıanın içeriğini anlayabilecek düzeyde ayırt etme gücüne sahip olması gerektiği ileri sürülmüştür²⁷.

²⁴ ATALAY; Pekcanitez Usûl, s. 1887; SUNGURTEKİN ÖZKAN, M. (2013). *Türk Medeni Yargılama Hukuku*. İzmir, s. 289 (SUNGURTEKİN ÖZKAN, Yargılama); GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 543; FEYZİOĞLU, M. (1996). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*. Ankara, s. 87 (FEYZİOĞLU, Tanıklık).

²⁵ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, Usûl, s. 518. Aksi yönde, davada yararı olanın tanıklıklarının delil olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığı yönünde bkz. GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 544.

²⁶ Roma hukukunda herkes tanıklık yapamamaktaydı. Roma hukukunda buluş çağına erişmiş olmakla reşit olduğu kabul edildiğinden buradan hareketle tanık olabilmek için öncelikle balığ olma aranmaktaydı. Bunun yanı sıra belirli suçları işlemiş olanlar, davanın tarafları ile yakınlığı olanlar veya inançsız kişiler tanıklık yapamıyordu. Günümüzde tanıklıktan çekinme hallerinin temelini oluşturması nedeniyle Roma hukukunda tanıklık engelleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; SUNGURTEKİN ÖZKAN, M., & TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, G. (2008). *Roma Hukukundan Günümüze Medeni Yargılamanın Esasları*. Ankara, s. 81-84; KARADENİZ ÇELEBİCAN, a.g.e, 2013, s. 318. Yine Mecelle’de de tanık olabilmek için temyiz kudretine sahip olmak, görme ve konuşma yeteneğine sahip olmak, adil olmak, davada taraf olmamak gibi şartlar aranmaktaydı. Ayrıntılı bilgi için bkz.; ŞEN, M. (1998). “Önceki Hukukumuzda Şahitliğin Tanımı Şartları ve Nisabı”. *A.Ü. Erzurum Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, II(I), 283-382, s. 288-308.

²⁷ BİLGE, a.g.e, 1967, s. 462; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 522; ATALAY; Pekcanitez Usûl, s. 1898; KARAHACIOĞLU, A. H., & PARLAR, A. (2014). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara, s. 1022 (KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh); KARAHACIOĞLU, A. H., & PARLAR, A. (2012). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda İspat ve Deliller*. Ankara, s. 376 (KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller); GÖRGÜN, L. (2014). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 334; GÖRGÜN, Ş., & KODAKOĞLU, M. (2012). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 240; PEKCANITEZ, H., ATALAY, O., & ÖZEKES, M. (2019). *Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul, s. 400 (PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Ders Kitabı); TERCAN, E. (2001). *Medeni Usûl Hukukunda Tarafların İsticvabı*. Ankara, s. 161.

Buna karşılık, tanıklık yapacak kişinin kısıtlı olup olmadığının, akıl hastalığı bulunup bulunmadığının ve hatta daha önce yalan tanıklıktan mahkûm edilmiş olmasının dahi önemli olmadığı²⁸, meramını anlatacak durumda olan herkesin tanık olabileceği de savunulmaktadır²⁹. Nitekim yeminin anlam ve önemini anlayamayacak derecede ayırt etme gücüne sahip olmama hali kanun koyucu tarafından bir yeminsiz dinleme hali olarak düzenlenmiş olmakla, bu durum bir tanıklık engeli olarak ihdas edilmemiştir³⁰. Zira hâkimin tanık beyanlarını serbestçe değerlendirebileceği de göz önüne alındığında, ayırt etme gücü olmasa, kendisine sorulan soruları algılayamasa dahi tanığın mutlaka dinlenmesi gerektiği ancak hâkimin, bu tanığın beyanını çok zayıf bir ispat aracı olarak değerlendirmesi gerektiği ifade edilmektedir³¹.

2.2.1.1.1. Çocukların tanıklığı

Çocukların³² tanıklığı hakkında, tanıkların ayırt etme gücüne sahip olmasının Kanunda aranmadığını savunan görüş tarafları ile aynı doğrultuda, çocukların tanık olabilmesine ilişkin herhangi bir sınırlama olmadığını ileri sürenler³³ kadar, çocukların tanık olamayacağını savunan görüş taraftarları³⁴ da vardır. Ancak belirtilmelidir ki, her ne kadar çocukların tanık olarak dinlenmesinde bir mâni olmasa da çocukların beyanları değerlendirilirken, çocukların dikkatlerinin çok çabuk dağılabileceği, kolaylıkla başkalarının tesiri altında kalabilecekleri ve hafızalarının kuvvetli

²⁸ HAKERİ, H., & ÜNVER, Y. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara, s. 501; FEYZİOĞLU, Tanıklık; s. 86; ÖZTÜRK, Bahri (Editör); TEZCAN, Durmuş; ERDEM, Mustafa Ruhan; SIRMA GEZER, Özge; SAYGILAR KIRIT, Yasemin; ALAN AKCAN, Esra; ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser; ÖZAYDIN, Özdem. (2017). *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara, s. 221.

²⁹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 57; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 109; HAKERİ/ÜNVER, a.g.e, 2019, s. 255; ERSOY, R. (1976). *İzahlı İçtihatlı Notlu Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu*. Ankara, s. 551. Aynı doğrultuda, KARAFAKİH'e göre de beyanına itibar edilemeyecek olması nedeniyle tanığın dinlenmemesi hukuka aykırı olup, gösterilen tanığın dinlenip beyanına itibar edilip edilmemesi, hüküm kurarken değerlendirilmelidir; KARAFAKİH, a.g.e, 1952, s. 199.

³⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 57; CANPOLAT, a.g.e, 1974, s. 21.

³¹ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 109; FEYZİOĞLU, Tanıklık; s. 86. Aynı doğrultuda çok yaşlı kişilerin de beyanlarına dikkatli yaklaşılması gerektiği yönündeki değerlendirmeler için bkz. EREM, s. 291-293.

³² Çocuk kavramına ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler için bkz; BULUT, U. (2022). "Medenî Usûl Hukukunda Çocuğun Tanıklığı". *Türk Hukukunda Çocuk* (s. 593-632). içinde Ankara, s. 594-595; BAHADIR, Z. (2023). "BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medeni Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı". *Adalet Dergisi*(70), 213 – 254, s. 215-216.

³³ ERTANHAN, s. 58; BİLGE/ÖNEN, s. 525; KARAFAKİH, s. 1952; ANSAY, a.g.e, 1957, s. 262; HAKERİ/ÜNVER, a.g.e, 2019, s. 504; BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 597; BELGESAY, M. R. (1939). *Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. İstanbul, s. 87 (BELGESAY, Şerh); YILMAZ, Şerh, s. 2724; ARSLAN, A. S. (2012). *Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi*. Ankara, s. 31 (ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık).

³⁴ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 109; EREM, a.g.e, 1997, s. 291; SPENCER, J., & LAMB, M. (2012). *Children and Cross-Examination, Time to Change the Rules*. Oxford, s. 5.

olmadığının göz önünde tutulması gerektiği ifade edilmektedir³⁵. Bu anlamda çocuk tanığın dinlenmesi gereği hâsıl olmuşsa, çocuğun heyecanlanmasının, korkmasının mümkün olduğunca önüne geçilerek, yaşanan olay hakkında zihninde oluşan tablodan vakıanın özünün çıkarılması gerekeceğinden çocuk tanıkların dinlenmesi bakımından daha dikkatli davranılması gerekir³⁶.

2.2.1.1.2. Tarafın, kanuni temsilcinin ve davaya katılan üçüncü kişilerin tanıklığı

Tarafın ve kanuni temsilcinin tanıklığı

Tanık olarak gösterilmeyi düzenleyen HMK'nın 240. maddesi, tanık olarak gösterilebilmeyi davada taraf olmama koşuluna bağlamıştır. Bu bağlamda davada taraf durumunda olan kişilerin tanık sıfatıyla dinlenemeyeceği hususu, doktrinde de genel olarak kabul görmekle birlikte, konuya farklı yaklaşımlar da getirilmiştir. Taraf kavramını açıklamak üzere doktrinde çeşitli teoriler yer almakla birlikte genel olarak taraf kavramından, davada davacı ve davalı konumunda bulunan kişilerin anlaşılması gerektiği kabul edilmektedir³⁷. Bu anlamda davada davacı ve davalı durumunda olan kişilerin tanık olarak dinlenemeyeceği, Kanunun açık hükmü karşısında ihtilafsızdır. Aynı doğrultuda bir taraf, ileri sürdüğü vakıalar hakkında karşı tarafı da tanık olarak gösteremez³⁸. Nitekim doktrinde de yargılama esnasında tarafın bilgisine ihtiyaç duyulması halinde tarafın dinlenmesinin isticvap hükümleri kapsamında yapılması gerektiği, isticvabın bir delil olarak düzenlenmemiş olması karşısında, bu şekilde dinlenen tarafın beyanının tanık beyanı gibi delil olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir³⁹.

---

³⁵ BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 525; CANPOLAT Ş., a.g.e, 1974, s. 19. Çocuk tanıkların beyanlarına itibar edilebilmesi bakımından yaş grubunun da önemli olduğu, çocukların büyüdükçe tanık oldukları olayları tahlil edebilme becerisi kazandıkları ileri sürülmüştür; KERDANİEL, a.g.e, 1937, s. 77.

³⁶ Çocuk tanıkların dinlenmesi usûlüne ilişkin olarak bkz. aşı. 3.1.1.2.7.

³⁷ TERCAN, a.g.e, 2001, s. 141-143; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 223; PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 181; ERİŞİR, E. (2007). *Medeni Usûl Hukukunda Taraf Ehliyeti*. İzmir, s. 55 (ERİŞİR, Taraf Ehliyeti); PEKCANİTEZ, H. (1992). *Medeni Usûl Hukukunda Feri Müdahale*. Ankara, s. 27 (PEKCANİTEZ; Feri Müdahale); ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 387.

³⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 55.

³⁹ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, Usûl, s. 517; YILDIRIM, M. K. (1990). *Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*. İstanbul, s. 102; KURU/ARSLAN/YILMAZ; a.g.e, 2013, s. 415; TAŞKIN, A. (1990). *Medeni Usûl Hukukunda Tanık Dinlenilmesi*. Ankara (Yüksek Lisans Tezi), s. 6; GÖKSU, M. (2001). *Amerikan Yargılama Hukukunda Tanık*, (Yüksek Lisans Tezi), s. 2.

Davada taraf konumunda olan ancak dava ehliyeti bulunmayan kişilerin davası kanuni temsilcileri tarafından takip edildiğinden, böyle bir durumda dava ehliyeti olmayan tarafın tanık sıfatıyla dinlenip dinlenemeyeceği tartışma konusu olmuştur. Bu kapsamda, dava ehliyeti olmayan kişinin kanuni temsilcisinin bilgisinden isticvap yoluyla yararlanılacaksa da kendisinin tanık olarak dinlenebilmesi gerektiği savunulmaktadır⁴⁰. Aynı doğrultuda başka bir görüşe göre, tanık olmak için taraf olmamak gerekir ifadesi doğru bir ifade değildir. Buna göre tarafın dinlenmesi ve tanığın dinlenmesi birbirini kapsayan iki ispat şeklidir. Bu nedenle yaş küçüklüğü ya da kısıtlı olma gibi nedenlerle taraf olarak dinlenmemiş bir kimsenin tanık olarak dinlenebilmesinde bir mani olmamalıdır. Aynı şekilde tanık olarak dinlenmemiş olan tarafın ayrıca taraf sıfatı ile de dinlenmesi mümkün olmalıdır. Bu itibarla kanuni temsilcinin, isticvap edilmediği sürece tanık olarak dinlenmesinde ve yine dava ehliyetine sahip olmayan küçük ya da kısıtlının ise, isticvap edilememesi sebebiyle tanık olarak dinlenmesinde bir mâni yoktur⁴¹. Buna karşılık bir diğer görüşe göre ise, tarafın tanık olarak dinlenemeyeceği, Kanun koyucu tarafından açıkça düzenlenmiştir. Bu nedenle isticvap edilemeyen tarafın tanık olarak dinlenebilmesi mümkün olmayıp; bu kişilerin, HMK m. 144 kapsamında dinlenmesi yerinde olur. Nitekim yaşı küçük olan tarafın tanık olarak dinlenmesi halinde küçüğe taraf vekillerince soru sorma hakkı doğacak olup, bu durumun yaşı küçük olanlara dava ehliyeti verilmemesi üzerine kurulan usûl sistemine aykırı olacağı ifade edilmiştir⁴².

Taraf kavramı açıklanırken, tarafın davada davacı ve davalı konumunda bulunan kişi olduğunun kabul edildiği göz önüne alındığında, kanuni veya iradi temsilin söz konusu olduğu hallerde bu kişilerin taraf değil, tarafları temsil eden kişiler olduğu kabul edilmektedir⁴³. Bu anlamda tanıklık hükümleri çerçevesinde kanuni temsilcinin tanık olarak dinlenmesine mâni hüküm bulunmaması karşısında, HMK'nın 170. maddesinin 2. fıkrasında ergin olmayan ya da kısıtlı kişilerin işlemleri bakımından

---

⁴⁰ KURU, Usûl III, s. 2567; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 54; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 443; KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 415; ULUKAPI, Ö. (2015). *Medeni Usûl Hukuku*. Konya, s. 397 (ULUKAPI Usûl)

⁴¹ PEKCANİTEZ, H. A. (2017). *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 357 (PEKCANİTEZ, Usûl); ATALAY, Pekcanitez Usûl, s. 1887; SUNGURTEKİN ÖZKAN, Yargılama, s. 289; BULUT U., a.g.m, 2022, s. 605.

⁴² TERCAN, a.g.e, 2001, s. 166; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 114; aynı doğrultuda bkz; BAHADIR, a.g.m, 2023, s. 226.

⁴³ TERCAN, a.g.e, 2001, s. 143.

bunların kanuni temsilcilerinin isticvap edileceği düzenlenmiştir. Bu durumda, kanuni temsilcinin tanık olarak dinlenmemesi gerektiği, onun bilgisinden isticvap hükümleri uyarınca yararlanılacağı kabul edilmektedir⁴⁴.

İflasın açılmasıyla birlikte daha önce müflis tarafından veya müflise karşı açılan davalara, icra mahkemesince seçilen ve İİK m. 226'ya göre masanın kanuni temsilcisi konumunda bulunan iflas idaresince devam edilir. Bu anlamda iflas masasıyla ilgili davalarda iflas idaresinin hukukî konumu tartışmalı olmakla birlikte, yaygın görüşe göre taraf sıfatını haiz olan iflas masasının⁴⁵ kanuni temsilcisi olup, dava takip yetkisini kullandığının kabulü halinde⁴⁶, müflisin dava takip yetkisi ortadan kalktığından müflisin, öncesinde tarafı olduğu davalarda dahi tanık olabileceği ileri sürülmüştür⁴⁷. Nitekim iflasın açılmasıyla iflas idaresi, takip ettiği davada müflisin değil, masanın temsilcisidir⁴⁸. Bununla birlikte, masanın davayı kazanması durumunda müflisin de menfaatlerinin korunmuş olacağı bir davada, müflisin tarafsız davranması beklenemeyeceğinden böyle bir davada müflise menfaat dolayısıyla tanıklıktan çekinme hakkı tanınması gerektiği; çekinmeyip tanıklık yapmak istemesi durumunda ise yeminsiz dinlenmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁴⁹.

Taraf kavramına ilişkin olarak yapılan açıklamalar ve doktrinde kabul edilen teorilere göre taraf sıfatını haiz olmadığı halde hataen isticvap edilmiş olan kimsenin

⁴⁴ TERCAN a.g.e, 2001, s. 166; UMAR, B. (2011). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara, s. 723 (UMAR, Şerh); MUŞUL, T. (2012). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 385 (MUŞUL, Usûl); KİRAZ, T. Ö. (2013). *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*. Ankara, s. 79. Tarafın bir tüzel kişi olması halinde delillerin sunulması aşamasında yönetici sıfatını haiz olanların, davanın açıldığı esnada yönetici pozisyonunda olanların, oy çoğunluğuna sahip ortağın tanık olarak dinlenemeyeceğine ilişkin bkz. UMAR, Şerh, s. 723; KURU, Usûl III, s. 2568; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 56; TERCAN, a.g.e, 2001, s. 169. Aksi yönde kanunî temsilcinin tanık olarak dinlenebileceğine ilişkin bkz. BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 522; EROĞLU, O. (2020). *İslah*. Ankara, s. 191 (EROĞLU, İslah)

⁴⁵ KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 112.

⁴⁶ ARSLAN, R., YILMAZ, E., TAŞPINAR AYVAZ, S., & HANAĞASI, E. (2019). *İcra ve İflas Hukuku*. Ankara, s. 505 (ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, İcra); ATALI, M., ERMENEK, İ., & ERDOĞAN, E. (2019). *İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*. Ankara, s. 595 (ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, İcra); PEKCANITEZ, H., ATALAY, O., ÖZEKES, M., & SUNGURTEKİN ÖZKAN, M. (2019). *İcra İflas Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul, s. 448 (PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, İcra); KURU, B. (2017). *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*. Ankara, s. 450 (KURU; İcra).

⁴⁷ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, İcra, s. 505; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 522; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 732; EROĞLU, İslah, s. 191. Aynı doğrultuda, terekenin iflas hükümlerine göre tasfiyesine karar verilmesi halinde, davayı takip yetkisi tasfiye memuruna verileceğinden mirasçılardan bu davada tanık olabileceğine ilişkin açıklamalar için bkz.; TERCAN, a.g.e, 2001, s. 178.

⁴⁸ ANSAY, a.g.e, 1957, s. 259.

⁴⁹ TERCAN, a.g.e, 2001, s. 176.

sonradan tanık sıfatı ile tekrar dinlenmesi gerektiği ifade edilmektedir⁵⁰. Nitekim isticvap edilme usûlü ile tanık dinlenme usûlü birbirinden farklı olup, bir kimsenin tanık olarak dinlenmesi halinde tarafların tanığa soru sorma hakkı doğar. Bu nedenle hataen isticvap edilen tanığın, usûlünce yeniden tanık olarak dinlenmesi gerekir. Ancak taraf olarak isticvap edileceği yerde tanık olarak dinlenen kişinin yeniden dinlenmesine gerek yoktur, onun beyanı taraf beyanı olarak değerlendirilir⁵¹. Aynı şekilde davanın açıldığı tarihte taraf olan kişinin taraf sıfatı sonradan ortadan kalkacak olursa, taraf sıfatının sona ermesinden itibaren tanık olarak dinlenmesinde bir mâni olmadığı ifade edilmektedir⁵².

Dava arkadaşlarının tanıklığı

Birden fazla kişinin davacı veya davalı yanında aynı taraf rolüne sahip olacak şekilde yer alması halinde sübjektif dava arkadaşlığı meydana gelmekte ve aynı taraf yanında yer alan kişiler dava arkadaşı sıfatını kazanmaktadır⁵³. HMK'nın 57. maddesinde sayılan hallerin varlığı halinde, zorunluluk olmamakla birlikte birden fazla kişi aleyhine dava açılabilir gibi, birden fazla kişi de birlikte dava açabilir. Anılan şekilde bir tarafta birden fazla kişinin davalı veya davacı sıfatıyla yer alması halinde ihtiyari dava arkadaşlığı doğmaktadır. İhtiyari dava arkadaşlığında aslında her bir dava arkadaşı kadar dava olup, her dava arkadaşının davası diğerinin davasından bağımsızdır. Bu nedenle dava arkadaşları, diğerinin davası bakımından üçüncü kişi konumunda olup tanık olmak dâhil üçüncü kişilerin yapabildiği her türlü işlemi diğerlerinden bağımsız olarak icra edebilir⁵⁴. Bu nedenle ihtiyari dava arkadaşlığının bulunduğu bir davada dava arkadaşları, bir diğer dava arkadaşının ileri sürdüğü vakıalar hakkında tanık sıfatıyla dinlenebilir.

Maddi hukuka göre birden fazla kişinin birlikte dava açmasının ya da bir davanın birden fazla kişiye karşı aynı anda yöneltilmesinin zorunlu olduğu hallerde mecburi dava arkadaşlığı doğmaktadır (HMK m. 59). Mecburi dava arkadaşlığının bulunduğu

⁵⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 55.

⁵¹ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 114; TERCAN, a.g.e, 2001, s. 88.

⁵² ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 55; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 522; ANSAY, a.g.e, 1957, s. 259; TERCAN, a.g.e, 2001, s. 193

⁵³ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 199; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 231; KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 359; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 539.

⁵⁴ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 201; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 118; TERCAN, a.g.e, 2001, s. 186; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 517.

hallerde dava, bütün dava arkadaşları yönünden tektir. Bu nedenle de dava arkadaşları tek bir davada birlikte hareket eden, usûl işlemlerini birlikte yapan kişiler konumundadır. Mecburi dava arkadaşlığında dava arkadaşları sanki tek tarafmış gibi bir konumunda olduklarından, yargılama sonunda bütün dava arkadaşları bakımından verilen hüküm de tektir⁵⁵. Bu nedenle mecburi dava arkadaşlığının bulunduğu davalarda dava arkadaşlarının tanık olarak dinlenemeyeceği kabul edilmektedir⁵⁶.

Birleşen davalarda tanıklık

Ayrı ayrı açılmış ve aralarında bağlantı bulunan davaların birleştirilerek tek bir tahkikat üzerinden yargılamaya devam edilmesi davaların birleştirilmesi müessesesini ifade etmektedir⁵⁷. Davaların birleştirilmesi, davalar arasında bağlantı olan hallerde tahkikatın ortak yürütülmesine imkân sağlayan ve usûl ekonomisine hizmet etme düşüncesinden temellenen bir müessese olup, birleştirilen davalar her bakımdan bağımsızlıklarını korur. Bu anlamda birleştirilen her bir davada deliller ve talepler ayrı ayrı değerlendirilir ve her bir dava hakkında ayrı hüküm verilir⁵⁸. Bu nedenle de birleşen davaların tarafları, diğer dava bakımından üçüncü kişi konumunda kalmaya devam ederler⁵⁹.

Davaların birleşmesi halinde taraflarda değişiklik meydana gelmediği düşüncesinden yola çıkılarak da birleşen davalarda tarafların bir diğerinin davasında tanık olmasında yasal bir engel bulunmadığı kabul olunmaktadır⁶⁰. Bununla birlikte, doktrinde bir görüşe göre, birleşen davanın tarafının, ötekinin davasında yapacağı tanıklık, kendi davasında da yer alan bir vakıya ilişkinse tanıklığı kabul edilmemelidir⁶¹. Doktrinde diğer görüş, böyle bir durumda birleşen davanın tarafının yapacağı tanıklığın karşı tarafın menfaatini ihlal etme ihtimali olduğundan, menfaati ihlal edilme tehlikesi olan tarafın, diğerinin tanıklığına itiraz edebileceğini savunmaktadır. Hatta tanıklığa itiraz edilmemesi varsayımında bile tanığın mutlaka

⁵⁵ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 204.

⁵⁶ TERCAN, a.g.e, 2001, s. 183; SARISÖZEN, Çapraz Sorğu, s. 119.

⁵⁷ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 455.

⁵⁸ POSTACIOĞLU, İ. (2011). *Davaların Birleştirilmesi, Makaleler ve Karar İncelemeleri*. İstanbul, s. 107 (POSTACIOĞLU, Davaların Birleştirilmesi); ERMENEK, İ. (2014). *Medeni Usûl Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması*. Ankara, s. 247-248.

⁵⁹ ERMENEK, a.g.e, 2014, s. 255.

⁶⁰ ERMENEK, a.g.e, 2014, s. 255; POSTACIOĞLU, Davaların Birleştirilmesi, s. 107.

⁶¹ ULUKAPI, Ö. (1991). *Medeni Yargılama Hukukunda Dava Arkadaşlığı*. Konya, s. 214 (ULUKAPI, Dava Arkadaşlığı); ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 362; KURU, Usûl III, s. 3370; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN YILDIRIM, a.g.e, 2011, s. 138.

dinlenecek olması halinde yeminsiz olarak dinlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir.⁶² Bir diğer görüşe⁶³ göre ise, birleşen davanın tarafının ötekinin davasında tanık olup olamayacağı, davaların hangi sebeple birleştirildiğine göre belirlenmelidir. Şöyle ki, davaların aynı dava sebebine dayanılarak açılmış olması halinde bütün vakıalar ortak olacağından tarafların ötekinin davasında tanıklığı söz konusu olmamalıdır. Aynı şekilde verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte olması nedeniyle davaların birleştirilmiş olması halinde de birleşen davaların taraflarının birbirlerinin davasında tanıklık etmemesi gerekir. Zira anılan hallerde tanıklık yapacak kişinin beyanları kendi davası bakımından da önem arz edeceğinden tanığın tarafsızlığı hususunda şüphe duyulması gerekir. Buna karşılık benzer dava sebebine dayanılarak birleştirilen davalarda dava sebeplerinde çokluk olacağı için karşı taraf itiraz etmedikçe tarafın tanıklık yapılmasında engel görülmemelidir. Nitekim tanığın beyanda bulunduğu vakıa, bileşen davada bir önem arz etmiyor hatta hiç yer almıyor olabilir. Netice itibariyle tanıklık yapmak için taraf olmamayı yeterli kılan mevzuatımız karşısında, davaların birleşmesi ile taraf rolünde değişiklik olmadığından tarafların ötekinin davasında tanıklık yapmasında engel bulunmadığına göre, gösterilen tanıkların dinlenmesinden imtina edilmemelidir. Ancak en başında anılan nedenlerle tanığın bir takdiri delil olduğu dikkate alınarak beyanları, tanığın sıfatına ve davadaki menfaat durumuna göre dikkatle değerlendirilmelidir.

Davaya müdahalede tanıklık

Görülmekte olan bir davada, üçüncü kişinin, dava sonunda verilecek karardan etkilenme ihtimalinin bulunduğu hallerde, taraflardan biri yanında davaya katılıp, katıldığı taraf lehine usûl işlemleri yaparak yanında davaya katıldığı tarafın davayı kazanmasını sağlamak yoluyla kendi hukukî durumunu da korumasına ferî müdahale denilmektedir⁶⁴. Hukukî niteliği itibariyle ferî müdahil bir taraf yardımcısı olup, taraf sıfatını haiz olmadığından kendisi lehine bir hukukî koruma talep edemeyeceği gibi ferî müdahil hakkında karar da verilemez⁶⁵. Buradan hareketle ferî müdahil davada

⁶² POSTACIOĞLU; Usûl, s. 290; POSTACIOĞLU, Davaların Birleştirilmesi, s. 107; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 252; BERKİN, N. M. (1982). *Tatbikatçılara Medeni Usûl Hukuku Rehberi*. İstanbul, s. 408; ULUKAPI, Dava Arkadaşlığı, s. 214.

⁶³ ERMENEK, a.g.e, 2014, s. 256-257.

⁶⁴ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 205.

⁶⁵ PEKCANITEZ; Ferî Müdahale, s. 19; ÖZEKES, M. (2003). *Medeni Usûl Hukukunda Hukukî Dinlenilme Hakkı*. Ankara, s. 261 (ÖZEKES, Hukukî Dinlenilme Hakkı); KİRAZ, a.g.e, 2013, s. 261;

taraf sıfatıyla yer almadığından davaya katılan feri müdahilin tanık sıfatıyla dinlenebileceği kabul edilmektedir⁶⁶. Nitekim feri müdahil taraf olmadığından isticvap edilemeyeceği gibi davayı kazanmasında hukukî yararı olan kimselerin tanık olarak dinlenmesine de bir mâni getirilmemiştir⁶⁷. Bununla birlikte doktrinde feri müdahili tanık olarak asıl tarafın göstermiş olması halinde yeminsiz olarak dinlenmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁶⁸. Aynı doğrultuda dava kendisine ihbar edilen kişi davaya katıldığında feri müdahil etkisi oluşturduğundan tanık olarak dinlenmesi gerekir⁶⁹.

Görülmekte olan bir davada, üçüncü kişinin dava konusu üzerinde hak iddia ederek, derdest durumda bulunan davanın taraflarına karşı yeni bir dava açması, asli müdahale olarak adlandırılmaktadır⁷⁰. Asli müdahil, davanın taraflarına karşı yeni bir dava açtığından ve açılan dava esas davadan bağımsız olduğundan kendi davasında taraf sıfatıyla yer alırken, asıl davada taraf değildir⁷¹. Buna bağlı olarak da asli müdahilin tanık olup olamayacağını iki ihtimale göre değerlendirmek gerekir: Öncelikle asli müdahilin kendi davasında taraf olması nedeniyle tanık olamaz. Onun bilgisinden ancak isticvap yoluyla yararlanılabilir⁷². Öte yandan asli müdahil ilk davada, husumet yönelttiği ilk davanın tarafları yönünden üçüncü kişi konumunda olduğundan ilk davada tanık olarak dinlenebilmesi gerekir⁷³.

ERİŞİR, Taraf Ehliyeti, s. 112; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 115; ATALI, M. (2007). *Medeni Usûl Hukukunda Davanın İhbarı*. Ankara, s. 127 (ATALI, İhbar); ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 376.

⁶⁶ PEKCANITEZ; Feri Müdahale, s. 167; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 269; KURU, Usûl III, s. 2500; KARAFAKİH, a.g.e, 1952, s. 136; BERKİN, a.g.e, 1982, s. 704.

⁶⁷ PEKCANITEZ; Feri Müdahale, s. 168.

⁶⁸ PEKCANITEZ; Feri Müdahale, s. 168.

⁶⁹ TERCAN, a.g.e, 2001, s. 190. Buna karşılık dava kendisine ihbar edilmesine rağmen davaya müdahil olmayan kimse, taraf sıfatını kazanmadığından bu kişinin tanık olarak dinlenmesi gerekir; ALANGOYA, Y. (2003). *Medeni Usûl Hukuku Esasları*. İstanbul, s. 374 (ALANGOYA, Usûl); Yargıtay da bir kararında aynı hususa değinmiştir; HGK. 15.02.1985, 11/267-97, bkz.; KURU, Usûl III, s. 2575.

⁷⁰ PEKCANITEZ; Feri Müdahale, s. 43; TERCAN, a.g.e, 2001, s. 187; ERİŞİR, Taraf Ehliyeti, s. 114; KİRAZ, a.g.e, 2013, s. 95; ÖZEKES, M. (1995). *Medeni Usûl Hukukunda Asli Müdahale*. İstanbul, s. 16 (ÖZEKES, Asli Müdahale); KODAKOĞLU, M. (2018). *Medeni Usûl Hukukunda Asli Müdahale*. Ankara, s. 214; TUTUMLU, M. A. (2007). *Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi*. Ankara, s. 866 (TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi).

⁷¹ ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 383.

⁷² SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 118; PEKCANITEZ; Feri Müdahale, s. 46; TERCAN, a.g.e, 2001, s. 187; TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi, s. 866; KODAKOĞLU, a.g.e, 2018, s. 217; ÖZEKES, Asli Müdahale, s. 78.

⁷³ KODAKOĞLU, a.g.e, 2018, s. 217; ÖZEKES, Asli Müdahale, s. 78.

2.2.1.1.3. Yargı mensuplarının tanıklığı

Vekilin tanıklığı

Vekilin, takip ettiği davada tanık olarak dinlenip dinlenemeyeceği, , davada taraf sıfatını haiz olmamasına bağlanarak, vekilin tanık olarak dinlenmesine bir mani olmadığı ifade edilmektedir⁷⁴. Gerçekten de vekilin tanık olarak dinlenmesine mâni olan bir hüküm bulunmamakla birlikte vekilin, davasını takip ettiği tarafın menfaatlerini en yüksek derecede koruma yükümlülüğü bulunduğundan mesleki etik bakımından kendi takip ettiği davada tanık olmaması gerektiği ileri sürülmektedir⁷⁵. Bunun yanı sıra tanık, çoğu zaman çekişmeli vakıaya şahit olan ve vakıaya doğrudan temas eden tek kişi olduğundan, vakıanın aydınlatılması için başka bir tanık bulunması mümkün olmamaktadır. Böyle bir durumda davayı takip eden başka bir vekilin bulunabilecek olması karşısında, vakıanın başka bir tanıkla ispatı mümkün olmadığından vekilin, vekillik görevinden çekilerek tanıklık yapmasının daha yerinde olacağı savunulmaktadır⁷⁶.

Avukatlık Kanunu'nun 36. maddesine göre, avukatların, kendilerine tevdi edilen veya görevleri nedeniyle öğrendikleri hususları açığa vurmaları yasaklanmış olup, avukatların anılan hususlarla ilgili konularda tanıklık edebilmeleri, iş sahibinin

⁷⁴ KURU, Usûl III, s. 2567; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 443; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 120; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 67; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 522. Yargıtay da vekilin tanıklık yapması gerektiği yönünde karar vermiştir (Hukuk Genel Kurulu 2017/2-2209 E., 2020/475 K.); "Avukat vekâleten takip etmekte olduğu bir davada taraflara oranla üçüncü kişi konumunda olduğundan görevi nedeniyle öğrendiği hususlar dışında tanıklık etmek zorunda olup (Kuru, B.; Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Altıncı Baskı, Cilt 3, 2001, s. 2574), tanık olarak dinlenilmesinde de yasal engel bulunmamaktadır.". (Bkz.; UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

⁷⁵ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 121; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 68. Aynı doğrultuda Roma hukukunda da vekil takip ettiği davada tanık olarak dinlenemezdi; SUNGURTEKİN ÖZKAN/TÜRKOĞLU ÖZDEMİR; a.g.e, 2008, s. 83.

⁷⁶ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 42; SUNGURTEKİN ÖZKAN, Yargılama, s. 289. Buna karşılık Yargıtay Hukuk Genel Kurulu yakın tarihte, vekilin vekillik görevinden çekilmeksizin tanık olarak dinlenebileceğini esas alan bir karar vermiştir (HGK., 2017/2209 E., 2020/475 K.); "Avukat vekâleten takip etmekte olduğu bir davada taraflara oranla üçüncü kişi konumunda olduğundan görevi nedeniyle öğrendiği hususlar dışında tanıklık etmek zorunda olup (Kuru, B.; Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Altıncı Baskı, Cilt 3, 2001, s. 2574), tanık olarak dinlenilmesinde de yasal engel bulunmamaktadır. Davalı-karşı davacı vekilinin delil listesinde yer alan aynı zamanda vekili olan tanığın yasal olarak dinlenilmesinin mümkün olduğu, bu tanığın da diğer tanıklar gibi HMK'nin 240. ve devamı maddeleri gereğince dinlenilmesi gerektiği, aksi durumda esasen hukukî dinlenilme ve buna bağlı olarak adil yargılanma hakkının ihlaline sebebiyet verilmiş olunacağı, savunma hakkının kısıtlanacağı aşikârdır. Ayrıca yargılamanın geçirdiği safhalar ile dosyada mevcut bilgi ve belgelerin değerlendirilmesi sonucu delil listesinde yer alan bu tanığın dinlenilmesi talebinin davayı uzatma amacıyla yapılmadığı da anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle davalı-karşı davacı tanığı dinlenilip tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucu uyarınca bir karar verilmesi gerekmektedir." (Bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>, s.e.t., 18/09/2021).

muvafakatinin alınmış olmasına bağlanmıştır. Aynı madde ile aynı zamanda, iş sahibinin muvafakati alınsa dahi avukatlara tanıklık etmekten çekinme hakkı verilmiştir. Buradan hareketle, avukatların takip etmekte oldukları davada, üçüncü kişi konumunda olmaları nedeniyle tanıklık yapabileceği ancak tanıklıklarının ancak görev sebebiyle öğrendikleri hususlar dışında kalan konularla sınırlı bir şekilde yapılabileceği ifade edilmektedir⁷⁷. Nitekim yukarıda da açıklandığı üzere vekilin, görevi gereği öğrendiği hususlar hakkında tanıklık yapabilmesi müvekkilin muvafakatine bağlıdır. Bu nedenle de vakıanın tek tanığı olduğu bir durumda vekilin, tanıklıktan değil de vekillikten çekinerek tanıklık yapmasının daha doğru olacağı savunulmaktadır⁷⁸.

Davaya bakan hâkimin, hukuk yargılamasına katılan savcının ve zabıt kâtibinin tanıklığı

Davaya bakan hâkimin dava konusu olaylara tanık olması imkân dâhilindedir. Böyle bir durumda hem davaya bakmakla görevli hem de ispat edilmeye çalışılan vakıa hakkında görgüsü, bilgisi olan hâkimin tanık olamayacağı genel olarak kabul görse de, tanık olduğu olayla ilgili dava dışı bilgisini değerlendirmeye alıp alamayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre⁷⁹, daha önce tanıklık etmiş olması dahi ret sebebiyken (HMK m. 1/c), davaya bakan hâkimin tanık olabilmesi düşünülemez. Bununla birlikte, davaya bakan hâkimin tanık olamayacağına ilişkin kabul yerinde olsa da, şahit olduğu olayla ilgili bilgisini de değerlendirmeye dâhil etmesinin doğal karşılanması gerektiği düşünülmektedir⁸⁰. Buna karşılık, hâkimin şahsi bilgisini, ispata gerek kalmaksızın değerlendirmeye dâhil etmesi, hâkimin bilgisine, diğer ispat araçları ile elde edilenlere nazaran üstünlük sağlanması sonucuna ulaştırmaktadır ki, hâkimin yanılma payının herhangi bir tanıktan daha az olmadığı göz önüne alındığında çelişkili bir neticeye varılmaktadır⁸¹. Bu nedenle de dosyaya girmeyen şahsi bilginin

⁷⁷ KURU, Usûl III, s. 2574; HAKERİ/ÜNVER, a.g.e, 2019, s. 256.

⁷⁸ ÖZTÜRK ed., s. 222; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN YILDIRIM, a.g.e, 2011, s. 353.

⁷⁹ UMAR, Şerh, s. 723; GÖRGÜN, a.g.e, 2012, s. 335; ATALI, M. (2009). “Medeni Usûl Hukukunda Hakimın Vakıalar Hakkında Dava Dışı Edindiği (Şahsi) Bilgisini Kullanması”. *Haluk Konuralp Anısına Armağan* (s. 139-234). içinde, s. 149 (ATALI, Şahsi Bilgi).

⁸⁰ YILMAZ, Şerh, s. 2664; ATALAY, Pekcanitez Usûl, s. 1887. Çekişmesiz yargıda ikrar edilen konularda dahi hâkimin takdir yetkisi olduğuna göre hâkimin dava dışında elde ettiği bilgiyi delilleri değerlendirirken serbestçe dikkate alabileceğine ilişkin olarak bkz.; KURU, B. (1961). *Nizasız Kaza*. Ankara, s. 169 (KURU; Nizasız Kaza).

⁸¹ ALANGOYA, Y. (1979). *Medeni Usûl Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*. İstanbul, s. 130 (ALANGOYA, İlkeler); ATALI, Şahsi Bilgi, s. 151.

hükme esas alınamayacağından yola çıkılarak hâkimin şahsi bilgisini değerlendirmeye dâhil edemeyeceği, olsa olsa davayı aydınlatma görevi çerçevesinde taraflara soru sorarken şahsi bilgisinden yardım alabileceği savunulmuştur⁸². İspata konu vakıya ilişkin bilgisi, görgüsü olan hâkimin, taraflara soru sorarken bildiklerini göz önünde bulundurması halinde, hâkimin tanığı veya tarafları yönlendirici sorular sorması, bildiklerini doğrulatma eğiliminde olması tehlikesi ile karşı karşıya kalınmaktadır⁸³. Bu halde de hâkimin tarafsız hareket ettiği düşünülemeyeceğinden tarafların hukukî dinlenilme hakları da zedelenmiş olur.

Hâkimin dava konusu olaya şahit olması halinde, tarafsızlığın sağlanabilmesi bakımından HMK’da ret sebebi olarak düzenlenen “*tanık sıfatıyla dinlenmiş olmak*” ile “*tanık olarak dinlenebilecek bilgi ve görgüye sahip durumda bulunmak*” arasında bir ayırım yapılması gerektiği ifade edilmektedir⁸⁴. Buna göre, bir kimsenin tanık olarak dinlenmesi, bildiklerinin taraflarca tartışılması ve karşı delil ileri sürülebilmesine imkân sağlarken, hâkimin konu hakkında bilgisi olması ve fakat bunun davada tartışılmaması, tarafların bilgiyi tartışabilme ve çürütebilme imkânını ellerinden almaktadır. Bu anlamda tanıklık ve hâkimlik bağdaşmayacağına göre, hâkimin şahsi bilgisini değerlendirmeye katmaması gereği ciddi önem arz etmektedir. Bu durum da hâkimin tarafsızlığı yönünden tehlike arz ettiğinden hâkimin olaya tanık olması halinde çekilmesi gerektiği, aynı vekilde olduğu gibi davaya bakacak başka bir hâkim bulunabilirse de vakıanın ispatı için başka tanık bulunmasının her zaman mümkün olmayabileceği ifade edilmektedir⁸⁵. Hâkimin tanık olarak dinlenebilmesi için hâkim çekildikten sonra taraflardan birinin onu Kanunda gösterilen usûle uygun olarak tanık olarak göstermesi gerekir⁸⁶. Bununla birlikte hâkimin daha önce tanık olarak dinlenmiş olmasının bir yasaklılık değil, ret sebebi olduğu, buna binaen hâkimin çekilmemesi ve tarafların da ret talebinde bulunmaması halinde dava konusu vakıanın tanığı olan hâkimin davaya bakmaya devam etmesi gerektiği ifade

---

⁸² ALANGOYA, İlkeler, S. 130.

⁸³ ATALI, Şahsi Bilgi, s. 153; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 63; BELGESAY, Deliller, s. 104.

⁸⁴ ATALI, Şahsi Bilgi, s. 155.

⁸⁵ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 120; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 64; ATALI, Şahsi Bilgi, s. 160; UMAR, Şerh, s. 723; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 62; HAKERİ/ÜNVER, a.g.e, 2019, s. 502; ÖZTÜRK ed., s. 221.

⁸⁶ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 64; ATALI, Şahsi Bilgi, s. 160; yazara göre hâkimin dava dosyasında adı geçen tanıkları resen dinleyebileceğine ilişkin genel kabul, taraflarca hazırlanma ilkesine ters düşmektedir. Bu nedenle çekilen hâkimin mutlaka taraflarca tanık olarak gösterilmesi gerekir. Bu husustaki ayrıntılı değerlendirmelerimiz için bkz.; aşa. 2.2.1.2.

edilmektedir⁸⁷. Ancak hâkimin davaya bakmaya devam etmesi durumunda tarafsızlığının zedelenme tehlikesi ve buna bağlı olarak tarafların hukukî dinlenme haklarının ihlal edilebileceğine ilişkin endişelerin yeniden ortaya çıkacağı gözden kaçırılmamalıdır.

Dava konusu olayın tanığı olan ve hukuk davasına katılan savcının aynı şekilde tarafsız davranamayacağı için davada yalnızca tanıklık yapması gerektiği, tanıklığın savcılıktan önce geleceği savunulmaktadır⁸⁸.

Hâkimler bakımından geçerli olan ret sebeplerinin zabıt kâtipleri bakımından da uygulanacağından (HMK m. 45) yola çıkılarak daha önce davada tanıklık yapmış olan zabıt kâtibinin de tanık olamayacağı, tanıklığın aynı şekilde zabıt kâtipliğinden önce gelmesi nedeniyle zabıt kâtibinin de çekilmesi gerektiği kabul edilmektedir⁸⁹.

Bilirkişinin ve uzmanın tanıklığı

Davada çözümü hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukukî bilgi ile çözülemeyecek, özel veya teknik uzmanlığı gerektiren hususlar hakkında bilirkişinin oy ve görüşüne başvurulur (HMK m. 266). Buradan hareketle bilirkişi, kendi meslekî uzmanlığı nedeniyle elde ettiği bilgi ve tecrübesini hâkime aktaran, uyuşmazlık konusu olayları tespit ederek vakıa hakkında bir sonuç çıkaran kişidir⁹⁰. Bilirkişi tanıktan farklı olarak, tanığı olduğu olayları değil, mesleki tecrübesini aktardığından bir hâkim yardımcısı olarak kabul edilmekte ve objektif olması beklenmektedir⁹¹. Buna bağlı olarak, diğer yargı görevlilerinde olduğu gibi, tanığın yerine bir başkasının ikamesi her zaman mümkün olmaması karşısında, bilirkişinin yerine bir başka bilirkişi konulabileceğinden bilirkişinin reddi kurumu düzenlenmiştir⁹². Buradan hareketle bilirkişinin dava konusu vakıaya aynı zamanda tanık olması halinde tanık olarak dinlenip dinlenemeyeceği tartışma konusu olmuştur. Bir görüşe göre⁹³, bilirkişinin

⁸⁷ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 119.

⁸⁸ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 56; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 120; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 65; FEYZİOĞLU, M. (1998). *Tanıklık ve Dürüst Muhakeme*. Ankara, s. 87 (FEYZİOĞLU, Dürüst Muhakeme).

⁸⁹ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 120; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 64.

⁹⁰ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 454.

⁹¹ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 527; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 455.

⁹² ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 732; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 527; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 455.

⁹³ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 455; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 67; ÖZTÜRK ed., s. 221.

hem bilirkişi hem tanık olması mümkündür. Ancak bilirkişi, dava konusu vakıa hakkında gördüklerini duyduklarını anlatacak olursa bunun tanıklık; vakıa hakkında teknik inceleme ve değerlendirme yapması durumunda ise bunun bilirkişilik olduğu kabul edilmelidir. Buna karşılık bir diğer görüşe göre ise⁹⁴, bilirkişi aynı zamanda tanığı olduğu olayla ilgili olarak rapor vermesi halinde tarafsız olamama tehlikesi olduğundan, başka bir bilirkişinin tayin edilebildiği durumlarda tanık bilirkişiye başvurulmaması gerekir. Esasen burada yine tanığın yerine başkası konulmaması da bilirkişinin yerine bir başkasının konulabileceği dikkate alınarak olayın tanığı olan bilirkişinin yalnız tanık sıfatıyla dinlenmesi gerekir. .

Kanunda yer almasa da uygulamada özellikle taşınmaz davalarından ortaya çıkan “yerel bilirkişi” terimi yerleşmiştir. Buna göre öncelikle mera davalarında davanın neticesi tüm köy/mahalle halkını ilgilendirdiğinden köy/mahalle sakinlerinin tanık olamayacağı, bu tür davalarda tanıkların komşu köy/mahalleden civarı iyi bilen, yaşlı kimseler arasından seçilmesi gerektiği içtihat halini almıştır⁹⁵. Uygulamada komşu köy/mahalleden seçilen tanıklara yerel bilirkişi ismi verilmiştir⁹⁶. Bu anlamda yerel bilirkişilere de tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanacağı kabul edilmektedir⁹⁷.

Tarafların dilekçelerini hazırlayabilmek, beyanlarını güçlendirebilmek, davayı kazanma şansları hakkında fikir sahibi olabilmek amacıyla⁹⁸, kendi seçtikleri bir uzmandan rapor alarak mahkemeye sunabilmeleri, HMK’nın 293. maddesinde düzenlenen uzman görüşü müessesesi ile mümkün olabilmektedir. Uzman görüşünün hukukî niteliği tartışmalı olup, doktrinde kimi yazarlarca⁹⁹ uzman görüşünün bir takdiri delil olduğu savunulmakta; kimi yazarlarca¹⁰⁰ ise tarafların beyanlarını

⁹⁴ UMAR, Şerh, s. 724.

⁹⁵ Yargıtay 16. H.D. 2020/2953 E., 2021/4200 K.; 2020/2048 E., 2021/4199 K.; bkz. LegalBank Elektronik Hukuk Bankası, s.e.t.: 25.07.2021. Aynı doğrultuda, Yargıtay, gösterilen tanıkların, aynı işveren aleyhine aynı konuda dava açan işçiler olması durumunda, davalı işveren ile tanıkların husumetli olması halinde uyumsuzluğun ispatı bakımından tanık beyanlarının yan delillerle desteklenmiş olmasını aramaktadır (9. HD. 2021/2114E. 2021/5777K. 09/03/2021 T.; 9.HD. 2017/4953E. 2018/5405K. 15/03/2018T.; bkz. LegalBank Elektronik Hukuk Bankası, s.e.t.: 05.06.2021).

⁹⁶ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, a.g.e, 2019, s. 451.

⁹⁷ YILMAZ, Şerh, s. 2666.

⁹⁸ PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 468.

⁹⁹ KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 318; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, a.g.e, 2019, s.466.

¹⁰⁰ PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 468; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 541; KARAMERCAN, Tanıklık, s. 157; PEKCANİTEZ, H. (2016). “Özel Uzman (Bilirkişi) Görüşü ve Değerlendirilmesi”. *Makaleler* (Cilt II, s. 393-420). içinde İstanbul, s. 395 (PEKCANİTEZ, Uzman Görüşü); AKİL, C. (2011). “Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi-Uzman Tanık Ayrımı”. *Ankara Barosu Dergisi*(2), 171-183, s. 174 (AKİL, Uzman Tanık).

kuvvetlendirebilmek için beyanlarına ekledikleri açıklamalar olarak kabul edilerek delil olmadığı savunulmaktadır. Bunun yanı sıra 293. maddede uzman kişinin mahkemeye çağrılabilmesi, çağrılan uzmanın mahkemeye gelmemesi halinde raporunun dikkate alınmayacağı düzenlenmiştir. Bu itibarla uzman kişinin mahkemeye gelerek kendisine sorulan soruları cevaplaması tanıklık olarak değerlendirilmemektedir. Zira tanık beyanları arasında çelişki olması halinde, mahkeme tanıkları yüzleştirmek yolu ile çelişkileri gidermekle yükümlü iken, tarafların sunmuş oldukları uzman görüşleri arasında çelişki olması halinde ise bu çelişkinin ancak mahkemece atanacak bilirkişinin sunacağı rapor ile giderilebileceği ifade edilmektedir¹⁰¹. Öte yandan doktrinde bir görüş, uzmanın, ancak daha önce değerlendirme yaptığı vakıanın değişmesi ve mahkemece atanacak bilirkişi marifeti ile tahkik edilemeyecek olması halinde, mahkemeye çağrılarak tanık sıfatı ile dinlenebileceğini, ancak bu durumda kendi verdiği uzman görüşü hakkında değil, bizzat tanık olduğu vakıalar hakkında tanıklık yapabileceğini savunmaktadır¹⁰².

2.2.1.2. Tanıklığın izne bağlı olduğu haller

Kamu görevlileri, görevlerinden ayrılmış olsalar dahi, görevleri nedeniyle öğrendikleri ve sır olarak sayılabilecek hususlarla alakalı olarak kural olarak tanıklık yapamazlar. Kamu görevlilerin sır niteliği taşıyan bir konuda tanıklık yapmaları, sırrın ait olduğu resmi makamın yazılı iznine bağlanmıştır (HMK m. 242). Belirtmelidir ki, bir memurun görevini yaparken edindiği bilginin sır olarak değerlendirip değerlendirilemeyeceği, işlemin şahidi olan memur tarafından resen takdir edilemez. Tanıklık yapılacak konunun sır niteliği taşıyıp taşımadığına ancak yüksek dereceli memur tarafından karar verilebilir¹⁰³. Nitekim memurlar hakkında iznin verilmesi ile görevli makamlar, “*milletvekilleri hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında Cumhurbaşkanı ve diğerleri hakkında bağlı oldukları bakan veya kuruluşun amiri tarafından*” biçiminde maddede sayılmıştır (HMK m. 242/1, son cümle).

Uzman görüşünün bilirkişi raporundan ayrılan yanları hakkında bkz.; PEKCANITEZ, Uzman Görüşü, s. 394 vd.; AKİL, Uzman Tanık, s. 176 vd.

¹⁰¹ KARAMERCAN, Tanıklık, s. 157; AKİL, Uzman Tanık, s. 175. Ayrıca uzman görüşünün bilirkişi raporundan ayrılan yanları hakkında bkz.; PEKCANITEZ, Uzman Görüşü, s. 394 vd.; AKİL, Uzman Tanık, s. 176 vd.

¹⁰² PEKCANITEZ, Uzman Görüşü, s. 398.

¹⁰³ BELGESAY, Şerh, s. 92.

Esas itibariyle, bir vakıanın ispatının devlet sırrı niteliği taşıyan bir hususa bağlanmış olması nadir görülebilecek bir durum olduğundan hükmün uygulama alanı oldukça dardır. Bununla birlikte tanıklık yapılacak hususun devlet sırrı niteliğinde olduğunun tespitinin nasıl yapılacağı ile ilgili de bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu itibarla doktrinde, mahkemenin, tanığın beyanda bulunacağı konunun bir devlet sırrı olup olmadığını bilemeyeceği, bu nedenle de resmi makama ilgili hususun bir devlet sırrı olma ihtimali olup olmadığını, önceden öngörerek sormasının, mahkemenin görev ve yetkisinin dışında kalacağı ifade edilmektedir. Bu nedenle mahkemenin doğrudan tanığa davetiye çıkarması gerektiği ve tanığın HMK m. 242 çerçevesinde mazeret bildirimi yaparak mahkemenin resmi makamdan izin almasını sağlaması gerektiği savunulmaktadır¹⁰⁴. Bir diğer görüşe göre ise, tanığın beyanının devlet sırrı olma ihtimali olduğunu fark eden mahkeme, öncelikle izin alınması hususunda bir ara karar almalı, akabinde resmi makama yazı yazarak izni talep edip, iznin gelmesi halinde tanığı çağırmalıdır¹⁰⁵. Mahkemenin tanığın bilgisini önceden tahmin etme imkânı olmadığına göre bilgisinin devlet sırrı niteliğinde olduğunu tanığın mahkemeye bildirmesi gerektiği aşîkârdır. Bu nedenle tanığa, mahkemeyi durumdan haberdar etme imkânının tanınması bu noktada önem arz etmektedir.

Kamu görevlilerinin tanıklık yapması için iznin verilmesi kural, izin verilmesinin reddedilmesi ise istisnadır (HMK m. 242/2). İznin verilmemesi için kamu yararı olması, ölçüt olarak belirlenmiş olup, bu husus idarenin şeffaf yönetimi ilkesinin bir sonucudur¹⁰⁶. Bu anlamda izin talebinin hukuka aykırı olarak reddedilmesi bir idari işlem olup, bunun neticesinde, izin talebini reddeden resmi makam amirinin disiplin ve cezai sorumluluğu doğabileceği gibi, idari yargıda iznin reddedilmesi işlemi hakkında iptal davası açılabilmesi de mümkündür¹⁰⁷. Bununla birlikte resmi makamın izin vermesi halinde ise kamu görevlisinin tanıklıktan çekinme imkânı yoktur¹⁰⁸. Buna karşılık doktrinde bir görüş, maddenin uygulamasının yalnız sır niteliğindeki hususlarla sınırlı olduğunu, ancak konunun aynı zamanda tanık durumunda bulunan

---

¹⁰⁴ UMAR, Şerh, s. 728.

¹⁰⁵ YILMAZ, Şerh, 2685; KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1029; KILIÇOĞLU, M. (2012). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi*. İstanbul, s. 1075; ERDEMİR, İ. (1998). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara, s. 1149.

¹⁰⁶ YILMAZ, Şerh, 2685; KILIÇOĞLU, a.g.e, 1998, s. 1075.

¹⁰⁷ UMAR, Şerh, s. 728; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 337.

¹⁰⁸ KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1029.

memurun özel alanını da ilgilendirmesi halinde ayrıca memurun da rızasının alınması gerektiğini savunmaktadır¹⁰⁹.

2.2.1.3. Tanık gösterme usûlü

Medeni usûl hukukumuz, istisnalar hariç olmak üzere, tarafların iddia ve savunmalarını, taleplerine konu vakıaları ve vakıaların ispatı için gerekli delillerini mahkemeye kendilerinin getirmelerini gerekli kılan, hâkimin tarafların getirmedikleri vakıaları veya delilleri kendiliğinden toplayıp değerlendiremeyeceği bir sistem üzerine kuruludur (HMK m. 24, 25). Buna bağlı olarak usûl kanunumuz, delillerin mahkemeye nasıl ve ne zaman sunulacağını düzenlemiştir (HMK m. 139, 194, 195). Tanık da diğer deliller gibi tarafların iddia ve savunmalarının ispatı için değerlendirilecek bir delil olsa da, gerek gösterilen kişinin tanık sıfatını haiz olup olmadığının gerekse de tanık gösterilen vakıanın tanıkla ispatının mümkün olup olmadığının mahkemece değerlendirilmeye muhtaç olması, tanık delilinin mahkemeye sunulma biçimini, diğer delillerden ayırmaktadır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun tanık göstermeyi düzenleyen 240. maddesi uyarınca, tanık dinletmek isteyen tarafın, hangi vakıa hakkında tanık dinletmek istediğini de göstererek tanıklarının kimlik ve adres bilgilerini içeren listeyi mahkemeye sunması gerekmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, her ne kadar tanıklar kendi iddia ve savunmalarını ispat etmeye çalışan taraflarca ayrı ayrı gösteriliyor olsa da, davada dinlenen tanıkların davalı tanığı ya da davacı tanığı biçiminde sınıflandırılmaması gerektiği ifade edilmektedir¹¹⁰. Zira tanık, esas itibarıyla, uyuşmazlık konusu vakıaya duyu organları ile tanık olan ve tanık listesi verilmesiyle birlikte bildiklerini objektif olarak mahkemeye anlatmakla yükümlü olan kişidir. Bu nedenle davacı tanığı veya davalı tanığı biçiminde bir sınıflandırmaya gidilerek tanığın kendisini bir taraf yanında yer alıyor gibi hissetmesine sebebiyet verilmemeli; bilakis tanığın maddi gerçeği anlatmaya teşvik edilmesi gerekmektedir.

---

¹⁰⁹ BELGESAY, Şerh, s. 93.

¹¹⁰ MUŞUL, Usûl, s. 385; YILDIRIM, a.g.e, 1990, s. 138; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 54; FEYZİOĞLU, Dürüst Muhakeme, s. 12; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanması Doğrudanlık, s. 148; ULUKAPI, Ö. (1998). Yargıtay Kararları Işığında Medeni Usûl Hukukunda Yargılamaya Hakim Olan İlkelerden Taraflarca Hazırlama İlkesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1-2 (Prof. Dr. Süleyman ARSLAN'a ARMAĞAN), 713 - 732, s. 721 (ULUKAPI, Taraflarca Hazırlanma).

Tanık dinletmek isteyen tarafın iddia ve savunmalarına konu vakılardan hangilerini tanıkla ispat etmek istediğini, gösterdiği tanıklardan hangilerinin hangi vakıa hakkında beyanda bulunacağını mahkemeye bildirmesi gerekmektedir. HMK'nın tanıkların bildirilmesini düzenleyen işbu hükmü, yine HMK'nın 194/2. maddesinde düzenlenen somutlaştırma yükünün açık bir örneğini oluşturmaktadır. Zira somutlaştırma yükü yalnız vakıaları değil delilleri de kapsamaktadır¹¹¹. Ancak tanık delilinin mahkemeye sunulmasında somutlaştırma yükünün iki kademeli olarak yerine getirildiği ifade edilmektedir¹¹². Şöyle ki, daha önce de ifade edildiği gibi¹¹³ dava içinde yer alan her türlü vakıanın tanıkla ispatı mümkün olmadığından, öncelikle tarafların hangi vakıayı tanıkla ispat etmek istediklerini dilekçelerinde açıkça göstererek hâkimin tanık dinletilmek istenen vakıanın tanıkla ispatının mümkün olup olmadığını değerlendirmesi gerekmektedir. Tarafların tanıkla ispat etmek istedikleri vakıaların tanıkla ispatının mümkün olduğunun anlaşılmasından sonra ise ikinci aşamada tanık deliline dayanan tarafların tanıklarının kimlik ve adres bilgilerini somutlaştırarak mahkemeye vermeleri ile somutlaştırma yükü yerine getirilmiş olmaktadır. Nitekim tanıkların kimlik ve adres bilgilerinin Kanunda belirlenen usûl çerçevesinde bildirilmemesi tanığın dinlenmesinden vazgeçilmesi neticesini doğurmaktadır.¹¹⁴

Esas itibarıyla diğer delillerden farklı olarak, tanık delilinin mahkemeye bildirilmesinin iki aşamalı oluşunun önemli neticeleri vardır. Öncelikle tanığın hangi vakıa hakkında dinleneceğinin gösterilmesi hâkime, o vakıanın tanıkla ispatının

---

¹¹¹ BÖRÜ, L. (2016). *Medeni Usûl Hukukunda İddia ve Somutlaştıma Yükü*. Ankara, s. 207; ACAR, B. H. (2014). *Özel Hukukta İspat ve Delil Bağlamında Uygulamalı Hukuk*. Ankara, s. 109; AKİL, C. (2012). “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Dava Dilekçesinin Unsurları Bağlamında Somutlaştırma Yükü”. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 85-93, s. 85-93, 87 vd. (AKİL, Somutlaştırma Yükü). Somutlaştırma yükünün deliller yönünden yerine getirilmesi hakkında ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. BÖRÜ, a.g.e, 2016, s. 194 vd.; ÖZMUMCU, S. (2013). “1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Delillerin İkamesi Hakkındaki Hükümlerine Muhakemeseli Bir Bakış”. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*(101), 42-66, s. 42-66, s. 54 vd. (ÖZMUMCU, Delillerin İkamesi); Karş. UMAR, Şerh, s. 732.

¹¹² YARDIMCI, T. E. (2017). *Hukuk Yargılamasında Somutlaştırma Yükü*. İstanbul, s. 124; BOLAYIR, N. (2014). *Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanması ve Tarafların ve Hakim Rolü*, s. 104 ERDÖNMEZ, G. (2013). “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrası”. *İstanbul Barosu Dergisi*, 87(5), 15-53, s. 25 (ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi); YILMAZ, R. (2012). “HMK Uyarınca Tüm Delillerin Dava veya Cevap Dilekçesinde Gösterilmesi ve Eklenmesinin Zorunlu Olup Olmadığı”. *İstanbul Barosu Dergisi*, 86(5), 262-265, s. 263.

¹¹³ Bkz. dn. 16 civarı.

¹¹⁴ Bkz. 2.2.2.3. Tanık listesinin mahkemeye sunulması.

mümkün olup olmadığını tetkik etme imkânı verir¹¹⁵. Hâkimin dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra, tahkikata geçmeden önce hangi vakıalar hakkında tanık dinleyip dinlemeyeceğine karar vermesi halinde, tanıklara buna göre tebligat çıkarır. Bu sayede beyanları hükme esas alınamayacak olan tanıklar dinlenmeyip usûl ekonomisi ilkesi gözetilmiş olur. Öte yandan bir vakıa hakkında dinlenecek tanık sayısına bir sınırlama getirilmemiş olsa da birden fazla tanık gösterilen hallerde, tarafların tanıkların hangi vakıalar hakkında beyanda bulunacağını somutlaştırmaları hâkimin, vakıa hakkında yeter derecede bilgi sahibi olup olmadığını tahlil edebilmesini sağlar. Bu halde hâkim, gerekirse HMK m. 241 doğrultusunda tanıkların bir kısmının dinlenmesi ile yetinerek gereksiz zaman kaybı ve masraftan da çekinmiş olur¹¹⁶.

Doktrinde tanığın, yalnızca hangi vakıanın ispatı için gösterilmişse o vakıa hakkında dinleneceği ve kendisine ancak bu vakıa ile ilgili soru sorulabileceği ileri sürülmüştür¹¹⁷. Buna göre tanığın hangi vakıa hakkında dinleneceğinin somutlaştırılması hâkime, tanığı dinlerken soracağı sorulara da hazırlık yapma imkânı sağlayarak duruşmaya hazırlık yapmasını kolaylaştırır¹¹⁸. Öte yandan, tanık dinletilecek vakıanın somutlaştırılması, tanığın çekinmesi halinde çekinmenin haklı olup olmadığının hâkim tarafından değerlendirilmesini de mümkün kılar. Aynı şekilde tanık istinabe ile dinlenecek olursa hâkim, dinlenecek konuları belirleyip talimat evrakını buna göre yazdıracağından tanığın hangi vakıa hakkında dinleneceğinin önceden somutlaştırılmış olması önemlidir¹¹⁹.

Medeni yargı taraflarca getirme ilkesi çerçevesinde kurulduğundan, tanıklar kural olarak taraflarca gösterilmekle birlikte hâkimin, dosyada adı geçen kişileri resen çağırıp tanık sıfatı ile dinleyip dinlemeyeceği hususu tartışma konusu olmuştur. Bir görüşe göre, mahkeme, faturada, sahteliği iddia edilen senet gibi dava dosyasına usûlüne uygun olarak girmiş olan belgelerde adı geçen ya da imzası bulunan kişileri

---

¹¹⁵ ÖZEKES, M. (2015). “HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler”. *Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan* (Cilt 1, s. 263-300). içinde, s. 277 (ÖZEKES, Dava Dilekçesi).

¹¹⁶ POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 718.

¹¹⁷ GENÇCAN, Ö. U. (2013). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu*. Ankara, s. 937 (GENÇCAN, Yorum); YARDIMCI, a.g.e, 2017, s. 118; ERDEMİR, a.g.e, 1998, s. 1165.

¹¹⁸ Buna karşılık, tanık dinlemede doğrudan çapraz sorgu yönteminin benimsenmesinin, vakıayı somutlaştırma ihtiyacını ortadan kaldıracağına ilişkin değerlendirme için bkz., SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 134.

¹¹⁹ YARDIMCI, a.g.e., 2017, s. 118-119.

kendiliğinden çağırıp tanık olarak dinleyebilir¹²⁰. Aynı şekilde mahkemede beyanda bulunan tanığın, kendisinin olayı görmediğini ancak gören kişinin ismini beyan ettiği durumlarda da hâkimin tanığın söylediği kişiyi resen çağırarak tanık sıfatı ile dinleyebileceği ileri sürülmektedir¹²¹. Nitekim her ne kadar özel hukuk uyuşmazlığı çözüyor olsa da mahkemenin gerçeğe uygun bir karar vermesinde kamu menfaati olduğundan¹²² dosya muhteviyatından dinlenmesi gerektiği anlaşılan kişileri hâkimin davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde resen çağırarak tanık sıfatıyla dinleyebilmesi gerekir¹²³. Ancak bu noktada dikkat edilmelidir ki, dosyada adı geçen kişilerin çağırılması, ikinci tanık listesi verilmesi yasağının arkasına dolanmak neticesini doğuracaksa, hâkim tarafından bu yetkinin kullanılmaması gerekir¹²⁴. Öte yandan, nihayetinde medeni yargıda taraflarca getirilme ilkesi hâkim olduğundan taraflar, dilekçelerinde “tüm deliller bu kadar, olayın tek tanığıdır” gibi ifadeler kullanmışlarsa, iradelerine öncelik tanınarak hâkim tarafından bu yetkinin kullanılmaması gerektiği ifade edilmiştir¹²⁵.

Hâkimin dosyada adı geçen kişileri resen dinleyip dinleyemeyeceğine ilişkin doktrinde bir görüş, kural olarak, mahkemenin tarafların göstermediği bir kişiyi resen tanık olarak dinleyemeyeceğini, ancak çekişmeli dava konusunu gösterir fatura veya makbuz gibi belge içeriğinin karşı tarafça kabul edilmemesi halinde, belgeyi verenin, belgeye dayanan tarafın tanığı olarak dinlenebileceğini, bunun dışında hâkimin, ne kadar gerekli olursa olsun resen tanık dinleyemeyeceğini savunmaktadır¹²⁶. Aynı doğrultuda, bazı yazarlarca da hâkimin resen tanık dinlemesi, taraflarca getirilme

¹²⁰ KURU; Usûl III, s. 2577; ALANGOYA, İlkeler, s. 175; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 135; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 170; ERDÖNMEZ, G. (2017). *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*, s. 828 (ERDÖNMEZ, Pekcanitez Usûl); ERİŞİR, E. (2007). “Medeni Usûl Hukukunda Tanık Listesi”. *İzmir Barosu Dergisi*(1), 173-224, s.207 (ERİŞİR, Tanık Listesi).

¹²¹ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 135; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 404; BELGESAY, Şerh, s. 72.

¹²² ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 170.

¹²³ Hâkimin dosyaya usûlüne uygun olarak girmiş olan belgelerde adı geçen kişileri ihtiyaç halinde resen çağırmasının, davayı aydınlatma ödevinin bir neticesi olduğu ileri sürülmüştür; SİMİL, C. (2015). “Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları”. *Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan* (Cilt 1, s. 1351-1376). İçinde, s. 1366; ÇELİKOĞLU, C. T. (2014). *Medeni Usûl Hukukunda Avukatın Delil Toplaması*. Ankara, s. 299; UMAR, Şerh, s. 145. Aksi yönde, taraflarca getirilme ilkesinin hâkim olduğu davalarda, hâkimin davayı aydınlatma ödevinin resen delil toplama yetkisi verecek şekilde geniş yorumlanmaması gerektiği, böyle bir durumda ancak hâkimin tanığı çağırarak hususunu taraflara sorarak nihai kararı taraflara bırakması gerektiği savunulmuştur; KARAASLAN, V. (2013). *Medeni Usûl Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi*. Ankara, s. 152,153; YARDIMCI, a.g.e., 2017, s. 252.

¹²⁴ ALANGOYA, İlkeler, s. 176.

¹²⁵ ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 209.

¹²⁶ ERDEMİR, a.g.e, 1998, s. 1166.

ilkesine aykırı kabul edilmektedir¹²⁷. Bu aşamada HMK m. 31 kapsamında hâkimin taraflardan delil göstermelerini isteyebileceği dikkate alındığında, emredici ispat kuralları saklı kalmak ve aydınlatılması gereken hususlarla sınırlı olmak üzere hâkimin dosyada adı geçen kişileri tanık olarak dinleyebilmesi gerekir. Hiç şüphesiz, resen araştırma ilkesinin hâkim olduğu davalar ile çekişmesiz yargı işlerinde hâkimin dosyaya sunulu belgelerden anlaşılan kişileri dinlenmesi sadece yetki değil, aynı zamanda bir sorumluluktur¹²⁸.

2.2.2. Tanık Listesi Verilmesi

2.2.2.1. Genel olarak

İddia veya savunmalarını tanıkla ispat etmek isteyen taraf, tanıklarının ad soyadları ile adreslerini içeren listeyi mahkemeye sunar ve kural olarak bu listede yer almayan kişiler tanık olarak dinlenemeyecekleri gibi ikinci bir liste de verilemez (HMK m. 240). Mahkemeye sunulan bu liste tanık listesi olarak adlandırılmaktadır.

İddia ve savunmalara dayanak delillerin bildirilmesi sırasında tarafın ilgili vakıayı tanıkla ispat edeceğini bildirmesi delillerini bildirmiş olması bakımından yeterli olup, bu aşamada tanık listesi sunması beklenmemektedir¹²⁹. Hakeza, davaya cevap vermeyen davalının, davacının iddia ettiği bütün vakıaları inkâr etmiş sayıldığı için, sonradan inkârı doğrultusunda tanık listesi vermesine de engel bulunmamaktadır¹³⁰. Öte yandan, tarafların dava ve cevap dilekçelerinde tanıklarının isim ve adreslerini bildirmelerine bir mâni yoktur. Ancak böyle bir durumda, taraflar tanık listesi vermiş gibi değerlendirilerek, dilekçelerde bildirilen tanıkların dinlenmesi gerekir mi ve hatta tanıklarının bildirildiği varsayılarak ikinci bir tanık listesi vermelerine müsaade edilmemeli midir, soruları doktrinde tartışılmıştır.

Taraflar, dilekçelerinde tanıklarını bildirmişlerse, dilekçelerde yapılan bu bildirimlerin tanık listesi sayılamayacağı, başka tanıkların da olduğu bildirilmese dahi,

¹²⁷ ATALI, Şahsi Bilgi, s. 161. Yargıtay'ın da aynı doğrultuda kararları vardır; 2. HD. 12/12/2012, 9822/30090; bkz.; YILMAZ, Z. (2013). *Yargılama Safhaları ve İşlemleri*. Ankara, s. 1309.

¹²⁸ KURU; Nizasız Kaza, s. 168.

¹²⁹ TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 872; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 718; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 176; MERİÇ, a.g.e, 2005, s. 91; ÖZEKES, Dava Dilekçesi, s. 263; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN YILDIRIM, a.g.e, 2011, s. 354; AKİL, C. (2020). “Yargıtay Kararları Işığında Medeni Muhakeme Hukukunda Tanık Listesi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(149), 153-185, s.155 (AKİL, Tanık Listesi).

¹³⁰ YILMAZ, Şerh, 2668; KÖSE, Y. (2014). *Hukuk Yargılamasında Süreler*. Ankara, s. 223.

tarafra tanık listesi verme imkânı sağlanması gerektiği ifade edilmiştir¹³¹. Nitekim tanık listesi verme süresi, hâkimin tarafra tanıklarını bildirmeleri için süre vermesiyle birlikte başlayacak olup, henüz süre verilmeden tanık listesi verme zamanı gelmediğinden önceki bildirilen tanıkların tanık listesinden sayılmaması gerekir¹³². Dilekçelerde bildirilen tanıkların mahkemeye çağrılarak dinlenmesi gerektiği gibi¹³³, tarafın daha sonra vereceği tanık listesinde de yeniden bildirilmelerine gerek yoktur¹³⁴. Böyle bir durumda dilekçelerde bildirilen tanıkların dinlenmesi yönünde tarafların bir talebi olmasa bile mahkemenin resen bu tanıkları dinlemesi gerekir¹³⁵. Bununla birlikte taraflar, dilekçelerinde tanıklarını da gösterirken bütün delillerinin bunlardan ibaret olduğunu belirtmiş ve dilekçelerden, delillerin de dilekçelerle birlikte mahkemeye sunulduğu neticesine varılabiliyorsa yeniden tanık listesi verilmesi için süre verilmemesi gerektiği görüşü ileri sürülmüştür.¹³⁶

Tarafların tanıklarını dilekçelerinde bildirmeleri durumunda tanık listesi vermelerinin önüne geçilmesinin, ispat hakkını kısıtlayacağı görüşü taraftarlarının aksine, dilekçelerde tanıkların gösterilmesi ile ikinci tanık listesi verme yasağının başladığı, bu yasağın kamu düzeninden olması nedeniyle tarafların, zamanından önce tanık listesi vermenin sonuçlarına katlanmak durumunda oldukları ileri sürülmüştür¹³⁷. Aynı doğrultuda doktrinde, taraflara dilekçelerinde dayandıkları ancak henüz sunmadıkları ve başka yerden getirtilecek delilleri mahkemeye sunmaları için verilen sürenin, taraflara yeni delil sunmaları için değil, henüz sunulmamış olan delillerini

¹³¹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 186; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 207. Yargıtay da aynı yönde karar vermiştir (2. HD. 2014/12484 E., 2014/23270 K., 19.11.2014 T.); “ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda tanıkların ne zaman gösterileceği belirtilmemiştir. Ön inceleme duruşmasında taraflar arasındaki uyuşmazlık konusu belirlendikten sonra taraflara delillerini bildirmeleri için süre verilir. Davacı kadın dava dilekçesinde tanık deliline dayanmış ve iki tanık ismi bildirmiştir. Ön inceleme duruşmasından önce de yasal süresi içinde sunduğu 14.05.2012 tarihli cevaba cevap dilekçesi ile de, diğer tanıkları ....'ın isimlerini bildirdiğinden bu liste ikinci tanık listesi olarak kabul edilemez.” (Bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>, s.e.t: 23/09/2021).

¹³² BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 409. Yargıtay da mahkemece taraflara tanıklarını bildirmeleri için süre vermeden önce bildirilen tanıkların, tanık listesi verilmiş gibi değerlendirilmemesi gerektiği görüşündedir (2. H.D. E. 2013/19835, K. 2014/1007, T. 21.01.2014; E. 2017/178, K. 2017/4583, T. 18.04.2017; bkz. LegalBank Elektronik Hukuk Bankası, s.e.t: 24/08/2021). Karşı yönde bkz. YILMAZ, Şerh, s. 2668.

¹³³ KURU; Usûl III, s. 2585.

¹³⁴ AKİL, Tanık Listesi, s. 157; KURU; Usûl III, s. 2585; KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 301; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 187.

¹³⁵ ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 207.

¹³⁶ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 187; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 207.

¹³⁷ ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 38; ERDÖNMEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1893.

sunmaları için verildiğini bu nedenle de dilekçelerinde tanık bildirmiş olan tarafın bir daha tanık listesi veremeyeceği savunulmuştur¹³⁸.

2.2.2.2. Tanık listesi verilme zamanı

Medeni yargılamada taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olmasının bir sonucu olarak, deliller de taraflarca getirilmektedir. Bununla birlikte yargılamada düzenin sağlanması, usûl ekonomisi ilkesine riayet edilmesi ve tarafların hukukî dinlenilme hakkının gözetilebilmesi için iddia ve savunmalar ile delillerin belirli usûl kesitlerinde getirilmesi, Kanunda düzenlenen süreler geçtikten sonra getirilen dava malzemelerinin kabul edilmemesini ifade eden teksif ilkesi kabul edilmiştir. Tarafların vakıalarını ve delillerini getirmesi bakımından teksif ilkesi yönünden bir ayırım yapılmıştır¹³⁹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 141. maddesinde tarafların iddia ve savunmalarını dilekçeler teatisi tamamlanana dek getirebilecekleri düzenlenerek, dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra iddia ve savunmaların değiştirilmesi veya genişletilmesi, ancak ve ancak karşı tarafın açık muvafakatine bağlanmıştır. Buna karşılık delillerin gösterilme zamanı ise, davacı yönünden HMK'nın 119; davalı yönünden ise 129 ve her ikisi yönünden de 121. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre tarafların dava ve cevap dilekçelerinde iddia ve savunmalarına esas delileri göstermesi, delillerinden belge niteliğinde olanları dilekçelerine eklemeleri ve bir başka yerden getirtilecek olanları da yine dilekçelerinde belirtmeleri gerektiği öngörülmüştür. Bu anlamda vakıaların getirilme zamanı ile delillerin getirilme zamanı birbirinden ayrılmıştır.

7251 sayılı Kanun ile ön inceleme duruşmasında uyuşmazlık noktaları tespit edildikten sonra taraflara delillerini sunmak için süre verileceğini öngören 139. madde değiştirilerek, ön inceleme duruşması davetiyesi ile taraflara dilekçelerinde gösterdikleri ancak henüz sunmadıkları belgeleri sunmaları ya da başka yerden getirtilecek belgelerin getirilmesi için gerekli açıklamayı yapmaları için 2 hafta kesin

---

¹³⁸ EROĞLU, Islah, s. 194. Belirtilmelidir ki yazar, eserini 7251 sayılı Kanun ile ön inceleme duruşmasına davet için çıkarılan tebligatta, tarafların davetiyenin tebliğinden itibaren delillerini mahkemeye sunmaları için iki hafta süre vereceğine ilişkin olarak yapılan değişiklik öncesinde kaleme aldığından, tarafların ön inceleme duruşmasından sonra tanık listesi veremeyeceğini savunmaktadır. Bu nedenle Kanunda yapılan değişiklik dikkate alınarak ilgili görüş, ön inceleme duruşmasından sonra değil; mahkemenin taraflara delillerini hasretmek üzere süre vermesinden sonra olarak değerlendirilmiştir.

¹³⁹ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 102, 103.

süre verileceği düzenlenmiştir. Anılan düzenlemeye göre, verilen süre içerisinde getirilmeyen delile dayanmaktan vazgeçilmiş sayılacağına karar verilecekse de sonradan delil gösterebilme imkânı sağlayan 145. madde hükmü saklıdır. Yeni düzenleme ile sonuç olarak delillerin gösterilmesi dilekçeler aşamasında, mahkemeye getirilmesi ise dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra ve fakat ön inceleme duruşmasından önce tamamlanacaktır. Buna karşılık tanık delili, delillerin sunulması bakımından diğer delillerden ayrılmakta olup; bu durumun teksif ilkesi ile birebir örtüşmediği ifade edilmektedir¹⁴⁰.

Tanık dinleme, tahkikat aşamasında yapılan bir yargılama işlemi olduğundan tahkikata geçmeden önce uyuşmazlık noktalarının tespit edilmesi ve çekişmeli vakıaların neler olduğunun ortaya konulması ve bu doğrultuda ispat faaliyetine geçilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda tanık listesi verilmesinden önce hâkim, tarafların dilekçelerinden tanık dinletmek istedikleri vakıaları saptayarak ilgili vakıanın tanıkla ispatının mümkün olup olmadığını da değerlendirmeli, tanıkla ispatı caiz olmayan vakıa hakkında tanık dinletme talebini reddetmelidir. Bu nedenle tarafların dilekçelerinde hangi vakıalar için tanık dinletmek istediklerini açık bir şekilde belirtmeleri yeterli olup¹⁴¹, tanık listesinin dilekçelere eklenebilecek belgelerden olmadığı ifade edilmektedir¹⁴². Aynı şekilde taraflar ön inceleme duruşmasına davet edilirken, davetiye ile delillerini sunmaları ve başka yerden

---

¹⁴⁰ ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 178, 179. Davaya cevap vermeyen davalı, iddia konusu tüm iddiaları inkâr etmiş sayılacağından yalnızca inkâr doğrultusunda delil gösterme ve dolayısıyla da tanık dinletme hakkının düşmediği, bu anlamda teksif ilkesinin deliller yönünden katı uygulanamayacağına ilişkin olarak bkz.; TUTUMLU, M. A. (2016). “Delil İbrazi ve Tanık Gösterilmesi İçin Tensiple Kesin Süre Verilebilir mi?”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 11(121), 98-103, s. 103 (TUTUMLU, Tensip). Yargıtay da aynı doğrultuda, cevap dilekçesinde tanık dinleteceğine ilişkin herhangi emare yer almayan davalının cevap dilekçesi ile delil ikame etme yükümlülüğü olmadığından iddiasını ispat etme hakkından mahrum bırakılamayacağı yönünde karar vermiştir (2. H.D. 2012/9091 E. 2012/26784 K. 12/11/2012 T.; bkz. YILMAZ, Z., a.g.e, 2013, s. 1304.

¹⁴¹ TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 872; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 718; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 666; GENÇCAN, Yorum, s. 573; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 176; MERİÇ, a.g.e, 2005, s. 91; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN YILDIRIM, a.g.e, 2011, s. 354; PEKCANİTEZ, H. A. (2017). *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 1892 (PEKCANİTEZ, Pekcanitez Usûl); KURU, B., ARSLAN, R., & YILMAZ, E. (2006). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara, s. 498 (KURU/ARSLAN/YILMAZ, 2006).

¹⁴² ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 25; YILMAZ, R. (2012). “HMK Uyarınca Tüm Delillerin Dava veya Cevap Dilekçesinde Gösterilmesi ve Eklenmesinin Zorunlu Olup Olmadığı”. *İstanbul Barosu Dergisi*, 86(5), 262-265, s. 264; ÖZEKES, Dava Dilekçesi, s. 278; ÇELİKOĞLU, a.g.e, 2014, s. 302.

getirtilecekler bakımından açıklamada bulunmaları için verilecek kesin sürenin de tanık delilini kapsamadığı savunulmaktadır¹⁴³.

Tanık listesinin verilme zamanı ile ilgili Kanunda bir düzenleme bulunmadığından, bu hususta doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre hâkim, tanık dinleme hususunda gerekli değerlendirmeleri ancak ön inceleme duruşmasında yapabileceğinden, taraflara tanık listelerini mahkemeye sunmaları için en erken ön inceleme duruşmasında kesin süre verebilir¹⁴⁴. Zira tahkikat ön inceleme aşamasında tespit edilen uyuşmazlık noktaları üzerinden yürütüleceğinden, taraflardan da ön inceleme aşamasından önce tanık göstermeleri beklenemez¹⁴⁵. Nitekim çekişmeli vakıalar tespit edilmeden ispat yükünün kime düştüğü de belirlenememiş olduğundan taraflara ispatla yükümlü olmadıkları bir konuda delil gösterme külfeti yüklenmemelidir¹⁴⁶. Böyle bir uygulama aynı zamanda delil listesinde belirtilen tüm delillerin kabul edilmesi, hangi delilin tahkikata konu edilip edilmeyeceğine karar verilmeden yargılamaya devam olunmasına da neden olmaktadır. Netice itibariyle

¹⁴³ POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 717; EROĞLU, O. (2018). *Medeni Usûl Hukukunda Ön İnceleme*. Ankara, s. 145 (EROĞLU, Ön İnceleme); TUTUMLU, M. (2008). *Delillerin Gösterilmesi ve Toplanması Kesin Süre*. Ankara, s. 120 (TUTUMLU, Kesin Süre).

¹⁴⁴ EROĞLU, Ön İnceleme, s. 146; TUTUMLU, Kesin Süre, s. 99; KARSLI, A., KOÇ, E., & KONURALP, C. S. (2014). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Problemlili Konular*. İstanbul, s. 96; KARAMERCAN, F. (2015). "Basit Yargılama Usûlünde Tanık Deliline Başvurulması". *Terzi Hukuk Dergisi*, 10(102), 60-67, s. 62 (KARAMERCAN, Basit Yargılama). Aynı doğrultuda tensiple delil ibrazı için kesin süre verilemeyeceğine ilişkin olarak bkz. TUTUMLU, Tensip, s. 102, 103. Davaya cevap vermeyen davalının inkârı doğrultusunda ön inceleme aşamasında tanık listesi verilebileceğine ilişkin olarak bkz., YILMAZ; Şerh, s. 1668. Yargıtay da aynı doğrultuda karar vermektedir (22. H.D. E. 2017/5707, K. 2017/4669, T.07.03.2017, bkz. LegalBank Elektronik Hukuk Bankası, s.e.t: 26/08/2021).

¹⁴⁵ YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 666; YILMAZ; Şerh, s. 1667; GENÇCAN, Yorum, s. 907-908; KÖSEOĞLU, B. (2013). *Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması*. Ankara, s. 299. Yargıtay da aynı doğrultuda karar vermektedir; "Davalı erkek cevap dilekçesinde tanık deliline dayanmış ve bazı tanık isimleri bildirmiştir. Davalı erkek cevap dilekçesinde tanık deliline dayanırken gösterdiği tanıklar dışında başka tanık göstermeyeceğine dair bir açıklamada bulunmamıştır. Mahkemece yapılacak işlem ön inceleme duruşmasında uyuşmazlık konularını tam olarak belirledikten sonra tarafların delillerini sunması ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapmaktan ibarettir (HMK m. 137/1). Davalı, ön inceleme duruşmasından sonra süresi içinde delil listesiyle diğer tanıkları... ve ...'ın isimlerini bildirdiğinden bu liste ikinci tanık listesi olarak kabul edilemez." (2. H.D. E. 2016/17206, K. 2018/6512, T. 22.05.2018, bkz. LegalBank Elektronik Hukuk Bankası, s.e.t: 31/08/2021).

¹⁴⁶ TUTUMLU, Kesin Süre, s. 101; ÖZBEK, M. S. (2013). *Hukuk Yargılama Usûlünde Gider Avansı*. Ankara, s. 139; ACAR, a.g.e, 2014, s. 81. Yazar aynı zamanda belge niteliğinde olan delillerin dava ve cevap dilekçelerine eklenmesi gerektiğini öngören HMK'nın 119, 129 ve 140. maddelerinin, ilk defa ön inceleme aşamasında tespit edilen çekişmeli vakıalar hakkında taraflardan önceden öngörülerek delil göstermelerinin beklenmesi sonucunu doğurduğundan kanuna aykırılık oluşturduğunu savunmaktadır; ACAR, s. 82. Karşı yönde doktrinde bir görüşe göre, ispat faaliyeti bakımından, ispat yükü kendisine düşmeyen tarafça gösterilen delillerin hükme esas alınmasında bir mani olmadığına göre bir tarafça gösterilen delil ile ilgili vakıa aydınlatılmışsa ispat yükünün kimde olduğunun önemi yoktur. İspat yükünün kimde olduğu, ancak hâkimin davayı aydınlatma görevi çerçevesinde taraflardan delil göstermesini istemesi durumunda önem arz eder; KARAASLAN, a.g.e, 2013, s. 145.

tarafklar anılan deliller çerçevesinde gereksiz açıklamalarda bulunmakta ve usûl ekonomisi olumsuz etkilenmektedir¹⁴⁷. Bununla birlikte, delillerin toplanmasının, ön inceleme aşamasında tamamlanması kabul edildiğine göre, tanık listesinin de mutlaka ön inceleme aşamasında verilmesi gerektiği, tahkikat aşamasında delil olan tanık listesinin verilmesinin ön inceleme kurumunu delmek olacağı savunulmaktadır¹⁴⁸.

Tarafların tanık listesi sunmak için mahkemenin karar almasını beklemelerine gerek yoktur¹⁴⁹. Taraflar ön inceleme duruşmasında veya dilekçeler aşamasında ve hatta hâkimin tahkikat aşamasında bir ara karar ile vereceği kesin süre içinde de tanık listesi verebilirler¹⁵⁰. Buna karşılık, her ne kadar tarafların tahkikat öncesinde tanık listesi vermesine bir mâni bulunmasa da, hâkim hangi vakıanın ispatı için tanık dinlenmesine ihtiyaç olup olmadığını tespit etmeden tanık listesi verilmesinin pratik bir fayda sağlamayacağı; ön inceleme aşamasında tespit edilen uyuşmazlık yönünden tarafların ibraz ettikleri delillerin isabetli olup olmadığı ve duruma göre tanık beyanlarına başvurulup başvurulmayacağı tahkikat aşamasında belli olabileceği için tanık listesinin tahkikat aşamasında verilmesinin daha isabetli olacağı savunulmuştur¹⁵¹. Ancak ön inceleme aşamasında tanık dinlenemeyeceği dikkate alınarak, uyuşmazlık noktalarının tespiti tamamlandıktan sonra, taraflara tanık listesi verilmesi için süre verilmesi, bir sonraki celse tahkikata geçildiğinde tanıkların hazır edilmesine de imkân sağlar. Böylece ön inceleme aşamasında diğer deliller de toplanmış olduğundan, sırf tanık dinlemek için celse talikine neden olmaksızın tanık beyanları da elde edilerek sözlü yargılamaya geçilmesi mümkün kılınabilir¹⁵².

Basit yargılama usûlüne tabi davalarda delillerin sunulma zamanı, yazılı yargılama usûlünden farklılık arz etmektedir. Buna göre basit yargılama usûlünde taraflar, dilekçeler teatisi aşamasında vakıalarıyla birlikte tüm delillerini de mahkemeye sunmak ya da başka yerden getirtilecekler yönünden yapacakları

¹⁴⁷ TEOMETE YALABIK, F. (2014). *Bilirkişi Görüşünün/Tanıklığının Delil Olarak Kabul Edilebilirliği*, Prof. Dr. Ejder YILMAZ'a Armağan (Cilt 2). Ankara, s. 1892. Davaların uzamasının önüne geçilmesi, usûl ekonomisi ve beklenen adaletin gecikmemesinin temini için uyuşmazlık noktalarının tespiti ve delilin o konuda gösterilmesinin elzem olduğuna ilişkin değerlendirmeler için bkz.; HİRŞ, E. E. (2018). *Pratik Hukukta Metot*. Ankara, s. 80-81.

¹⁴⁸ KÖSEOĞLU, a.g.e, 2013, s. 301; ATEŞ, M. (2014). *HMK Yargıtay İlke Kararları* (Cilt I). Ankara, s. 771.

¹⁴⁹ Aksi yönde bkz. ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 737.

¹⁵⁰ UMAR, Şerh, s. 726; ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 35.

¹⁵¹ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 408; ERDÖNMEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1892.

¹⁵² Aynı doğrultuda bkz., ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 34.

açıklamalarını bu aşamada tamamlamak zorundadır (HMK m. 318). Bu anlamda yazılı yargılama usûlünden farklı olarak basit yargılama usûlünde dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra taraflara, eksik delillerini sunmaları için ayrıca süre verilmemektedir (HMK m. 320). Bu nedenle de basit yargılama usûlüne tabi bir davada tarafların tanık deliline dayanmaları halinde tanık listesini tahkikat aşamasında verecekleri ifade edilmektedir¹⁵³. Bununla birlikte basit yargılama usûlüne tabi davaların en fazla iki duruşmada neticelendirilmesi öngörüldüğünden, mahkemenin ön inceleme duruşmasında taraflara tanık listelerini sunmaları için süre vermesinde de bir mâni yoktur¹⁵⁴.

2.2.2.3. Tanık listesinin mahkemeye sunulması

Taraflar, dilekçelerinde veya delillerini mahkemeye bildirmeleri için verilen süre içinde tanık deliline dayanmış ancak henüz tanık listesini vermemişlerse, mahkemece taraflara tanıklarının ad, soyadı ve adreslerini bildirmeleri için kesin süre verilir. Mahkemece tanıkların bildirilmesi için süre verilmesi, niteliği itibariyle bir ara karar olmasına rağmen bu karardan dönülmesinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir¹⁵⁵. Kesin süreye bağlanan işlemin zamanında yapılmaması, hak kaybına neden olduğundan kesin sürede yapılması beklenen işlemin karşı taraf için kazanılmış hak ihtiva edeceği düşünülmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 94. maddesinde 7251 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile kesin süre verilen usûl işleminin tam olarak ne olduğu ve verilen süre içerisinde yerine getirilmemesinin hukukî sonuçlarının net şekilde gösterilerek ihtar edilmesi gerektiği açıkça hükme bağlanmıştır. Buna göre kesin süreye konu işlem, açıkça izah edilerek ve hukukî neticeleri ihtar edilerek kendisine kesin süre verilen

¹⁵³ ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 47; ÇELİKOĞLU, a.g.e, 2014, s. 307.

¹⁵⁴ KARAMERCAN, Basit Yargılama, s. 63; ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 47. Yargıtay bir kararında basit yargılama usûlünde ön inceleme aşamasında taraflara tanıklarının isim ve adreslerinin bildirmeleri için süre verebileceğine karar vermişse de karara, yazılı yargılama usûlündeki gibi taraflara dilekçelerinde bildirdikleri ancak mahkemeye sunmadıkları belgeleri sunmalarına imkân veren hükmün basit yargılama usûlü bakımından düzenlenmediği gerekçesiyle, tarafa ön inceleme duruşmasında tanık listesi vermek için süre verilemeyeceği yönünde karşı oy yazısı yazılmıştır; HGK. 2017/1564 E., 2021/235 K. (Bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>, s.e.t: 16/09/2021).

¹⁵⁵ YILMAZ, E. (1988). "Hukuk Davasında Hakimin Verdiği Kesin Mehlil Hakkı Kısıtlaması". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 219 - 227, s. 222 (YILMAZ; Kesin Mehlil); AKİL, C., & Gül, M. A. (2018). "Madeni Yargıda Hakimin Kanuni Süreyi Kararında Yanlış Göstermesi Problemine İlişkin Düşünceler". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 31(136), 167-184, s. 167-184, s. 171; TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi, s. 49; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 788.

tarafça yerine getirilmediği takdirde işlemin yerine getirilmesi için bir daha süre verilmeyecektir. Belirtilmelidir ki, anılan düzenlemeden önce de yargı kararlarında kesin süre verilmesi halinde yapılacak işlemin ne olduğu ile yerine getirilmemesi halinde hukukî neticelerinin açıkça gösterilmemesi halinde kesin sürenin netice doğurmayacağı yerleşik şekilde uygulanmakta idi¹⁵⁶. Bu nedenle anılan düzenleme ile yerleşik yargı uygulamasına kanuni dayanak getirilmiştir.

Kesin sürenin mahiyeti dikkate alınarak doktrinde tanık listesi ibraz edilmesi için kesin süre verilmesine rağmen tanık listesi ibraz etmeyen tarafın bir daha tanık listesi veremeyeceği ifade edilmiştir¹⁵⁷. Neticeleri ihtar edilen kesin süre içinde söz konusu işlemin yapılmaması durumunda bu işlemin yapılmaktan vazgeçilmiş sayılacağına karar verileceği açıkça düzenlenmiştir (HMK m. 94/2). Bununla birlikte tanıklık hükümlerine özel olmak üzere, mahkemece tanık listesi verilmesi için süre verilirken kesin sürenin sonuçları ihtar edilmesine rağmen, verilen bu süre içinde tanık listesi verilmemiş olsa bile tanık dinlenecek celse tanıklarının hazır eden tarafın tanıklarının dinleneceği açıkça hükme bağlanmıştır (HMK m. 243).

Yargıtay, kesin süre verilmesine rağmen tanık listesi vermeyen tarafın celse talikine sebep olmaksızın tanıklarının hazır etmesi durumunda, kesin sürenin konuluş amacı olan, süre verilen işlemin celse talikine mahal vermeden yapılmasının yerine getirildiği, bu nedenle de tarafların tanıklarının dinlenmesi gerektiği görüşündedir¹⁵⁸.

¹⁵⁶ 14. HD. değişikliktan önceki bir kararında (23.05.2019 T., 2019/11379 E., 2019/4700K.); “Kanun ya da hakim tarafından tayin edilmiş olan kesin süre içerisinde yerine getirilmeyen bir işlemin bu süre geçtikten sonra yerine getirilmesine yasal imkân bulunmamaktadır. Kesin süre içerisinde yerine getirilmeyen işlem bazen davanın kaybedilmesi sonuçlarını da doğurmaktadır. Davaların uzamasını veya uzatılmak istenmesini engellemek üzere konan kesin süre kuralı, kanunun amacına uygun olarak kullanılmalı, davanın reddi için bir araç sayılmamalıdır. Bu nedenle de hâkim tarafından kesin süre verilirken; 1-Kesin süreye konu işlemin gerekli ve tarafların yerine getirebileceği bir işlem olması, 2-Verilen sürenin işlemin yapılması için yeterli ve makul bir süre olması, duruşma gününe kadar kesin süre nedeniyle yapılacak işlem sonrası başka bir işleme gerek yok ise bu sürenin takip eden duruşma gününe kadar verilmesi, 3-Yapılması gereken iş veya işlemler birer birer, varsa masraflarının da miktarıyla birlikte açıkça gösterilmesi, 4-Sürenin kesin olduğu ve sonuçlarının tarafa açıklanması ile tarafların bu konuda açıkça uyarılmış olması zorunludur.” şeklinde kesin sürenin inceliklerini açıkça göstermiştir. (Bkz.; UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

¹⁵⁷ ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 623. Kesin süre verilen bir işlemi yapma hakkının kesin sürenin geçmesinden sonra düşeceği, aksi halde kesin süre geçtikten sonra işlemin yapılmasına müsaade edilirse işlemi yapan taraf lehine usûlü kazanılmış hak doğacağı yönündeki değerlendirmeler için bkz. TAŞ KORKMAZ, H. (2008). “Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hakimin Belirlediği Süreler ve Bu Sürelerin Hukukî Dinlenilme Hakkı ile İlişkisi”. *Legal Medeni Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi*(2), 409-450, s. 431.

¹⁵⁸ 2. H.D. 2016/17203 E.; 2018/5821 K.; 2003/4211 E., 2003/5250 K., T. 10.04.2003; 4. H.D. E. 2017/2692, K. 2020/153, T. 20.01.2020; 2. H.D. E. 2017/2602, K. 2018/12474, T. 06.11.2018 (bkz.

Ancak bu noktada doktrinde, usûlüne uygun olarak verilen kesin sürede tanık listesi verilmemişse, tanıkların ancak o celse hazır olmaları halinde dinleneceği, yoksa taraflara tanık listesi verme hakkı verilmemesi gerektiği savunulmaktadır¹⁵⁹. Zira böyle bir uygulama, pratik gerekçelerle usûl kurallarının devre dışı bırakılmasına neden olmakta, dava disiplininin ve teksif ilkesinin yerine getirilmesine mâni olmaktadır. Bu nedenle özellikle vekille takip edilmeyen, hukukî bilgiden yoksun asilin takip ettiği davalarda bilgisizlik ve tecrübesizlik nedeniyle hak kaybı yaşanmasının önüne geçilebilmesi için kesin süre verirken, kesin sürenin tam olarak ne anlama geldiğinin ve tarafın tam olarak ne yapması gerektiğinin iyice açıklanmasının yerinde olacağı ifade edilmektedir¹⁶⁰.

Doktrinde bazı yazarlarca, mahkemece tanık listesi vermek için kesin süre verilmesi halinde tanık listesi vermeyen tarafın bir daha tanık listesi veremeyeceği gibi, tanık dinletme hakkının da düşeceği savunulmuştur¹⁶¹. Buna göre, tanık listesinde yer almayan tanıkların dinlenmeyeceğine ilişkin açık hüküm karşısında tanık dinletme hakkı düşen taraf, ikinci tanık listesi veremeyeceği gibi yargılamanın hiçbir aşamasında yanında getirdiği tanığı da dinletemez. Ancak dikkat edilmelidir ki, her ne kadar tanık listesinde yer almayan tanıkların dinlenmeyeceğine ilişkin açık hüküm bulunsa da bu hükmün yanı sıra kesin süre içinde tanık listesi vermeyen tarafın tanığının, dinleme gününün önceden belirlendiği duruşmada hazır etmesi halinde dinleneceğine ilişkin de açık hüküm bulunmaktadır¹⁶².

LegalBank Elektronik Hukuk Bankası, s.e.t: 26/08/2021). Aynı doğrultuda bkz. YILMAZ, Şerh, s. 1669.

¹⁵⁹ ERDÖNMEZ, Pekcanıtez Usûl, s. 1892 ÖZÇELİK, V. (2017). “Medeni Usûl Hukukunda Hâkimin Verdiği Kesin Süre”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Mart-Nisan(129), 133-160, s. 139; ERİŞİR, sonradan delil ikame edilebilmesine imkân veren HMK’nın 145. maddesi göz önüne alınarak, sonradan tanık listesi de verilebilmesi gerektiği görüşündedir; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 185.

¹⁶⁰ AKTEPE ARTIK, S. (2014). *Medeni Usûl Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı*. Ankara, s. 405.

¹⁶¹ KURU, Usûl III, s. 2580, SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 133; TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi, s. 425.

¹⁶² HMK m. 243/1. Yargıtay da bir kararında aynı doğrultuda karar vermiştir (2.HD.2016/17203E. 2018/5821 K.); “Davacı kadın dava dilekçesinde tanık deliline dayanmış, mahkemece 15.10.2015 tarihli ön inceleme duruşmasında, taraflara tanıklarının ve adreslerini bildirmek üzere iki haftalık kesin süre verilmiş, davacı kesin süre içinde tanıklarının bildirmemiştir. Her ne kadar davacı kesin süre içinde tanık listesini vermemiş ise de; 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 243. maddesindeki düzenleme ile tanık listesi için kesin süre verildiği ve dinlenme gününün belirlendiği hallerde, liste verilmemiş olsa dahi taraf o duruşmada hazır bulundursun, hazır edilen tanığın dinleneceği hüküm altına alındığından davacı da ön inceleme izleyen tahkikat duruşmasında tanıklarının hazır olduğunu belirttiğine göre, tanıkların dinlenip sonucu uyarınca karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ile hüküm tesisi doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir.” (Bkz; UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

Yerleşik Yargıtay uygulamasında da kabul edildiği üzere, tanık listesi vermeyen tarafın yanında getirdiği tanıkların dinlenmesi ancak ve ancak celse talikine sebebiyet vermemesi halinde ve yalnızca önceden belirlenen dinleme gününde mümkün olmalıdır. Bununla birlikte, tanık dinlenmesi için birden fazla duruşma günü tayin edilen hallerde tarafın, bu imkândan yalnız bir defa yararlanabilmesi gerektiği, aksi uygulamanın ikinci tanık listesi verme yasağının dolaşılması sonucuna vardığı ifade edilmektedir¹⁶³.

Esas itibariyle, tanık listesi vermeyen tarafa, dinleme gününde hazır ettiği tanıklarını dinletme imkânının verilmesi doktrinde eleştirilmektedir. Öncelikle, bu uygulamanın ikinci tanık listesi verilmesi yasağını deldiği, yargılamanın gecikmesine sebep olduğu savunulmaktadır¹⁶⁴. Gerçekten de ikinci tanık listesi verme yasağı, tanık dinletme talebinin her celse kolayca yapılabilmesi göz önüne alınarak, kötüye kullanımının engellenmesi amacıyla, tanıkları önceden tek bir liste ile belirleyip, dinleme gününden önce davetiye ile çağırarak duruşmada hazır edilmelerini sağlamak ve böylece tanık dinleme işini tek celsede tamamlamak için ihdas edilmiştir. Ancak tanık listesi verilmediği halde duruşma günü hazır edilen tanıklar, HMK'nın 243/1 hükmü karşısında dinlenmek zorunda olduğundan, duruşmanın beklenenden çok uzun sürmesi, takip eden duruşmaların ileri saatlere sarkması, karşı taraf için tanıklara sorulacak sorular noktasında bir hazırlık yapılmamış olması nedeniyle tanık beyanlarına karşı beyanda bulunmak üzere süre verilmek durumunda kalınması ile celse talikine neden olunması gibi birçok problemi beraberinde getirmektedir. Nitekim tarafların tanıklar hakkında önceden hazırlık yapamaması durumunda tanıklara soracakları soruları belirleyememelerinin iddia ve savunma haklarını kısıtladığı ifade edilmektedir¹⁶⁵. Bununla birlikte, karşı tarafın, tanığı ilk defa duruşmada görmesi nedeniyle HMK'nın 255. maddesine dayanarak, tanığın beyanının güvenilir olup olmadığını denetleme ve şüphe durumunda bunu ispat edebilme imkânının da önemli ölçüde azaldığı savunulmaktadır¹⁶⁶.

¹⁶³ ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 37; KURU, Usûl III, s. 2590.

¹⁶⁴ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 414. Aksi yönde, burada zaten ibraz edilmiş bir listede olmayan tanıkların duruşmaya getirilmediği, dolayısıyla duruşmada hazır edilen tanıkların ikinci bir tanık listesi görevi görmediği, bu nedenle de söz konusu hükmün ikinci tanık listesi verme yasağına aykırılık oluşturmadığı savunulmuştur; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 136.

¹⁶⁵ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 414; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 137.

¹⁶⁶ ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 37; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 414.

Tanık listesi verilmediği halde duruşmada hazır edilen tanıkların dinlenmesi, kesin süre içerisinde delilini sunmadığı halde delil sunma hakkı düşen tarafa, yeniden delil sunması için kanundan doğan bir imkân yaratıldığı, bunun da karşı taraf için çoğu zaman haksızlık oluşturduğu savunulmaktadır¹⁶⁷. Anılan nedenlerle tanık listesi vermeyen tarafın duruşmada hazır ettiği tanıkların dinlenmesi hususunda, HMK'nın 255. maddesi kapsamında karşı tarafın itirazı olup olmadığı sorularak karşı tarafın muvafakati olması halinde, bu tanıkların bir sonraki celse dinlenilmesi önerilmektedir¹⁶⁸.

Mahkemece taraflara delillerini bildirmeleri için verilen sürenin içinde, tanık listesi verilmesinin yer almadığının kabul edildiği hususu incelenmişti. Buna dayanılarak, mahkemece taraflara delillerini bildirmeleri için kesin süre verilmesi ve fakat bu sürede tanık listesi verilmemesi durumunda tanık listesi verme hakkının düşmeyeceği ifade edilmektedir¹⁶⁹. Tanık listesi verilmesi için kesin süre verilmesi halinde, sürenin tanık listesi verilmesi için verildiğinin açıkça belirtilmesi gerekir. Aynı şekilde tarafa verilen sürenin kesin olduğunun sonuçlarıyla birlikte ihtar edilmesi gerektiği noktasında da duraksama olmamalıdır¹⁷⁰.

Tanık listesinde tanıkların ad, soyadı ve tebliğe elverişli adreslerinin yer alması gerektiği HMK'nın 240/2. maddesinde düzenlenmiş olmakla birlikte, mahkemeye sunulan listede tanıkların adresleri hiç gösterilmemiş veya tanık, gösterilen adreste bulunamamışsa tarafa tanığın adresini göstermek üzere kesin süre verilir (HMK m. 240/2). Tanığı gösteren taraf, verilen kesin süre içinde tanığın adresini göstermezse ya da adresi göstermesine karşın yeni gösterilen adres de doğru değilse tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmiş sayılmasına karar verilir. Burada da tarafa kesin süre verildiğinden, kesin süre içinde yapılması gereken işlem açıkça gösterilerek, riayet edilmemesi durumunda tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmiş sayılacağına karar verileceğinin açıkça ihtar edilmesi gerekir¹⁷¹. Bununla birlikte, anılan prosedürün

¹⁶⁷ KARSLI/KONURALP, a.g.e, 2014, s. 99.

¹⁶⁸ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 414; ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 37; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 137.

¹⁶⁹ KURU, Usûl III, s. 2583.

¹⁷⁰ Taraflara verilecek kesin sürenin incelikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZÇELİK, a.g.e, 2017, s. 135-148; TAŞ KORKMAZ, a.g.e, 2008, s.432-446.

¹⁷¹ İlgili hükmün Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla iptali talep edilmişse de Anayasa Mahkemesi, anılan hükmün davanın iki tarafı için de kabul edildiği ve adil yargılanma hakkının unsurlarından olan "makul süre içinde yargılanma" ve "silahların eşitliği" ilkelerine hizmet ettiği gerekçeleriyle başvuruyu reddetmiştir (AYM, 11.10.2012, 69/149; RG 13.02.2013, S.28558).

tanık listesinde yer alan her bir tanık için ayrı ayrı yürütülmesi gerekmektedir¹⁷². Bu anlamda tanık listesinde yer alan tanıklardan biri hakkında verilen kesin süre içinde adres gösterilmemesi ya da gösterilen adreste tanığın bulunamaması durumunda, listede yer alan diğer tanıkların dinlenilmesinden açıkça vazgeçilmediği¹⁷³ sürece bu tanıkların da adreslerini bildirmeleri için tarafa yeniden süre verilmesi gerekir.

Doktrinde bir görüşe göre, tarafa tanığın adresini göstermesi için süre verilebilmesi için süre verilecek tarafın duruşmada hazır bulunması gerekir¹⁷⁴. Bir başka deyişle, taraf davayı takip etmiyorsa yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceğinden (HMK m. 150/2), duruşmaya gelmeyen tarafın gıyabında, adres göstermesi için süre verilemeyeceği gibi tanıklarının davet etmek için tanıklık giderleri Hazinesinden karşılanarak mahkemede hazır bulundurulmaları da sağlanamaz.

Tarafın tanık listesinde gösterdiği tanığın adresinin bilinmediğini ifade etmesi halinde, mahkemenin tanığın adresini araştırma yükümlülüğü olmadığı kabul edilmektedir¹⁷⁵. Bununla birlikte tanık listesi verilirken tarafların adreslerini tespit edecekleri tanıkları da bildireceğini belirterek tanık listesi vermesi mümkün değildir. Böyle bir uygulamanın ikinci tanık listesi verme yasağına aykırı olduğu düşüncesiyle tanıkların ad, soyadı ve adres bilgilerinin tek liste ile verilebileceği ifade edilmektedir¹⁷⁶. Gerçekten de Kanun, tanık listesi verilme zamanında adresleri bilinmeyen veya hatalı bilinen tanıkların doğru adreslerinin bildirilebilmesi için taraflara yeniden imkân tanımıştır. Böyle bir imkân karşısında sırf adresini tespit etmek adına tanıkların kimlik bilgilerinin de sonra bildirileceği yönündeki bir kaydın kabulü mümkün görünmemektedir.

Tarafların iddialarını ispat etmek için delile dayanmaları halinde, bu delillerin ikamesi için gerekli giderleri de yatırmaları gerektiğinden, mahkemece tanık dinleme aşamasına geçildiğinde, tanığın mahkemeye çağırılması için gerekli olan tebligat ve tanığa Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tanık Ücret Tarifesi'nin 4. maddesine göre

---

¹⁷² ATEŞ, M. (2014). *HMK Yargıtay İlke Kararları* (Cilt II). Ankara, s. 1645.

¹⁷³ Bu anlamda “tanığa ulaşamıyoruz, adresi bilemiyoruz” gibi muğlak ifadelerin tanığı dinletmekten vazgeçme sayılamayacağı, bu tanıklar hakkında da ilgili prosedürün işletilmesi gerektiği yönündeki değerlendirmeler için bkz. GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 545.

¹⁷⁴ GENÇCAN, Yorum, s. 910; TUTUMLU, M. (2009). *Medeni Usûl Hukuku Sorunları*. Ankara, s. 292 (TUTUMLU, Usûl Sorunları).

¹⁷⁵ GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 336; KURU, Usûl III, s. 2603.

¹⁷⁶ KURU, Usûl III, s. 2586; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 175.

ödenek yol masraflarını içeren giderlerin de tanık deliline dayanan tarafça yatırılması gerekmektedir. Bu anlamda mahkemenin taraflara, tanıklarının ad, soyadı ve adreslerini bildirmek üzere süre vermesi halinde tebligat ve yol masraflarını içeren tanıklık giderlerini yatırmak üzere de süre vermesi gerektiği ifade edilmektedir. Tanıkların bildirilmesi için verilen ara kararda tanıkların sadece adresinin bildirilmesi yazılmış ancak ücretin de yatırılması gerektiği yazılmamışsa mahkemece verilen kesin süre yalnızca adres göstermeye ilişkin olduğundan tanığın, ücret yatırılmamış olsa dahi dinlenmesi gerektiği savunulmaktadır¹⁷⁷.

Mahkemece taraflara tanıkların ad, soyadı ve adreslerini bildirmeleri ve tanıkların çağırılması için gerekli giderlerin yatırılması hususunda süre verilirken, tanıklık ücreti ve davetiye giderinin ayrı ayrı ve toplam miktarı ile gösterilmesi gerekir. Mahkemece yalnızca tanıklık ücret ve davetiye giderinin yatırılması için kesin süre verilmesi şeklinde verilen ara kararın yerine getirilmemesi halinde yapılacak işlem açık ve net olarak belirlenmemiş olduğundan, kesin süreye uymamanın sonuçlarının doğmayacağı ifade edilmektedir¹⁷⁸. Hatta tanık dinletmekten vazgeçilmiş sayılabilmesi için tanığa ödenek ücret ve davetiye tebliğ giderinin de ayrı ayrı gösterilmiş olması gerektiği savunulmaktadır¹⁷⁹. Nitekim tebligat gideri, dava açarken ödenek gider avansına (HMK m. 120, 31969 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Gider Avansı Tarifesi m. 4) dâhil olan bir gider olduğu halde, tanığa ödenek yol masrafı gibi giderler delil avansına (HMK m. 324) dâhil masraflardandır. Bu anlamda delil avansının yatırılmamasının neticesi delile dayanmaktan vazgeçilmiş sayılması iken, gider avansının dava şartı olması nedeniyle yatırılmaması, davanın usûlden reddi neticesini doğurmaktadır¹⁸⁰. Bu nedenle mahkemece tarafa kesin süre verilecekse her iki kalemin ayrı ayrı sonuçlarıyla birlikte açıkça gösterilmesi gerekir.

¹⁷⁷ ATEŞ, a.g.e, 2014, s. 1646. Yargıtay da aynı doğrultuda karar vermiştir (2. Hukuk Dairesi 2010/16219 E., 2011/16768 K.): “Tanık dinlenmesi konusunda verilen kesin sürenin ilgili tarafça yerine getirilecek işlemleri, bu arada tanık dinleme giderlerini de içermesi gerekir. Mahkemece bu gerekliliğe uyulmadan, verilen kesin sürede gerekli işlemlerin ilgili tarafça yerine getirilmediği gerekçesiyle davalının Almanya’da bulunan tanıkları usûlünce dinlenmeden (6100 S. HMK. m.240 – 265) davanın esası hakkında karar verilmesi; adil yargılanma ve savunma hakkının kısıtlanması sonucunu doğuran eksik incelemeyle verilmiş bir hüküm niteliğinde olup; bozmayı gerektirmiştir.” (bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, s.e.t: 27/11/2021).

¹⁷⁸ KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1028.

¹⁷⁹ KURU; Usûl III, s. 2599; ALDEMİR, H. (2012). *Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri*. Ankara, s. 1060.

¹⁸⁰ ÖZBEK, a.g.e, 2013, s. 123; ERCAN, İ., & ARSLAN, A. S. (2012). “Hukuk Muhakemeleri Kanununda Öngörülen Gider Avansının Uygulanması ile İlgili Ortaya Çıkan Bazı Meseleler ve

Tanığın dinleneceği evreye geçildiğinde o tanığın dinlenilmesini isteyen taraf, tanık için belirlenen avansı mahkeme veznesine yatırmak zorundadır. Bu anlamda taraflara delillerini bildirmeleri için verilen kesin süre, içeriğinde tanıklık ücreti ve davetiye masraflarını içermediğinden tanıklar bakımından sonuç doğurmaz¹⁸¹. Tanık giderlerinin tanık listesi sunulması aşamasında yatırılmasının bir nedeni de Kanunda delil ikame avansının ayrı bir hükümle düzenlenmiş olmasıdır. Bu nedenle dava açarken taraflarca tanıkların gösterilmesi durumunda mahkemece tanık için belirlenen avansın başından gider avansına dâhil edilerek tahsil edilmesi biçimindeki uygulama delil ikame avansı hükmünü etkisiz bırakır¹⁸². Zira Kanun koyucu, 7251 sayılı Kanunun 9. maddesi ile gider avansını düzenleyen HMK'nın 120. maddesine bir fıkra eklemiş ve delillerin ikamesi için yatırılacak masrafların delil ikamesini düzenleyen 324. maddesi kapsamında yapılacağını açıkça düzenleyerek uygulamayı pekiştirmiştir.

Taraf, kendisine usûlüne uygun olarak verilen kesin süre içinde tanık listesini bildirdiği halde tanıklık giderlerini yatırmamış ve fakat duruşmanın atılı bulunduğu celsede tanıkların hazır etmiş ise, masraf yokluğu nedeniyle tanığa davetiye gönderilememiş olsa bile duruşmada hazır edilmesi nedeniyle kesin sürenin amacı yerine geldiğinden tanıkların dinlenmesi gerekir¹⁸³.

Resen araştırma ilkesine tâbi davalarda, taraflarca getirilme ilkesine tabi olan davalardan farklı olarak tanıklık giderlerinin yatırılmaması durumunda tarafın tanık deliline dayanmaktan vazgeçilmesine karar verilmeyip, dava sonunda haksız çıkan tarafa yükletilmek üzere giderlerin hazineden karşılanarak tanıkların dinlenmesi gerekir¹⁸⁴.

Bunların Değerlendirilmesi". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 165-180, s. 171-172. Gider avansının dava şartı olarak düzenlenmesi karşısında delil ikame avansının yatırılmaması neticesinde davanın reddi neticesi doğmamasının taraflar arasında eşitsizliğe neden olduğu yönündeki eleştiriler için bkz. ÖZBEK, a.g.e, 2013, s. 121.

¹⁸¹ ATEŞ, a.g.e, 2014, s. 1647, 1654; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1308. Nitekim bu aşamada yatırılan tanıklık ücreti henüz başlamamış ve akıbeti belli olmayan yargılamada tarafları bir yük altına sokmaktadır; ÖZBEK, a.g.e, 2013, s. 137.

¹⁸² TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 873.

¹⁸³ ALDEMİR, a.g.e, 2012, s. 1061; TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi, s. 644; KURU; Usûl III, s. 2598; MUŞUL, Usûl, s. 383; KAÇAK, N. (2005). *Açıklamalı İçtihatlı Hukuk Davalarında İspat Rehberi*. Ankara, s. 241 (KAÇAK, İspat).

¹⁸⁴ GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 545.

2.2.2.4. İkinci tanık listesi verme yasağı

İddiasını tanıkla ispat etmek isteyen ve tanıklarının ad, soyadı ve adreslerini içeren listeyi mahkemeye veren tarafın, bir daha tanık listesi vermesi yasaklanmıştır (HMK m. 240). İkinci tanık listesi verme yasağını düzenleyen hükmün gerekçesinde, ikinci tanık listesi verme yasağının kamu düzeninden olduğu ve davaların makul süre içinde sonuçlandırılabilmesi için usûl ekonomisine hizmet etmesi amacıyla ihdas edildiği belirtilmiştir. Bu anlamda doktrinde ikinci tanık listesi verme yasağının düzenlemesindeki temel amacın, tanıkla ispat yasağının kötüye kullanılmasının önüne geçilerek yargılamanın sürüncemede bırakılmasını önlemek olduğu ifade edilmiştir¹⁸⁵. Bunun yanında ikinci tanık listesi verme yasağının aynı zamanda dürüstlük kuralı ile de yakından ilgili olduğu değerlendirilmektedir¹⁸⁶. Şöyle ki, yargılamanın sürüncemede bırakılmasını hedefleyen tarafın, her celse yeni bir tanık dinletme talebinde bulunabilmesi son derece kolay ve mümkün olduğundan tarafların ispat hakkını kötüye kullanmalarının önüne geçilmiştir.

Doktrinde bir görüş¹⁸⁷, ikinci tanık listesi verme yasağını fuzuli bulmaktadır. Şöyle ki, tanık listesinin ancak bir defa verilebileceğinin düzenlenmesi, kanun koyucunun tarafın tüm tanıklarını davayı açarken bildiğini farz ettiğini gösterir. Hâlbuki ikinci tanık listesi verme yasağı, tanıkların tamamı dinlenip hâkim tarafından yeni bir liste verilebileceği takdir olunmadıkça ikinci tanık listesi verilemez biçiminde düzenlenmelidir. Buna karşılık bu görüş, tarafın dava dilekçesiyle birlikte tanık listesi vermek zorunda olmaması, hükmün amacının kötünietli tarafın davayı uzatmasına engel olmak olduğu ve yasağın kamu düzeninden olması karşısında hâkimin takdiriyle bertaraf edilmesine imkân bulunmadığı gerekçeleriyle eleştirilmiştir¹⁸⁸. Bu nedenle de ikinci tanık listesi verme yasağına aykırı olarak ikinci liste verilmiş ve tanıklar da dinlenmişse, yasağın kamu düzeninden olması, hâkimin resen gözetme yükümlülüğünde olması karşısında, dinlenen tanıkların beyanlarına itibar edilemez¹⁸⁹.

¹⁸⁵ ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 215; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 191; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 134.

¹⁸⁶ ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 190; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 193; ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 215; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 418.

¹⁸⁷ BELGESAY, Şerh, s. 72, 73.

¹⁸⁸ ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 192.

¹⁸⁹ KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1023; ALANGOYA, Usûl, s. 376; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 193. İkinci tanık listesi verme yasağı ihlal edilmesinin bozmaya etkisi hakkında değerlendirmeler için bkz.; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 196-199.

Tanık listesinin mahkemeye ibrazı ile karşı tarafa tebliği zorunlu olup¹⁹⁰, ikinci tanık listesi verme yasağı da mahkemenin tanık listenin havalesini yapmasıyla birlikte başlar¹⁹¹. Bu kapsamda liste henüz karşı tarafa tebliğ edilmemiş olsa dahi yeni bir liste verilmesi veya listeye eklemelerde bulunulması mümkün değildir. Buna karşılık, tanık listesi verilmesi için süre verilen hallerde henüz süre dolmadan verilen ikinci listenin kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür¹⁹². Belirtilmelidir ki Yazar, eserinde davalı ve vekiline tanık listesi sunması için süre verilen bir davada önce davalı asilin, akabinde davalı vekilinin, tanık listesi verilmesi için tayin edilen süre içinde tanık listesi sunduğu ve mahkemece vekilin listesinin ikinci tanık listesi olarak değerlendirilerek reddedildiği yönündeki yerel mahkeme kararının, Yargıtay tarafından vekilin kendisine verilen süre içinde tanık listesi ibraz etiğinden bahisle bozulduğu bir kararı referans almaktadır¹⁹³. Ancak burada problem, tanık listesinin, mahkemeye sunulması için tayin edilen süre içinde verilip verilmediği ile ilgili değil, davalı asılın tasarrufunun vekili karşısındaki geçerliliği ile ilgilidir. Kanunda tam olarak yasaklanan hususun, tayin edilen süre bittikten sonra yeni liste vermek değil, doğrudan ikinci bir liste vermek olduğuna dikkat edilmelidir.

Dava veya cevap dilekçelerinde tanık bildirilmesinin tanık listesi hükmünde olduğunu kabul eden görüş taraftarlarınca ikinci tanık listesi verme yasağının dilekçeler aşamasında başladığı kabul edilmektedir¹⁹⁴. Aynı şekilde tanık listesi verilmeksizin tanıkları duruşmada hazır etmek suretiyle dinleten taraf yönünden de ikinci tanık listesi verme yasağının başladığı ve bir daha tanık listesi verilemeyeceği ifade edilmektedir¹⁹⁵. Bunun gibi, tanık listesi verilirken başka tanık bildirme hakkının saklı tutulduğuna dair ifadelerin de bir geçerliliği bulunmamaktadır¹⁹⁶.

İddiasını tanıkla ispat etmek isteyen taraf, mahkemeye tanık listesi ibraz ederken, tanığın ad, soyadı ve adres bilgileriyle birlikte, hangi vakıa hakkında dinleneceğini de somutlaştırma yükümlülüğü çerçevesinde yazmak zorundadır (HMK

¹⁹⁰ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 410; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 188.

¹⁹¹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 192; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 418.

¹⁹² GENÇCAN, Yorum, s. 911.

¹⁹³ 2.HD. 2012/22911 E., 2013/8586 K. 28/03/2013 T. (Bkz.; UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

¹⁹⁴ YILMAZ, Şerh, s. 1668.

¹⁹⁵ GENÇCAN, Yorum, s. 912; KURU, Usûl III, s. 2590.

¹⁹⁶ UMAR, Şerh, s. 724; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 335; GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 546; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 411; KURU, Usûl III, s. 2586; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 211; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 580; DUMAN, H. İ. (1984). “Tanıklık”. *Adalet Dergisi*, 43(4-6), 978-988, s. 986. Karş. Bkz. ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 215.

m. 240, 194). Buna göre tanıklar, belirli vakıalar hakkında tanıklık yapmak üzere gösterilmektedir. Buradan hareketle ikinci tanık listesi verme yasağının aynı vakıalar bakımından söz konusu olduğu, davada ileri sürülmüş bir başka vakıa hakkında, tanık deliline dayanılmış olmak kaydıyla, sonradan tanık listesi verilmesinde bir mahsur olmadığı kabul edilmektedir¹⁹⁷. Bununla birlikte tarafın hangi vakıa için tanık dinleteceğini somutlaştırmamış olması halinde ise tarafın iddia veya savunmasının tamamı için tanık gösterdiğinin kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür¹⁹⁸. Böyle bir durumda tarafın herhangi bir vakıa için bildirildiği öne sürülerek yeniden tanık listesi vermesinin mümkün olmaması gerekir.

2.2.2.4.1. Dava konusu vakıaların değişmesi halinde ikinci tanık listesi verilmesi

Dilekçeler aşamasının tamamlanmasıyla birlikte taraflar hakkında, iddia ve savunmayı genişletme ve değiştirme yasağının başlayacağı düzenlenmişse de karşı tarafın muvafakati olması halinde tarafların iddia ve savunmalarını değiştirmelerine veya genişletmelerine imkân tanınmıştır (HMK m. 141). Böyle bir durumda taraflar, davaya getirdikleri iddia veya savunmalarına dayanak yeni delil de gösterebilirler¹⁹⁹. Bu halde netice itibarıyla karşı tarafın muvafakati ile yeni delil getirilmiş olur. Ancak, tanık delili bakımından, karşı taraf muvafakat etse dahi tarafların ikinci tanık listesi

¹⁹⁷ YILMAZ, Şerh, s. 2675; KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 417; POSTACIOĞLU, Usûl, s. 649; BİLGE, a.g.e, 1967, s. 471; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 533; PEKCANITEZ, Usûl, s. 361; ALANGOYA, Usûl, s. 375; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 737; OLGAC, S. (1977). *Emsal İçtihatlarla Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu*, s. 786; ERDÖNMEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1889; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 336; EROL, a.g.e, 1969, s. 69; KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 301; ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 215; BERKİN, a.g.e, 1982, s. 833; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 134; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 421 AKCAN, R. (2012). “Tanıklardan Bir Kısımının Dinlenilmesi ile Karar Verilmesi”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 149-164 s. 159 (AKCAN, Tanık). Bununla birlikte, her ne kadar farklı bir vakıa için tanık listesi verilse de yine de iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağının bertaraf edilememesi için farklı bir vakıa hakkında yeni bir liste verilmesi durumunda karşı tarafın muvafakati alınması gerektiği ileri sürülmüştür; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 985. Karş. Bkz.; dava bir kül halinde kabul edilmeli ve tek bir tanık listesi verilmelidir; EROĞLU, İslah, s. 193.

¹⁹⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 192; KURU, Usûl, s. 2592; POSTACIOĞLU; Usûl, s. 649; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 532; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 194. Yargıtay da aynı doğrultuda karar vermiştir (Hukuk Genel Kurulu 2017/1902 E. 2019/1348 K.): “Ancak davacı tanıklarının tanıklık yapacakları vakıaların sınırlandırılmadığı göz önüne alındığında ispat edilmek istenen hususların dinlenen tanıklar ile yeter derecede aydınlanmış olduğundan bahsedilemez. Yasal düzenlemeler gözetilerek ve hukukî dinlenilme hakkının (HMK m. 27) da bir gereği olarak davacı erkek vekilinin dinlenilmesinden açıkça vazgeçmediği tanıklarının dinlenilmesi ve tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekmektedir.” (Bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>, s.e.t: 16/09/2021).

¹⁹⁹ ULUKAPI, Ö., & YARDIMCI, T. E. (2015). “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Sonradan Delil Gösterilmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan), 483-507, s. 491.

veremeyeceği kabul edilmektedir²⁰⁰. Nitekim ikinci tanık listesi verme yasağının kamu düzeninden olduğu ve mahkemenin bunu resen gözetceği, ilgili hükmün gerekçesinde açıkça ifade edilmiş olup, tarafların kamu düzeninden sayılan bir hususu anlaşılarak ortadan kaldırmaları mümkün değildir²⁰¹. Bununla birlikte, ikinci tanık listesi verme yasağı, tarafların bir vakıayı nasıl ispat edecekleri hususuyla ilgili olarak taraflara değil, davaların makul süre içinde sonuçlandırılmasını hedef alan ve mahkemeye yönelen bir düzenlemedir²⁰².

Tarafların, daha önce yapmış oldukları usûl işlemlerinde, iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı nedeniyle değişiklik yapamamaları nedeniyle kanun koyucu tarafından taraflara ıslah yoluyla, tahkikat sona erene kadar bir defaya mahsus kullanılmak kaydıyla, yaptıkları usûl işlemlerini tamamen veya kısmen değiştirme imkânı getirilmiştir. Bu kapsamda ıslah yoluyla dava sebebinin, dava konusunun ve tarafın değiştirilebileceği kabul edilmekle²⁰³ birlikte, delillerin de ıslah yoluyla değiştirilip genişletilme imkânı olup olmadığı tartışılmıştır. Bu anlamda esas itibarıyla delil değişikliğinin de iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağına dâhil olduğu ve delil sunmanın da bir usûl işlemi olduğu kabul edildiğine göre ıslahla delil değiştirmenin mümkün olması gerektiği ifade edilmektedir²⁰⁴. Bununla birlikte ıslah yoluyla tanıkla ispat yasağı gibi deliller hakkında çizilen yasal sınırların aşılamayacağı belirtilmiştir²⁰⁵. Hakeza, taraflar tanıklarını dinlettikten sonra, tanıkların beyanlarından memnun kalmadıkları takdirde yeni ve belki de vakıa hakkında yanlış ifade verecek tanıklar bulup tanık listesini ıslah edecek olurlarsa, hem davalar gereksiz uzamış olacak hem de maddi gerçekten uzaklaşma tehlikesi doğacaktır²⁰⁶. Kaldı ki, ikinci tanık listesi verme yasağının kamu düzeninden olması nedeniyle ilk listede yer alan tanıklar dinlenmemiş olsa dahi ikinci listenin ıslah

²⁰⁰ POSTACIOĞLU; Usûl, s. 648; KURU, Usûl III, s. 2588; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 214; KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 417; ALANGOYA, Usûl, s. 375; TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 872; GENÇCAN, Yorum, s. 912; EROL, a.g.e, 1969, s. 69; ALBAYRAK, A., & GÖZÜTOK, Z. (2019). *Hukuk Yargılamasında Duruşma Yönetimi*. Ankara, s. 264; ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 215; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 985; AKCAN, Tanık, s. 159; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 133; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 420. Karş. UMAR, Şerh, s. 724.

²⁰¹ ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 214.

²⁰² POSTACIOĞLU; Usûl, s. 648; KURU, Usûl III, s. 2590; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 214.

²⁰³ YILMAZ, E. (2013). *Medeni Yargılama Hukukunda Islah*. Ankara, s. 412 (YILMAZ; Islah); KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 430-431; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 351; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, a.g.e, 2013, Usûl, s. 527.

²⁰⁴ KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 431; YILMAZ, Islah, s. 413.

²⁰⁵ YILMAZ; Islah, s. 413.

²⁰⁶ YILMAZ, Şerh, s. 2675; EROĞLU, Islah, s. 194.

yoluyla bile verilebilmesi mümkün değildir²⁰⁷. Hal böyleyken daha önce verilen tanık listesini ıslah etmek yoluyla ikinci tanık listesi verilemeyeceği kabul edilmektedir²⁰⁸. Öyle ki ikinci tanık listesi verme, bir usûl işlemi olsa da iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı düzenlenirken ıslah hükümleri ayırık tutulmuştur. Eş deyişle, kanun koyucu yasağı düzenlerken istisnasını da düzenlemiştir. Ne var ki ikinci tanık listesi verme yasağı düzenlenirken, doğrudan yasak konulmuş ve kamu düzeninden olduğu belirtilmiştir. Bu anlamda kanun koyucunun bilinçli olarak susarak²⁰⁹, ıslah edilebilen usûl işlemleri arasına ikinci tanık listesi verme yasağını dâhil etmediği ileri sürülmüştür²¹⁰.

İkinci tanık listesi verme yasağı, yalnızca aynı vakıalar hakkında geçerli olduğuna göre davanın kısmen veya tamamen ıslahı ile yeni vakıalar getirilmiş olursa, yeni vakıalara ilişkin olmak kaydı ile ikinci tanık listesi vermenin mümkün olacağı noktasında duraksama olmaması gerekir²¹¹. Aynı şekilde tanık listesi ibraz edildikten sonra, tanıkla ispat yasağı kapsamında olan bir vakıa hakkında delil başlangıcı ortaya çıkacak olursa, artık tanık dinlemek mümkün olacağından, bu vakıa hakkında da yeni tanık listesi verilebilmesi gerekir²¹².

İkinci tanık listesi verme yasağının, davada ileri sürülmüş aynı vakıalar bakımından geçerli olmasının bir sonucu olarak, karşı dava açılması yahut davaların birleştirilmesi veyahut ayrılması hallerinde davalar birlikte görölse de

²⁰⁷ KURU, Usûl III, s. 2588.

²⁰⁸ ERDÖNMEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1888; KURU, Usûl III, s. 2588; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 716; YILMAZ, Şerh, s. 2674; TÜRKMEN, A. (2016). *Özel Hukuk Muhakemesinde Tahkikat Aşamaları*. Ankara, s. 129; EROĞLU, İslah, s. 194; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 986; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 580; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 212. Karşı yönde, doktrinde ıslah yoluyla delillerin değiştirilebilmesinin mümkün olması karşısında, tanık delilinin ayırık tutulması eleştirilmiştir; TUTUMLU, M. A. (2015). *Kuram ve Uygulama Işığında Medeni Usûl Hukukunda Islah*. Ankara, s. 272 (TUTUMLU, İslah); YILMAZ, İslah, s. 414; YILDIRIM, a.g.e, 1990, s. 181. Yargıtay da ıslah yoluyla ikinci tanık listesi verilemeyeceği görüşündedir (9. HD. 2014/21356 E., 2015/33086 K., 23.11.2015 T.), bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>, s.e.t: 23/09/2021).

²⁰⁹ AKİPEK, J. G., AKINTÜRK, T., & ATEŞ KAHRAMAN, D. (2013). *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku* (Cilt I). İstanbul, s. 127; DURAL, M., & SARI, S. (2014). *Türk Özel Hukuku Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri* (Cilt I). İstanbul, s. 135; OĞUZMAN, K., & BARLAS, N. (2014). *Medeni Hukuk Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar*. İstanbul, s. 99.

²¹⁰ ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 213.

²¹¹ YILMAZ, Şerh, s. 2675; BİLGE, a.g.e, 1967, s. 471; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 533; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 737; ERDÖNMEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1889; EROL, a.g.e, 1969, s. 69; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 134; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 421; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 985.

²¹² ERDEMİR, a.g.e, 1998, s. 1166.

bağımsızlıklarını koruduklarından karşı dava, birleşen ya da ayrılan davada esas davadan bağımsız olarak tanık listesi verilmesi mümkün olmalıdır. Bununla birlikte ikinci tanık listesi verme yasağının aynı vakıalar bakımından geçerli olduğu dikkate alındığında, aynı dava içinde verilip verilmediğinden ziyade tanık listesinin verildiği vakıanın esas alınmasının daha doğru neticeye ulaştıracığı ifade edilmiştir²¹³.

2.2.2.4.2. Karşı tarafın muvafakati bulunması veya delil sözleşmesi yapılması halinde ikinci tanık listesi verilmesi

Davada sonradan delil gösterilebilmesine imkân veren HMK'nın 145. maddesi kapsamında tanık listesi verilip verilemeyeceği tartışılmıştır. Öncelikle HMK'nın 145. maddesinin, hiç tanık listesi veremeyen taraflara tanık listesi verme imkânı sağlayıp sağlamadığı değil, tanık listesi vermiş olan taraflara sonradan tanık dinletme olanağı sağlayıp sağlamadığına yönelik olarak tartışılması gerektiği ifade edilmektedir. Nitekim tanık listesi vermeyen tarafın tanıklarının duruşmada hazır etmesi halinde dinleneceğine ilişkin olarak 243. madde ihdas edildiğine göre 145. madde hükmü hâlihazırda tanık listesi vermiş olan taraflar hakkında düşünülmesi gerektiği ifade edilmiştir²¹⁴. Buradan hareketle, doktrinde²¹⁵, tüm delillerin 145. madde kapsamında sonradan ileri sürülebilmesi mümkünken tanık delili bakımından kesin bir yasak konulmasının bir dayanağı olmadığı savunulmaktadır. Zira ikinci tanık listesi verme yasağının tarafların yargılamayı geciktirmelerini engelleyerek makul sürede yargılamayı sağlamayı hedeflediği, 145. madde kapsamında yeni delil sunulmasının ise ancak yargılamayı geciktirme amacı olmayan hallerde mümkün olabildiği göz önüne alındığında, bu madde kapsamında ikinci tanık listesi verilebilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Buna karşılık bir diğer görüşe göre²¹⁶, 145. madde ancak tarafın kendi kusurundan kaynaklanmayan bir nedenle tanık deliline dayanamamış olması hali için geçerli bir hükümdür. Tanık listesi verildikten sonra, tüm çabalara rağmen başka bir tanığın daha bulunduğunun tespit edilememiş olması gibi bir gerekçeyle yeni tanık dinletilmesinin önünü açmak, ikinci tanık listesi verme yasağının ihdas edilme amacını aşar.

²¹³ ERDÖNMEZ, Pekcanıtez Usûl, s. 1893; Karş. Bkz.; EROĞLU, Islah, s. 193.

²¹⁴ ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 41.

²¹⁵ YILMAZ, Şerh, s. 906; ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 41.

²¹⁶ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 425.

Kanunda belirli delillerle ispatlanması öngörülen vakıaların münhasıran ya da başka delillerle ispatlanabilmesine imkân veren HMK'nın 193. maddesi kapsamında, tarafların delil sözleşmesi yapma yoluyla ikinci tanık listesi verip veremeyecekleri tartışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle belirtilmelidir ki, delil sözleşmesi, ya bir vakıanın yalnızca belirli bir delille ispat edilmesini ya da Kanunun müsaade ettiği delillerin yanı sıra belirlenen başka delillerle de ispat edilebilmesini konu alabilir²¹⁷. Bununla birlikte delil ikame biçiminin emredici olarak düzenlendiği, kamu düzeninden sayılan hususlarda delil sözleşmesi yapılamayacağı ifade edilmektedir²¹⁸. İkinci tanık listesi verilmesi, bir vakıanın hangi delille ispat edileceğini konu almadığı gibi yasağın kamu düzeninden olduğu da hükmün gerekçesinde açıkça ifade edilmiştir. Hal böyle olunca tarafların delil sözleşmesi yapmak suretiyle ikinci tanık listesi veremeyecekleri genel olarak kabul edilmektedir²¹⁹. Zira taraflara delil sözleşmesi ile ikinci tanık listesi verme imkânının tanınması, her celse tanık listesi vermenin ve tanık dinletebilmenin önünü açacağından, kanun koyucunun ikinci tanık listesi verme yasağını ihdas etmedeki amacını işlevsiz bırakacaktır²²⁰. Bununla birlikte, ikinci tanık listesi verme yasağının mahkemenin iş yükünün artmasını engelleme amacıyla konulmuş, bu haliyle taraflardan ziyade mahkemenin faaliyet biçimine yönelen bir düzenleme olduğu gerekçesiyle tarafların iradeleri ile bertaraf edilemeyeceği ifade edilmiştir²²¹.

Doktrinde bazı yazarlarca²²², tarafların delil sözleşmesi yapma yoluyla ikinci tanık listesi vermelerinin mümkün olması gerektiği kabul edilmiştir. Anılan görüş taraftarlarının görüşlerini, Yargıtay'ın duruşma esnasında tanık dinletmek isteyen tarafa, karşı tarafın muvafakat etmesi ve bunun tutanağa geçirilerek her iki tarafça imzalanması durumunda, taraflar arasında bir delil sözleşmesi yapıldığının kabulü ile

²¹⁷ TAŞPINAR, S. (2001). *Medeni Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri*. Ankara, s. 191.

²¹⁸ TAŞPINAR, a.g.e, 2001, s. 193; AKİL, Tanık Listesi, s. 167.

²¹⁹ YILMAZ, Şerh, s. 2676; KURU, Usûl III, s. 2590; ERDÖNMEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1889; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 336; TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi, s. 596; POSTACIOĞLU, Usûl, s. 648; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 519; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 133; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 420; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 195; AKİL, Tanık Listesi, s. 167.

²²⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 195.

²²¹ POSTACIOĞLU, İ. E. (1971). Şahit Listesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 37(1-4), 355-358 (POSTACIOĞLU, Şahit Listesi); KURU, Usûl III, s. 2590.

²²² UMAR, B. (1962). Delil Anlaşmaları. *İHFM*, 28(3-4), 856-862, s. 857-859 (UMAR, Delil); UMAR, Şerh, s. 725; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 985; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 577; ERDEMİR, a.g.e, 1998, s. 1166; SONER, L. F. (1975). Senetler İspat Zorunluluğu, Delil Sözleşmesi ve Tanık Dinletilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 32(5), 656 - 664, s. 662-663.

tanıkların dinlenmesi gerektiği yönünde verdiği kararlara dayandırdıkları görülmektedir²²³. Ancak Yargıtay, daha sonraki yıllarda bu görüşünden caymış ve ikinci tanık listesi verme yasağının kamu düzeninden olduğunu dikkate alarak, tarafların muvafakatleri ile aşılamayacağı görüşünü benimsemiştir²²⁴.

2.2.2.4.3. İkinci tanık listesi verilebileceği değerlendirilen haller

Bir kez tanık listesi vermiş olan tarafın ikinci bir liste verememesi kural olsa da listede yer alan tanıklardan ya da öngörülemeyen hallerden kaynaklanan bazı durumların ikinci tanık listesi verme yasağı dışında tutulması gerektiği ifade edilmektedir²²⁵. Öncelikle yukarıda da ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, tarafların dilekçelerinde tanık olarak gösterdikleri kişiler, bir tanık listesi verilmesine mâni olmadığı gibi, verilen listede yer almasalar dahi dinlenmeleri gerektiği savunulmaktadır²²⁶. Bununla birlikte senedin sahteliğinin iddia edilmesi halinde senette imzası olan kişinin mahkemece resen çağrılarak dinlenmesi de tanık listesi verebilmeye engel teşkil etmez²²⁷.

Bazı durumlarda, tanık listesinde gösterilen tanıkların dinlenme imkânı, tanıklardan kaynaklı nedenlerle ortadan kalkacak olursa, tarafın yeni bir tanık listesi verebilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu itibarla, listede gösterilen tanıkların tamamı, dinlemeden önce ölmüş ya da bir kısmı ölmüş olup da kalan tanıkların ölen tanığın beyanda bulunacağı vakia hakkında bilgisi olmaması halinde veyahut da tanık

²²³ HGK. E. 1978/2-1031, K. 1980/2154, T. 24.09.1980; HGK. E. 2005/13-440, K. 2005/461, T. 13.07.2005 (Bkz. LegalBank Elektronik Hukuk Bankası, s.e.t: 03/09//2021). Buna karşılık doktrinde, duruşma esnasında karşı tarafın tanık dinletmeye rıza göstermesinin, hâkimin katılımı olmaksızın gerçekleşen bir sözleşme olmadığından bahisle bir delil sözleşmesi olarak kabul edilemeyeceği, bu rızanın ancak bir muvafakat beyanı olarak kabul edilebileceği savunulmuştur; TAŞPINAR, a.g.e, 2001, s. 195.

²²⁴ HGK. 15.5.1963 T. 5/11-16; 8. HD., E. 1999/8231 K. 2000/1962 T. 07.03.2000 (Bkz. Lexpera Mevzuat ve İhtihat Programı, s.e.t: 03/09//2021). Doktrinde, tarafın muvafakatine rağmen tanık dinlenmemesi, kamu düzenine katkı sağlamadığı ileri sürülerek eleştirilmiştir. Şöyle ki, taraf tanık listesi verdikten sonra, karşı taraf da kimlerin tanık olacağını ilk defa görmektedir. Bu vakitten sonra karşı taraf tanığın, dava hakkında ne söyleyeceği hususunda endişe gütmeyip tanıklık yapmasına rıza gösteriyorsa burada kamunun herhangi bir zarara uğrayacağı düşünülemez. Bununla birlikte elbette davaların uzaması, yeniden tanık dinlenecek olması nedeniyle defalarca celse talikine neden olunması kamu düzenini bozacaktır. Ancak tarafların dinlenmesi hususunda anlaştığı bir tanığın duruşmada hazır edilmiş olması halinde kamu düzenine aykırı bir durum yoktur; BELGESAY, Mustafa Reşit; “*Hukukî Muamelelerin Şahitle İspat Memnuniyetinin Sebepleri*”, Mukayeseli Hukuk Dergisi, Y. 1959, S. 6, s. 279-281, s. 279, 280 (BELGESAY, Şahitle İspat).

²²⁵ Karş. ALBAYRAK/GÖZÜTOK, a.g.e, 2019, s. 264.

²²⁶ KURU, Usûl III, s. 2585. Tarafların dilekçelerinde tanık göstermelerine ilişkin açıklamalar için bkz. yukarı 2.2.2.1.

²²⁷ KURU, Usûl III, s. 2585. Hâkimin dosyada adı geçen kişileri resen çağırıp dinlenmesi hakkındaki açıklamalar için bkz. Yukarı 2.2.1.3.

listesinde gösterilen tanıkların tamamı tanıklıktan çekinmişse, yeniden tanık listesi verilebilmelidir²²⁸. Hakeza, tanık listesinde gösterilen tanıkların, dinlenmeden önce yurttaşlıktan çıkarılmaları veya haklarında gaiplik kararı verilmesi hallerinde de tanıkların dinlenmesi, tanıklardan kaynaklı nedenlerle imkânsızlaşmaktadır²²⁹. Bu hallerde tanıkların dinlenme imkânı, tarafların kusuru olmaksızın ortadan kalktığından, tarafın iradesi dışında gelişen bir nedenden dolayı tarafı ispat hakkından mahrum etmek, tarafın adil yargılanma hakkını zedeler²³⁰. Zira maddenin amacı, tarafların ispat hakkını kötüye kullanmasını önlemek ve davaların sürüncemede bırakılmasının önüne geçmek olduğuna göre tarafların iradeleri dışında gelişen olaylarda kötünîyet de aranmamalıdır²³¹.

Tanık gösterme hususunda tanıklar yönünden kural olarak bir sınırlandırma bulunmasa da doktrinde bazı kişilerin tanık olamayacağı ya da tanık olarak gösterilen kişinin tanıklık yapmasına mâni bir durum olmasa da davada menfaati olması, dava neticesinden kendi lehine hak çıkarma ihtimali bulunması gibi hallerde somut davada tanıklık yapmamaları gerektiği ifade edilmektedir²³². Örneğin mera davasında tanıkların tamamının köy halkı içinden gösterilmesi, tarafların kanuni temsilcilerinin tanık olarak gösterilmiş olması gibi hallerde verilen ilk liste geçersiz olur. Böyle bir hal nedeniyle tanık listesinin geçersiz sayılması durumunda da tarafın ikinci bir liste vermesine müsaade edilmesi gerektiği savunulmaktadır²³³. Aynı şekilde tarafların

²²⁸ YILMAZ, Şerh, s. 2676; KURU, Usûl III, s. 2590; ERDÖNMEZ, Pekcanıtez Usûl, s. 1890; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 336; AKCAN, Tanık, s. 159. Yargıtay da aynı doğrultuda karar vermiştir (1. Hukuk Dairesi 2019/3092 E, 2021/2207 K.): *"Hemen belirtilmelidir ki; HMK'da tanığın ölümü halinde nasıl bir yol izleneceği düzenlenmemiş olsa da, bu durumun ikinci tanık listesi verilmesi yasağı yönündeki düzenlemenin istisnası olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu husus, uygulamada kabul edildiği şekilde öngörülemeyen bir hal sayılacağından, mahkemece davalı ...'e ölen tanığın yerine HMK 240/2 uyarınca dinletmek istediği vakıyı da belirtmek suretiyle bir tanık ismi bildirmek üzere usûlünce süre verilmesi, tanık bildirilmesi halinde dinlenilerek sonuca göre karar verilmesi gerekirken, bu yöndeki talebin reddi ile savunma hakkını kısıtlar şekilde yazılı olduğu üzere karar verilmesi doğru değildir."* (Bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>, s.e.t: 16/09/2021).

²²⁹ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 423; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 986.

²³⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 200; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 423. Aynı düşünceden hareketle, tarafın üzerine düşen tüm çabayı göstermesine rağmen tanık listesi verirken ulaşamadığı ancak liste verildikten sonra varlığından haberdar olduğu tanıklarının da bildirmesi gerektiği ileri sürülmüşse de bu görüş, ikinci tanık listesi verme yasağını bertaraf edeceği ve anılan hal için HMK'nın 145. maddesinin ihdas edildiği gerekçeleriyle eleştirilmiştir; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 203; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 425; SARİSÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 134.

²³¹ DUMAN, a.g.e, 1984, s. 986.

²³² Bu hususta ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. yukarı 2.2.1.1.

²³³ KURU, Usûl III, s. 2590; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 336; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 423; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 985.

tanıkların tarafsızlığından şüphe edilecek nedenlerin bulunduğunu ileri sürmeleri halinde bu iddia da yeni bir vakıa sayıldığı için tarafların bu vakıanın ispatı için tanık göstermesinin ikinci tanık listesi verme yasağını ihlal etmeyeceği ileri sürülmüştür²³⁴.

Görevsiz veya yetkisiz mahkemede açılmış bir davada, görevsiz veya yetkisiz mahkemede tanık listesi verilmişse, dosya görevli veya yetkili mahkemeye gönderildiğinde, dava bağımsız bir dava niteliğini kazanmaz. Bu dava ilk açılan davanın devamı niteliğinde olduğundan görevli veya yetkili mahkemede yeniden tanık listesi verilemeyeceği ifade edilmektedir²³⁵. Benzer biçimde, bozmadan sonraki yargılama öncekinin devamı sayıldığından, bozmadan önce tanık listesi verilmişse, bozmadan sonra yeniden bir liste verilmesi ikinci tanık listesi verme yasağını ihlal eder. Ancak Yargıtay, kararlarında bozmadan sonra tanık listesi vermeye ilgili bir ayırım yapmaktadır. Şöyle ki, taraflardan biri, bozmadan önce tanık listesi vermiş, diğeri ise liste vermemiş ise mahkemece bozmadan sonra, daha önce liste veren tarafın yeni tanık listesi verilmesine müsaade edilmemelidir. Ancak bozmadan önce verilen tanık listesinde gösterilen ve dinlenmeyen tanıkların, şayet dinlenmesinden vazgeçilmediyse bozmadan sonra dinlenmesi gerekir. Bu noktada da liste vermeyen tarafa ise, tanık deliline dayanmış olması ve daha önce tanıklarını bildirmesi için kesin süre verilmemiş olması şartıyla tanık listesi vermek üzere kesin süre verilmesi gerekir²³⁶.

Resen araştırma ilkesinin hâkim olduğu davalarda, dava malzemesinin getirilmesi tarafların yanı sıra hâkimin de sorumluluğunda olup, bu anlamda hâkim vakıalar hakkında araştırma yapma yetkisine sahiptir²³⁷. Bu anlamda resen araştırma

²³⁴ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 136; BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 422; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 198. Bu konuda UMAR, tanıklar dinlenmeden önce, tarafın tarafsızlığından şüphe edilebilecek bir neden olduğu ileri sürülmüşse tarafın bu iddiası yönünden yeni tanık listesi verebilmesi gerektiğinin yanı sıra, bazı durumlarda tanığın böyle bir durumu olduğunun ancak mahkemenin sorularına muhatap olması ile ortaya çıkabileceği, bu nedenle sırf dinlendi diye tarafın, tarafsızlığından şüphe duyulmayan bir tanığı dinletebilme hakkından mahrum edilmemesi gerektiği görüşündedir; UMAR, Şerh, s. 725.

²³⁵ ALANGOYA, Usûl, s. 375; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 336; GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 547; UMAR, Şerh, s. 726; AKİL, Tanık Listesi, s. 172. Aynı doğrultuda, 9. HD., E. 2009/9080, K. 2011/9665, T. 31.03.2011 (Bkz., Lexpera Mevzuat ve İçtihat Programı, s.e.t., 21/09/2021).

²³⁶ 16. HD., 2012/7681 E., 2012/7619 K.; 1. HD., 2018/888 E., 2020/3254 K.; 2019/4019 E., 2021/1402 K.; Ayrıca bkz. KURU, Usûl III, s. 2589; YILMAZ Z., s. 1281.

²³⁷ KURU, Usûl II, s. 1923; ALANGOYA, İlkeler, s. 9; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 156; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 224; ÖZMUMCU, S. (2014). Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Resen Araştırma İlkesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 145-171, s. 146 (ÖZMUMCU, Resen Araştırma).

ilkesinin geçerli olduğu davalarda iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı uygulanmadığı gibi hâkim delilleri de serbestçe değerlendirir. Resen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda hâkimin bütün delillere resen başvurabileceği düşüncesinden hareketle bu davalarda ikinci tanık listesi verme yasağının da uygulanmayacağı kabul edilmektedir²³⁸.

Boşanma davaları, gerek kanun koyucunun aile mefhumuna verdiği önem, gerekse de kamu düzeninin tesisi bakımından ciddi önemi haiz olması nedeniyle özel usûl hükümlerine göre görülmektedir. Boşanma davalarında uygulanacak usûle ilişkin hükümler, TMK'nın 184. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, boşanma davalarında ileri sürülen vakıaların doğruluğuna hâkim vicdanen kanaat getirmediğçe vakıaları ispatlanmış sayamaz. Bu da demek oluyor ki, ispat kurallarına göre bir vakıanın ispat şekline uygunluk tek başına vakıanın ispatı için yeterli değildir. Nitekim anılan hükme göre tarafların ikrarı hâkimi bağlamayacağı gibi, hâkim tüm delilleri de serbestçe takdir eder. TMK'nın 184. maddesinde düzenlenen esaslar, boşanma davalarında resen araştırma ilkesinin geçerli olup olmadığı tartışmalarına neden olmuştur. Esas itibarıyla konu hakkında doktrinde bir birlik söz konusu olmamakla birlikte, kimi yazarlarca boşanma davalarında resen araştırma ilkesinin geçerli olduğu düşüncesinden²³⁹, kimi yazarlarca da boşanma davalarına özgü yargılama esaslarından²⁴⁰ hareketle boşanma davalarında ikinci tanık listesi verilebilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Buna karşılık doktrinde boşanma davalarında resen araştırma ilkesinin sınırlı olarak uygulandığının kabulünde dahi, ikinci tanık listesi verme yasağının uygulanması gerektiği ifade edilmektedir. Şöyle ki, TMK madde 184'te düzenlenen esaslar yalnızca hâkime bir delil değerlendirme sistemi getirmektedir²⁴¹. Yoksa hâkime resen araştırma ilkesine tabi davalarda olduğu gibi sınırsız bir yetki tanımamaktadır. Bu nedenle boşanma davalarında hâkim, davaya

²³⁸ KURU, Usûl III, s. 2593; ÖZMUMCU, Resen Araştırma; KARSLI, A. (2011). *Medeni Muhakeme Hukuku*. İstanbul, s. 527; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 717; KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 417; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 336; UMAR, Şerh, s. 725; ALBAYRAK/GÖZÜTOK, a.g.e, 2019, s. 264; AKCAN, Tanık, s. 159; KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 417; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 716; TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 872; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 336; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 444.

²³⁹ ÖZMUMCU, Resen Araştırma, s. 161; ARAS, B. (Bahar 2007). "Aile Mahkemelerinde Yargılama Usûlü". *Ankara Barosu Dergisi*(2), 158-178, s. 163; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 134. Karş. Bkz. ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 101.

²⁴⁰ KURU, Usûl III, s. 2593; KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 417; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 445.

²⁴¹ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 148.

getirilmemiş olan vakıaları esas alamayacağı gibi tanık listesine de bağlı kalmak durumundadır²⁴². Aynı doğrultuda uygulamada, Yargıtay'ın kimi kararlarında ikinci tanık listesi verme yasağına riayet edilmeksizin verilen kararları bozduğu görülmektedir²⁴³.

2.2.3. Tanıklara İtiraz

Tarafların gösterdiği tanıkların, tanıklığının doğruluğu konusunda şüphe duyan tarafın, bunun nedenini iddia ve ispat etmesi mümkündür (HMK m. 255). Kanun koyucu tanığın tanıklığının doğruluğunu şüpheye düşüren sebeplere örnek olarak davada yararı bulunma haline işaret etmiştir. Bununla birlikte anılan düzenleme ile sınırlı bir sayma yoluna gitmemiştir. Bu nedenle doktrinde, tanığın davada yararının bulunması halinin kabul edilebilmesi için yarardan ne anlaşılması gerektiği tartışılmıştır.

Tanıklığa itiraz bakımından tanığın yararı olması hususunda, bir görüşe göre²⁴⁴ tanığın davada yararı olması, tanığın taraflardan biri ile işçi-işveren ilişkisi içinde olması, taraflardan biri ile akraba ya da arkadaş olması gibi tanığın şahsından kaynaklanabilir. Bu kapsamda tarafların itirazı, tanığın itibar edilebilir olmadığından ileri geleceğinden, tanığın dinlenmesinden önce ileri sürmeleri daha yerinde olur. Doktrinde yer alan diğer görüşe göre ise tanıklığa itiraz, tanığın şahsının itibar edilebilir olmadığı değil de dinlenen tanığın beyanının doğru olmadığına yönelik bir itiraz olup tarafların bu hususu iddia ve ispat etmesidir²⁴⁵. Bu kapsamda tanığın sırf taraflardan biri ile akraba olması ya da bir yakınlığının bulunması, onun beyanına itibar edilemez bir tanık olduğunun kabulü için yeterli kabul edilemeyeceği gibi

---

²⁴² ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 202.

²⁴³ Bkz.; 2. HD., E. 2013/23540 K. 2014/6980 T. 26.03.2014; “Görülmekte olan bir boşanma davasında ikinci tanık listesi verilemez. İkinci tanık listesindeki tanıklar dinlenmiş olsa bile beyanlarına itibar edilemez (HUMK m. 274, HMK m. 240/2). Gerçekleşen bu durum karşısında ikinci tanık listesinde yer tanığın beyanına itibar edilerek boşanma kararı verilmesi doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir.” Aynı yönde kararlar için bkz.; 2. HD., E. 2010/296 K. 2011/4079 T. 08.03.2011; E. 2013/8071 K. 2013/20924 T. 16.9.2013 (Bkz., Lexpera Mevzuat ve İçtihat Programı, s.e.t., 18/09/2021). Ayrıca bkz. ATEŞ, a.g.e, 2014, C.II, s. 1648; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1303; KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 377.

²⁴⁴ BELGESAY, Şerh, s. 101; KARAFAKİH, a.g.e, 1952, s. 210; ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 219.

²⁴⁵ KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 422; PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 453; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN YILDIRIM, a.g.e, 2011, s. 379.

akrabalık, arkadaşlık gibi durumların her somut olayda ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir²⁴⁶.

Tanık ile taraflar arasında husumet veya borç ilişkisi bulunması²⁴⁷ veyahut da tanığın vakıayı algılamasına engel olacak derecede heyecanlı, öfkeli ya da üzüntülü olması²⁴⁸ gibi haller de tanığın beyanının doğruluğunu etkileyebilecek hallerden kabul edilmekle, tarafların bu gerekçelere dayanarak da tanıklığa itiraz edebilecekleri ileri sürülmüştür. Ancak belirtilmelidir ki sayılan haller tanığın dinlenmesine mâni haller olmayıp, yalnızca beyanı değerlendirilirken göz önüne alınacak hususlardır²⁴⁹. Bu kapsamda Yargıtay'ın, mera davalarında davacı ile aynı köyden olanların tanık olamayacağı ve aynı şekilde iş davalarında işveren ile husumetli olan işçilerin tanık olamayacağı yönündeki kabulleri de eleştirilmektedir²⁵⁰. Şöyle ki, aynı köyde yaşayan kişilerin dava konusu mera hakkında; aynı iş yerinde çalışan iş arkadaşlarının da iş yeri hakkında üçüncü bir kişiden daha çok bilgi sahibi olacağı aşikârdır. Bunun yanında hâkimin, diğer delilleri de göz önünde bulundurarak, mantık, hayatın olağan akışı ve tecrübelerine dayanarak tanıkların beyanlarını serbestçe takdir etme yetkisi olması karşısında, anılan kişilerin doğrudan tanık olmalarının engellenmesi tarafların adil yargılanma hakkını zedeler²⁵¹.

Tarafların gösterilen tanıklara itiraz haklarını etkin bir şekilde kullanabilmeleri için bir tarafça tanık listesi verildikten sonra bu listenin karşı tarafa tebliğinin zorunlu

²⁴⁶ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 453; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 518; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1277; GENÇCAN, Yorum, s. 938-939. Yargıtay da kararlarında, esas olanın tanığın doğru söylediği olup, istisna olarak tanığın doğru söylemediğinin ispat edilmesi gerektiği, tek başına akrabalık ya da diğer başka yakınlığın tanığın beyanını değerden düşürmeyeceğine yönelik kararlar vermiştir; bkz. 2. HD., 15.12.2011 T., 2010/22187 E., 2011/22347 K.; KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1048; 2. HD., 17.10.2016 T., 2016/20439 E., 2016/13818 K.; bkz., YILMAZ, Şerh, s. 2664. Ayrıca bkz. ATEŞ, a.g.e, 2014, C.II, s. 1672-1676.

²⁴⁷ BELGESAY, Şerh, s. 101; ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 219.

²⁴⁸ BELGESAY, Deliller, s. 122.

²⁴⁹ ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN YILDIRIM, a.g.e, 2011, s. 379; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 453; MERİÇ, a.g.e, 2005, s. 115. Aynı doğrultuda Yargıtay, “dinlenen davacı tanıkları, ortadan kalkmış bulunan tedbir kararına dayalı olarak, davacı şirketin zarar gördüğünü ileri sürmüş iseler de mahkemece söz konusu tanıkların beyanlarına itibar edilmemiştir. Halbuki aslanan çağrılan tanığın doğruyu söylemesi olup, mahkemece HMK'nın 255 ve 264. maddeleri çerçevesinde herhangi bir iş ve işleme tevessül olunmaksızın tanıkların doğru söylemeyeceklerine yönelik peşin değerlendirmesi isabetli değildir.” biçiminde karar vermiştir (11. HD., E. 2014/17647 K. 2015/6324 T. 04.05.2015; bkz., Lexpera Mevzuat ve İhtihat Programı, s.e.t., 13/11/2021).

²⁵⁰ Bkz. dipnot 95 civarı.

²⁵¹ MERİÇ, a.g.e, 2005, s. 116.

olduğu ifade edilmektedir²⁵². Nitekim karşı tarafın ibraz ettiği tanık listesinin tebliği ile taraflar, tanıkların kimler olduğunu öğrenmiş olmakta ve böylece tanıklığa itiraz etmeyi gerektirecek bir durum olup olmadığını önceden tahlil edebilmektedir. Bu husus ayrıca hukukî dinlenilme hakkının bilgilenme unsurunun da bir gereği²⁵³ olduğu kadar; tarafların tanıklığa itiraz edecek olması durumunda bunu önceden saptamaları imkânın sağlanması bakımından usûl ekonomisine de hizmet eder²⁵⁴. Bununla birlikte tarafların tanıklara itirazlarını, muhakeme sona erene kadar bildirebilecekleri ileri sürülmüştür²⁵⁵. Nitekim tanığın beyanının doğruluğunu etkileyebilecek bir durum olması halinde buna ilişkin bir değerlendirme yapılmaksızın hüküm kurulması bozma sebebi yapılmıştır²⁵⁶. Bu nedenle yargılama devam ederken tanığın beyanının doğruluğunu şüpheye düşüren bir durumun ortaya çıkması halinde tarafların bunu ileri sürebilmelerinin kabulü gerekir.

2.3. Tanığın Çağırılması

2.3.1 Tanığa Tebligat Yapılması

Tanık dinleme aşamasına geçildiğinde tanıklar kural olarak, acele haller hariç olmak üzere, duruşma gününden en az bir hafta önce tebliğ edilmiş olmak kaydıyla kendilerine gönderilecek davetiye ile çağrılır (HMK m. 243). Tanığa gönderilecek davetiyede yer alan hususlar HMK'nın 244. maddesinde sayma yoluyla gösterilmiştir. Buna göre davetiye,

“tanığın adı, soyadı ve açık adresi, tarafların ad ve soyadları, tanıklık yapacağı konu, hazır bulunması gereken yer, gün ve saat, gelmemesinin veya gelmesine rağmen tanıklıktan ya da yemin etmekten çekinmesinin hukukî ve cezai sonuçları ile Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarife gereğince ücret ödeneceği”

hususlarını içermelidir.

Tanığa gönderilen davetiyede tanığın tanıklık yapacağı konunun da yazılacağı düzenlemesi karşısında doktrinde bu hususta görüş ayrılıkları meydana gelmiştir. Şöyle ki kimi yazarlarca davetiyeye tanığın hangi konuda dinleneceğinin yazılmasının, tanığa duruşmaya gelmeden önce dava konusu olayı hatırlama imkânı sağlayacağı

²⁵² BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 410; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 188.

²⁵³ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 410.

²⁵⁴ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 188.

²⁵⁵ BELGESAY, Şerh, s. 102.

²⁵⁶ Yargıtay HGK., E. 2020/154 K. 2020/334 T. 3.6.2020 (Bkz., Lexpers Mevzuat ve İçtihat Programı, s.e.t., 13/11/2021). Ayrıca bkz. 4. HD., 25/01/1957 T., 5436/377; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 560.

savunulmaktadır²⁵⁷. Aynı doğrultuda, HMK'nın 243/2 hükmü uyarınca davetiyenin tanığa duruşmadan en az 1 hafta önce tebliğ edilmiş olması gerektiği düzenlenmiş olup bu süre, tanığa tanıklıktan çekinmek için mahkemeye gelmeden yazılı olarak bildirimde bulunabilme olanağı sağladığından davetiyede tanığın ne için dinleneceğinin yazılması gerektiği ifade edilmektedir²⁵⁸. Bununla birlikte tanığın hangi konuda dinleneceğinden davetiye ile haberdar olması halinde şayet davetiye tebliği duruşma gününden çok çok evvel yapılacak olursa tanığın taraflarla iletişime geçmesine, tarafsızlığının etkilenmesine de sebebiyet verebileceğine dikkat çekilerek duruşma tebliğinin yapılacağı zaman hususunda hassasiyet gösterilmesi gerektiğine işaret edilmektedir²⁵⁹. Anılan sebebe dayanılarak, tanığın duruşmaya gelmeden hazırlık yapmasının önüne geçilebilmesi için davetiyeye yalnız dava konusunun yazılmasının yeterli olduğu, tanığın dinleneceği vakianın yazılmaması gerektiği ileri sürülmüştür²⁶⁰.

Tanığa gönderilecek davetiyede bulunması gereken hususların zorunlu unsurlar olduğu açıksa da bu unsurlardan biri veya birkaçının eksikliği halinde, örneğin duruşmanın yerinin veya zamanının davetiyeye yazılmamış olması durumunda tanığın duruşma gün ve saatinde hazır bulunması gibi eksikliğin duruşmada tamamlanabilmesi halinde davetiyenin geçersiz sayılmaması gerektiği ileri sürülmüştür²⁶¹. Aynı doğrultuda tanığın davet edilmesiyle ilgili hükümlerin yerel bilirkişiler hakkında da uygulanacağı ifade edilmektedir²⁶². Şayet dinlenecek olan tanık, velâyet veya vesayet altında bir kişi ise davetiye, veliye veya vasiye gönderilmeli ve tanığı mahkemede hazır bulundurması gerektiği bildirilmelidir²⁶³.

Tanık dinleme aşamasına geçildiğinde tanık dinlemeye karar verilen celseye katılmamış olan tarafa, tanığın dinleneceği duruşmanın gün ve saatinin tebliği gerekir²⁶⁴. Nitekim tanıklar dinlenirken tarafların duruşmada bulunma, tanığa soru yöneltme hakları vardır. Aynı şekilde davacının duruşmaya katılmadığı bir celsede

---

²⁵⁷ DUMAN, a.g.e, 1984, s. 984; YARDIMCI, a.g.e, 2017, s. 118; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 564; TAŞKIN, a.g.e, 1990, s. 17-18.

²⁵⁸ ANSAY, a.g.e, 1957, s. 266.

²⁵⁹ BELGESAY, Şerh, s. 108.

²⁶⁰ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 138.

²⁶¹ KILIÇOĞLU, a.g.e, 2012, s. 1078.

²⁶² YILMAZ; Şerh, s. 2687.

²⁶³ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 138.

²⁶⁴ POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 728.

davalı gelerek davayı takip etmek istediğini söylerse, dava dilekçesinde ya da davacı tarafından verilen tanık listesinde yer alan, adresi belli olan tanıkların davacının yatırdığı gider avansından tebligat giderleri karşılanmak üzere çağrılarak dinlenmesi gerektiği ifade edilmektedir²⁶⁵. Hiç şüphesiz, tanıklık giderlerinin ödenmemiş olması halinde, dosyada yeterli gider avansı da bulunmuyorsa bu usûlle davacı tarafından gösterilen tanıkların dinlenmesi mümkün olmaz²⁶⁶.

Adresi tespit edilemeyen tanık hakkında ilan tebligat yapıp yapılamayacağı da doktrinde tartışılan bir diğer konu olmuştur. Öncelikle doktrindeki tartışmanın dayanağının Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 21/05/1976 tarihli bir kararı²⁶⁷ olduğu söylenebilir: Şöyle ki Genel Kurul, anılan kararında tanık listesinde yer alan tanıklardan birinin adresinin tespit edilememesi sebebiyle dinlenmesinden vazgeçilmiş sayılmasının hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir. Bu kapsamda *Kuru*, tanığın adresi gösterilmemiş ya da yanlış gösterilmişse mahkemece doğru adresin gösterilmesi için kesin süre verileceği, doğru adresin bildirilmemesi halinde de o tanığı dinletmekten vazgeçilmiş sayılacağına karar verileceği düzenlendiğinden mahkemenin tanığın adresini araştırma yükümlülüğü olmadığı gerekçesiyle Yargıtay'ın görüşüne katılmamaktadır²⁶⁸. Gerçekten de Tebligat Kanunu'nun 28. maddesi uyarınca ancak adresi meçhul olanlara ilan tebligat yapılabilir²⁶⁹. Adresin meçhul olup olmadığı ise, adres araştırması yapılması neticesinde tespit edilebilir. Buna karşılık *Umar*, tanığın adresini tespit etmek hususunda imkânsız kalan tarafın tanığa ilan tebligat yapılmasını talep etmesi halinde mahkemece bu talebin reddedilmesini gerektirecek bir norm olmadığı görüşündedir²⁷⁰. Bu itibarla davalıya dava dilekçesinin tebliğinin ilân yoluyla tebliğinin mümkün olması karşısında aynı usûlün tanıklar hakkında da uygulanabileceğini savunmaktadır²⁷¹. Yazar, bu şekilde ilânen tebligat yapılan tanık hakkında, olağan usûlle tebligat yapılamadığı için bu tanık

---

²⁶⁵ ATEŞ, a.g.e, 2014, C.II, s. 1661.

²⁶⁶ DUMAN, a.g.e, 1984, s. 986.

²⁶⁷ HGK, 21.05.1976 T., 8/766 E., 2022 K.

²⁶⁸ KURU; Usûl III, s. 2603.

²⁶⁹ MUŞUL, T. (2016). *Tebliğat Hukuku*. Ankara, s. 97 (MUŞUL, Tebligat); KAÇAK, N. (2011). *Açıklamalı İçtihatlı Tebligat Kanunu Şerhi*. Ankara, s. 272 (KAÇAK, Tebligat); BİLGİN, M. (2019). *Tebliğat Hukuku*. Ankara, s. 454.

²⁷⁰ UMAR, Şerh, s. 730.

²⁷¹ Aynı doğrultuda bkz. ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 216; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 189.

hakkında çağrıya rağmen gelmeyen tanığa ilişkin hükümlerin uygulanamayacağını ifade etmektedir.

Tanıklar kural olarak davetiye ile çağrılırsa da HMK'nın 243/1-son maddesinde davetiye gönderilmemişse de taraflarca hazır bulundurulan tanıkların da dinleneceği, hatta tanık listesi verilmesi için kesin süre verildiği halde liste vermeyen tarafın bile duruşmada hazır bulundurduğu tanıkların dinleneceği düzenlenmiştir. Anılan düzenlemeye çeşitli gerekçelerle eleştiriler getirilmiştir. Öncelikle ikinci tanık listesi verme yasağının ihlal edilmesine yol açabileceği, bu nedenle de bu şekilde hazır edilen tanığın tanık listesinde yer alan tanıkların beyanda bulunduğu vakıa ile aynı vakıa hakkında beyanda bulunması durumunda hâkimin bu hususu resen dikkate alarak ikinci tanık listesi verme yasağı kapsamında bu tanığın beyanını hükme esas almaması gerektiği ileri sürülmüştür²⁷². Anılan düzenlemenin ayrıca, tarafların tanık listesinde yer almayan tanığa soru sormaları için önceden hazırlık yapma imkânlarını kısıtladığı gibi, tanığın beyanını değerden düşürecek bir durumun olup olmadığını önceden denetleyerek tanıkların tanıklığına itiraz etme imkânını da devre dışı bıraktığı savunulmaktadır²⁷³. Bu nedenle de hâkimin karşı tarafa, bu yolla hazır edilen tanığın dinlenmesine rızası olup olmadığını sorması, tarafın vereceği cevaba göre tanığın bir sonraki celse dinlenmesine karar vermesi gerektiği ifade edilmiştir²⁷⁴.

Tanığın dinleneceği celse belirlenmiş ve taraflara bildirilmiş olduğu halde tanığın yurt dışına çıkacak olması, bir hastalığının olması gibi mücbir sebepler hâsıl olduğunda tanığın dinleme gününden önce dinlenmesinin mümkün olduğu, aynı şekilde tanığın belirlenen tarihten daha farklı bir tarihte de dinlenebileceği savunulmaktadır²⁷⁵. Zira tanık dinlemek üzere belirlenen zamanın hâkimin takdiri olarak belirlediği bir zaman olduğu ve takdiren belirlenen sürelerin hâkim tarafından değiştirilebileceği ifade edilmiştir. Ancak böyle bir durumda tarafların tanık dinlenirken duruşmada bulunma haklarının olması²⁷⁶, duruşmada hazır olamayan ve

---

²⁷² BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 414.

²⁷³ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 414; ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 37.

²⁷⁴ ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi, s. 37.

²⁷⁵ KÖSE, a.g.e, 2014, s. 47.

²⁷⁶ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. AKTEPE/ARTIK, a.g.e, 2014, s. 352,382,383.

tanığın dinlendiğinden haberi de olmayan tarafların tanığa soru sorma haklarını kullanamaması gibi hususlar dikkatli değerlendirilmelidir²⁷⁷.

2.3.2. Tanığın Zorla Getirilmesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 245. maddesi uyarınca, kanunlarda yer alan çeşitli düzenlemeler ile muaf tutulan kişiler hariç olmak üzere, tanıklık için çağrılan herkes gelmek zorunda olup, usûlüne uygun olarak çağrıldığı hâlde mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirilerek gelmemesinin sebep olduğu giderler ile disiplin para cezasına çarptırılır. Bu anlamda niteliği itibariyle kamu hukukundan doğan bir görev olarak kabul edilen²⁷⁸ tanıklık, ayrık tutulan kişiler hariç herkes için zorunlu kabul edilmektedir. Bu zorunluluğun Türk vatandaşlığına değil, Türk yargısına tabi olmaya bağlanan bir sonuç olduğu ifade edilmektedir²⁷⁹. Bu kapsamda diplomatik ajanlar tanık olarak davet edilebilirse de gelmediği takdirde hakkında zorla getirme hükümleri uygulanmaz. Aynı şekilde konsolosluk mensupları da çağrıya rağmen gelmemenin sonuçlarından muaftır²⁸⁰.

Tanıklık yapma zorunluluğu bünyesinde, mahkemeye gelerek hazır bulunma, yemin etme, beyanda bulunma ve doğruyu söyleme ödevlerini barındırmaktadır²⁸¹. Hemen belirtilmelidir ki tanıklık yapma zorunluluğu, mahkemece tanığa davetiye çıkarılmasıyla birlikte başlamaktadır. Doktrinde mahkemeye gelme zorunluluğu bakımından, geçici olarak ülkemizde bulunan yabancı kişilerin de bu zorunluluğa tabi olması gerektiği, davetin yapıldığı sırada Türkiye'de bulunan herkesin bu

²⁷⁷ Ceza Muhakemesi Hukukunda erken dinleme mümkün olmakla birlikte celse arasında dosyaya kazandırılan delil ve tutanaklar arasında tanık beyanları da yer almakta olup, duruşmada okunması zorunlu belgelerden biri olarak düzenlenmiştir (CMK madde 209/1). Böylece celse arasında dinlenen tanıkların beyanları duruşma günü okunmakta ve taraflara tanığın beyanından haberdar olma ve tanığın beyanlarına karşı beyanda bulunabilme imkânı sunulmaktadır.

²⁷⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 73; KARAFAKİH, a.g.e, 1952, s. 199, ANSAY, a.g.e, 1957, s. 261; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 29; ARIKAN, B. (1962). "Tanık". Ankara Barosu Dergisi(2), 129-131, 130; KORAL, R. (1946). "Takdiri İspat Vasıtaları". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 12(4), 1165 - 1174, 1169.

²⁷⁹ KARAFAKİH, a.g.e, 1952, s. 199, ANSAY, a.g.e, 1952, s. 261; KURU, Usûl III, s. 2572; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 732; TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 870.

²⁸⁰ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 871; 1943 tarihli Viyana Sözleşmesi m. 44.

²⁸¹ KORAL, a.g.e, 1946, s. 1169-1170; KURU, Usûl III, s. 2572; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 732; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 524; ALANGOYA, Usûl, s. 374; POSTACIOĞLU; Usûl, s. 647; BELGESAY, Şerh, s. 96; EĞİLMEZ Devamı, s. 398; KARAFAKİH, a.g.e, 1952, s. 199, ANSAY, a.g.e, 1952, s. 261; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 73; TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 870,

yükümlülüğe sahip olması gerektiği ifade edilmektedir²⁸². Mahkemeye gelme yükümlülüğünü ifa edilmiş sayılabilmesi için tanığın beyanda bulunmaya ve beyanına itibar edilmeye elverişli biçimde hazır olması gerekmektedir. Bu anlamda bilgisinin davanın esasına etkisi olmayacağını düşünen tanık için bu durum mahkemeye gelme yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacağı gibi, tanıklıktan çekinme hakkı olan tanık için de bu durumun mahkemeye gelmemek için tek başına yeterli olmadığı kabul edilmektedir²⁸³.

Usûlüne uygun davetiye tebliğ edilmesine rağmen gelmeyen tanık, gelmemesinin sebep olduğu giderler ile disiplin para cezasına mahkûm edilir. Ancak tanık daha sonra, duruşmaya gelmemesinin haklı bir nedene dayandığını ispat edecek olursa, hakkında hükmedilen müeyyidelerin kaldırılmasına karar verilir. Doktrinde, çağırıldığı halde gelmeyen, mazeret de bildirmeyen tanığa verilecek cezanın istinabe eden mahkemece de verilebileceği ileri sürülmüştür²⁸⁴. Bununla birlikte, tanık bir başkasının menfaati için orada bulunma külfeti altında olduğundan çağırıldığı gün ve saatte dinlenmesi gerektiği, uzayan duruşmalar nedeniyle adliye binasından ayrılan tanık hakkında cezai müeyyide uygulanmaması gerektiği savunulmaktadır²⁸⁵.

Tanığın çağırılması ve usûlüne uygun olarak çağırıldığı halde gelmeyen tanıklar için uygulanacak prosedür Kanunda gösterildiğinden, tarafların tanıkları mahkemede hazır etme yükümlülükleri yoktur²⁸⁶. Bu kapsamda davanın taraflarınca tanıklarını bildirmek, adreslerini göstermek yerine tanıkların mahkemede kendilerince hazır edileceğine yönelik beyanda bulunulması durumunda mahkemece bu beyanın bir

²⁸² ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 72; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s.130; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 101.

²⁸³ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 73; YILMAZ, Şerh, s. 2693. Karşı yönde olarak doktrinde, çeşitli nedenlerle tanıklık yapmak istemeyen kimsenin müeyyideler yoluyla tanıklığa zorlanması halinde dürüst olmayabileceğinin kabulü gerektiği; bu nedenle tanıklıktan imtina eden tanığa disiplin hapsi öngören düzenlemelerin değiştirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür; BERKİN, a.g.e, 1982, s. 729.

²⁸⁴ ANSAY, a.g.e, 1952, s. 261.

²⁸⁵ BELGESAY, Şerh, s. 108.

²⁸⁶ YILMAZ, Şerh, s. 2691; ALANGOYA, Usûl, s. 377; PEKCANITEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1896; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 338; ATEŞ, a.g.e, 2014, C.II, s. 1648, 1660; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 446; BERKİN, a.g.e, 1982, s. 833; ERDEMİR, a.g.e, 1998, s. 1157; TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi, s. 644. Yargıtay da aynı doğrultuda karar vermiştir (2. Hukuk Dairesi 2021/306 E, 2021/2843 K.): “Tarafların tanıklarını duruşmada hazır bulundurma yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Davalı- karşı davacı erkek vekiline 09/06/2017 tarihli celsede “dinlenmeyen tanığını bir daha ki celse duruşmada hazır edilmesine, hazır edilmediği takdirde bu tanıkları dinletmekten vazgeçmiş sayılacağına” dair verilen kesin süre ihtarı usûle uygun değildir ve hukukî sonuç doğurmaz.” (Bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>, s.e.t: 16/09/2021).

geçerliliği olmadığı kabul edilerek bildirilmesi halinde tanıklara davetiye çıkarılması gerekir²⁸⁷. Mahkemece aksi şekilde davranılarak, tarafa tanıkları hazır etmesi için kesin süre verilmesi durumunda ya da tarafın kendisini hazır edeceği beyanına dayanılarak tanıklık giderlerinin yatırılması için kesin süre verilmemesi ve tarafın da tanığı hazır etmemesi halinde tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmesi gibi durumlarda mahkemece verilen sürenin geçersiz olduğu²⁸⁸ bu nedenle de yerine getirilmemesine bağlanan sonuçların doğmayacağı, daha açık bir ifade ile tanık dinletmekten vazgeçilmiş sayılamayacağı ifade edilmektedir²⁸⁹. Tarafa bu şekilde kesin süre verilmesinin ayrıca savunma hakkını da kısıtlayacağı savunulmaktadır²⁹⁰. Hiç şüphesiz tanığın çağrılmasında olduğu gibi zorla getirilmesinde de, kabul edilen esaslar tanığın keşifte ya da mahallinde dinlenecek olması halinde aynen geçerli kabul edilmelidir²⁹¹.

2.4. Tanıklıktan Çekinme

Tanıklık yapma zorunluluğunun bir istisnası olarak, Kanunda açıkça düzenlenen bazı hallerde tanıklara tanıklık yapmaktan çekinme hakkı tanınmıştır (HMK m. 247). Tanıklıktan çekinme hakkı HMK’da kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinme, sır nedeniyle tanıklıktan çekinme ve menfaat ihlali tehlikesi nedeniyle tanıklıktan çekinme olmak üzere üç başlık altında düzenlenmiştir. Kanunda yazılı olmayan sebepler dışında tanıklıktan çekinme mümkün değilse de doktrinde, hâkimin tanığın bir hassasiyeti olduğunu fark etmesi durumunda mümkünse bu tanığı dinlememesi gerektiği, zira aksi durumun biraz da tanığı yalan söylemeye ittiği savunulmuştur²⁹².

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 248. maddesinde sayma yoluyla gösterilen tanıklardan,

“İki taraftan birinin nişanlısı, evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi iki taraftan birinin eşi, kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyu, taraflardan biri ile arasında evlatlık bağı bulunanlar üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini

²⁸⁷ KURU, Usûl III, s. 2600; BİLGE, a.g.e, 1967, s. 471; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 534; ALANGOYA, Usûl, s. 376; OLGAÇ, a.g.e, 1977, s. 775.

²⁸⁸ TUTUMLU, Kesin Süre, s.114; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 738; ALDEMİR, a.g.e, 2012, s. 1061-1062; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 565.

²⁸⁹ ERSOY, a.g.e, 1976, s. 565.

²⁹⁰ DEMİRCİOĞLU, Y. (2007). *Medeni Usûl Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri*. Ankara, s. 193.

²⁹¹ YILMAZ, Şerh, s. 2692; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 566.

²⁹² BELGESAY, Deliller, s. 127.

oluşturan evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi kayın hısımları koruyucu aile ve onların çocukları ile koruma altına alınan çocuk”

olanlar kişisel nedenlere dayalı olarak tanıklıktan çekinme hakkına sahiptir²⁹³.

Kişisel nedenlere dayalı olarak çekinme hakkının bulunması durumunda hâkimin, tanığa çekinme hakkını önceden hatırlatma yükümlülüğü bulunmaktadır (HMK m. 247/2).

Tanıklıktan çekinmenin mümkün olduğu diğer hali, kanunlarda sır olarak korunması gerektiği düzenlenen bilgilerle ilgili olarak tanıklığına başvurulacak kimsenin çekinme hakkı oluşturmaktadır. Ancak sır sahibi tarafından söz konusu bilgilerin açıklanmasına rıza gösterilmesi halinde bu tanıkların çekinme hakkı ortadan kalkmaktadır (HMK m. 249). Bu kuralın istinasını ise 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 36. maddesinde düzenlenen sır saklama zorunluluğu oluşturmaktadır. Anılan düzenlemeye göre avukatlar meslekleri nedeniyle edindikleri bilgileri ancak müvekkillerinin izni ile açıklayabilirler. Bununla birlikte avukatların müvekkilinin iznine rağmen tanıklık yapmaktan çekinebilme hakları bulunmaktadır (Avukatlık Kanunu m. 36/2). Sır nedeniyle tanıklıktan çekinme hakkının kapsamında doktorlar, noterler, ilgisine göre kamu görevlileri gibi mesleki sır nedeniyle tanıklıktan çekinme kabul edilmektedir²⁹⁴. Bununla birlikte zabıtları yayınlanan komisyonların müzakereleri ve tapu sicilleri aleni olduğundan sır nedeniyle tanıklıktan çekinmeye dâhil olmadığı ifade edilmektedir²⁹⁵. Sır nedeniyle tanıklıktan çekinme hakkı olan tanığın, sır sahibinin muvafakati olmadan dinlenmiş olması durumunda tanığın beyanlarının duruşma zaptına geçirilmemesi ve hükme esas alınmaması gerektiği değerlendirilmektedir²⁹⁶.

Tanıklıktan çekinmenin mümkün olduğu son hal menfaat ihlali tehlikesi nedeniyle tanıklıktan çekinme başlığı altında HMK’nın 250. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre,

---

²⁹³ Kişisel nedenle tanıklıktan çekinmenin bir benzeri Roma’da da vardı; SUNGURTEKİN ÖZKAN/TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, a.g.e, 2008, s. 82. Ayrıca meslek sırrı nedeniyle tanıklıktan çekinmeye benzer bir muafiyet hali de kabul edilmişti; SUNGURTEKİN ÖZKAN/TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, a.g.e, 2008, s. 84.

²⁹⁴ Mesleki sır nedeniyle tanıklıktan çekinme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 75-98; BELGESAY, Şerh, s. 80-82.

²⁹⁵ BELGESAY, Şerh, s. 92.

²⁹⁶ BELGESAY, Şerh, s. 83.

“tanığın beyanı kendisine veya 248 inci maddede yazılı kimselerden birine doğrudan doğruya maddi bir zarar verecekse, tanığın beyanı kendisinin veya 248 inci maddede yazılı kimselerden birinin şeref veya itibarını ihlal edecek ya da ceza soruşturmasına veya kovuşturmasına sebep olacaksa, tanığın beyanı, meslek veya sanatına ait olan sırların ortaya çıkmasına sebebiyet verecekse”

tanığın tanıklıktan çekinme hakkı bulunmaktadır. Bu kapsamda öncelikle maddi menfaat ihlali tehlikesinin, gerçeğin ortaya çıkmasının önemi karşısında bir çekinme sebebi olmaması gerektiği ifade edilmektedir²⁹⁷.

Kişisel nedenlere dayanarak tanıklıktan çekinme hakkı olan tanığa bu durumun önceden açıklanacağını açıkça düzenlenmiş olması karşısında diğer çekinme halleri için böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle doktrinde, diğer haller için hâkimin tanığa çekinme hakkını hatırlatma yükümlülüğü olmadığı genel olarak kabul edilse de²⁹⁸, olması gereken hukuk yönünden tüm çekinme hallerinde hâkimin tanığa çekinme hakkını önceden hatırlatması gerektiği de ileri sürülmüştür²⁹⁹. Hâkimin tanıklıktan çekinme hakkı olan tanığa bu hakkını hatırlatmaksızın beyanını alması halinde, tanığın beyanının geçersiz kabul edilmemesi gerektiği, zira tanığın çekinme hakkını kullanacağını mutlak olmadığı ifade edilmektedir³⁰⁰.

Kişisel nedenler ile sır nedeniyle tanıklıktan çekinme hakkı olan tanıklar ve beyanının kendisine veya 248 inci maddede yazılı kimselerden birine doğrudan doğruya maddi bir zarar verebileceği değerlendirilen tanıkların tanıklıktan çekinmesinin de istisnaları bulunmaktadır. Bu kapsamda,

“bir hukukî işlemin yapılması sırasında tanık olarak bulundurulmuş olan kimse o işlemin esası ve içeriği hakkında, aile bireylerinin doğum, ölüm veya evlenmelerinden kaynaklanan olaylar hakkında, aile bireyleri arasında, ailevi ilişkilerden kaynaklanan mali uyumsuzluklara ilişkin vakıalar hakkında, taraflardan birinin hukukî selefi veya temsilcisi olarak kendisinin yaptığı işler hakkında (HMK m. 251)”

tanıklıktan çekinme yasaklanmıştır.

Tanıklıktan çekinme hakkı olan tanık, çekinme sebebini ve bununla ilgili delillerini dinleneceği günden önce yazılı olarak bildirebileceği gibi davet edildiği

²⁹⁷ BUDAK/KARAASLAN, a.g.e, 2020, s. 258.

²⁹⁸ TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 875; ULUKAPI, Usûl, s. 398; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 340; KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 397; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 447; KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 298.

²⁹⁹ BUDAK/KARAASLAN, a.g.e, 2020, s. 257.

³⁰⁰ UMAR, Şerh, s. 735.

duruşmaya gelerek sözlü olarak da bildirebilir. Mahkemece, duruşmada bulunan taraflar dinlendikten sonra çekinme hakkında karar verilir. Tanığın duruşmadan önce çekinme talebini yazılı olarak sunması halinde, mahkemece tarafların çekinmenin haklılığı hususunu değerlendirebilmeleri için, tanığın talebinin duruşmadan önce taraflara tebliğ edilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁰¹. Bununla birlikte doktrinde, tanığı dinletmek isteyen tarafın, tanığın çekinme beyanını kabul etmesi halinde, mahkemece çekinme hakkında bir karar verilmesine yer olmadığı kabul edilmektedir³⁰².

Tanıklıktan çekinme hakkı olan tanığın, çekinme hakkını duruşma sonuna kadar kullanabileceği kabul edilmektedir. Hatta tanığın önce tanıklıktan çekinme hakkını kullanmamasına karşılık, beyanda bulunmaya başladıktan sonra dahi tanıklıktan çekinebileceği savunulmuştur³⁰³. Fakat bu durumda, tanık yemin edip beyanda bulunmuş ve beyanları da tutanağa geçmişse, artık söyledikleri sır olmaktan çıkarak aleniyet kazandığından tanığın sır saklama yükümlülüğünü öne sürülerek çekinemeyeceği ifade edilmektedir³⁰⁴. Tanıklıktan çekinme hakkı olup da çekinmeyerek beyanda bulunan tanığın yeminli dinlenmesi gerektiği ifade edilmiştir³⁰⁵. Zira mülga Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 247/4 maddesinde bu tanıkların yeminsiz dinleneceği açıkça düzenlenmiş ise de 6100 sayılı HMK'da bu düzenlemeye yer verilmemiştir.

---

³⁰¹ UMAR, Şerh, s. 740; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 340.

³⁰² KURU, Usûl III, s. 2576; ANSAY, a.g.e, 1952, s. 264; PEKCANITEZ, Usûl, s. 360; KARSLI, a.g.e, 2011, s. 531; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 447; KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 299.

³⁰³ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 123.

³⁰⁴ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 129; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 85. Karş. Bkz. FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 165; KÖSE, a.g.e, 2014, s. 225.

³⁰⁵ KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 299.

3. TANIĞIN DİNLENMESİ

3.1. Tanığın Beyanının Alınması

3.1.1. Tanığın Davaya Bakan Mahkemece Dinlenmesi

3.1.1.1. Genel olarak

HMK'nın 197. maddesinde düzenlenen doğrudanlık ilkesi, medeni yargılamada yargılamanın davaya bakan mahkemece bizzat yürütülmesi, delillerin bizzat davaya bakan mahkemece toplanması ve incelenmesi, yargılamanın araya başka makam ya da kişi girmeksizin yürütülüp sonuçlandırılmasını ifade etmektedir³⁰⁶. Doğrudanlık ilkesi, mahkemenin vakıalara ve vakıaların ispatını sağlayan delillere bizzat temas ederek, gerçeğin kaynağından öğrenilmesine hizmet etmektedir³⁰⁷. Bu anlamda özellikle hâkimin delilleri takdirinde serbest olduğu da göz önüne alındığında, delillerin bizzat elde edilmesinin ve incelenmesinin önemi artmaktadır. Tanık delilinin de zayıf ve takdiri bir delil olduğu değerlendirildiğinde, tanığın beyanının bizzat davaya bakan mahkemece alınması özellikle elzem kabul edilmektedir. Bu nedenle tanığın davaya bakan mahkemece dinlenmesi kural olsa da doğrudanlık ilkesinin katı bir şekilde uygulanması öte yandan usûl ekonomisi ilkesinin ihlaline yol açacağından istinabe, naip hâkim tayini, video konferans yolu ile beyanların alınması, beyanların yazılı olarak mahkemeye sunulması gibi istisnalar kabul edilmiştir³⁰⁸.

Delillerin bizzat davaya bakan mahkemece toplanıp değerlendirilmesinin kabul edilmesinin sonucu olarak günümüzde mahkemelerde video konferans yoluyla duruşma icrasına yönelik çalışmalar hız kazanmış olup, bu kapsamda yapılan teknolojik donanımların sağlanmasına yönelik çalışmalar, kanun değişiklikleri ile de desteklenmektedir. Nitekim HMK'nın ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrasını düzenleyen 149. maddesinde 22/7/2020 tarih 7251 sayılı Kanunun 17. maddesi ile değişikliğe gidilerek, tanığın, bilirkişinin, uzmanın veya bir tarafın dinlenilmesi

---

³⁰⁶PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 228; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl, s. 158; YILDIRIM, a.g.e, 1990, s. 90; ALANGOYA, İlkeler, s. 5; KURT, N. (2008). "Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğrualık İlkesi". *Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan* (s. 599-625). içinde Ankara, s. 599; ARSLAN, A. S. (2014). "Doğrudanlık İlkesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 133 - 144, s. 134 (ARSLAN, A. S., Doğrudanlık İlkesi).

³⁰⁷ BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 156; KURT, a.g.m, 2008, s. 600.

³⁰⁸ Doğrudanlık ilkesinin istisnaları ve bu hususta ayrıntılı değerlendirmeler için bkz.; ARSLAN, A. S., Doğrudanlık İlkesi, s. 138-139.

esnasında ses ve görüntü nakledilmesini, tarafların rızasına bağlı olmaktan çıkarılmakla, taraflardan birinin talebiyle ya da mahkemece resen yapılabilmesinin önü açılmıştır. Bu anlamda dinleneceği zaman yargılamanın yapıldığı mahkemenin yargı çevresi dışında bulunan tanığın dinlenmesi için ses ve görüntü nakledilmesinin istinabeye nazaran öncelikli tercih edilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁰⁹. Zira mahkeme salonunda aleni bir celsede ve olayı yaşayan tarafların gözü önünde beyanda bulunması, tanığın ciddiyetinin sağlanması ve onu doğru söylemeye iten sebeplerdendir³¹⁰.

Görevsiz veya yetkisiz mahkemece dinlenmiş olan tanığın, yeniden dinlenmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde görevli ve yetkili mahkemece tanığın yeniden dinlenmesine gerek olmadığı, önceki dinleme ile yetinilebileceği ileri sürülmüştür³¹¹. Ancak yargı yolu değişikliğine neden olan mahkeme değişiklikleri, yargı yolları arasında delil toplanmasına ilişkin kuralların farklılık arz etmesi nedeniyle delil, ancak medeni yargıda geçerli olan kurallara uygun olarak toplanmış olması halinde geçerli olabileceğinden, böyle bir durumda temkinli davranılmasında fayda vardır³¹².

Davaya bakan mahkemece, her nasılsa başka bir merci tarafından dinlenmiş ve usûlüne uygun olarak tutanağa geçirilmiş olsa dahi, tanık beyanlarının bizzat incelemesi gerektiği ifade edilmektedir³¹³. Bu kapsamda başka bir mahkemede veya karakolda verilen ifadeleri tekrar etme şeklindeki beyanlar ile yetinilmemesi, tanığın tanıklık yaptığı olayı mahkeme huzurunda anlatması gerektiği Yargıtay uygulamasında da kabul edilmektedir³¹⁴.

³⁰⁹ GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 557; KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 224.

³¹⁰ BELGESAY, Deliller, s. 123.

³¹¹ KURU; Usûl III, s. 2605; GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 344; UMAR, Şerh, s. 747; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 979; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 562; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 235.

³¹² ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 236.

³¹³ KURT, a.g.m, 2008, s. 607.

³¹⁴ Yargıtay da bu hususta bir kararında: “Tanıkların ayrı ayrı beyanlarının kendi sözleri ile tutanağa yazılması yerine, kopyala yapıştır şeklinde işlem yapılması HMK’nun 261. maddesine aykırı olduğu gibi hâkimin sorumluluğunu doğuracak ve belgelendirmeyi bozucu niteliktedir. Tanıkların beyanları birbirine benzer olsa dahi beyanları kendi sözleri ile tutanağa geçirilmelidir. Davacı tanıklarının beyanlarının duruşma tutanağına kopyala-yapıştır şeklinde geçirilmesi usûle aykırı olduğu gibi belgelendirmeyi bozucu nitelikte olduğundan, bu beyanlar hükme ve hesaplama dayanak alınamaz. Bu itibarla, davacı tanıkları yeniden HMK’nun 261. Maddesinde belirtilen usûle uygun şekilde ayrı ayrı dinlenip, kendi sözleri tutanağa bağlanmalı ve bu beyanlara göre gerekirse ek bilirkişi raporu alınarak

3.1.1.2. Tanığın duruşmada dinlenmesi

3.1.1.2.1. Tanığın kimlik tespiti yapılıması

Tanığın duruşmada veya keşifte ya da mahallinde dinlenmesi fark etmeksizin dinlemeden önce tanığın kimlik tespiti yapılır. Kimlik tespiti kapsamında tanığa “*adı, soyadı, doğum tarihi, mesleği, adresi, taraflarla akrabalığının veya başka bir yakınlığının bulunup bulunmadığı, tanıklığına duyulacak güveni etkileyebilecek bir durumu olup olmadığı*”na ilişkin sorular sorulacağı HMK’nın 254. maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Bu anlamda kimlik tespitinin, tanığın kim olduğunun tespiti ile beyanının güvenilir olup olmadığının tespitini amaçladığı anlaşılmaktadır³¹⁵. Kimlik tespiti ayrıca, tanığın yeminli mi yeminsiz mi dinleneceği ile çekinme hakkı olup olmadığının anlaşılabilmesi ve beyanı elde edildikten sonra değerlendirilmesi sırasına ne ölçüde hükme esas alınacağının tayinine de imkân vermektedir³¹⁶.

Tanıklık yapmanın bir kamu görevi olup zorunlu olduğu, bu zorunluluğun da bünyesinde mahkemeye gelerek hazır bulunma, yemin etme, beyanda bulunma ve doğruyu söyleme ödevlerini barındırdığına daha önce değinilmişti³¹⁷. Bu itibarla tanığın beyanda bulunmaya hazır bir şekilde duruşmada hazır bulunması gerektiği, bu nedenle de kimliğini tespit etmeye yarar belgelerini yanında getirmesi gerektiği, aksi halde tanıklık görevini yerine getirmiş sayılamayacağı ifade edilmektedir³¹⁸.

Tanığın kim olduğuna yönelik kimlik bilgilerinin tespitinden sonra tanığa, beyanına güvenilirliğini etkileyen bir durum olup olmadığını saptayabilmek adına taraflarla akrabalığı ya da başka bir yakınlığı olup olmadığı ve somut duruma göre bu yönde sorular sorulacağı açıkça düzenlenmiştir. Doktrinde hâkimin yalnız taraflarla akrabalığı ya da yakınlığı olup olmadığının sormakla yetinmemesi, tanığı tanımaya yönelik çaba göstermesi gerektiği ifade edilmektedir³¹⁹. Nitekim hukukumuzda çok nadir istisnalar dışında herkesin tanıklık yapması mümkün olduğundan taraflarla arasında husumeti, menfaati ya da doğru beyanda bulunmasında duraksamasına neden

---

ve tüm dosya kapsamı birlikte değerlendirilerek sonuca gidilmesi için, kararın bozulması gerekmiştir.” şeklinde karar vermiştir (Yargıtay 9. HD. 2017/9720 E. 2019/8762 K.; UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

³¹⁵ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 225.

³¹⁶ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 225; ANSAY, a.g.e, 1952, s. 266; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 535; YILMAZ, Şerh, s. 2705.

³¹⁷ Bkz. dipnot 276 civarı.

³¹⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 225; KORAL, a.g.e, 1946, s. 1169.

³¹⁹ UMAR, Şerh, s. 742; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 226; CANPOLAT, a.g.e, 1974, s. 8.

olabilecek başka bir durumu varsa bunun hâkim tarafından tespit edilmesi ve hüküm aşamasında tanıkların beyanları değerlendirilirken mutlaka göz önüne alınması gerekir. Bu kapsamda tanığa, kim olduğu, nasıl bir kişiliğe sahip olduğu, sosyal statüsü, uyuşmazlığın tarafları ile olan ilişkileri, dürüst bir insan olup olmadığı gibi hususları tespit edebilmeye yönelik sorular sorulabileceği ifade edilmektedir³²⁰.

Tanığın kimlik tespiti esnasında hâkimin öncelikle tanığın yaşına dikkat ederek, tanığın yaş grubunu dikkate alarak tanığın unutkanlık, hayalperestlik ya da dürüstlüğü hususunda bir kanıya varabileceği savunulmaktadır³²¹. Bunun yanında tanığın mesleğinin de beyanı değerlendirilirken göz önüne alınacak değerlerden olduğu, bu anlamda kimlik tespiti sırasında tanığın mesleğinin de saptanması gerektiği ileri sürülmüştür³²². Nitekim aynı meslekten olanların birbirleri aleyhine tanıklık yapmama ihtimalinin yüksek olduğu, öte yandan mesleki bilgisi dâhilinde olan bir olaya şahit olan tanığın daha ince teferruatı görme imkânı olduğu gibi sıradan kimselerin olayı daha genel bir bakış açısıyla algılayacağı savunulmaktadır³²³. Bunun gibi tanığın eğitim ve kültür durumunun da beyanlarının değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gerektiği düşüncesinden hareketle kimlik tespitine bunların tespitine de çalışılması gerektiği doktrinde yer alan görüşler arasındadır³²⁴.

Tanığın kimlik tespiti sırasında ayrıca uyuşmazlığın tarafları ile olan ilişkilerinin de tespit edilmesi, bu anlamda taraflardan biri ile işçi-işveren ilişkisi içinde olması ya da taraflardan biri ile rücu ilişkisi kurulma ihtimali olması³²⁵ gibi durumların varlığını ortaya koyacağından ileride hâkimin beyanları değerlendirirken bu hususlara dikkat etmesine imkân sağlayacaktır. Doktrinde bu durumun bir örneği olarak küçük yerlerde nüfuz sahibi kişiler aleyhine tanıklık yapmama eğilimi, tanığın meydana gelen olay nedeniyle kendi şerefine de zedelenme ihtimali olması halinde olayı açık etmek istememesi, taraflardan birinin maddi güçsüzlüğe düşmesi halinde tanığın geçiminin

---

³²⁰ DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 198; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 324; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 26.

³²¹ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 31; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 568.

³²² EREM, a.g.e, 1997, s. 294; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 32; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 568.

³²³ EREM, a.g.e, 1997, s. 294.

³²⁴ EREM, a.g.e, 1997, s. 293.

³²⁵ ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 219.

de zorlaşacağı durumlarda yalan tanıklık yapma eğilimine gireceği haller gösterilmektedir³²⁶.

Mahkemece dinlenen tanıkların beyanlarında dayanılarak hüküm kurulacağına göre tanığın, beyanına güvenilip güvenilemeyeceğine yönelik olarak taraflara da tanığa soru sorma hakkı verilmesi gerektiği³²⁷ hatta sırf tanığın beyanının güvenilirliğini saptamak için bile tanık dinlenebilmesi gerektiği savunulmuştur³²⁸. Tanığın kimlik tespitine yönelik özenin istinabe mahkemesince de gösterilmesi gerektiği noktasında duraksama olmamakla beraber, günümüzde uygulamada, tanıkların kimlik tespitinin kâtiplerce yapıldığı ve ancak yeminli mi yeminsiz mi dinleneceğini tespiti yarayacak kadar davanın tarafları ile yakınlığının sorulmasıyla yetinildiğinin gözlemlendiğine değinmek gerekir.

3.1.1.2.2. Tanığa görevinin öneminin anlatılması

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 256. maddesinde tanığın dinlenmesinden önce, *“gerçeği söylemesinin önemi, gerçeği söylememesi hâlinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği, duruşmada mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği ve gerekirse diğer tanıklarla yüzleştirilebileceği”* nin açıkça anlatılacağı düzenlenmiştir. Anılan düzenleme ile tanığa görevinin önemi anlatılarak duruşmanın seyri hakkında bilgilendirilmek yoluyla tanığın beyanının daha sağlıklı olarak ve belirli bir düzen içerisinde alınabilmesi amaçlanmaktadır.

Tanığa gerçeği söylemesinin öneminin anlatılması yoluyla aynı zamanda tanık, gerçeği söylemeye de teşvik edilmektedir. Zira tanık her ne kadar kafasında huzurda anlatacaklarına yönelik bir kurgu ile gelmişse de duruşma salonunda yer alan ciddiyet ve tarafsız bir rol olan hâkim tarafından kendisine yapılacak telkinler ile bir kez daha tanıklığının, gerçeğin ortaya çıkarılmasındaki önemi hususunda uyarılmaktadır.³²⁹ Bununla birlikte, dinlenmeden önce tanığın kendisinden ne istendiğini, neyi anlatması gerektiği hususu da açıklanmış olmakla, tanığın sorulan sorulara daha bilinçli cevaplar

³²⁶ EREM, a.g.e, 1979, s. 294; CANPOLAT, a.g.e, 1974, s. 9.

³²⁷ FEYZİOĞLU, Dürüst Muhakeme, s. 35.

³²⁸ FEYZİOĞLU, Dürüst Muhakeme, s. 32; ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 219.

³²⁹ EROL, a.g.e, 1969, s. 569.

vermesi, davayla ilgisiz beyanların yaratacağı vakit kaybının önüne geçilerek ispata muhtaç vakıalara odaklanılması sağlanmış olmaktadır³³⁰.

Tanığın dinlenmeden önce yemin edeceği ile gerçeğe aykırı beyanda bulunması halinde yalan tanıklık suçundan cezalandırılacağı hususunda ikaz edilmesi de tanığın doğru beyanda bulunmasını sağlamaya yöneliktir. Zira tanıklığın önemini tam olarak kavrayamamış olan ya da yukarıda değinildiği şekilde çeşitli sebeplerle gerçeğe aykırı ve yahut eksik beyanda bulunma eğiliminde olan tanık, bunun bir yaptırımını olacağı hususunda da uyarılmış olmaktadır.

3.1.1.2.3. Tanığa yemin ettirilmesi

Tanıklık yapma yükümlülüğü, bünyesinde yemin etme yükümlülüğünü de içermektedir. Bu kapsamda Kanunda açıkça yeminsiz dinleneceği düzenlenmiş olan kişiler dışında kalan tanıkların dinlenmelerinden önce yemin etmeleri zorunlu kılınmıştır. Doktrinde tanığın yemin etmesinin zorunlu tutulmasıyla, tanık delilinin güvenilirliği en az olan delil olarak kabul edilmesi nedeniyle yeminle kuvvetlendirilmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir³³¹. Buna karşılık doğru beyan elde edebilme bakımından yeminin tek başına işlevsiz bir uygulama olduğu da savunulmuştur. Buna göre yemin, tanığı cezai bir müeyyide veya ahlaki bir tehdit altında bırakarak doğru söylemeye teşvik etme amacına dayanan bir uygulama olup, yemin etmenin ancak ahlaki vicdana sahip tanıklar üzerinde bir tesiri olabileceği, aksi durumdaki tanıklar yönünden bir etki doğurmayacağı ifade edilmiştir³³².

Yeminin tanığın dinlenmesinden önce icra edileceği açıkça düzenlenmiştir (HMK m. 258/1). Bu kapsamda 1086 sayılı Kanunda yeminin tanığın dinlenmesinden önce icra edileceği düzenlenmiş ise de 6100 sayılı Kanunla yapılan değişikliğin gerekçesinde “*beyanda bulunmadan önce yemin ettirmenin, amaca daha uygun olacağı düşüncesiyle bu yönde düzenleme yapıldığı*”³³³ ifade edilmiştir. Nitekim

³³⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 227.

³³¹ TAŞKIN, a.g.e, 1990, s.134; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 111; YILMAZ, Şerh, s. 2708; YILMAZ, YILMAZ, E. (1989). *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*. Ankara, s. 183 (YILMAZ, Yemin); FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 120; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 131; DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 202. Tanığın yemin ile dinlenmesi, Roma Hukukunda da yer almaktaydı; bkz. KARADENİZ ÇELEBİCAN, a.g.e, 2013, s. 318.

³³² EREM, a.g.e, 1997, s. 280; aksi yönde bkz.; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 259; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 132.

³³³ Bkz.; <https://kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamalari/Kanunlasari/2011Yili/kanmetni/6100ss.pdf>, s. 75 (s.e.t: 15/07/2022).

düzenlemeyle birlikte yeminin edası esnasında hâkim de dâhil herkesin ayağa kalkacağı ihdas edilmekle, yeminin tanık üzerinde tesir uyandırması, görevinin önemini algılaması ve gerçeğe aykırı beyanda bulunma eğiliminde olan tanığın konumunun ciddiyetini kavraması bakımından yeniden düşünmeye yönlendirilmesi amacıyla yeminin işlevselleştirilmesi amaçlanmıştır. Buna karşılık önceki uygulamaya yönelik olarak doktrinde, yeminin tanığın beyanının alınmasından sonra eda edilmesinin, önceden yemin etmiş olan tanığı, hatasını sonradan görmesi halinde, yemin etmeden önce beyanları hakkında bir kez daha düşünmeye sevk ettiği, henüz yemin etmediği için hatasını düzeltbilmesine imkân tanındığı ve neticeten doğru olduğuna inandığı beyanlar üzerine yemin etmesini sağlandığı ileri sürülmüştür³³⁴.

Yeminin eda edilme şekli de HMK'nın 258/3 maddesinde açıkça düzenlenmekle, hâkimin tanığa

“Tanık sıfatıyla sorulacak sorulara vereceğiniz cevapların gerçeğe aykırı olmayacağına ve bilginizden hiçbir şey saklamayacağınıza namusunuz, şerefınız ve kutsal saydığınız bütün inanç ve değerler üzerine yemin ediyor musunuz?” diye soracağı, tanığın da cevaben, *“Sorulacak sorulara, hiçbir şey saklamadan doğru cevap vereceğime namusum, şerefim ve kutsal saydığım bütün inanç ve değerlerim üzerine yemin ediyorum.”*

diyeceği, ancak bu şekilde yeminin eda edilmiş sayılacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle, yeminin metninin ve usûlünün taraflara, tanığa, örf adetlere ya da yörelere göre değiştirilemeyeceği ifade edilmektedir³³⁵. Yeminin tam ve doğru olarak eda edilmiş sayılması için hâkimin Kanun'daki metni tanığa aynen tekrarlayarak sorması, tanığın da cevaben metni aynen tekrar etmesi ve hâkimin soru metni ile cevap metnini tutanağa geçirmesi gerekmektedir. Hâkimin Kanunda öngörülen yemin metninden başka soru sorması ya da tanığın Kanunda öngörülen metinden farklı bir cevap vermesi durumunda yeminin eda edilmemiş sayılacağı kabul edilmiştir³³⁶.

Sağır ve dilsiz olup da okuma yazma bilen tanığa, yemin sorusunun yazılı olarak sorulması, cevabının da yazılı olarak alınması gerektiği; sağır ve dilsiz olan tanığın okuma ve yazma da bilmemesi halinde ise, yeminin işaret dilinden anlayan bir bilirkişi

³³⁴ EREM, a.g.e, 1997, s. 396; DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 202; ANSAY, a.g.e, 1952, s. 265; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 261; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 530; BELGESAY, Şerh, s. 110; YILMAZ, Yemin, s. 184.

³³⁵ YILMAZ; Şerh, s. 2710; TERCAN, a.g.e, 2001, s. 89; YILDIRIM, a.g.e, 1990, s. 225; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 131.

³³⁶ ANSAY, a.g.e, 1952, s. 265; YILMAZ, Şerh, s. 2710.

marifetiyle eda ettirilmesi gerektiği, HMK'nın 263/2 maddesine kıyasen kabul edilmektedir³³⁷.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "yeminsiz dinlenecekler" başlıklı 257. maddesinde, dinlendiği sırada on beş yaşını bitirmemiş olanlar ile yeminin niteliğini ve önemini kavrayamayacak derecede ayırt etme gücüne sahip olmayan tanıkların yeminsiz dinleneceği düzenlenmiştir. 1086 sayılı HUMK'un 247. maddesinde, yürürlükte bulunan düzenlemede sayılanların yanı sıra, kamu haklarından yasaklı bulunanlar, kişisel nedenle veya menfaat ihlali nedeniyle tanıklıktan çekinme hakkına sahip olup da bu hakkını kullanmayanlar, bir tarafın davayı kazanmasında hukukî menfaati olanlar ile tanıklık yaptığı esnada iki taraftan birinin evinde veya ticarethanesinde yiyip içen ya da hizmetinde çalışanların da yeminsiz dinleneceği düzenlenmişken; 6100 sayılı Kanun'un gerekçesinde, anılan düzenlemenin iyiniyet kuralları ve doğruyu söyleme mükellefiyetiyle bağdaşmaz nitelikte görülmesi sebebiyle, yeni düzenlemede, sayılan kişilere yeminsiz dinlenme hakkı tanınmadığı ifade edilmiştir. Bu nedenle mevcut düzenleme uyarınca on beş yaşını bitirmemiş olanlar ile yeminin niteliğini ve önemini kavrayamayacak derecede ayırt etme gücüne sahip olmayanlar dışında kalan tanıkların yeminle dinlenmesi zorunludur³³⁸. Yeminsiz dinlenme hakkına sahip olduğu halde yemin etmeye zorlanan tanıkların beyanlarının hukuka aykırı olarak elde edilmiş sayılacağı³³⁹, aynı şekilde yeminden çekinme hakkı olan tanığa yeminden çekinme hakkı olduğu hatırlatmaksızın beyanının alınması halinde de bu durumun bozma nedeni yapılması gerektiği³⁴⁰ savunulmuştur. Bununla birlikte doktrinde, yeminsiz dinlenecek kişilere yemin ettirilmesinin bir yaptırımı olmadığı, nitekim kanun koyucunun anılan kişilerin idrak seviyesi nedeniyle yemin etmelerine gerek görmediği ve fakat yemin etmelerinde bir sakınca da bulunmadığı ileri sürülmüştür³⁴¹.

³³⁷ YILMAZ; Şerh, s. 2710; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 262.

³³⁸ Yeminin anlam ve önemini kavrayamayacak derecede ayırt etme gücüne sahip olmayan tanıkların hâkimi yanıltmamak adına hiç dinlenmemesi gerektiği yönündeki görüş için bkz.; BELGESAY, Deliller, s. 122.

³³⁹ DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2001, s. 202; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 131.

³⁴⁰ DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2001, s. 202. Uygulamada yeminden çekinme hakkı olan tanığa bu hakkı hatırlatılmaksızın beyanı alınarak, beyanlarının hükme esas alınması bozma nedeni yapılmaktadır. Bu doğrultuda kararlar için bkz.; "Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 2. HD. 2020/765 E. 2022/1418 K.; Konya Bölge Adliye Mahkemesi 5. HD. 2021/953 E., 2021/1244 K.; İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 33. HD. 2020/595 E. 2020/1237 K.; UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

³⁴¹ UMAR, Şerh, s. 744. Aynı yönde bkz. KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1050.

Yeminsiz dinleneceği düzenlenenler dışında kalan tanıkların kanuni bir sebep göstermeden yemin etmekten imtina etmesi halinde beş yüz Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar disiplin para cezası ile cezalandırılması ile bu yüzden doğan giderleri ödemesine hükmedileceği düzenlenmiştir. Bu durumda tanığın yeniden dinlenilmesi için yargılamanın ertelenir. Tanığın yemin etmemekte direnmesi durumunda ise mahkemece iki haftayı geçmemek üzere disiplin hapsine mahkûm edileceği açıkça düzenlenmiştir (HMK m. 253). Disiplin hapsine rağmen yemin etmekten imtina eden tanık hakkında nasıl bir yol izleneceğine ilişkin Kanunda düzenleme yer almamaktadır. Bu kapsamda hukuk metodolojisine göre özgürlüklerin geniş, kısıtlamaların dar yorumlanacağı ilkesi göz önüne alındığında bu aşamada tanık hakkında kıyas yoluyla yeni bir müeyyide uygulanması hukuka aykırı olur. Bununla birlikte yemin, tanık beyanının alınması bakımından zorunlu unsur olduğundan yemini eda etmemiş tanığın beyanının, usulüne uygun olarak alınamaması nedeniyle delil niteliğinin olmaması gerekir.

3.1.1.2.4. Tanık beyanının elde edilmesi

Genel olarak

Tanıklar, davaya bakan mahkeme hâkimi tarafından bizzat ve ayrı ayrı dinlenir (HMK m. 261/1). Tanığın hâkim tarafından bizzat dinlenmesi öncelikle doğrudanlık ilkesinin uygulanmasının sağlanmasına hizmet etmekle birlikte, tanığın beyanını dava dışı hususlara taşıması veya deneyimsizliği ya da kendisini doğru ifade edememesi gibi nedenlerle dava konusu hakkında bildiklerini eksik ya da karmaşık anlatması gibi durumlarda hâkimin müdahale ederek dava konusu vakıaların aydınlatılmasını sağlama imkânı da doğurduğu ifade edilmektedir³⁴². Bu bağlamda tanığı dinleyecek olan hâkimin dosyaya hazırlanmış olması, duruşmada birden fazla tanık dinleyecek olması halinde bunların sırasını önceden planlayarak esası aydınlatmaya yarayacak olay zincirini gözetmesi ve tanıklara soracağı muhtemel soruları belirlemesinin, doğru beyanın elde edilebilmesi bakımından elzem olduğu savunulmaktadır³⁴³.

Doğru beyanın elde edilebilmesi bakımından tanığın dinlenme usûlüne yönelik birtakım önlemler alınmıştır. Bu itibarla tanığın doğru beyanda bulunduğundan şüphe

---

³⁴² ERSOY, a.g.e, 1976, s. 570.

³⁴³ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 29.

edilen hallerde bu durumun taraflarca ileri sürülebilmesi ve ispat edilmesine imkân sağlanması, tanıkların ayrı ayrı dinlenerek gerektiğinde yüzleştirilmeleri, tarafların tanığa soru sorma imkânının olması ve yalan tanıklığın suç olarak düzenlenmesinin bu amaca hizmet ettiği kabul edilmektedir³⁴⁴.

Tanıkların dinlenmesi sırasında tarafların hazır bulunması

Taraflar, ileri sürdükleri ve mahkemeye ibraz ettikleri bilgi ve belgeler hakkında da hukukî dinlenilme hakkı sahip olduklarından³⁴⁵, tanıkların dinlenmesi esnasında kural olarak hazır bulunarak tanıklara soru sorabilme ve varsa tanığın tarafsızlığını tehlikeye düşürebilecek durumları iddia ve ispat edebilme hakkına sahiptir. Tarafların tanıkların dinleneceği oturumda hazır bulunabilecekleri, mülga HUMK'un 255. maddesinde açıkça düzenlenmekte iken, ilgili hükümde önemli bir sebebin bulunması halinde hâkimin tanıkların tarafların yokluğunda dinlenmesine karar verebileceği de öngörülmektedir. Her ne kadar yürürlükte bulunan 6100 sayılı Kanunda madde lafzı aynen kabul edilmiş olmasa da 6100 sayılı Kanun'un 259. maddesinin gerekçesinde, bu maddenin mülga HUMK'un 255, 257, 259 ve 266. maddelerini karşıladığı ifade edilerek ayrıca mahkemenin her şekilde, mahkeme dışında dinlenecek tanıkların dinleneceği gün ve saat ile dinleneceği yerin tarafların talepleri hâlinde onlara tebliğ edileceği vurgulanmıştır.

Taraflardan birinin tanıkların kendisinin bulunduğu duruşmada dinlenmesini talep ettiği, mahkemenin de bu yöndeki talebin kabulüne karar verdiği hallerde, tanıkların tarafın yokluğunda dinlenmesinin bozma nedeni olması gerektiği savunulmaktadır³⁴⁶. Hatta doktrinde tanık dinlenmesine karar verilen duruşmada

³⁴⁴ BERKİN, a.g.e, 1982, s. 831; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 232-236; YÜCEL, S. (2002). Hukuk Düzeninde Tanıklığın Önemi (Tanık Söyler, Belge Konuşur). *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, 7(10), 4-11, s. 10.

³⁴⁵ PEKCANITEZ, H. (2000). "Hukukî Dinlenilme Hakkı", *Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 753-791. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/Pekcanitez.pdf> adresinden alındı, s. 764 (PEKCANITEZ, Hukukî Dinlenilme Hakkı).

³⁴⁶ GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 346; UMAR, Şerh, s. 751. Nitekim uygulamada da benzer kararlar görülmektedir; Konya Bölge Adliye Mahkemesi, 2. HD., 2023/430 E. 2023/539 K.; "Davacı tanıklarının dinleneceği 10/02/2022 tarihli celseye davalının mazeret dilekçesi vererek davacı tanıklarına soracakları sorular olması nedeni ile tanıkların bir daha ki celse dinlenilmesini talep ettiği, mahkemece davalının mazereti kabul edilmesine rağmen tanıkların yoklukta dinlendiği, bir sonraki celse davalının, davacı tanıklarının yeniden dinlenilmesi talebinin de reddedildiği, HMK 152 maddesi gereğince taraf tanıkları dinlenirken her iki tarafın tanıklara soru yönlendirme hakkı olması sebebi ile davalının talebine rağmen davacı tanıklarının yoklukta dinlenerek beyanları hükme esas alınmak suretiyle karar verilmesi hatalı olmakla, davalının sair istinaf sebepleri incelenmeksizin HMK 353/1-

tarafların ya da taraflardan birinin hazır bulunmaması halinde tanığın dinleneceği duruşma gün ve saatinin hazır olmayan tarafa bildirilmesi gerektiği de ileri sürülmüştür³⁴⁷. Nitekim tanığın olayları yaşamış olan tarafların huzuru ile dinlenmesinin, doğruyu söylemesini de temin ettiği ifade edilmektedir³⁴⁸.

Tanığın davanın tarafları ile arasında husumet veya menfaat ilişkisi bulunması, tanığın tanıklığı nedeniyle kötü bir muamele ile karşılaşabileceği yönünde endişeli olması veya davanın tarafları ile yakınlığı ya da akrabalığı nedeniyle beyanda bulunmaktan çekince duyması gibi durumlarda, tarafların yüzüne karşı beyanda bulunması yerine tarafların yokluğunda beyanda bulunmasının doğru beyanı elde edebilmek adına daha faydalı olacağının değerlendirilmesi halinde tanığın tarafların yokluğunda dinlenebileceği ileri sürülmüştür³⁴⁹. Ancak böyle bir durumda tanığın beyanlarının kaydedildiği duruşma tutanağının taraflara okunması ve tarafın tanığa sorulmasını istediği bir soru varsa sorabilmesine imkân tanınması ayrıca varsa tanığın beyanlarına karşı itirazlarının tutanağa geçirilmesi gerekmektedir³⁵⁰. Nitekim tarafların, tanık delili üzerindeki hukukî dinlenilme hakkının korunabilmesi yönünden delile erişebilmelerine ve delile karşı beyan ve itirazlarını sunabilmelerine imkân tanınması gerekmektedir³⁵¹.

30/04/2021 tarihide Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği’nin 47. maddesi ile Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü bünyesinde, “*ifade ve beyanının özel ortamda alınması veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen kişilerin ifade ve beyanlarının adli görüşmecisi aracılığıyla özel ortamda alınabilmesi amacıyla*” adli görüşme odaları kurulmuştur. Bu kapsamda adli görüşme odalarının esas itibarıyla ifade ve beyanlarını özel ortamlarda alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen mağdur ve tanıklar ile adli sürece dâhil olan çocukların ifade ve beyanlarının alınmasında kullanılması esas olsa da hukuk mahkemelerinde de taraf veya tanık olarak yer alan kişilerin beyanlarının ilgili

---

a-6 maddesi gereğince İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılarak dosyanın mahkemesine gönderilmesine...” (Bkz.; UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

³⁴⁷ YILMAZ; Şerh, s. 2720.

³⁴⁸ BELGESAY, Deliller, s. 123; aynı yönde bkz.; Kerdaniel, a.g.e, 1937, s. 57 vd.

³⁴⁹ EREM, a.g.e, 1997, s. 304; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 233; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 334.

³⁵⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 233.

³⁵¹ PEKCANITEZ, Hukukî Dinlenilme Hakkı, s. 769.

hâkimin uygun görmesiyle adli görüşme odasında alınabileceği düzenlenmiştir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği m. 51).

Hâkimin tanıgın taraflardan çekinmesi nedeniyle verimli beyanda bulunamayacağına kanaat getirerek beyanlarının adli görüşme odasında alınmasına karar vermesi halinde, tanıgın beyanının bizzat hâkim tarafından alınmasının zorunlu olması nedeniyle beyan alma işlemini kendisinin yapması gerekir. Nitekim Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği'nin 18/4 maddesinde de *“Niteliğine göre ifade ve beyan alma işlemini, hâkim bizzat adli görüşme odasında yapabileceği gibi SEGBİS aracılığıyla da gerçekleştirebilir.”* Şeklindeki düzenleme ile de beyanların bizzat hâkim tarafından alınabilmesi için usûl benimsenmiştir. Bu itibarla hâkimin tanıgın taraflardan çekindiği kanaatine ulaşması durumunda tanıgın adli görüşme odasında dinlenmesine karar vererek, tanıgın olası yalan ya da eksik beyanda bulunmasının önüne geçebilmesi de mümkündür.

Usûlüne uygun olarak davet edilen tarafın duruşmaya geçerli bir mazereti olmaksızın gelmemesi halinde, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği açıkça düzenlenmiştir (HMK m. 150/2). Bu kapsamda tarafın mazeretsiz olarak duruşmaya gelmemesi, dosyanın işlemde kaldırılmasını gerektiriyorsa mahkemece hazır olan tanıklar dinlenmiş olsalar dahi bu tanıkların dinlenmemiş sayılması gerektiği; buna karşılık dosyanın işlemde kaldırılmasını gerektirmeyen hallerde ise hazır olan tanıkların dinlenmesi, usûlüne uygun olarak davetiye tebliğine rağmen gelmeyen tanıkların da zorla getirilmelerine karar verilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁵². Zira mahkemece dinlenmesine karar verilen tanıkların dinlenmesinden, tanıgı bildiren tarafça açıkça vazgeçilmedikçe mahkemenin tanıgın dinlenmesi için işlem yapması gerekmektedir. Bu anlamda tarafın duruşmaya gelmemiş olması, hazır olan tanıkların dinlenmesine mâni olmayacağı gibi, hazır olmayanlar yönünden de mahkemece işlem yapılması yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır. Bununla birlikte geçerli mazereti olan tarafın yokluğunda dinlenen tanıgın, tarafın geçerli mazereti nedeniyle yeniden dinlenmeyeceği, yalnızca tarafın

³⁵² KURU; Usûl III, s. 2578; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 107. Tarafların yokluklarında yapılan işlemlere itiraz edemeyecekleri haller hakkında ayrıntılı değerlendirmeler için bkz.; ULUKAPI, Ö. (1997). *Medeni Usûl Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi*. Konya, s. 47-52 (ULUKAPI, Tarafların Duruşmaya Gelmemesi).

tanığa soru sormasına ve tanığın beyanlarına karşı itirazlarını sunmasına müsaade edilmesinin yeterli olduğu düşünülmektedir³⁵³.

Tanıkların dinlenmesi

Tanıkların ayrı ayrı dinlenmesi

Mahkemece aynı gün birden fazla tanığın dinlenmesine karar verilen hallerde, tanıkların kimlik tespitleri yapıldıktan sonra, duruşma salonu dışına alınarak, teker teker içeri alınıp ayrı ayrı dinlenmeleri gerekmektedir (HMK m. 261/1). Bu düzenleme esasen tanıkların bir diğer tanık dinlenirken beyanlarını dinleyerek birbirlerinden etkilenmemeleri, sorulan soruları önceden öğrenerek gerçek dışı beyanda bulunmak üzere hazırlanma imkânı elde etmemeleri, bu sayede de hâkime tanık beyanları arasında çelişki oluşması halinde hangi beyanın doğru olduğu noktasında tahlil yapabilme imkânı sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda henüz dinlenmeyen tanıkların duruşma salonu dışında tutulması gibi dinlenen tanığın duruşma salonu dışına çıkarak beyanları ve sorulan hususlar hakkında dinlenecek olan tanıkları yönlendirmesinin önüne geçilebilmesi ve gerekmesi halinde tanıkların yüzleştirilebilmesi için dinlenen tanıkların da duruşma salonu dışına çıkarılmamaları gerekmektedir³⁵⁴.

Tanıkların ayrı ayrı dinlenmesine ilişkin kuralın ihlal edilmesi halinde, tanığın artık diğer tanıkların beyanları ile hâkim tarafından sorulan soruları ve cevaplarını öğrendiği, bu gibi nedenlerle de artık tarafsız olamayacağı gerekçeleriyle tanığın dinlenmesinden imtina edilmemesi gerektiği ve fakat bu durumun tanık beyanlarının değerlendirilmesi sırasında göz önünde tutulmasının elzem olduğu ifade edilmektedir³⁵⁵. Keza kanun yolu mahkemesince de sırf tanıkların birlikte dinlenmesinin yarattığı usûle aykırılık nedeniyle bozma kararı verilmesi durumunda, ilk derece mahkemesince tanıklar usûle uygun olarak dinlense dahi, artık diğer tanıkların beyanları ile soruların yanıtlarını bildiklerinden, tanıkların farklı şekilde beyanda bulunmalarının mümkün görünmediği, bu nedenle tanığın usûlüne uygun

---

³⁵³ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 233-234.

³⁵⁴ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 234; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 979; BELGESAY, Şerh, s. 112; DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 198; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 235; KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1059; EREM, a.g.e, 1997, s. 301.

³⁵⁵ ALANGOYA, Usûl, s. 379.

dinlenmesi halinde farklı beyanda bulunacağının anlaşılması dışında sırf bu nedenle bozma kararı verilmemesi gerektiği ileri sürülmüştür³⁵⁶.

Uygulamada yerel bilirkişi olarak tabir edilen, genellikle taşınmazların bulunduğu yerde dinlenen tanıklar hakkında da tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanacağı³⁵⁷ gözetilerek, yerel bilirkişiler yönünden de dinleme usûlünün yukarıda anlatıldığı şekilde olması gerektiği noktasında duraksama bulunmamaktadır³⁵⁸.

Tanıkların sözlü olarak dinlenmesi

Medeni usûl hukukuna hakim olan önemli ilkelerden biri olan sözlülük ilkesi, yargılama sırasında yapılan işlemlerin konuşma yoluyla sözlü şekilde yapılmak suretiyle, hâkimin yargılama süjelerine doğrudan temas edebilmesine imkân sağlayan ilke olarak tanımlanmaktadır.³⁵⁹ Özellikle delillerin etkin bir şekilde değerlendirilebilmesi açısından hâkimin delillere doğrudan temas etmesini ifade eden doğrudanlık ilkesi ve bununla iç içe olan sözlülük ilkesi, hukukî dinlenilme hakkının somut bir şekilde ortaya çıkarılmasına hizmet etmektedir. Zira çabuk ve doğrudan anlatım sayesinde belirsizliklerin, tereddütlerin hızlı giderilmesi sağlandığından³⁶⁰ sözlülük ilkesi en belirgin görünümünü tanık delilinin elde edilmesi kapsamında göstermektedir. Bu anlamda Kanunda açıkça tanığın bizzat hâkim tarafından ve sözlü olarak dinleneceği düzenlenmiştir.

Tanığın mahkemede sözlü olarak dinlenmesi, hem tanığın dava konusu vakıalar hakkında beyanda bulunmaya yönelmesi halinde hâkimin müdahale ederek beyanın verimli bir şekilde elde edilmesine imkân sağlamakta, hem de tanığa aydınlatılması gereken hususlar hakkında soru sorarak ispat faaliyetinin etkin şekilde yürütülmesine hizmet etmektedir³⁶¹. Bunun yanı sıra, tanığın mahkemede taraflar ve dinleyiciler

³⁵⁶ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 234. Buna karşılık Yargıtay'ın tanıkların sırf birlikte dinlenmesi nedeniyle bozma kararı verdiği kararları olduğu görülmektedir. Bkz.; 8. HD. 2012/8112 E. 2012/10050 K.; 2011/474 E. 2011/4432 K.; Bkz.; UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

³⁵⁷ Bkz. dn. 96.

³⁵⁸ YILMAZ, Şerh, s. 2717; KURU, Usûl III, s. 2609; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 344; ATEŞ, a.g.e, 2014, C. II, s. 1680; KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 419; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 142; DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 200.

³⁵⁹ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 132; ALANGOYA, İlkeler, s. 5; KURT KONCA, N. (2009). *Medeni Usûl Hukukunda Aleniyyet İlkesi*. Ankara, s. 101; KURT, a.g.e, 2008, s. 609; ÖZEKES, Hukukî Dinlenilme Hakkı, s. 70; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 285.

³⁶⁰ ÖZEKES, Hukukî Dinlenilme Hakkı, s. 72.

³⁶¹ ÖZEKES, Hukukî Dinlenilme Hakkı, s. 73; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 136; CANPOLAT, a.g.e, 1974, s. 61.

huzurunda dinlenmesinin, beyanda bulunduktan sonra sorulara maruz kalacağı bilinci nedeniyle daha doğru beyanda bulunmasına destek olduğu ifade edilmektedir³⁶². Öte yandan tanığın sözlü olarak beyanda bulunması, yazılı olarak beyanda bulunması halinde hukukî terimleri araştırıp, beyanını daha resmi bir dille iletme ihtiyacından doğacak ifade ve anlam kayıplarını da önlemekte, hâkime de bu sayede tanığın sözlü olarak bildiklerini anlatırken mimiklerini ve kendisine soru sorulduğunda büründüğü beden dilini tahlil etme imkânı sağlamaktadır³⁶³.

Tanığın, daha önce başka bir mahkeme ya da bir merci önünde verdiği ifadesinin tutanakları dinlenmesinden önce dosya arasına alınmış olabilmektedir. Bu gibi durumlarda, tanığa bu tutanaklarda yer alan beyanları okunmak ya da hatırlatılmak suretiyle doğruluğunu tasdik ettirmenin, tanığın dinlenme usûlüne tamamen aykırı olduğu, tanığın mutlaka davaya bakan mahkeme tarafından bizzat dinlenmesi gerektiği kabul edilmektedir³⁶⁴.

Bazı durumlarda tanığın gördüğü ya da duyduğu şeyleri telaffuz etmekten çekindiği, bildiklerini ahlaki değerlerinin elvermemesi gibi nedenlerle söylemekten kaçındığı görülmektedir. Kimi zaman da tanığın mahkeme huzurunda aşırı heyecanlı, gergin ya da endişeli olduğu, bazı durumlarda da tanığın olayla ilgisi nedeniyle beyanda bulunmaktan çekindiği veya bilgisinin bir kısmını sakladığı gözlemlenmektedir. Böyle durumlarda hâkimin tanığı, beyanlarını yönlendirici biçimde olmamak kaydıyla sakinleştirmesi, tanıklığın önemini anlatarak doğru beyanda bulunmaya teşvik etmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁶⁵. Bunun yanı sıra tanığın yalnızca objektif olarak konu hakkındaki bilgisini aktarması gerekmekte, kanaatini ve şahsi yorumlarını tanıklığına dâhil etmemesi gerekmektedir. Bu anlamda hâkimin, böyle bir davranış içine giren tanığı uyarması gerektiği değerlendirilmektedir³⁶⁶.

---

³⁶² ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 137; DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 200.

³⁶³ DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 199; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 227; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 136; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 235.

³⁶⁴ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 227.

³⁶⁵ Kerdaniyel, a.g.e, 1937, s. 51-54; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 228-229. Aynı yönde bkz. Karafakih, a.g.e, 1952, s. 208.

³⁶⁶ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 229.

Tanığın yazılı belge kullanması

Tanığın sözlü olarak dinlenmesi kuralı, tanığın mahkeme huzurunda sözlü olarak beyanda bulunmasının yanında, beyanın yazılı notlardan bakılarak ya da okunarak sunulmamasını da kapsamaktadır³⁶⁷. Nitekim bu husus HMK'nın 261/2 maddesinde açıkça yasaklanmıştır. Bununla birlikte kanun koyucu, tanığın tarihleri, rakamları ya da beyanında değineceği bazı hususları hatırlayabilmek için notlarına bakmak zorunda olduğunu beyan etmesi halinde hâkime, tanığın notlarına bakıp bakamayacağı hususunu takdir etme ve gerekirse tanığın dinlenmesini başka bir celseye bırakma yetkisi vermiştir.

Tanığın beyanda bulunurken yazılı notlarına bakmak istemesi halinde tarafların tanığın yazılı belge kullanmasına itiraz edebileceği ileri sürülmüştür. Bu durumda hâkimin tarafların itirazlarını dinleyip, tanığın notlarını tarafların incelemesine müsaade etmesi gerektiği ve notları inceledikten sonra yazılı belge kullanımına müsaade edip etmeyeceğine karar vermesi gerektiği ifade edilmiştir³⁶⁸. Zira tanığın faydalanmak istediği notların, işin niteliği gereği bir başkası tarafından hazırlanmış olması zorunlu olmadıkça, tanık tarafından hazırlanmış olması gerekmektedir. Hâkimin üçüncü kişiler tarafından hazırlandığı anlaşılan notların kullanılmasına müsaade etmemesi gerektiği, şayet notların tanık tarafından düzenlendiği anlaşılır ve bunları kullanmasına müsaade edilirse notların dosya arasına alınmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir³⁶⁹.

Tanığın yazılı belge kullanmamasının istisnasının, HMK'nın 263/2 maddesindeki sağır ve dilsiz olup da okuma yazma bilen tanıkların beyanlarının, yazılı olarak sorulan sorulara yazılı olarak cevap verilmesi suretiyle alınacağına yönelik düzenleme olduğu kabul edilmektedir³⁷⁰. Bununla birlikte sağır ve dilsiz olan tanık okuma yazma da bilmiyorsa beyanı tercüman vasıtasıyla alınacağından, işaret dili tercümanının beyanı da her nasılsa sözlü beyan olduğu için bu hal, tanığın yazılı belge kullanmasına bir istisna olarak kabul edilmemiştir³⁷¹.

---

³⁶⁷ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 79.

³⁶⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 231.

³⁶⁹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 231.

³⁷⁰ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 81.

³⁷¹ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 82.

Tanığa soru sorulması

Tanığın beyanının öncelikle tanığı sözü kesilmeden dinlemek ve akabinde varsa tanığa soru sormak olmak üzere iki aşamada elde edileceği kabul edilmektedir³⁷². Daha açık bir ifade ile tanık sözünü bitirene kadar dinlenir, sözü bittikten sonra varsa beyanda bulunduğu hususlar veya dava konusu vakıalar hakkında sorular sorulur (HMK m. 261/2,3).

Tanığın beyanda bulunurken olayları kendi anladığı şekilde kendi cümleleri ile anlatması esas olup, dikkatinin çok dağınık olması ya da dava ile ilgisi olmayan konularda beyanda bulunmak hususunda ısrarcı olması gibi durumlar yaşanmadıkça, tanığın sözünün kesilmeden dinlenmesi doğru beyanın elde edilmesi bakımından önem arz etmektedir³⁷³. Bu nedenle tanık anlatımlarını bitirmeden sözü kesilerek tanığa soru sorulmaması ve aynı şekilde tanığın beyanına müdahale edilmemesi, beyanlarına itiraz edilmemesi, söyledikleri nedeniyle tanığa aşağılayıcı sözler söylenmemesi, tanığın dikkatini dağıtmak, sözünü keserek aldatıcı sorular sormak, yanıltmaya çalışmak gibi davranışlarda bulunulmaması gerekmektedir³⁷⁴. Aynı şekilde, tanığın beyanının soru cevap şeklinde alınmasının da tanık dinleme usûlüne aykırı olduğu değerlendirilmektedir³⁷⁵. Nitekim tanığın sözünün kesilmeden, tanık olduğu olayları anlatmasına müsaade edilmesi, hukukî dinlenilme hakkının da bir gereğidir³⁷⁶.

Tarafların ve vekillerinin tanığa soru sorması ve hâkimin yetkisi

Tanık sözlerini bitirdikten sonra hâkim dava konusu vakıaların aydınlatılabilmesi için varsa sorularını sorar. Tanığa soru sorma yetkisi hâkime, toplu mahkemelerde başkan ve üye hâkimlere ve taraf vekillerine verilmiştir (HMK m. 152). Her ne kadar taraflar hâkime tanığa sorulmasını istedikleri soruları iletebilirlerse de medeni usûl hukukunda ceza hukukundan farklı olarak tarafların tanığa doğrudan soru sorma hakkı bulunmamaktadır. Doktrinde bir görüş, tanığı dinlemek ve duruşmayı

³⁷² BELGESAY, Şerh, s. 115; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 139; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 313; EREM, a.g.e, 1997, s. 302.

³⁷³ DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 199; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 125; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 228; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 140.

³⁷⁴ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 251; DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 201.

³⁷⁵ YILMAZ, Şerh, s. 2719; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 140; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 327; EREM, a.g.e, 1997, s. 303.

³⁷⁶ KILIÇOĞLU, a.g.e, 2012, s. 1101.

yönetmek yetkisinin hâkime ait olması nedeniyle tarafların tanığa doğrudan soru soramamasının yerinde bir uygulama olduğunu, nitekim tarafların tanığa doğrudan soru sorabilmelerine müsaade edilmesi durumunda tanığı teşvik etmeleri, tahrik etmeleri veya tanık ile lüzumsuz tartışmalara girmelerinin mümkün olduğu, bunun da duruşma düzenini bozacağını savunmaktadır³⁷⁷. Öte yandan diğer bir görüş ise, ceza hukukunda tarafların tanığa doğrudan soru sorabilmesinin mümkün olduğu göz önüne alındığında, hukuk yargısında hâkimin ceza yargılamasına göre daha pasif konumda olduğu, delillerin sunulması ve ispat faaliyetinin taraflarca yerine getirildiği, bu anlamda ceza yargılamasında mümkün olduğu şekilde hukuk yargılamasında da tarafların tanıklara duruşma disiplinini bozmamak kaydı ile doğrudan soru sorabilmesi gerektiğini savunmaktadır³⁷⁸.

Taraflar veya vekillerince tanığa soru sorulması talep edildiğinde, hâkim sorunun davanın esası ile ilgili olup olmadığını değerlendirerek sorunun sorulmasına izin verir veya dava ile ilgisi olmayan, tanığı telkin ya da tahrik edici soruları reddeder. Bununla birlikte taraflardan birinin tanığa sorulmasını talep ettiği soruya diğer taraf itiraz edebilir. Bu durumda yine hâkim, tarafın talep ettiği soruyu sorup sormayacağına derhal karar verir (HMK m. 152/1)³⁷⁹. Bu durumda tarafların itirazları ile sorulması talep edilen sorunun da tutanağa geçirilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁸⁰. Yine tarafların hâkimin tanığa sorduğu sorulara da itiraz edebilmesi gerektiği savunulmuştur³⁸¹. Öte yandan uygulamada yapılanın aksine, hâkimin yalnızca tanığa sorduğu soruların cevaplarını değil, sorulan soruları da tutanağa geçirmesi gerektiği, bu sayede tanığın beyanlarının kanun yolu mahkemesince de daha doğru denetlenerek değerlendirilebileceği ifade edilmektedir³⁸².

Tanığa sorulacak soruların kapsamı ve niteliği

Tanık tarihsel bilgiye sahip olması nedeniyle yalnızca duyu organları yoluyla öğrendiklerini mahkeme huzurunda anlatmakla yükümlü olup, bu anlamda hâlihazırdaki durumu sahip olduğu teknik bilgiler ışığında değerlendirip, görüş

³⁷⁷ ANSAY, a.g.e, 1957, s. 267; BELGESAY, Şerh, s. 113.

³⁷⁸ SUNGURTEKİN ÖZKAN, M. (1999). *Avukatlık Mesleği, Avukatın Hak ve Yükümlülükleri*. İzmir, s. 274 (SUNGURTEKİN ÖZKAN, Avukatlık); bkz. aynı yönde; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 251.

³⁷⁹ KURU, Usûl III, s. 2612; ÖNEN, a.g.e, 1979, s. 217; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 256.

³⁸⁰ EROL, N. (1969). *Hukukta Deliller ve İkamesi*. Ankara, s. 67; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 256.

³⁸¹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 256.

³⁸² FEYZİOĞLU, Dürüst Muhakeme, s. 38; EREM, a.g.e, 1997, s. 303.

bildiren bilirkişiden ayrılmaktadır³⁸³. Bu anlamda tanığa yalnızca maddi gerçeklerin sorulabileceği, tanıklık yaptığı olaylara ilişkin olarak kusur, görüş gibi hususların sorulmaması gerektiği, tanığın kendiliğinden bu gibi ifadelerde bulunması halinde de bu yöndeki beyanlarının ispat kabiliyeti olmadığı kabul edilmektedir³⁸⁴.

Tanığı telkin ya da tahrik eden, dava konusu vakıalar dışında kalan hususlara ilişkin olan sorular ilgisiz soru olarak nitelendirilmekte³⁸⁵ olup, bu tür soruların sorulmaması, taraflarca bu tarzdaki soruların sorulmasına yönelik taleplerinin hâkim tarafından reddedilmesi gerekmektedir. Nitekim tanığın menfaatinin ihlal edilmesi tehlikesi bulunduğu kabul edilen Kanunda yazılı (HMK m. 250) hallerde çekinme hakkı olduğu gibi, beyanda bulunan tanığa bu neticeyi doğuracak sorular sorulması halinde de tanığın bu tarzdaki sorulara cevap verme yükümlülüğü yoktur³⁸⁶.

Tanığa vakıaları doğrulatmaya ya da yalanlatmaya yönelik olan sorular yönlendirici soru olarak tanımlanmaktadır³⁸⁷. Yönlendirici soru sorulması halinde, özellikle kararsızlık içerisinde bulunan tanıklar ile yönlendirilmeye müsait olan çocuk tanıklar gibi tanıkların sahip oldukları şahsi bilginin elde edilmesinden çok yönlendirici soru doğrultusunda açıklama yapmalarına sebebiyet verilebilir³⁸⁸. Bununla birlikte tanığın olayları veya kişileri karıştırması ya da karıştırmasından kaynaklı olarak beyanlarında çelişkiler oluşması durumunda hâkimin belirli noktaları hatırlatmak adına yönlendirici soru sorabileceği savunulmaktadır³⁸⁹. Bununla birlikte avukatların tanıklar mahkemede dinlenmeden önce veya dinleme esnasında tanığı nasıl beyanda bulunacakları hususunda yönlendirmeleri kesin bir şekilde

³⁸³ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 517; ALANGOYA, Usûl, s. 373; ÜSTÜNDAĞ, a.g.e, 2000, s. 731; PEKCANITEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1887; MUŞUL, Usûl, s. 385; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1276.

³⁸⁴ POSTACIOĞLU, Usûl, s. 650; BİLGE, a.g.e, 1967, s. 462; ANSAY, a.g.e, 1957, s. 261; PEKCANITEZ, Usûl, s. 357; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 334; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1276; CANPOLAT, a.g.e, 1974, s. 67. ÖZTÜRK ed., a.g.e, 2017, s. 223; EROĞLU, Islah, s. 190; BERKİN, a.g.e, 1982, s. 831; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 980; YARDIMCI, a.g.e, 2017, s. 117; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 77-79; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 49; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 168.

³⁸⁵ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 345; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 253; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 161. Tanığın daha önce yalan tanıklıktan ceza mahkûmiyeti olup olmadığının sorulması da ilgisiz soru olarak değerlendirilmektedir; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 343; DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 201.

³⁸⁶ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 253.

³⁸⁷ ARSLAN, A. S., Doğrudanlık İlkesi, s. 30; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 254.

³⁸⁸ ERGÜL, a.g.e, 1964, s. 1030; EREM, a.g.e, 1997, s. 303; KERDANİEL, a.g.e, 1937, s. 45; CANPOLAT, a.g.e, 1974, s. 9. Aynı doğrultuda bkz.; ÖZTÜRK, a.g.e, 1994, s. 361.

³⁸⁹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 255. Karşı yönde bkz. FEYZİOĞLU, Dürüst Muhakeme, s. 37; ARSLAN, A. S., Doğrudanlık İlkesi, s. 30; EREM, a.g.e, 1997, s. 303; KERDANİEL, a.g.e, 1937, s. 54.

yasaklanmıştır³⁹⁰. Bu itibarla avukatların tanıklara yönlendirici soru sormamaları meslek kurallarının bir gereğidir. Bununla birlikte avukatların her ne kadar öncesinde tanığı etkilemek ya da yönlendirmek yönünde bir davranışta bulunmasalar bile, bu şekilde davrandıkları algısını yaratabilecek davranışlardan da kaçınmaları gerektiği ifade edilmiştir³⁹¹.

Tanığa soru sorma usûlü

Hâkim tanığa soru sorarken kısa, açık ve anlaşılır sorular sormalı, soruları tanığın yeniden dinlenmesi neticesini doğurmayacak şekilde seçmeye özen göstermeli, aynı zamanda sorulan soruları öznel nitelikte seçerek, gerçeğin ortaya çıkarılması ve yalan beyanın engellenmesine dikkat etmelidir³⁹². Bununla birlikte tanıkların tarafların daha önceden telkin etmiş olması ya da taraflar ya da kendileri için istemediği sonuçlar doğmaması için sorulan sorulara “bilmiyorum, hatırlamıyorum” gibi cevaplar verdikleri gözlemlenmektedir. Böyle durumlarda hâkimin farklı noktalardan sorular sorarak tanıktan bilgi almaya da gayret etmesi gerektiği değerlendirilmektedir³⁹³. Bu anlamda tanığa bilgisinin kaynağının açıklattırılması, beyanlarının ne kadarının duyu organları ile edindiği bilgi, ne kadarının şahsi görüşü olduğunun saptanmaya çalışılması doğru beyanın elde edilebilmesine yardımcı olacaktır³⁹⁴.

Tanık beyanda bulunurken, daha önce verilen taraf veya tanık beyanlarını onaylamaya ya da çürütmeye zorlamak, tanığı şaşırtarak doğru beyan elde etmek amacıyla karmaşık sorular sormak, bir konudan diğerine sıçramak gibi davranışların tanığın doğru ve verimli beyanda bulunmasını güçleştireceği savunulmaktadır³⁹⁵. Bunun gibi, uygun olmayan üslup kullanılması nedeniyle tanığı korkutacak, endişelendirecek, paniğe kapılmasına yol açacak tarzda soru sorulması tanığı tesir altında bırakacağından, tanığın şaşırtılmasına ya da beyanının doğruluğundan şüphe

³⁹⁰Avukatlık Meslek Kuralları;

http://d.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/meslek_kurallari/tbb_meslek_kurallari.pdf (s.e.t.: 18/08/2022). Aynı yönde bkz. KURU, Usûl III, s. 2612; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 221-222; DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 200; SUNGURTEKİN ÖZKAN, Avukatlık, s. 443.

³⁹¹ SUNGURTEKİN ÖZKAN, Avukatlık, s. 444.

³⁹² ÖZTÜRK, a.g.e, 1994, s. 361; ARSLAN, A. S., Doğrudanlık İlkesi, s. 30; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 253; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 343; GROSS, H., & ADAM, J. (1924). *Criminal Investigation: A Practical Textbook for Magistrates, Police Officers and Lawyers*. London, s. 27.

³⁹³ ARSLAN, A. S., Doğrudanlık İlkesi, s. 33; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 253; Kerdaniel, a.g.e, 1937, s. 51.

³⁹⁴ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 253.

³⁹⁵ DUMAN, a.g.e, 1984, s. 979; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 252.

etmesine neden olabileceği ileri sürülmüştür³⁹⁶. Aynı şekilde tanığa ısrarla beyanının doğruluğundan emin olup olmadığının sorulmasının ya da bazı şeyleri kesinlikle bilmesi gerektiği ön kabulü ile soru sorulmasının tanığın hafızasının karışmasına, bilgi sahibi olmadığı konularda beyanda bulunmasına veya yorum yapmasına neden olabileceği kabul edilmektedir³⁹⁷. Bu itibarla hâkimin tanığın içinde bulunduğu heyecan ve gerginliği devamlı göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Çapraz sorgu

Çapraz sorgu sistemi, esas itibariyle Anglo-Sakson hukukunda benimsenen bir usûl olmakla beraber, tanığı gösteren tarafın bizzat tanığı sorgulamasına dayanması nedeniyle bu sistemin uygulanmasının öncelikle yalancı tanıklığın önüne geçeceği ifade edilmektedir³⁹⁸. Öncelikle belirtilmelidir ki, Anglo-Sakson hukukunda “doğrudan soru” ile “çapraz sorgu” farklı kavramları ifade etmektedir. Bu kapsamda doğrudan soru, bir tarafın kendi iddialarını kuvvetlendirmek için kendisinin çağırdığı tanığı sorgulayarak kendi görüşleri ile uyumlu olan hususları ortaya çıkarmaya çalışmasını esas alan yargı tekniği iken; çapraz sorgu ise doğrudan sorunun ikinci aşaması olup tanığın beyanının doğruluğunu test etmeyi amaçlayan, karşı tarafın tanığının beyanlarını zayıflatmayı hedef alan süreçtir³⁹⁹.

Doğrudan soru ile çapraz sorgunun en belirgin farkı tanığa sorulacak soruların niteliğinde ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda doğrudan soru aşamasında tanığa anlattırıcı sorular sorularak bilgisini anlatması beklenir. Bu kapsamda tanığa sorulacak sorular yönlendirici olmayan, kısa ve açık uçlu sorulardır⁴⁰⁰. Buna karşılık çapraz sorguda ise tanığın beyanının doğruluğunu test etme amaçlandığı için açıklama yapmasının gerektirmeyecek, evet/hayır gibi kısa yanıtlar vermesini sağlayacak tarzda yönlendirici, tanıktan beklenen yanıtı almayı hedefleyen sorular sorulur⁴⁰¹.

Türk hukukunda 6100 sayılı HMK yürürlüğe girene kadar soru sorma imkânı yalnız hâkime tanınmışken, HMK’nın 152. maddesi ile birlikte taraf vekillerine de

³⁹⁶ Kerdani el, a.g.e, 1937, s. 51; Karafak ih, a.g.e, 1952, s. 208; Canpolat, a.g.e, 1974, s. 23.

³⁹⁷ Kerdani el, a.g.e, 1952, s. 51.

³⁹⁸ Ertanhan, a.g.e, 2005, s. 258; Sarisözen, M. (2016/2). Türk Hukukunda Yeni Sorgulama Sistemi. *M hder*, 12(34), 335-360, s. 337 (Sarisözen, Yeni Sorgulama),

³⁹⁹ Sarisözen, Yeni Sorgulama, s. 340, 345.

⁴⁰⁰ Göksu, a.g.e, 2001, s. 64; Sarisözen, Yeni Sorgulama, s. 341.

⁴⁰¹ Sarisözen, Yeni Sorgulama, s. 347; Göksu, a.g.e, 2001, s. 68.

tanığa doğrudan soru sorabilme imkânı getirilmiştir. Bununla birlikte anılan düzenlemede tanığa sorulacak soruların niteliği konusunda bir sınırlandırma yapılmamıştır. Taraf vekillerinin tanıklara doğrudan soru sorabileceğine yönelik düzenleme ile kanun koyucunun, çapraz sorgu yöntemine yaklaşarak, tanıkların eksik ya da yanlış beyanda bulunması durumunda taraf vekillerinin bunun ortaya çıkarabilmelerine imkân sağlandığı değerlendirilmiştir⁴⁰². Bu kapsamda doktrinde, hâkimin hakem konumunda bulunduğu Anglo-Sakson hukukunda uygulandığı şekilde tarafların yargılamaya aktif olarak katılarak tanığı doğrudan sorgulayabildikleri doğrudan soru yönteminin tanıkların dinlenmesinde uygulanabileceği ileri sürülmüştür⁴⁰³. Uygulamada da taraf HMK'nın 152. maddesinin tanıdığı yetki ile taraf vekillerinin tanık dinlenirken hazır bulunma ve tanığa doğrudan soru sorma haklarının kısıtlanması halinde doğrudan bozma nedeni yapıldığı görülmektedir⁴⁰⁴.

Dolaylı tanıklık

Tanığın duyu organlarıyla edinip bizzat algıladığı hususların yanı sıra, bir başkasının duyuları ile algılayıp aktardığı bilgiler hakkında yapılan tanıklık dolaylı tanıklık olarak adlandırılmaktadır⁴⁰⁵. Tanığın duyu organları ile algıladıklarını aktarması esas olup, tanığın başkasından duydukları hakkında beyanda bulunmasının hangi koşullarda delil olarak kabul edilebileceği doktrinde tartışma konusu olmuştur.

⁴⁰² TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 878; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 80.

⁴⁰³ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 257; SARISÖZEN, Yeni Sorgulama, s. 355. Bununla birlikte "çapraz sorgu" ifadesinin ceza hukukunda sanığa yönelik bir ifade olduğu, tercüme hatası sebebiyle bu haliyle kullanıldığı, bunun yerine tanıklar yönünden usûlün "karşılıklı soru sorma" olarak adlandırılması gerektiği ileri sürülmüştür; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 349-350. Ayrıca bkz., karş., GÖKSU, a.g.e, 2001, s. 61. Diğer soru sorma taktiklerine ilişkin olarak bkz.; ÖZTÜRK, a.g.e, 1994, s. 359-361.

⁴⁰⁴ Bu hususta bkz.; İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 18. HD., 2019/2183 E., 2022/1701 K.; "HMK 152/1.md.gereğince taraf vekilleri "duruşma disiplinine uygun olmak" kaydı ile tanıklara doğrudan soru yöneltebilirler ve bu yasal hakları sadece bir soru şeklinde kısıtlanamaz. HMK.da önceden tanıklara soru metninin sunulması gibi bir zorunluluk ve gereklilikte söz konusu olmayıp zaten tanığın dinlenmesi sırasında ortaya çıkabilecek ve gerekebilecek soru metinlerinin önceden bilinerek bildirilebilmesi de mümkün değildir. Tanıkların önceden hangi konu ya da vakıa ile ilgili dinletileceği açıkça belirtilmemişse taraflarca bildirilen tüm vakıalara yönelik dinlenmeleri ve bu sırada sorulması gereken soruların vekil tarafından doğrudan sorulabilmesi gerekmektedir. Bu husus aynı zamanda hukukî dinlenilme hakkı başlıklı HMK 27/2-b maddesinde yer alan "ispat hakkı"nın doğal sonucudur. O halde mahkemece vekillerin dinlenen-dinlenecek tanığa duruşma disiplinine uygun olmak kaydı ile doğrudan soru sorma hakkının sadece bir soru olarak kısıtlanması yerinde olmadığı gibi vekil tarafından sonradan sunulan soru metnine göre de tanığın tekrar dinlenmemesi yerinde değildir." (Bkz. UYAP uygulamaları, s.e.t.: 27/05/2023).

⁴⁰⁵ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 159; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 49; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1273.

Bu kapsamda bir görüşe göre⁴⁰⁶, tanığın başkasından duyduklarını aktarması delil olarak kabul edilebilir ancak hâkimin bu durumu göz önünde bulundurması ve beyanları buna göre titizlikle değerlendirmesi gerekir. Böyle bir durumda tanık beyanlarını tarafların beyanlarına dayandırıyor, daha açık bir ifade ile anlattıklarını taraflardan birinden duyduğunu söylüyorsa tanığın beyanının delil değeri olmadığı ifade edilmiştir⁴⁰⁷. Öte yandan kimi zaman olayın içerisinde tam olarak yer almayan 3. kişinin olay yerine sonradan geldikten sonra, taraflarla hiçbir bağı olmaması ve olayın içinde de yer almaması nedeniyle korku, heyecan, panik gibi duygular içerisinde olmaması nedeniyle algısının daha açık olmasının kuvvetle muhtemel olduğu düşünüldüğünde, orada bulunanlardan öğrendiklerini, bizzat olayı gören, duyan kişilerin aktarabileceğinden daha sağlıklı ifade edebileceğinin de gözden kaçırılmaması gerektiği savunulmuştur⁴⁰⁸.

Dolaylı tanıklığın delil olarak kabulüne yönelik olarak doktrinde diğer görüş⁴⁰⁹, dolaylı tanığın tanıklığının, ancak asıl tanığın ölüm gibi bir nedenle dinlenmesinin mümkün olmadığı hallerde ya da hem asıl tanığın hem de dolaylı tanığın dürüst beyanda bulunduğu hususunda bir duraksama olmaması ve tanıklık yapılan konunun dosya kapsamında sabit görülmesi hallerinde kabul edilebileceğini savunmaktadır. Zira her ne kadar asıl tanığın beyanına itibar edilebileceği kabul edilse bile, tanıklık yapılan meselenin tanık için ciddiye alınmayacak bir mesele olması durumunda bir başkasına aktarırken eksik ya da abartılı anlatılma ihtimali olduğu ya da aksine

⁴⁰⁶ UMAR, Şerh, s. 724; GÖRGÜN, a.g.e, 2014, s. 334; BİLGE, a.g.e, 1979, s. 474; POSTACIOĞLU, Usûl, s. 650; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 159; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 44; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 68; PEKCANİTEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1911; PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, Ders Kitabı, s. 406; AKİL, C., & ERCAN ÖZLER, M. (2018). Tanık Beyanının Delil Değerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir İnceleme (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 25.02.2015 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi). *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*(34), 61-73, s.61-73, 62.

⁴⁰⁷ BİLGE, a.g.e, 1979, s. 474; POSTACIOĞLU, Usûl, s. 650. Buna karşılık Yargıtay bir kararında: “Somut olayda; davacı kadın iddiasını ispat etmek için tanık dinletmiştir. Davacı tanığı Hüseyin Kanbaloğlu beyanında; taraflar evlendiğinde babası Rifat'ın davacı Feride'ye düğünde 1 tane beşbiryerde, 1 tane büyük zincir, 8 tane bilezik taktığını, yaklaşık 7 yıl evvel davalı Şevket ve babasının birlikte traktör ve taksi almak için tüm altınları bozdurduğunu, bu olayı taraflardan duyduğunu belirtmiştir. Mahkemece; yalnızca zincir, çeyrek lira, yarım lira, küpe ve beşli niteliğindeki ziynet eşya bedeline hükmedilmiştir. Ancak, davacı tanığının beyanına göre 8 adet bileziğin de davalı tarafça boz durulduğu sabittir. Bu durumda, mahkemece; davacı kadına ait 8 adet bileziğin de miktar ve değeri belirlendikten sonra, bu altınlar yönünden de davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken; yanlışlı değerlendirme sonucu, yazılı şekilde belirtilen altınlar yönünden davanın reddine ilişkin hüküm kurulması doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.” şeklinde karar vermiştir. (Bkz. UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

⁴⁰⁸ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 68.

⁴⁰⁹ BERKİN, a.g.e, 1982, s. 831; BELGESAY, Şerh, s. 74; BELGESAY, Deliller, s. 120. Aynı yönde bkz. MERİÇ, a.g.e, 2005, s. 115-116.

konunun bir başkasına anlatılacak kadar ciddiye alındığı durumda da gereğinden fazla itina ile aktarılmış olma ihtimali vardır⁴¹⁰. Öte yandan dolaylı tanığın yalan beyan nedeni ile ceza tehdidi altında beyanda bulunması ve yemin etmesine rağmen olayı asıl gören tanığın böyle bir tehdit olmaksızın olayları dilediğince bir başkasına aktarmakta özgür olduğu da gözden kaçırılmamalıdır⁴¹¹.

Dolaylı tanıklığın koşulsuz veya belirli koşullar altında delil olarak kabul edilebileceğini savunanların yanı sıra tanıklığın ancak duyu organları vasıtasıyla öğrenilen hususlar hakkında mümkün olduğu, tanığın beyanına tanıklık edilemeyeceğini savunan görüşler de vardır⁴¹². Bu görüş taraftarlarına göre başkasının anlatımları ile edindiği bilgileri kendi süzgecinden geçirerek aktarma görevi bilirkişilere verilmiştir⁴¹³. Bu nedenle tanıklık yalnızca olaya bizzat şahit olanlar tarafından kendi duyu organları ile edindikleri bilgiler hakkında yapılmalıdır.

Yasak davranışlar

Hukukî dinlenilme hakkının bir gereği olarak tanıkların dinlenmesi esnasında tarafların ve vekillerinin hazır bulunma hakları olup, tanıkların etki altında kalmadan verimli bir şekilde beyanda bulunabilmelerini temin edebilmek amacıyla, tanıkların dinlenmesi esnasında salonda hazır bulunan tarafların ve vekillerinin birtakım davranışlarda bulunmaları yasaklanmıştır. Bu kapsamda, tanıkların dinlenmesi esnasında tanığın sözünün kesilmesi, söz veya hareketle övülmesi veya aşağılanması, küçük düşürülmesi, hor görülmesi yasaktır (HMK m. 262). Bu düzenleme ile esas itibariyle tanığın psikolojik olarak rahat bir ortamda beyanda bulunmasının sağlanması hedeflenmektedir⁴¹⁴.

Tanık beyanda bulunurken yapılması yasaklanan davranışlar hem taraflar hem de vekillerine yönelik olsa da avukatların da yargılamanın bir süjesi olması ve bu kapsamda birer kamu görevlisi sayılmaları göz önüne alınarak, anılan yasaklara aykırı

⁴¹⁰ BELGESAY, Deliller, s. 120.

⁴¹¹ BELGESAY, Deliller, s. 120.

⁴¹² ANSAY, a.g.e, 1957, s. 266; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 49; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1273; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 523. Aynı yönde bkz. GENÇCAN, Ö. U. (2019). *Son İçtihatlarla Göre Hazırlanmış Boşanma Usûl Hukuku*. Ankara, s. 749-751 (GENÇCAN, Boşanma Usûl). Aynı yönde bkz.; KIRDANIEL, a.g.e, 1937, s. 17.

⁴¹³ YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1273; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 523; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 49.

⁴¹⁴ KILIÇOĞLU, a.g.e, 2012, s. 1103.

davranmanın müeyyidesi taraflar ve avukatlar yönünden ayrı düzenlenmiştir⁴¹⁵. Bu kapsamda avukatların duruşma disiplinine aykırı davranışları nedeniyle ikaz edilmelerine rağmen davranışlarını sürdürmede ısrarcı olmaları halinde, fiil disiplin suçu veya adlî suç teşkil ediyorsa mahkemece, durumun tutanağa geçirilerek gerekli yasal işlem yapılmak üzere vekilin kayıtlı olduğu baroya ve gerekiyorsa Cumhuriyet başsavcılığına bildirimde bulunulacağı düzenlenmiştir (HMK m. 79/1). Bu itibarla avukatların duruşma disiplinine aykırı davranışları nedeniyle duruşma salonundan çıkarılmaları ya da disiplin hapsi gibi uygulamalara maruz bırakılmaları mümkün değildir.

Tarafların duruşma disiplinini bozan davranışlarda bulunması ve hâkimin uyarılarına rağmen bu davranışlarda bulunmakta ısrarcı olması halinde ise mahkemece tarafın vekil ile temsil ettirmesine karar verilerek hemen duruşma salonundan dışarıya çıkarılacağı, tarafın kendisini vekil ile temsil ettirmemesi hâlinde ise HMK'da tarafın yokluğu halinde uygulanacak hükümlere göre (HMK m. 150) işlem yapılacağı düzenlenmiştir (HMK m. 79/2). Daha açık bir ifade ile tarafın kendisini vekille temsil ettirmek istememesi halinde, diğer tarafın davayı takip etmek istediğini beyan etmemesi halinde dosya işlemiden kaldırılır; salonda bulunan tarafın davaya devam etmek istediğini beyan etmesi halinde ise salondan çıkarılan taraf, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez. Anılan prosedürle esasen tarafların adil yargılanma hakkının korunması hedeflenmektedir⁴¹⁶.

3.1.1.2.5. Tercüman yardımıyla tanık beyanının elde edilmesi

Tanığın Türkçe bilmemesi halinde tercümanla dinleneceği açıkça düzenlenmiştir (HMK m. 263/1). Tanığın beyanlarının delil niteliği taşıyabilmesi, anlaşılabilir olmasına bağlıdır⁴¹⁷. Türkçe bilmeyen tanığın anlaşılabilmesi, tercüman marifetine bağlı olduğundan yargılama dilini bilmeyen veya anlamayan tanığın da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında tercümandan yararlanma hakkına sahip olduğunun kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁴¹⁸. Bu kapsamda gerçeğin

⁴¹⁵ OĞUZ, H., & DEMİRCİ, Y. (2019). *Uygulamadan Örnekler, AYM, Yargıtay ve BAM Kararları ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat*. Ankara, s. 365.

⁴¹⁶ KILIÇOĞLU, a.g.e, 2012, s. 1103.

⁴¹⁷ TEZCAN, D. (1997). Tercümandan Yararlanma Hakkı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(1), 693-700, s. 698.

⁴¹⁸ TEZCAN, a.g.e, 1997, s. 698.

ortaya çıkması için tercüman aracılığıyla dinlenen tanığın tercüme masraflarından tarafların sorumlu tutulmamasının, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemesi içtihatlarına daha uygun olacağı ileri sürlmştr⁴¹⁹.

Hâkimin tanığın konuştuğu dili çok iyi bilmesi halinde, tercüman yardımı olmaksızın tanığı kendi dilinde dinlemesi mümkün olmadığı gibi⁴²⁰, böyle bir durumda hâkimin tanığın konuştuğu dili bildiğini dahi belli etmemesi gerektiği ifade edilmiştir⁴²¹. Bununla birlikte tercüman hakkında da bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanmakta olup, yargı kararlarında tercümana yemininin yaptırılmaması, tercümanın kimlik bilgilerinin tespit edilmemesi, imzasının alınmaması iddia ve savunma hakkının ihlali niteliğinde kabul edilerek bozma nedeni yapılmaktadır⁴²².

Tercüman yardımı ile dinlenen tanık, hâkimin sorduğu soruları tercümandan dinlese de cevaplarını doğrudan hâkime anlatmalıdır. Eş deyişle, tanıklık tercüman ve tanığın arasında diyalog halini almamalı, hâkim tanık ile göz temasını kaçırmamalıdır. Zira tercümanın görevi yalnızca duyduklarını yorum katmaksızın, olduğu gibi aktarmaktan ibaret olup, tanık nezdinde sübjektif bir varlığa sahip olmaması gerekmektedir⁴²³. Bunun için tercümanın yalnızca duyduklarını tanığa aktarması, tanıkla ikili ilişki kurmaması gerekmektedir.

Tanığın tercüman vasıtasıyla dinlenmesi halinde, diller arasında kimi terimlerin karşılığının olmaması, kültürel farklılıklar gibi nedenlerle çeviriden kaynaklı anlam kaybolmaları yaşanacağından, bu tür sakıncaları en aza indirebilmek adına hâkimin, tanığa soracağı sorularda karmaşık, muğlak ifadeler kullanmaması, salt hukukî terminolojiye ait terimlerden ziyade tercümanın da tanığın da kolaylıkla anlayacağı ifadeler kullanmaya dikkat etmesi gerekmektedir⁴²⁴. Bununla birlikte beyanın alınmasına geçilmeden önce tanığa tercüman aracılığı ile hukukî süreç hakkında bilgi verilmesinin faydalı olacağı ileri sürlmştr⁴²⁵.

⁴¹⁹ TEZCAN, a.g.e, 1997, s. 698.

⁴²⁰ SARISÖZEN, apraz Sorgu, s. 154; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 245.

⁴²¹ ALBAYRAK/GÖZÜTOK, a.g.e, 2019, s. 276.

⁴²² Bkz. Konya Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, 09/03/2021 T. 2020/1369 E. 2021/380 K.; UYAP Uygulamaları (s.e.t. 20/08/2022). Aynı yönde bkz. ERSOY, a.g.e, 1976, s. 573.

⁴²³ Benzer yönde bkz. SARISÖZEN, apraz Sorgu, s. 154.

⁴²⁴ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 245.

⁴²⁵ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 245.

3.1.1.2.6. Sağır ve dilsiz tanıklar ile okuma yazma bilmeyen tanıkların beyanının elde edilmesi

Sağır ve dilsiz tanıkların ancak, tanık oldukları olayları algılayıp yazılı olarak ya da tercüman vasıtasıyla aktarma yetisine sahip oldukları sürece tanıklık ehliyetine sahip oldukları kabul edilmektedir⁴²⁶. Bu kapsamda tanığın beyanından istifade edilip edilemeyeceği konusunda bilirkişiden görüş alınabileceği ifade edilmiştir⁴²⁷.

Tanığın sağır ve dilsiz olması durumunda, tanık şayet okuma ve yazmayı biliyorsa, hâkim tarafından tanıklık yapılacak hususlar ile sorulacak sorular tanığa yazılı olarak bildirilir ve tanık da yanıtları yazılı olarak ibraz eder (HMK m. 263/2). Bu durumda tanığın sunduğu yazılı belge dosya arasına alınmakla birlikte, yazılı belgedeki beyanların ayrıca tutanağa geçirilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁴²⁸. Sağır ve dilsiz tanıkların beyanlarını yazılı olarak sunmasının, tanığın sözlü beyanda bulunacağı kuralına bir istisna teşkil ettiği ileri sürülmüştür⁴²⁹. Bununla birlikte her ne kadar yazılı olarak dosya arasına alınsa da mahkemenin gıyabında hazırlanmamış olması ve taraflar arasında değil de mahkemeye yönelik olarak hazırlanmış olması nedeniyle tanığın ibraz ettiği yazılı metnin belge delili niteliği taşımadığı değerlendirilmektedir⁴³⁰.

Sağır ve dilsiz olan tanığın okuma yazma bilmemesi halinde ise tanık, işaret dilinden anlayan bilirkişi yardımıyla dinlenir (HMK m. 263/2). Burada da yine Türkçe bilmeyen tanıklar hakkında uygulanan hükümler uygulanır.

Sağır ve dilsiz tanıklardan okuma yazma bilen tanıkların, yemini de yazarak ve altını imzalayarak; okuma yazma bilmeyen tanıkların ise aynı beyanlarının alınmasında olduğu gibi işaret dili tercümanı yardımıyla eda edeceği kabul edilmektedir⁴³¹. Bu kapsamda tanığa verilen ve cevaplandırması istenen hususların yer aldığı metne, tanığın yemin edeceğine ilişkin hususlar ile yemin metninin de yazılması gerekir⁴³².

⁴²⁶ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 155; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 245; FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 81; TAŞKIN, a.g.e, 1990, s. 118.

⁴²⁷ ERTANAN, a.g.e, 2005, s. 245.

⁴²⁸ ALBAYRAK/GÖZÜTOK, a.g.e, 2019, s. 276.

⁴²⁹ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 81.

⁴³⁰ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 81.

⁴³¹ FEYZİOĞLU, Tanıklık, s. 82.

⁴³² ERSOY, a.g.e, 1976, s. 573; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 246; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 981.

3.1.1.2.7. Çocuk tanıkların beyanının elde edilmesi

Çocukların tanık olup olamayacağı, tanıklık yapsalar bile beyanlarına itibar edilip edilemeyeceği doktrinde tartışılmışsa da⁴³³, gerek doktrinde çocukların tanık olabileceğini kabul eden görüşlerin dayanakları gerekse de hâlihazırda çocukların tanık sıfatıyla dinlendikleri gözlemlendiğinden, çocuk tanıkların dinlenme usûlü inceleme konusu yapılmıştır.

Çocuk hukuku gerek ulusal gerekse de uluslararası alanda gittikçe farkındalık oluşturulan bir alan olmakla, değişen yaklaşımlara göre çocuklar hakkında birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu anlamda uluslararası alanda birçok sözleşme yapılmışsa da anılan düzenlemeler daha çok çocukların ceza hukukundaki konumlarına ilişkin olup hukuk yargılaması yönünden özellikle de çocukların tanıklığına dair özel bir düzenleme bulunmamaktadır⁴³⁴. Ancak anılan düzenlemelerde çocuğun üstün yararı merkeze alınarak kabul edilen ilkelerin hukuk yargılamasına katılan çocuklar yönünden de kıyas yoluyla uygulanabileceği ifade edilmiştir⁴³⁵.

Türk medeni usûl hukukunda çocukların tanık olarak dinlenmesi yönünden özel bir usûl öngörülmemiştir. Bununla birlikte ceza muhakemesi hukukunda çocukların dinlenmesi yönünden suç mağduru olup olmadıklarına göre belirli özel usûller benimsenmiştir⁴³⁶. Çocukların suç mağduru olmayıp yalnızca tanık sıfatıyla yargılamaya katılması durumunda çocuğun beyanının, gerekli görülmesi halinde cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından özel ortamda alınması ya da şüpheli veya sanık ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu kanısına varılması kaydıyla yine özel ortamda fakat uzmanlar aracılığıyla alınması öngörülmüştür⁴³⁷. Çocuk tanıkların bu kapsamda adli süreç nedeniyle yıpratılmaksızın beyanlarının alınabilmesi ve adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde gerçekleştirilmesini sağlayabilmek amacıyla, Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)

⁴³³ Bu husustaki tartışmalar için bkz. yukarı, 2.2.1.1.1. Çocukların Tanıklığı.

⁴³⁴ Çocuklar hakkında uluslararası düzenlemeler hakkında bkz.; BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 600-603; BAHADIR, a.g.m, 2023, s. 217-220.

⁴³⁵ BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 603; BAHADIR, a.g.m, 2023, s. 225.

⁴³⁶ Ceza muhakemesi hukukunda mağdurların dinlenmesi de tanıkların dinlenmesi usûlüne tabi olup, mağdur çocukların maruz kaldıkları suç tipine göre uygulanacak usûller değişmektedir. Burada çalışmamız dışında kalması nedeniyle, çocukların yalnızca tanık sıfatıyla katılımı halinde uygulanan usûle değinilmekle yetinilmiştir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. CANPOLAT C., a.g.e, 2021, s. 531-533.

⁴³⁷ CANPOLAT C., a.g.e, 2021, s. 531.

kurulmuştur. Bu itibarla çocuklar Kanunda öngörülen hallerde, sorumlu hekim, adli görüşmeci, aile görüşmecisi, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü temsilcisi ve konsültan hekimler, çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı, adli tıp uzmanı, sosyal pediatri uzmanı, çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı, çocuk cerrahisi uzmanı, kadın hastalıkları ve doğum uzmanı gibi sağlık personeli eşliğinde⁴³⁸ dinlenmekte ve yine Kanunda öngörülen hallerde ifadeleri kayda alınarak saklanmaktadır. Bu anlamda ifadelerin kayda alınması, denetim olanağı doğurduğundan çocuk tanıkların tanıklığı hususunda daha önce değinilen sakıncaların bertaraf edilmesine katkı sağlamaktadır⁴³⁹. Yetişkin bir birey için bile gergin ve alışılmıştan dışında olan mahkeme ortamının çocuklar için daha heyecanlı ve ürkütücü olabileceği hususunun göz ardı edilmemesi gerektiği ifade edilmektedir⁴⁴⁰. Bu kapsamda çocuk tanığın tanıklık yapacağı konunun niteliği, ağırlığı ve çocuk tanığın yaşı, fiziki ve ruhsal yapısı bir arada değerlendirilerek özellikle çocuğun beyanının alınması zorunlu değilse ya da beyanının esasa yenilik katmayacağı açıkça anlaşılıyorsa çocuk tanığın dinlenmesinden imtina edilebileceği ileri sürülmüştür⁴⁴¹. Bununla birlikte çocuk tanığın mutlaka dinlenmesi gerektiği neticesine varılmışsa da çocuğun dinlenmesi sırasında bir uzmanın mutlaka bulundurulması ve çocuğun eğitimi, yetiştirme tarzı ve ruh durumunun da uzman tarafından araştırılması ile düzenlenecek rapor göz önüne alınarak çocuğun beyanlarının değerlendirilmesinin faydalı olabileceği değerlendirilmektedir⁴⁴². Nitekim çocuğun beyanına etki edebilecek nitelikte yaşı, taraflarla durumu, yetiştirilme tarzı, ürkeklik ya da hayalperestlik gibi durumlar nedeniyle beyanın güvenilirliğinin salt hâkimin hukuki bilgisi denetlenmesi mümkün olmayabilir⁴⁴³. Çocukların tanık olarak dinlenmesi bakımından özel hüküm düzenlenmediğine göre çağrı kâğıdı gönderilmesine ilişkin çocuklar yönünden de aynen geçerliliğini korumaktadır. Bu kapsamda kanuni temsilcinin çocuk tanık dinlenirken hazır bulunması zorunluluğu olmadığından çağrı

⁴³⁸ Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210430-1.htm> (s.e.t. 23/08/2022).

⁴³⁹ Doktrinde ceza davalarında uygulanan bu usûlün kıyasen hukuk davalarında da uygulanabileceği ancak bu durumda çocuğun beyanına itibar edilip edilemeyeceğine yönelik bilirkişi beyanının delil olarak kabul edilemeyeceği ileri sürülmüştür; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 250.

⁴⁴⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 247.

⁴⁴¹ BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 610. Çocukların yargılamaya katılım hakkı ve hukuki dinlenilme hakkının tesisi yönünden ayrıntılı değerlendirmeler için ayrıca bkz; BAHADIR, a.g.m, 2023, s. 225 vd.

⁴⁴² BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 610; aynı doğrultuda bkz. BAHADIR, a.g.m, 2023, s. 239.

⁴⁴³ BAHADIR, a.g.m, 2023, s. 246; BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 626.

kâğıdının doğrudan çocuk adına gönderilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁴⁴. Bununla birlikte çocuğun davetiyenin önemini anlayamayacak kadar küçük olması pratikte problemlere yol açar. Zira bu denli küçük olan çocuğun yetişkin nezareti olmaksızın duruşmaya gelme imkânı da yoktur. Böyle bir durumda kanuni temsilciye de ayrıca çağrı kâğıdı gönderilmesinin pratik olacağı değerlendirilmiştir⁴⁴⁵.

Tanıklıktan çekinme hakkı, niteliği itibariyle bir şahsi hak olduğundan kural olarak tanıklıktan çekinme hakkının bizzat tanık olarak dinlenecek çocuk tarafından kullanılması gerekir. Ancak çocuğun tanıklığın anlam ve önemini kavrayamayacak kadar küçük olması halinde tanıklıktan çekinme hakkı çocuğun kanuni temsilcisi tarafından kullanılır⁴⁴⁶. Bu aşamada her ne kadar medeni usûl hukukumuz bakımından bir düzenleme olmasa da 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 42. maddesine işaret edilmiştir. Bununla birlikte her ne kadar tanıklıktan çekinme hakkı kanuni temsilci tarafından kullanılacaksa da şahsi hak olması nedeniyle çocuğun da çekinme hakkı hususunda bilgilendirilmesinden geri durulmamalıdır⁴⁴⁷.

Çocukların genel itibariyle utangaç ve özellikle ilk kez gördüğü kişilerle ya da ilk kez bulunduğu ortamlarda iletişim kurma hususunda isteksiz olması nedeniyle, hâkimin çocuğun beyanının alınmasına geçmeden önce duruşma salonunda sıcak ve samimi bir hava oluşturmalarının, arkadaşça davranarak yabancı bir ortam hissini olabildiğince dağıtmasının beyanın alınmasını kolaylaştıracağı ifade edilmektedir⁴⁴⁸. Benzer şekilde avukatların da çocuk tanıklara soru sorarken onu sıkıştırmadan üzerinde baskı kurmadan ve kafasını karıştırmamaya özen gösterecek şekilde davranmasının faydalı olacağı düşünülmektedir⁴⁴⁹. Bu kapsamda çocuğun yanında anne, baba ya da bakıcısı gibi tanıdığı kişilerin bulundurmak, önceden duruşma salonuna alınarak oranın atmosferine alıştırmak, duruşma salonunda bulunan kişilerle tanıştırılarak ortama alışmasına yardımcı olmak ya da gerekmesi halinde beyanının alınması sırasında duruşmanın kapalı olarak icrası, çocuğun beyanının etkin şekilde elde edilebilmesine yardımcı olabilecek uygulamalardandır.⁴⁵⁰ Bunun yanında çocuk

---

⁴⁴⁴ BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 613.

⁴⁴⁵ BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 613.

⁴⁴⁶ BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 616.

⁴⁴⁷ BAHADIR, a.g.m, 2023, s. 223; BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 617.

⁴⁴⁸ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 156; TAŞKIN, a.g.e, 1990, s. 165; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 248.

⁴⁴⁹ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 156.

⁴⁵⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 249; BAHADIR, a.g.m, 2023, s.247.

tanıkların olaylardan olması gerekenden fazla etkilenmeye, abartmaya ya da yönlendirilmeye müsait olması da dikkate alınarak beyanlarına itibar edilip edilemeyeceğinin tayini için başka konularda ek sorular da sorulmasının faydalı olabileceği değerlendirilmektedir⁴⁵¹.

Çocukların yetişkin bireylere nazaran, yönlendirmeye daha müsait, sevdiklerinden takdir toplamak hususunda daha hevesli ve hayal güçlerinin gelişkin olması nedeniyle çocuklara yönlendirici soru sorulmasının sakıncalı olduğu ifade edilmektedir. Bu anlamda çocukların görmedikleri ya da o esnada hatırlayamadıkları bir husus hakkında kolayca beyanda bulunabileceği göz önünde bulundurularak çocuğun yanıtsız kaldığı konular hakkında hafızasının zorlanmaması gerektiği, sık sık sadece emin olduğu hususları anlatması gerektiğinin hatırlatılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir⁴⁵². Kimi zaman da çocukların dinlenmesinde fotoğraf, video gibi görsel ve işitsel malzemelerin kullanılmasının gerek çocuğun tepkilerini ölçmek gerekse de soruları daha iyi anlamasını sağlayarak beyanda bulunmasını kolaylaştıracak savunulmuştur⁴⁵³.

Çocuk tanıkların tanıklığının diğer tanıklara nazaran riskli görülmesi nedeniyle çocuk tanıklar hakkında yazılı soru kâğıdı gönderilmesi suretiyle beyan alınması yönteminin uygulanmaması gerektiği savunulmuştur⁴⁵⁴. Yine aynı nedenlerle çocuk tanıkların dinlenmesi bakımından istinabe, ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla beyanın elde edilmesi yöntemlerinden ziyade, hastalığı veya engeli nedeniyle tanığın bulunduğu yerde dinlenilmesine ilişkin düzenlemelerin⁴⁵⁵ çocuk tanıklar yönünden geniş yorumlanarak mümkün olduğunda hâkimin çocuk tanığın bulunduğu yere giderek bizzat dinlemesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir⁴⁵⁶.

---

⁴⁵¹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 247; CANPOLAT, C. (2021). Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, 2021., 25(2), 511 - 554, s. 527.

⁴⁵² EĞİLMEZ, N. K. (1956). “Şehadet ve Şahidin Psikolojisi”. *Ankara Barosu Dergisi*(1), 20-32, s. 21 (EĞİLMEZ, Devamı); ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 249; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 155. Aynı yönde bkz. ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 31.

⁴⁵³ EĞİLMEZ, Devamı, s. 21; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 249.

⁴⁵⁴ BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 618.

⁴⁵⁵ Bkz. aşa. 3.1.2.3. Gelemeyen tanığın bulunduğu yerde dinlenmesi.

⁴⁵⁶ BULUT, U., a.g.m, 2022, s. 619. Aynı doğrultuda bkz.; BAHADIR, a.g.m, 2023, s. 240.

3.1.1.2.8. Ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla tanık beyanının elde edilmesi

Günümüzde, zamanın getirdiği teknolojik imkânlardan değişen ihtiyaçlara göre yararlanılması gerektiği, toplumun her alanında benimsendiği kadar yargı alanında da bu doğrultuda düzenlemeler yapılmaktadır. Bu kapsamda her ne kadar, medeni usûl hukukunda duruşma icrası için kural olarak tarafların duruşma salonunda bulunmaları zorunlu olsa da ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icra edilmesine imkân sağlayan HMK'nın 149. maddesi ile bu hususta bir istisna düzenlenmiştir. Buna göre, mahkemece tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerde resen; tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava ve işlerde ise resen ya da taraflardan birinin talebi üzerine, tarafın, vekilinin, tanığın, bilirkişinin veya uzmanın aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden duruşmalara katılmalarına ve usûl işlemleri yapmalarına karar verilebilir⁴⁵⁷. Ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma yapılmasında uygulanacak yönteme ilişkin usûl ve esaslar ayrıca HMK Yönetmeliği'nin 60. maddesinde düzenlenmiş olup maddenin son fıkrasında bu maddede hüküm bulunmayan haller için Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmeliğe atıf yapılmıştır.

Ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrası, esas itibarıyla usûl ekonomisi ilkesinden doğan bir uygulama olup, maddenin gerekçesinde, bu yolla hâkimin uzaktan da olsa delillerle bizzat temas kurabilmesi sayesinde “usûl ekonomisi çerçevesinde daha az emek ve daha az masrafla” davanın karara bağlanmasına imkân sağlayacağı ifade edilmiştir⁴⁵⁸. Yanı sıra delillerin bizzat hâkim tarafından temas edilmek suretiyle değerlendirilmesi olarak özetlenebilen doğrudanlık ilkesinin tesisi için de önemli bir imkân olduğu hususunda da duraksama yoktur.

Tanığın hâkim tarafından bizzat, huzurda dinlenmesi kural olsa da mevcut düzenleme ile tanığın da ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla dinlenmesi mümkün hale

---

⁴⁵⁷ Madde metninde 7251 sayılı Kanun'un 17. maddesi ile değişiklik yapılmış olup, değişiklikten önce ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasının gerçekleşebilmesi için davanın her iki tarafının da birlikte rızası aranmaktaydı. Yeni düzenlemede ise taraflardan sadece birinin talebi ve hâkimin bu hususta karar vermesi yeterli hale gelmiştir. Kanun değişikliğine ilişkin ayrıntılı değerlendirme ve eleştiriler hakkında ayrıca bkz. ÖZTEK, S. (2021). “Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Aleniyet İlkesine İlişkin 28 İnci Maddesi İle Ses Ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Veya Başka Yerde Duruşma İcrasına İlişkin 149 Uncu Maddesinde 7251 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Hakkında Bazı Düşünceler”. *Adalet Dergisi*(66), 641-665.

⁴⁵⁸ Ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icra edilmesinin, yargılamaya hâkim olan diğer ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesi yönünden bkz. KALE, S. (2013/2). “Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaların İcrası, HMK m.149”. *MİHDER*, 9(25), 141-155, s.143-144.

gelmiştir. Bununla birlikte HMK'nın 149/2 hükmü gereği, tanığın mahkemece resen veya taraflardan birinin talebi üzerine bu yolla dinlenebileceği açıkça düzenlendiğinden doktrinde salt tanığın talebi ile bu yola başvurulamayacağı, ancak taraflardan birinin tanığın talebini benimseyip mahkemeden talep etmesi ya da mahkemenin bu talebi haklı ve yerinde görerek re'sen karar vermesi halinde uygulama yapılabileceği savunulmuştur⁴⁵⁹.

Tanığın beyanının alınması sırasında video konferansta da olsa hâkimin tanığın beyanda bulunurken ya da sorulan soruları yanıtlarken büründüğü jest ve mimiklerini tahlil edebilme, beden dilinden beyanlarının güvenilirliği hususunda çıkarımda bulunabilme imkânı sağladığından ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrasının, istinabe yoluna göre daha faydalı olduğu değerlendirilmektedir⁴⁶⁰. Buna karşılık, tanığın istemesi halinde kaydın iki boyutlu olmasını fırsat bilerek jest ve mimiklerini, yüz kızarıklığı gibi duygu değişimi gösteren belirteçleri kolaylıkla saklayabileceğinin de göz ardı edilmemesi gerektiği savunulmuştur⁴⁶¹. Bununla birlikte tanığın istinabe yoluna nazaran video konferans ile duruşmaya katılması halinde tarafların ve vekillerinin tanığa soru sorabilme imkânı da elde edebildiği gözden kaçırılmamalıdır⁴⁶².

Tanığın doğrudan hâkim karşısında olduğu durumda görevinin anlam ve önemini daha iyi idrak edebileceği, doğru beyanda bulunma noktasında hâkimle yüz yüze olmanın tanığı daha çok teşvik edeceği de ileri sürülmüştür⁴⁶³. Buradan hareketle tanığın, ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla dinlenmesine karar verilmeden önce mahkemenin, ses ve görüntü aktarımı sağlayan cihazların uygunluğunu

⁴⁵⁹ ÖZTEK, a.g.m, 2021, s. 655; KALE, a.g.m, 2013/2, 148.

⁴⁶⁰ KALE, a.g.m, 2013/2, 144; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 237; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 145; YILDIZ, Ali Kemal; "Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2006, S. 3-7, C. 10, S. 273-345, 337; YOKUŞ SEVÜK, Handan; "Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Y. 2006, S. 1, C. 64, S. 49-106, 91; AKCAN, Recep; "Hukuk Mahkemelerinde Hukukî Yardım (İstinabe) ve Naip Tayini (Atanması)", *Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan İstinabe*, Y.2013, s. 20 (AKCAN, İstinabe); KURT, a.g.e, 2008, s. 619; VAROL KARAOSMANOĞLU, G. (2022). "Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi". *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 71-92, s. 79.

⁴⁶¹ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 239.

⁴⁶² SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 147.

⁴⁶³ KALE, a.g.m, 2013/2, 144; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 147; ERTANHAN, a.g.m, 2005, s. 242.

değerlendirmesi, bu yolla dinleme sırasında meydana gelebilecek tehlikeleri göz önünde bulundurması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁶⁴.

Tanığın beyanının alınmasından sonra beyanı tutanağa geçirilerek beyanının altı tanık tarafından imza edileceğinden (HMK m. 261/5), ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla tanığın beyanının alınması halinde imzanın akıbeti hususu doktrinde tartışma yaratmıştır. Bir görüşe göre, imza bir eksiklik olduğundan daha sonra tanığın mahkemeye gelerek hâkimin huzurunda eksikliği tamamlaması gerekmektedir⁴⁶⁵. Diğer görüşe göre ise, imza tanığın beyanlarını sonradan inkâr etmemesi için alınmış bir tedbir olup, ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla beyanının alınması durumunda, tanığın beyanlarını inkâr etmesi halinde alınan kayıtların incelenmesi yoluyla problemin çözümü mümkün olduğundan imzaya gerek duyulmamalıdır⁴⁶⁶.

3.1.1.2.9. Toplu mahkemelerde tanık beyanının elde edilmesi

Günümüzde yürürlükte bulunan mevzuat uyarınca heyet halinde görev yapan hukuk mahkemeleri, ilk derece aşamasında asliye ticaret mahkemeleri, ikinci derecede ise bölge adliye mahkemelerinin hukuk daireleridir. Heyet halinde çalışan hukuk mahkemelerinde yargılama usûlüne ilişkin olarak 22/7/2020 tarih, 7251 sayılı Kanun'un 19. maddesi ile HMK'ya eklenen 183/A maddesi ile düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre öncelikle *“toplu mahkemenin görevine giren dava ve işlerde tüm yargılama aşamaları heyet tarafından yerine getirilir ve karara bağlanır”* şeklindeki düzenleme ile toplu mahkemelerde karar almanın mutlaka heyetle yapılacağını altı çizilmiştir. Bununla birlikte anılan düzenlemede ilk göze çarpan husus “tahkikat hâkimi” ifadesidir.

Heyetin tüm iş ve işlemleri heyet halinde yürüteceği kural olmakla birlikte heyetin, diğer kanunlardaki hükümlerin müsaade ettiği ölçüde iş veya davanın özelliğine göre tahkikatın, tahkikat hâkimi olarak görevlendirilen bir üye tarafından yapılmasına karar verebileceği de düzenlenmiştir. Bu durumda tahkikat hâkimi olarak görevlendirilen üyeye, HMK kapsamında tüm tahkikat işlemlerini yapabilme,

⁴⁶⁴ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanması Doğrudanlık, s. 238; KARAOSMANOĞLU VAROL, a.g.m, 2022, s. 80.

⁴⁶⁵ KALE, a.g.m, 2013/2, s. 152.

⁴⁶⁶ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 148.

duruşmaları sevk edebilme, tanık dinleyebilme, keşif yapabilme yetkisi verilmiş olmaktadır⁴⁶⁷.

Üyelerden birinin tahkikat hâkimi olarak görevlendirilmesi, heyetin birlikte verebileceği bir karar olarak düzenlenmiş olmakla birlikte maddenin 3. fıkrasında ise heyetin görevine giren işlerde başkanın, tahkikat esnasında yapılacak belirli bir usûl işlemini yapmak üzere bir naip hâkim görevlendirebileceği düzenlenmiştir. Bu durumda da naip hâkimin ancak keşif yapma ya da tanığı bulunduğu yerde dinleme gibi tahkikat işlemlerini yapabileceği, başkanın görevlendirdiği usûl işlemi dışında kalan herhangi bir işlemi yapamayacağı ifade edilmektedir⁴⁶⁸.

Mevcut durumda toplu mahkemelerde ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları gibi geçici hukukî korumalar da dâhil olmak üzere kararlar mutlaka heyetle alınacaktır. Ancak heyetin kararı ile tüm tahkikatı yürütmek üzere bir tahkikat hâkimi görevlendirilebileceği gibi başkanın kararıyla da belirli bir usûl işlemini yapmak üzere bir naip hâkim görevlendirilebilecektir. Bu haliyle naip hâkim keşif yapmak, tanığı bulunduğu yerde dinlemek gibi kendisine tevdi edilen işi yaptıktan sonra dosyayı heyete devredecek; tahkikat hâkimi ise tüm tahkikatı tamamladıktan sonra karar vermek üzere dosyayı heyete tevdi edecektir⁴⁶⁹.

7251 sayılı Kanunun 54. maddesi ile ayrıca 5235 sayılı Kanunun 5. maddesinin 3. fıkrasına da “mahkeme başkanı, belirli bazı tahkikat işlemlerini yapmak üzere üyelerden birini naip hâkim olarak görevlendirebilir.” ifadesi eklenmiş olup madde metninde yer alan “bu fıkra da belirtilen dava ve işler dışında kalan uyuşmazlıklar mahkeme hâkimlerinden biri tarafından görülür ve karara bağlanır.” ifadesi ile birlikte tahkikat hâkimi ve naip hâkim kavramları bakımından HMK ile uyum sağlanmıştır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na eklenen 183/A maddesinin ihdasından önce mahkeme başkanının görevlendireceği naip hâkimin, yalnızca belirli işlemleri yapması için görevlendirilmesi mümkün olduğundan tanığın duruşma salonu dışında

---

⁴⁶⁷ ÖZTEK, S., TAŞPINAR AYVAZ, S., & KALE, S. (2020). Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(149), 79-152, s.129.

⁴⁶⁸ ÖZTEK/TAŞPINAR AYVAZ/KALE, a.g.m, 2020, s. 129.

⁴⁶⁹ ÖZTEK/TAŞPINAR AYVAZ/KALE, a.g.m, 2020, s. 129.

keşifte veya bulunduğu yerde dinlemesi gündeme gelebiliyorken, mevcut halde tahkikat hâkiminin duruşma salonunda hazır bulunan tanıkları da dinlemesi mümkün hale gelmiştir.

Doktrinde, naip hâkimin tek başına tanığı dinlemesi durumunda, yalnızca naip hâkimin delile doğrudan temas ettiği, heyette bulunan diğer hâkimlerin ancak naip hâkimin duyuları ile elde ederek aktarabildiği ölçüde deliller hakkında bilgi sahibi oldukları ileri sürülerek eleştirilmiştir⁴⁷⁰. Ancak HMK'nın 185/2 maddesi gereği, heyetin gerekmesi halinde tahkikat için görevlendirilen hâkim tarafından dinlenen tanıkları ve bilirkişiyi tekrar çağırıp dinleyebilmesi mümkündür. Kanun koyucu kapsamı gereği heyet ile karara bağlanmasını uygun gördüğü davalarda doğrudanlık ilkesinin ihlal edilmesinin doğurabileceği sakıncaların önüne geçebilmek adına toplu mahkemelerde tanıkların yeniden çağrılarak dinlenmesine açık imkân sağlamıştır.

3.1.1.2.10. Kapalı duruşmada tanık beyanının elde edilmesi

Medeni yargılama usûlüne hâkim olan ilkelerden biri de aleniyet ilkesi olup, gerek Anayasamızın 141. maddesinde mahkemelerde duruşmaların herkese açık olduğu açıkça düzenlenmek suretiyle gerekse de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde aleniyet ilkesi adil yargılamanın yapı taşı olarak düzenlenmiştir⁴⁷¹. Bununla birlikte anılan hükümlerde, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği bazı durumlarda ve kesin olarak gerekli olduğunun mahkemece değerlendirilmesi halinde duruşmaların kapalı olarak icra edilebileceği düzenlenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun aleniyet ilkesini düzenleyen 28. maddesinde 22/7/2020 tarih, 7251 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile değişiklik yapılarak, duruşmaların kapalı olarak yapılabilmesi bakımından, genel ahlakın veya kamu güvenliğinin korunmasının yanında gerekli olan *“tarafardan birinin talebi”* ibaresi *“yargılama ile ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, ilgilinin talebi”* şeklinde değiştirilmiş ve bu şekilde tarafların yanı sıra yargılamaya katılan diğer süjelerin talebi ile de kapalı duruşma yapılabilmesine imkân tanınmıştır. Bununla birlikte gizlilik kararı verilebilmesi

⁴⁷⁰ RÜZGARESEN, C. (2013). *Medeni Muhakeme Hukukunda Usûl Ekonomisi İlkesi*. Ankara, s. 130; ARSLAN, A. S., *Delillerin Toplanması Doğrudanlık*, s. 38; KURT, a.g.e, 2008, s. 617; YILDIRIM, a.g.e, 1990, s. 91.

⁴⁷¹ Aleniyet ilkesi hakkında kapsamlı değerlendirmeler için bkz.; PEKCANITEZ, H. (1999). *Medeni Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesi. İzmir Barosu Dergisi*(65), 21-42, s. 21-42 (PEKCANITEZ, Aleniyet).

tamamen hâkimin takdirinde olup, ilgili kişilerin talebi olmaksızın da hâkim, yargılamaya katılan kişilerin yargılamanın kapalı yapılmasında korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığını değerlendirmesi halinde duruşmanın kapalı yapılmasına resen karar verebilir (HMK m. 28/2). Bu noktada, ilgililerin duruşmanın kapalı yapılması halinde elde edecekleri ya da korunacak olan menfaatinin, duruşmanın aleni olarak yapılamaması nedeniyle zedelenecek kamu menfaatinden üstün olması gerektiği, hâkimin bu hususu titizlikle değerlendirmesi gerektiği, ilgili kişinin sosyal statüsü gibi bireysel menfaatler nedeniyle aleniyeti kaldırmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır⁴⁷².

Duruşmaların kapalı icra edilebilmesi hususunda doktrinde, yapılan değişikliğin iç hukukun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uyum sağlanmasına yönelik olarak yapıldığı ve uyum sürecine katkı sağladığı değerlendirilmektedir⁴⁷³. Nitekim sözleşmede gizliliğin adil yargılanmaya zarar vermesi haline işaret edildiğinden tarafların yanı sıra yargılamaya katılan diğer kişilerin de menfaatlerine zarar verilmesinin adil yargılanmayı etkileyebileceği savunulmaktadır. Hal böyle iken sadece tarafların değil diğer süjelerin talebi ile de duruşmanın kapalı olarak icra edilebilmesine imkân sağlanmasının, Sözleşmeye uyumlu olduğu değerlendirilmiştir.

Tanığın, topluluk önünde konuşmaktan utanması, tanıklık yaptığı konunun kendi sosyal ilişkileri ile mesleki faaliyetlerini ilgilendirmesi durumunda kendini baskı altında hissetmesi gibi hallerde tanığın doğru beyanda bulunmaktan kaçınacağı veya eksik beyanda bulunacağı anlaşılmış ise hâkimin aleniyeti kaldırarak duruşmanın kapalı icra edilmesine karar vermesi gerektiği ifade edilmektedir⁴⁷⁴. Bu durumda taraflar ve vekilleri yönünden duruşma kapalı icra edilse de yargılamanın açık olduğu, bir diğer deyişle, aleniyetin kaldırılması halinde taraflar ile vekillerinin duruşma salonu dışına çıkarılamayacağı savunulmaktadır⁴⁷⁵. Nitekim tanığın dinlenmesi

---

⁴⁷² ÖZTEK, a.g.m, 2021, s. 649; ÖZTEK/TAŞPINAR AYVAZ/KALE, a.g.m, 2020, s. 97.

⁴⁷³ ÖZTEK, a.g.m, 2021, s. 648; BUDAK, A., & KARAASLAN, V. (2020). 7251 Sayılı Kanunla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler. *İstanbul Barosu Dergisi*, 94(5), 15-50, s. 20-21 (BUDAK/KARAASLAN, Değişiklikler).

⁴⁷⁴ ÖZTEK, a.g.m, 2021, s. 647; PEKCANITEZ, Aleniyet, s. 423; KURT KONCA, a.g.e, 2008, s. 265; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 232.

⁴⁷⁵ ÖZTEK, a.g.m, 2021, s. 651; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 142.

esnasında tanığa soru sorulması tanık dinlemenin bir parçası olup, taraflar ve vekilleri bu haktan mahrum edilemez⁴⁷⁶.

3.1.1.3. Tanık beyanlarındaki çelişkilerin giderilmesi

Tanıkların dinlenmesi ile aynı konuda tanıklık yapan tanıkların beyanları arasında farklılıklar olabileceği gibi aynı tanığın davada birden fazla kez dinlenmesi halinde de önceki beyanı ile sonraki beyanı arasında farklılıklar, tutarsızlıklar meydana gelebilmektedir. Her iki durumda da beyanlar arasındaki çelişkiler giderilmeksizin tanık beyanlarına dayanılarak hüküm verilemeyeceği gibi, beyanlarındaki çelişkiler nedeniyle tanık beyanının hükme esas alınmaması yoluna da gidilemez⁴⁷⁷.

Tanık beyanlarında çelişki tanığın dinlenmesi sırasında meydana gelmişse, dinleme sırasında tanığa yönlendirici olmamak kaydı ile⁴⁷⁸ soru sorulmak suretiyle çelişkilerin giderilmesi usûl ekonomisinin tesisi bakımından önem arz eder. Ancak çelişki, dinlemeden sonra oluşur ya da dinleme sırasında bir nedenle giderilemezse tanığın yeniden çağırılıp dinlenmesi mümkündür. Bununla birlikte aynı konuda tanıklık yapan tanıkların beyanlarının birbirleri ile çelişmesi halinde tanıkların yüzleştirilmesi gerekir.

3.1.1.3.1. Çelişkilerin giderilmesi için tanıkların yeniden dinlenmesi

Tanıkların dinlenmesinden sonra, dava konusu olaylar hakkında çelişkiler oluşur ya da belirli vakıalar yeterince aydınlatılamazsa, tanıklar yeniden çağırılarak dinlenebilir, varsa diğer tanıkların beyanları ile oluşan çelişkilerin giderilmesi için sorular sorulabilir. Bununla birlikte, belirli bir vakıa hakkında bir kısım tanıkların dinlenmesi ile yetinilmesi durumunda da yine anılan şekilde çelişki oluşması durumunda önceki ara karardan dönülerek vakıa hakkında yeniden tanık dinlenebileceği ifade edilmektedir⁴⁷⁹. Ancak bu durumda dikkat edilmesi gereken husus, önceki tanık listesinde yer almayan tanıkların dinlenmemesi gerektiği, eş deyişle ikinci tanık listesi verme yasağına riayet edilmesi gerektiğidir⁴⁸⁰.

---

⁴⁷⁶ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 142.

⁴⁷⁷ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 269.

⁴⁷⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 269.

⁴⁷⁹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 268.

⁴⁸⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 268.

Dava devam ederken tanığın keşifte ve duruşma salonunda dinlenmiş olması halinde olduğu gibi birden fazla kez dinlenmesi durumunda da aynı tanığa ait beyanlarda çelişki olma ihtimali olabilmektedir. Bu gibi durumlarda da yine tanığın yeniden çağırılarak dinlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Zira çelişkiler giderilmeksizin tanığın beyanının delil olarak kabul edilmeyeceği savunulmuştur⁴⁸¹.

Tanıkların ikinci kez dinlenmesi halinde, önceki dinlemede yemin prosedürü usûlüne uygun olarak uygulanmışsa, sonraki dinlemede yeniden yemin ettirilmesine gerek olmadığı yalnızca önceki yemine atıf yapılmasının yeterli olduğu ifade edilmiştir⁴⁸².

Tanığın ikinci kez dinlenmesi halinde yalnızca önceki ifadesinden farklı olan hususların zapta geçirilmesinin beyanların doğru değerlendirilmesine hizmet etmeyeceği değerlendirilmektedir. Nitekim tanık ikinci kez dinlenirken de beyanlarında ısrar ediyorsa, beyanlarının doğruluğuna bir karine olarak kabul edilmesi gerektiği bu nedenle tanığın yeniden dinlenmesi ve ifadesinin olduğu şekilde zapta geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁸³.

3.1.1.3.2. Çelişkilerin giderilmesi için tanıkların yüzleştirilmesi

Yargılama süreci boyunca birden fazla tanık dinlenmesi halinde tanıkların beyanlarının birbirini tutmaması mümkündür. Bununla birlikte farklılığın kaynağı, tanığın ilgili olayı yeterince algılayamamış, görmemiş ya da işitmemiş olmasından kaynaklanabilir. Böyle bir durumda tanıklardan hangisinin doğru ve samimi beyanda bulunduğu tespiti ile beyanlar arasındaki farklılıkların kaynağının anlaşılabilmesi ve çelişkilerin giderilebilmesi için HMK’da tanıkların yüzleştirilebileceği kabul edilmiştir.

Yüzleştirme, esas itibarıyla aynı konu hakkında beyanda bulunan iki tanığın yan yana getirilerek beyanları arasındaki farklılıklar hakkında soru sorulması işlemi olup, değişmesi ve yinelenmesi mümkün olmayan olayları tanıkların farklı farklı aktarması durumlarında yapılması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁸⁴. Nitekim yüzleştirme nedeniyle tanıkların birbirlerinden etkilenecekleri aşikâr olup, bir tanığın beyanının

⁴⁸¹ YILMAZ; Şerh, s. 2718; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 269; ALANGOYA, Usûl, s. 378.

⁴⁸² ANSAY, a.g.e, 1957, s. 267.

⁴⁸³ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanması Doğrudanlık, s. 36.

⁴⁸⁴ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 270; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 979.

ispat kuvvetinin diğ er tanığın beyanı nedeniyle ortadan kaldırılması gündeme geleceğinden, tanık beyanlarının değ erlendirilmesine etkisi ile yalan tanıklığın muhakemesi bakımından yüzleştirmeye başvurulması önem arz etmektedir⁴⁸⁵. Zira dinlenen tanıkların duruşma salonundan  ıkarılmamalarının nedenlerinden birisi de budur⁴⁸⁶.

Yüzleştirme neticesinde, tanıklardan birinin beyanlarını geri alması veya düzeltmesi veyahut da tanıkların ortak bir beyanda birleşmesi durumlarında, tanıklar bu durumun nedenini tutarlı bir şekilde izah edecek olurlarsa hâkim yeni durum ile bağlı olur. Aynı şekilde hâkim, beyanlardan hiçbirinin samimi olmadığına kanaat edecek olursa gerekçe göstermek suretiyle tanıkların beyanlarını hükme esas almaktan da imtina edebilir⁴⁸⁷. Bu nedenle hâkimin yüzleştirme işlemi nedeniyle birbirlerinden etkilenip etkilenmediklerini, samimi beyanda bulunup bulunmadıklarını titizlikle değ erlendirmesi gerekmektedir.

Yüzleştirme sırasında tanıklara soru sorma yetkisi, tanığa soru sorulmasına ilişkin usûl kuralları çerçevesinde hâkim, taraflar ve vekillerine ait olup; tanıkların birbirlerine soru sorma, cevap verme yetkisi bulunmamaktadır⁴⁸⁸.

3.1.1.4. Tanık ifadelerinin tutanağa geçirilmesi

Tanığın dinlenmesinden sonra, ifadesi duruşma tutanağına geçirilerek tutanağın altı tanık tarafından imzalanır (HMK m. 261/5). Duruşma tutanağı resm  belge hükmünde olup, aksi ispat olana kadar duruşma tutanaklarının doğruluğu karinesi olduėundan⁴⁸⁹, tanığın doğru şekilde dinlenmesi kadar beyanlarının tutanağa doğru geçirilmesi de önem arz etmektedir. Nitekim tanığın istinabe ile dinlenmesi, naip hâkim tarafından dinlenmesi veya tanığı dinleyen hâkimin değişmesi nedeniyle hükmü verecek hâkimin tanığı dinleyenden farklı bir hâkim olması gibi hallerde hükmü verecek olan hâkim, yalnızca tutanakta yer alan tanık beyanları ile yetinmek durumundadır.

⁴⁸⁵ ANSAY, a.g.e, 1957, s. 267; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 270; EREM, a.g.e, 1997, s. 305. Aynı yönde bkz.; FEYZ OğLU, Tanıklık, s. 332; DEM RC OğLU, a.g.e, 2007, s. 198; TAşKIN, a.g.e, 1990, s. 110.

⁴⁸⁶ YILMAZ; şerh, s. 2716.

⁴⁸⁷ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 271. Aynı yönde bkz.; CANPOLAT, a.g.e, 1974, s. 68.

⁴⁸⁸ SARISÖZEN,  apraz Sorgu, s. 143.

⁴⁸⁹ HMK m. 156, CMK m. 222.

Doktrinde mevcut usûl hükümlerinin tanık beyanlarını tutanağa doğru şekilde geçirilmesi yönünden eksik olduğu ifade edilmektedir⁴⁹⁰. Şöyle ki, uygulamada hâkimler tanığı dinledikten sonra beyanlarını, kendi anladıkları şekilde dolaylı bir anlatımla kısaltarak ve Türkçeye uygun hale getirerek kâtime dikte etmek suretiyle tutanağa geçirdiklerinden, tutanakta tanığın ağızından çıktığı gibi kendi beyanları değil, dilbilgisi kurallarına uygun, hukukî diline çevrilmiş, kısa ve net ifadeler yer almaktadır⁴⁹¹. Bu şekilde tutanak tanzimi nedeniyle tanığın ifadesinin doğruluğunu etkileyebileceği, beyanına ek öznel yargıların da tutanağa geçirilmesine sebep olabileceği gerekçeleriyle uygulamada süregelen usûl eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra tanığın sözü kesilerek beyanlarının parça parça tutanağa aktarılmasının da tanığın dikkatinin dağılmasına ya da dikkati dağılan tanığın fırsatı değerlendirerek mahkemeyi yanıltmak üzere zaman kazanmasına neden olabileceği değerlendirilmektedir⁴⁹².

Doktrinde, tanıkların beyanlarının hâkimin ifadeleri ile tutanağa geçirilmesi nedeniyle oluşabilecek sakıncaları giderebilmek adına, HMK'nın 154/2 maddesi kapsamında tarafların ve diğer ilgililerin beyanlarını hâkimin izni ile doğrudan tutanağa geçirebilme imkânının kullanılabileceği öne sürülmüştür⁴⁹³. Bu kapsamda özellikle hâkimin dinlediği ifadeyi yanlış yorumlaması veya unutmaması veya da kanun yoluna başvurulması durumunda dikkat çekilmek istenen noktaların bulunması gibi durumlarda tarafların kanunun sağladığı bu imkânı değerlendirmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁹⁴. Bununla birlikte yine dikte etme yönteminin getirebileceği sakıncaları aşabilmek için, tanığın ifadesinin HMK'nın 153. maddesi kapsamında kayda alınabileceği değerlendirilmiştir⁴⁹⁵.

Tanık, esas itibarıyla dava konusu vakıalar hakkında duyu organları vasıtasıyla bilgi sahibi olan kişi olduğundan, tanığın beyanlarında geçen yalnız görgü ve bilgisi tutanağa geçirilmeli, tanığın şahsi kanaatleri tutanağa geçirilmemelidir⁴⁹⁶. Bununla

⁴⁹⁰ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 35; OLGAC, a.g.e, 1977, s. 944.

⁴⁹¹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 265; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 537; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 34-35.

⁴⁹² ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 35.

⁴⁹³ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 35.

⁴⁹⁴ Karşı yönde, duruşma tutanağının hâkim kontrolünde tutulmasının daha pratik bir yöntem olduğu, bu nedenle tanığın, ifadesini zabıt katibine dikte ettiremeyeceği yönündeki görüş için bkz.; POSTACIOĞLU, Usûl, s. 371.

⁴⁹⁵ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 36.

⁴⁹⁶ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 264.

birlikte, lüzumu nedeniyle tanığa bir konu hakkında fikri sorulmuşsa, buna ilişkin beyanlarının tutanağa geçirilebileceği ifade edilmektedir⁴⁹⁷. Aynı şekilde tanığın ifadelerinin şiveli olması halinde, ağzından çıkanın aynı şekilde tutanağa geçirilmesine gerek yoktur. Ancak şive nedeniyle oluşabilecek anlam kayıplarının önüne geçilebilmesi için şiveli kelimelerin ne anlama geldiğinin dikkatli tahlil edilmesi gerekmektedir⁴⁹⁸. Ayrıca, tanığın beyanlarına eklemek istediği yazılı belgeler varsa, bu belgeler de tutanağın eki sayılır⁴⁹⁹.

Tanıkların kapalı duruşma yapılarak dinlenmesi ya da taraflardan birinin yokluğunda dinlenmesi gibi hallerde de bu durum ve nedenlerinin tutanağa geçirilmesi gerekir⁵⁰⁰.

Tanık ifadeleri, HMK'nın 261/5 maddesi gereği tanık önünde okunduktan sonra tanık tarafından imzalanır. İmza bilmeyen tanıkların ise parmak basmak sureti ile beyanlarının altı onaylattırılır. Bu düzenlemenin amacı tutanakların delil niteliği nedeniyle ilgililerin dinleyip onayladıkları şekilde tutanak altına alınmasının sağlanmasıdır⁵⁰¹. Her ne kadar anılan düzenlemede tanık ifadelerinin imzalanmadan önce tanığa okunacağı düzenlenmişse de uygulamada bu usûl atlanmakta ve dahi tanıklar tarafından da beyanlarının altı imza edilmeden önce okunmaktan imtina edilmektedir.

Tanığın ifadesi, tutağın imzalanması ile tamamlanmaktadır. Bu nedenle bu ana kadar tanığın ifadesinde değişiklik yapması mümkün olduğu gibi ifadeleri, imza edilene kadar yalan tanıklığa da esas alınamaz⁵⁰². Tanık beyanlarının altını imzalamadıkça tanıklık etmiş sayılamayacağından imza etmekten imtina eden tanık, tanıklıktan kaçınmış sayılır⁵⁰³. Bu nedenle tanığın tutanağı imzalamaktan imtina etmesi halinde bu durumun da tutanağa bağlanması ve buna ilişkin yaptırımların tutanak kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Hiç şüphesiz, beyanlarının altını imzalamayan tanığın beyanlarını hükme esas alınabilmesi mümkün değildir⁵⁰⁴.

---

⁴⁹⁷ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 264.

⁴⁹⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 265.

⁴⁹⁹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 265.

⁵⁰⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 265.

⁵⁰¹ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 36.

⁵⁰² BELGESAY, Şerh, s. 118; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 266.

⁵⁰³ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 266.

⁵⁰⁴ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 266.

3.1.1.5. Tanıklardan bir kısmının dinlenilmesi ile yetinilmesi

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 241. maddesi ile, mülga HUMK'ta bulunmayan bir düzenleme getirilerek, dava konusu vakıalar hakkında yeterinde bilgi edinilmesi halinde tanık listelerinde yer alan tanıklardan bir kısmının dinlenmesi ile yetinilebileceği, bir kısım tanıklar dinlenmeden karar verilebilmesi imkânlı kılınmıştır. Doktrinde söz konusu düzenlemenin, uygulamanın kanunlaştırılması niteliğinde olduğu ve usûl ekonomisine uygun olduğu değerlendirilmektedir⁵⁰⁵.

Tanıklardan bir kısmının dinlenmesi ile yetinilmesine ilişkin düzenlemenin amacı, yargılamayı uzatmak isteyen tarafların engellenmesidir⁵⁰⁶. Bu itibarla taraflar, tanık listesi verirken tanıklarının hangi vakıalar hakkında tanıklık yapacağını somutlaştırmakla yükümlü olduğundan, hâkimin bir kısım tanıkları dinledikten sonra diğer tanıkların tanıklığının, hangi vakıaya ilişkin olduğunu tanık listesinin incelenmesinden tespit etmesi, hükmün verimli şekilde uygulanabilmesi açısından önem arz etmektedir⁵⁰⁷. Daha açık bir ifade ile tarafların aynı vakıa hakkında birden çok tanık göstermiş olması halinde, hâkim bir vakıa hakkında yeterince bilgi edindiği takdirde, tanık listesinde kalan tanıklardan, tanıklığı aynı vakıaya ilişkin olanları dinlemeksizin karar verebilecektir.

Tarafların birden fazla tanık göstermesine rağmen tanıkların tanıklık yapacakları hususlar somutlaştırmaksızın tanık listesi vermesi durumunda, doktrinde tanıklardan bir kısmının dinlenmesi ile yetinilemeyeceği, zira dinlenmeyen tanıkların neye ilişkin beyanda bulunacağı bilinmediğinden, tanıkların dinlenmemesinin tarafların hukukî dinlenilme hakkını zedeleyeceği savunulmaktadır. Böyle bir durumda hâkimin tarafların tanıklıklarının neye ilişkin olduğunu somutlaştırmaları için süre vererek sonucuna göre karar vermesi gerektiği ifade edilmektedir⁵⁰⁸. Bununla birlikte kimi

⁵⁰⁵ AKCAN, Tanık, s. 158; KARSLI, a.g.e, 2011, s. 527.

⁵⁰⁶ Kanun gerekçesi.

⁵⁰⁷ AKCAN, Tanık, s. 151; ATEŞ, a.g.e, 2014, s. 1646; GENÇCAN, Yorum, s. 914; KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 380; ALBAYRAK/GÖZÜTOK, a.g.e, 2019, s. 279; GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 560; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 718; KARSLI, a.g.e, 2011, s. 527; GÖRGÜN L. a.g.e, 2019, s. 337.

⁵⁰⁸ ATEŞ, a.g.e, 2014, C.II, s. 1646; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 718; ALBAYRAK/GÖZÜTOK, a.g.e, 2019, s. 279; BULUT, H. (2022). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (Cilt 2). Ankara, s. 1938. Konuya ilişkin olarak Yargıtay da aynı doğrultuda karar vermektedir; bkz. Yargıtay 2. HD. 2012/7424 E. 2012/27144 K., 14.11.2012 T. (bkz. UYAP Uygulamaları, s.e.t. 26/12/2022).

yazarlarca da somutlaştırma yükümlülüğünün taraflar yönünden ihdas edildiği, hâkime bunu gözetme yükümlülüğü yüklenmediği, dolayısıyla da yükümlülüğünü yerine getirmeyen tarafın buna katlanmaya mecbur olduğu savunulmaktadır⁵⁰⁹.

Tanıklardan bir kısmının dinlenmesi ile yetinilebilmesi, tanık sayısının hâkim tarafından belirlenebileceği şeklinde anlaşılmamalıdır. Bir diğer deyişle, taraflar dava konusu vakıaların ispatı için diledikleri kadar tanık göstermekte serbesttir. Bu nedenle tarafların davayı uzatma iradesi olduğuna ilişkin olarak herhangi delil ya da emare bulunmadığı halde sırf tanık sayısının fazlalığı nedeniyle HMK'nın 241. maddesine başvurulamaz⁵¹⁰. Bu nedenle hâkimin, tanık sayısının fazlalığını dikkate alarak bir kısım tanıklara davetiye göndermesi, şayet dinlenen tanık beyanlarından vakıa hakkında yeterli bilgi elde etmiş olursa, diğer tanıkların dinlenmemesine karar vermesi; eğer dava konusu vakıa yeterinde aydınlatılamamışsa daha sonra kalan tanıkların dinlenmesi için bunlara davetiye gönderilmesine karar vermesi gerektiği önerilmiştir⁵¹¹. Aynı şekilde, davetiye tebliğine rağmen mazeretsiz olarak duruşmaya gelmeyen tanığın zorla getirileceği düzenlendiğinden, duruşmaya gelmemesi nedeniyle dinlenmesinden rücu edilerek diğer tanıkların beyanları ile de yetinilemeyeceği ifade edilmektedir⁵¹². Yine aynı doğrultuda, tanıklıktan çekinme hakkı olan tanıkların, duruşmaya çağrılıp tanıklıktan çekinme hakkını kullanıp kullanmayacağı sorulmadan, bu gerekçeye dayanılarak dinlenmemelerine karar verilemeyeceği ileri sürülmüştür⁵¹³.

⁵⁰⁹ AKCAN, Tanık, s. 164.

⁵¹⁰ YILMAZ, Şerh, s. 2681; ALANGOYA, Usûl, s. 376; PEKCANİTEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1907; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 719. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında, konu ile ilgili olarak dikkat edilen husus silahların eşitliği ilkesidir. Buna göre mahkeme, bir kısım tanıkların dinlenilmesi ile yetinilmesi halinde taraflar arasında eşitsizlik meydana getirilmediği sürece ihlal kararı vermemektedir. Bu hususta ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. AKTEPE ARTIK, a.g.e, 2014, s. 351 vd. Yargıtay da bu hususta bir kararında "*mahkeme bildirilen tanıkları başlangıçta sınırlayamaz. Ancak ispat istenen husus hakkında yeter derecede bilgi edinirse geri kalanların dinlenmemesine karar verebilir. Akis durum hukukî dinlenilme hakkının ihlalidir. Dosya içeriğine göre davacı vekili, delil listesinde 4 tanık isminin bildirmiştir. Mahkeme daha hiç tanık dinlemeden doğrudan, iki tanık sınırlaması getirilmiş ve diğer tanıklar dinlenmemiş, dinlenmemesi konusunda da bir karar verilmemiştir. Davacının iddialarını ispata elverişli olabilecek diğer tanıkların ise dinlenmemesi hukukî dinlenilme hakkının ihlali olduğundan, kararın sair yönleri incelenmeksizin salt bu nedenle bozulması gerekmiştir.*" şeklinde karar vermiştir (9. HD. 2014/24566 E. 2015/35270 K. 14.12.2015 T., UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/12/2022).

⁵¹¹ YILMAZ, Şerh, s. 2682. Bu kapsamda hâkimin öncelikle görgüye dayalı bilgisi olan ve beyanına itibar edilebilir olduğunu düşündüğü tanığı dinlemesi gerektiği yönündeki görüş için bkz.; BERKİN, a.g.e, 1982, s. 835-837.

⁵¹² ATEŞ, a.g.e, 2014, C.II s. 1668.

⁵¹³ BULUT, a.g.e, 2022, s. 1939.

Tanıklardan bir kısmının dinlenmesi için dava konusu vakıanın ispat edilmiş olması aranmamakta, yalnızca vakıa hakkında yeterli bilgi edinilmiş olması yeterli kabul edilmektedir. Vakıa hakkında edinilen bilginin yeterliliğini değerlendirme yetkisi ise tamamen öznel olmasa da hâkime aittir⁵¹⁴. Bu nedenle taraflarca gösterilen bir kısım tanıklar dinlenmeden karar verilmesi, ancak tanıkların neden dinlenmediğinin gerekçeli bir şekilde gösterilmesi halinde hukukî dinlenilme hakkının ihlali olarak sayılmaz⁵¹⁵. Nitekim her ne kadar tanıkların tanıklıkları aynı vakıa hakkında olsa da bir tanığın ifade becerisi, hafızası, dava konusu vakıaya yakınlığı gibi nedenlerle beyanları vakıayı aydınlatmaya yeter derecede olmadığı halde bir diğer tanığın, aynı vakıayı daha net aydınlatma imkânı olması her zaman mümkündür. Bu nedenle yargılamada asıl olan, bütün delillerin eksiksiz toplanarak karar verilmesi olup, hâkimin bu müesseseyi uygulama hususunda çekimser davranması gerektiği ifade edilmektedir⁵¹⁶. Zira kanun koyucu da düzenlemenin amacının yalnızca hakkın kötüye kullanılmasını engellemek olduğunu gerekçede açık şekilde belirtmiştir.

3.1.2. Tanığın Mahkeme Dışında Dinlenmesi

Tanıkların duruşma salonuna çağrılmak suretiyle dinlenmesi kural olsa da, kanun koyucu kimi durumlarda tanığın mahkeme salonu dışında da dinlenebilmesine cevaz vermektedir (HMK m. 259/2). Bu itibarla, tanıkların keşif mahallinde veya dava konusunun bulunduğu yerde dinlenmesi mümkün olduğu gibi tanığın hastalığı ya da sakatlığı gibi nedenlerle duruşma salonuna gelemeyecek durumda olması halinde de mahkemece tanığın bulunduğu yere gidilerek burada dinlenmesi mümkündür⁵¹⁷.

3.1.2.1. Tanığın keşif mahallinde dinlenmesi

Tanığın dava konusu hakkında bilgilerini göstererek aktarmasının daha faydalı olacağı ya da beyanlarının dava konusunun geçtiği mahalde alınması, tanığın vakıaları daha iyi hatırlamasına katkı sağlayacak ya da tanığa sorulacak sorular bu şekilde daha iyi tahlil edilebilecekse tanığın keşif mahallinde dinlenmesine karar verilebilir.

---

⁵¹⁴ TUTUMLU, M. A. (2012). *Hukuk Muhameleleri Kanunu'nun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu*. Ankara, s. 148 (TUTUMLU, Yorum); BULUT, a.g.e, 2022, s. 1939.

⁵¹⁵ ATEŞ, a.g.e, 2014, C.II, s. 1653; AKCAN, Tanık, s. 164; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 731.

⁵¹⁶ UMAR, Şerh, s. 727.

⁵¹⁷ Tanığın mahkeme ortamında dinlenmesinin diğer yerlerde dinlenmesine nazaran doğru beyanın elde edilebilmesi bakımından sağladığı faydalara ilişkin değerlendirmeler için bkz.; Kerdaniel, a.g.e, 1937, s. 57 vd.

Tanıklık yapma yükümlülüğü, tanığın mahkemede hazır bulunma yükümlülüğünü içerdiği kadar, keşif mahallinde hazır bulunma yükümlülüğünü de bünyesinde barındırmaktadır⁵¹⁸. Bu nedenle tanığın mahkemenin yargı çevresi dışında ikamet etmesi halinde dahi, tanıkların keşif mahallinde dinlenmesine karar verilmesi durumunda, tanık istinabe ile dinlenmeyecek, keşif mahallinde hazır edilecektir⁵¹⁹.

Tanığın keşif mahallinde dinlenmesine karar verilmesi halinde, keşfin yapılacağı gün keşif mahallinde hazır bulunması için keşif gün ve saati ile keşif yerini içerir davetiye gönderilmesi gerekmektedir. Aksi durumda tanık için keşif mahallinde hazır bulunma yükümlülüğünün doğmayacağı ifade edilmektedir⁵²⁰. Aynı doğrultuda tarafların tanıklarının keşif mahallinde hazır bulundurması mümkünse de mahkemece taraflara böyle bir yükümlülük yüklenemez⁵²¹.

Tanıkların keşifte dinlenmesi bakımından tanıkların davet edilmesi ve dinlenmesine ilişkin hükümler kıyasen uygulanır. Bu kapsamda usûlüne uygun olarak davetiye tebliğine rağmen keşif mahallinde hazır bulunmayan tanığın, tanıklık görevini yerine getirmediği kabul edilerek bu doğrultuda işlem yapılır⁵²². Aynı şekilde, keşif mahallinde dinlenecek birden fazla tanık varsa, birinin dinlenmesi sırasında henüz dinlenmemiş olan tanıkların birlikte bulunması usûle aykırı olur. Bu nedenle bir tanığın dinlenmesi sırasında diğer tanıkların konuşulanları duyamayacakları mesafeye kadar uzaklaştırılmaları ve bu şekilde tanıkların beyanlarının ayrı ayrı alınması gerekmektedir⁵²³.

3.1.2.2. Tanığın dava konusunun bulunduğu yerde dinlenmesi

Medeni usûl hukukumuzda, tanığın hangi davalarda keşif mahallinde, hangi davalarda dava konusunun bulunduğu yerde veya başka bir yerde dinleneceğine ilişkin bir düzenleme bulunmasa da yıllar içinde yargı içtihatları ile kimi davalarda tanıkların duruşma salonunda değil, mutlaka dava konusunun bulunduğu yerde dinlenmesi gerektiği düşüncesi yerleşmiştir. Hatta kimi davalarda tanıkların dava konusunun

⁵¹⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 99; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 143.

⁵¹⁹ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 235.

⁵²⁰ KURU; Usûl III, s. 2828; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 100; KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1036.

⁵²¹ GENÇCAN, Yorum, s. 921; YILMAZ, Şerh, s. 2665; ATEŞ, a.g.e, 2014, C.II, s. 1664; ERGÜN, Z. (2006). *İçtihatlı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu*. Ankara, s. 774-780.

⁵²² ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 100.

⁵²³ YILMAZ, Şerh, s. 2667; BULUT, a.g.e, 2022, s. 1975.

bulunduğu yerde dinlenmemiş olması, Yargıtayca tek başına bozma sebebi yapılmıştır⁵²⁴.

Taşınmazlara ilişkin davalarda tanıkların taşınmazın başında dinlenmesi gerektiği yargı kararlarında yerleşmiştir. Bununla birlikte, taşınmazın aynından doğan davalar bakımından taşınmazların bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkili olup dinlenecek olan tanıklar, dinlenecekleri tarihte davaya bakan mahkemenin yargı çevresi dışında ikamet ediyor olsa dahi bu tanıkların istinabe ile dinlenemeyeceği, mutlaka taşınmazın bulunduğu yerde hazır edilerek dinlenecekleri kabul edilmektedir⁵²⁵.

Mera davalarında, dava konusu yerin çok eski zamanlardan bu yana mera olarak kullanılageldiğinin tespiti, davanın açılmasındaki hukukî yararı temsil etmekte olup davanın neticesi bu nedenle tüm köy/mahalle halkını ilgilendirdiğinden, köy/mahalle sakinlerinin tanık olamayacağı, bu tür davalarda tanıkların komşu köy/mahalleden civarı iyi bilen, yaşlı kimseler arasından seçilmesi gerektiği içtihat halini almıştır⁵²⁶. Bu nedenle mera davalarında dinlenecek tanıkların, komşu mahalle/köy halkından seçilerek ve mutlaka taşınmaz başında hazır edilip dinlenerek davanın sonuçlandırılması gerekmektedir.

⁵²⁴ Konuya ilişkin içtihatlar için bkz.; KURU, Usûl III, s. 2604; YILMAZ, Şerh, s. 2712; OLGAC, a.g.e, 1977, s. 776; UMAR, Şerh, s. 747; ERDEMİR, a.g.e, 1998, s. 1158; KAÇAK, İspat, s. 247.

⁵²⁵ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 100; UMAR, Şerh, s. 747; KURU, Usûl III, s. 2604; BİLGE, a.g.e, 1979, s. 472; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 983; AKCAN, İstinabe, s. 21. Buna karşılık Yargıtay bir kararında (1. HD. 2013/14867 E., 2013/14958 K.): “Somut olayda, dava paydaşlar arasında ecrimisil isteğine ilişkin olup, temelinde haksız eylem vardır. Haksız eylem her türlü delille ispat edilebilir. Davalı paydaş olduğu davacı ile aralarında anlaşma bulunduğunu ileri sürmüştür. Mahkemece, “Davalı vekilinin bildirdiği tanıklar Gülfiz Doğan ve Neşet Kılıç’ın dava konusu taşınmaz başında dinlendiği, gayrimenkulle ilişkin davalarda tanıkları taşınmaz başında dinlenmeleri gerektiği, İstanbul’da oturduğu beyan edilen tanık Mehmet Doğru’nun keşif günü taşınmaz başında hazır olmadığı “gerekçesiyle davalının bildirdiği tanık Mehmet Doğru’nun dinlenilmesi talebinin reddine karar verilmiştir. Davalının bildirdiği tanık delili toplanmaksızın karar verilerek savunma hakkı kısıtlanmıştır. Hal böyle olunca, davalının bildirmiş olduğu tanık Mehmet Doğru’nun HMK’nun 243. vd. maddeleri gereğince usûlünce davet edilerek ya da talimat yoluyla dinlenilerek, toplanan ve toplanacak deliller hep birlikte değerlendirilerek varılacak sonuç çerçevesinde bir hüküm kurulması gerekirken yazılı olduğu şekilde karar verilmiş olması doğru değildir.” şeklinde karar vermiştir. (Bkz. UYAP uygulamaları, s.e.t.: 26/05/2023).

⁵²⁶ Yargıtay 16. H.D. 2020/2953 E., 2021/4200 K.; 2020/2048 E., 2021/4199 K.; bkz. LegalBank Elektronik Hukuk Bankası, s.e.t.: 09.12.2022. Yargıtay’ın uygulamasının yerinde olmadığı, zira tanıkların dava konusu yerin mera olduğunu söylemeleri halinde kendileri lehine, mera olmadığını söylemeleri halinde ise o taşınmaz davacı adına özel mülk olarak tescil edileceğinden kendileri aleyhine beyanda bulunmuş olacaklarından, davalı taşınmaz ile aynı köyden olan tanıkların davada mutlak bir menfaati olduğunun kabul edilemeyeceğine dair değerlendirmeler için bkz. KAŞIKÇI, Mehmet; “Mer’aya İlişkin Uyuşmazlıklarda Yabancı Köyden Tanık Dinlenmesi Üzerine Düşünceler”, Yargıtay Dergisi, Y. 1998, S.4, s. 575-585.

3.1.2.3. Gelemeyen tanığın bulunduğu yerde dinlenmesi

Duruşma salonuna veya keşif mahalline veyahut da dava konusunun bulunduğu yere gelemeyecek kadar hasta ya da malul olan tanığın, mahkemece bulunduğu yere gidilerek dinleneceği düzenlenmiştir (HMK m. 259/3). Bu kapsamda mahkemece tanığın gelememesinin nedenlerinin kolluk vasıtasıyla araştırılarak, tanığın bulunduğu yerde dinlenmesine gelecek cevaba göre karar vermesi gerekir⁵²⁷. Bununla birlikte tanığı gösteren tarafın tanığın mahkemeye gelemeyecek durumda olduğunu gösterir doktor raporu gibi belgeler ibraz etmesi de mümkün olmalıdır.

Duruşmaya gelemeyecek durumda olan tanığın, bulunduğu yerde dinlenebilmesi ancak tanığın mahkemenin yargı çevresi içinde ikametgâhında, hastanede ya da bakımevi gibi geçici olarak bulunduğu bir yerde olması gerekir. Bir diğer ifade ile gelemeyecek derecede hasta ya da malul olan tanığın mahkemenin yargı çevresi dışında ikamet etmesi halinde, tanığın bulunduğu yerde dinlenmesi için istinabe evrakı düzenlenir ve tanık istinabe edilen mahkemece bulunduğu yerde dinlenir⁵²⁸.

Tanığın bulunduğu yerde dinlenebilmesi ancak Kanunda düzenlendiği şekilde hasta veya malul olması nedeniyle mümkün olabilmektedir. Bu kapsamda tanığın mahkemeye gelememesinin nedeni, kaza yapması, tutuklanması, doğal afetler ya da başka bir zorunluluk hali ya da mücbir sebebe dayanıyorsa HMK'nın 259/3 hükmü kapsamında bulunduğu yerde dinlenebilme olanağı yoktur⁵²⁹.

3.1.3. Tanığın İstinabe ile Dinlenmesi

Mahkemede dinlenecek olan tanıkların, yargılamayı gerçekleştiren mahkemenin yargı çevresi dışında ikamet etmeleri her zaman mümkündür. Bu nedenle yalnız tanık dinlenmesi ile sınırlı olmamak üzere, bir usûl işleminin mahkemenin talebi ile işlemin yapılacağı yargı çevresinde faaliyet gösteren mahkemece yapılmasını esas alan *istinabe* kurumu kabul edilmiştir. Bu doğrultuda HMK'nın 259/4 maddesi ile de *“mahkemenin yargı çevresi dışında bulunan tanığın, bulunduğu yer mahkemesi tarafından dinlenmesine karar verilebileceği”* düzenlenmiştir.

⁵²⁷ ERDEMİR, a.g.e, 1998, s. 1154; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 103.

⁵²⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 103.

⁵²⁹ BELGESAY, Şerh, s. 103; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 103.

İstinabe kurumu hiç şüphesiz, usûl ekonomisi ilkesinin tahsisi için ihdas edilen bir uygulama olup bu yolla tanık dinlenmesi halinde hükmü verecek olan hâkimin tanık deliline doğrudan temas etmemesi nedeniyle meydana gelebilecek sakıncalar yönünden eleştirilere maruz kalmıştır. Bu kapsamda öncelikle, tarafların özellikle yargı çevresi dışında ikamet eden tanık göstermek suretiyle yargılamayı uzatma niyetinde olup olmadıklarının hâkim tarafından dikkatle tahlil edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁵³⁰. Bu kapsamda hâkimin, istinabe ile dinlenmesi talep edilen tanıkların dinlenmesinde zorunluluk yoksa bu tanıkların dinlenmemesi yoluna gidebileceği ya da dinlenilecekse de istinabe evrakı eksiksiz hazırlanarak tanığa sorulacak soruların açık ve net bir şekilde belirlemesi gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte istinabe yoluyla tanık dinlenmesi halinde hâkimin, tanık hakkında kişisel izlenim elde edemeyeceği, bu haliyle “*gerçekle araya bir duvar örüldüğü*” savunulmuştur⁵³¹. Buna karşılık, hâkimin yargı çevresi dışında bulunan tanığı bizzat dinlemesi durumunda meydana gelecek ulaşım, konaklama masrafları ile hâkimin tanığın bulunduğu yere seyahat etmesi nedeniyle oluşacak zaman ve mesai kaybı göz önüne alındığında, istinabe yolu ile sağlanan usûl ekonomisi ilkesinin doğrudanlığa ağır bastığı ifade edilmiştir⁵³².

3.1.3.1. Yurt içinde ve fakat mahkemenin yargı çevresi dışında yaşayan tanıkların dinlenmesi

Davaya bakan mahkemenin yargı çevresi dışında ikamet eden tanıklar, istinabe yoluyla bulundukları yer mahkemesi tarafından dinlenebilir (HMK m. 259/4). Bununla birlikte bu tanıkların istinabe ile dinlenmesi zorunlu bir usûl değildir. Gerçeğin ortaya çıkarılmasının gerektirdiği hallerde ya da adil yargılamanın tesisi bakımından tanığın istinabe ile dinlenmesinin sakıncalı görüldüğü hallerde masrafı tanığa ödenmek kaydı ile tanığın davaya bakan yer mahkemesince bizzat dinlenmesi de mümkündür⁵³³. Nitekim taşınmazdan kaynaklanan davalarda tanıkların taşınmaz başında, dava bakan mahkemece dinleneceği içtihat halini almıştır⁵³⁴.

⁵³⁰ ARSLAN, R. (1989). *Medeni Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı*. Ankara, s. 100.

⁵³¹ ARSLAN, A. S., Doğrudanlık İlkesi, s. 135; KURT, a.g.e, 2008, s. 616; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 150.

⁵³² KURT, a.g.e, 2008, s. 616; RÜZGARESEN, a.g.e, 2013, s. 130.

⁵³³ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 151; AKCAN, İstinabe, s. 21; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 105; ERDEMİR, a.g.e, 1998, s. 1156.

⁵³⁴ Bkz.; 3.1.1.3.2. Tanığın dava konusunun bulunduğu yerde dinlenmesi.

İstinabe talep eden mahkeme, tanığın hangi hususlarda dinleneceğini ve tanığa sorulacak soruları belirleyerek istinabe evrakında ayrıntılı şekilde göstermelidir (HMK m. 259/4-son cümle). Bununla birlikte, mahkemece taraflara tanıklara sorulmasını istedikleri soruları bildirme imkânı da verilmesi ve tarafların sorularını bildirmeleri halinde soruların istinabe evrakına eklenmesi gerekir⁵³⁵. Zira istinabe nedeniyle tarafların tanıklara soru sorma haklarının engellenmesi, hukukî dinlenilme hakkının ihlaline yol açar. Uyuşmazlık konusu ile tanığın hangi konularda dinleneceğinin açıkça gösterilerek, tanığa sorulacak soruların belirlenmesi, istinabe olunan mahkemenin dava hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmasına katkı sağlayacağı gibi, tanığın beyanlarını dinledikten sonra çelişkili hususları fark ederek gidermek üzere soru sorabilmesine de imkân sağlar⁵³⁶. Hiç şüphesiz, istinabe olunan mahkeme tanığa, talep eden mahkemece bildirilen sorular dışında soru sorulabilir⁵³⁷. Ancak uygulamada istinabe evrakında taraflar arasındaki uyuşmazlık türü ya da dava konusunun yazılması ile yetinildiği görülmektedir.

İstinabe talebini alan mahkemece tanığın hangi gün ve saate dinleneceği belirlenerek tanığa duruşma gün ve saatini bildirir davetiye tebliğ eder. Bununla birlikte tanığın hangi gün ve saatte dinleneceğinin taraflara da bildirilmesi gerektiği ifade edilmekle birlikte doktrinde kimi yazarlarca, istinabe duruşmasının taraflara tebliğinin zorunlu olduğu ve dahi bunun için tarafların talebinin aranmayacağı savunulmaktadır⁵³⁸. Buna göre taraflar dinleme gününden haberdar edilmeksizin tanığın dinlenmesi, tarafların soru sorma hakkını ortadan kaldıracığından hukukî dinlenilme hakkını ihlal eder⁵³⁹. Bu nedenle tarafların da usûlüne uygun davetiye tebliği ile duruşmadan haberdar edilmesi gerekir. Buna karşılık tarafların usûlüne

⁵³⁵ ERDEMİR, a.g.e, 1998, s. 1163; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 237.

⁵³⁶ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 237.

⁵³⁷ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 237.

⁵³⁸ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 237; BİLGE, a.g.e, 1979, s. 472; BİLGE/ÖNEN, a.g.e, 1978, s. 535; UMAR, Şerh, s. 748; YILMAZ, Şerh, s. 2715; EROL, a.g.e, 1969, s. 67; ALBAYRAK/GÖZÜTOK, a.g.e, 2019, s. 273; BELGESAY, Şerh, s. 105; ERSOY, a.g.e, 1976, s. 567; KARAFAKİH, a.g.e, 1952, s. 207. Doktrinde taraflara tanığın dinleneceği duruşma gün ve saatinin talepleri halinde tebliğ edilmesi gerektiğini yönünde bkz.; PEKCANİTEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1905; ULUKAPI, Usûl, s. 401; GÖRGÜN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 244; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1292; KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 411; KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 302; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 524; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 141; SUNGURTEKİN ÖZKAN, Yargılama, s. 292; KILIÇIOĞLU, a.g.e, 2012, s. 1099; DEMİRCİOĞLU, a.g.e, 2007, s. 213.

⁵³⁹ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 152; AKCAN, İstinabe, s. 18; PEKCANİTEZ, Hukukî Dinlenilme Hakkı, s. 753.

uygun davetiye tebliğine rağmen duruşmaya gelmemesi, dosyanın işlemde kaldırılmasına neden olmayacağı gibi hazır bulunan tanığın dinlenmesine de mâni olmaz⁵⁴⁰.

İstinabe talep eden mahkemece tanığa ödenecek yol giderleri ile tebligat ve tanıklık ücretinin de istinabe olunan mahkemeye gönderilmesi gerekmektedir. Hatta masraflar gönderilmedikçe istinabe olunan mahkemenin, talep edilen işlemi yapma zorunluluğu olmadığı ifade edilmektedir⁵⁴¹.

Uygulamada, istinabe ile tanığı dinleyen hâkimin dosyaya ilgisizliği, dinleme süresi ve hâkimin alınan beyanlar ile karar verme gibi bir yükümlülüğü olmaması, dosyayı yeterince inceleme ve uyuşmazlık konusu hakkında yeterince bilgi sahibi olma imkânı olmaması gibi nedenlerle tanığı esas mahkeme hâkimi kadar itinalı dinleyemediği gözlemlenmektedir. Bu durum da yetersiz bir dinleme ile tutulan tutanaklar esas alınarak karar verilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle doktrinde istinabe olunan mahkemenin yaygın davranış şekilleri nedeniyle tanık beyanlarının doğru edilemediği ifade edilerek eleştirilmiştir⁵⁴².

3.1.3.2. Yurt dışında yaşayan tanıkların dinlenmesi

Tanık, dava konusu vakıalar hakkında duyu organları yoluyla bilgi edinmiş olan kişi olması nedeniyle ikamesi mümkün olmadığından yurt dışında yaşayan tanıkların dinlenmemesi gibi bir durum söz konusu olamaz. Bununla birlikte tanığın davaya bakan mahkeme ile şehirde ve fakat farklı yargı çevresinde olması halinde dahi tanığın kural olarak mahkemeye gelmesi beklenmemekte, istinabe yoluna başvurulmaktadır. Tanığın yurt dışında yaşaması halinde de aynı şekilde uluslararası istinabe gündeme gelmektedir. Bu noktada önemle belirtilmesi gereken husus, tanığın bulunduğu ülkede yine yetkili bir hâkim tarafından dinlenmesi gerektiğidir. Konsoloslukta veya hâkim dışında bir memur tarafından alınan beyana dayanarak hüküm kurulması mümkün değildir⁵⁴³.

Uluslararası usûl hukukunda istinabe, “*mahkemenin görmekte olduğu bir davada nihaî karara varabilmek için fiilî ve hukukî engeller nedeniyle yapamayacağı*

⁵⁴⁰ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 237; BELGESAY, Şerh, s. 105.

⁵⁴¹ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 151; AKCAN, İstinabe, s. 51.

⁵⁴² ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 37.

⁵⁴³ KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1052.

*tarafların veya tanıkların dinlenilmesi, bilirkişi incelemesi, keşif yapılması gibi usûlî işlemleri yabancı bir devletin yetkili makamına yaptırması ”*⁵⁴⁴ olarak kabul edilmektedir. Uluslararası istinabe taleplerinin karşılanması, öncelikle istinabe talep eden ülke ile talep olunan ülke arasında adli iş birliğine ilişkin ikili anlaşma veya çok taraflı sözleşme olup olmadığına bağlıdır. Eğer iki ülke arasında anlaşma veya sözleşme varsa istinabe, ilgili anlaşma veya sözleşme hükümlerine göre yerine getirilir⁵⁴⁵.

Yurt dışında yaşayan tanığın dinlenmesine ilişkin istinabe talebi, adli iş birliği anlaşmalarında “delil toplama” kapsamında kabul edilmektedir. Bu kapsamda öncelikle taraflar arasında bu hususta ikili anlaşma olup olmadığı; yoksa tarafların imzaladıkları çok taraflı sözleşme olup olmadığı değerlendirilir. Bununla beraber bu hususta Türkiye, 1970 tarihli Hukukî veya Ticarî Konularda Yabancı Ülkelerde Delil Sağlanması Hakkında Sözleşme’ye taraf olmuştur⁵⁴⁶.

Yurt dışında yaşayan tanıkların dinlenebilmesi bakımından 1970 tarihli sözleşmeye göre istinabe talep edilebilmesi için tanığın yaşadığı ülkenin bu sözleşmeye imza koymuş olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra taraf devletlerin her zaman sözleşmeye çekince koyma imkânı olduğundan, taraf devletin tanık dinlenmesi hususunda sözleşmeye çekince koymamış olması da gerekmektedir. Bu kapsamda tanığın dinlenmesi için hazırlanacak olan talepname, her ülkenin kendi belirlediği merkezi makama gönderilir. 1970 tarihli sözleşmeye göre yapılacak istinabe evrakının, yerine getirilmesi talep edilen ülkenin dilinde düzenlenmesi veya bu dilde, bir diplomatik memur veya konsolosluk görevlisi ya da yeminli tercüman veya her iki devletle bu konuda yetkili kılınmış olan diğer bir kişi tarafından onaylanmış tercümesinin eklenmesi gerekmektedir.

Tanığın dinlenmesi bakımından her ülke farklı prensipler belirlemiş olabileceğinden talepname, Türk medeni usûl hukuku bakımından uygulanması gereken tanığın kimlik tespiti yapılarak varsa tanıklıktan çekinme hakkı ile diğer

⁵⁴⁴ Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Hukukî Konularda Uluslararası İstinabe Taleplerine Uygulanacak Esaslar Genelge 63/2 (GENELGE 63/2) (bkz.; <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/3.s.e.t.:21/12/2022>).

⁵⁴⁵ GENELGE 63/2, parag. 3.

⁵⁴⁶ Sözleşmenin tam metni için bkz.;

https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/lahey/turkce_lah20.pdf s.e.t: 21/12/2022

haklarının hatırlatılması, tanığa yemin ettirilmesi, yeminin biçimi ve ayrıca bir soru cevaptan ziyade bilgi ve görgüsünün sözü kesilmeden sorulması gerektiği hususlarının açık ve net bir şekilde gösterilmesi gerekir⁵⁴⁷. Nitekim sözleşmede taraf eden devlet tarafından takip edilmesi istenen bir usûl belirlenmedikçe talep olunan ülkenin istenen usûl işlemini kendi iç hukukuna göre yerine getireceği imza altına alınmıştır.

Sözleşmenin 10. maddesi ile talep edilen ülkenin kendi iç hukukunun, adli işlemler sebebiyle kendi ülkesinin makamlarınca uygulanan zorla getirme emirlerini yerine getirmek için öngördüğü zorlayıcı tedbirleri aynı ölçü ve biçimde uygulayacağı kabul edilmiştir. Diğer bir deyişle, istinabe talebinde davete icabet etmeyen tanığın zorla getirilerek dinlenmesinin istenmesi de mümkün olup, talebi yerine getirecek ülkenin iç hukukunun mâni olmaması halinde zorla getirme usûlünün uygulanması da mümkündür.

3.1.4. Tanığın Beyanının Yazılı Soru Kâğıdı Gönderilmek Suretiyle Alınması

Tanığın hâkim tarafından bizzat ve sözlü olarak dinlenmesi kural olmakla beraber, bazı hallerde tanığa soru kâğıdı gönderilerek cevaplarını yazılı olarak bildirmesi mümkün kılınmıştır (HMK m. 246). Doktrinde, bu usûlün uygulanmasının meydana getirebileceği birçok sakınca nedeniyle zorunlu olmadıkça başvurulmaması gerektiği hususunda görüş birliği bulunmaktadır⁵⁴⁸.

Kanun koyucunun tanığa yazılı soru kâğıdı gönderilmesi yoluyla dinlenmesi usûlünü ihdas etme amacı, zaman, uzaklık, tanığın adli iş birliği olmayan yabancı bir devlette bulunması gibi durumlarda tanığın beyanının alınabilmesini kolaylaştırarak davaların buna bağlı nedenlerle sürüncemede kalmasını engellemektir⁵⁴⁹. Bununla birlikte, tanık dinleme usûlüne ilişkin olarak tanığın doğruyu söylemesini teşvik etmesi amacına yönelik olarak ihdas edilen tedbirler uygulama dışı kalacağı için her ne kadar bazı hallerde kolaylık sağlasa da zorunluluk olmadıkça uygulanmaması gerektiği ifade edilmektedir⁵⁵⁰. Bu kapsamda, tanığın ifadesinin yazılı olarak

⁵⁴⁷ 1970 tarihli Sözleşme madde 9/2.

⁵⁴⁸ PEKCANİTEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1899; GÖKSU, a.g.e, 2001, s. 58; GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 549; YILMAZ, Şerh, s. 2695; KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 394; AKKAN, M. (2015). Medeni Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kağıdı Gönderilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan), 555-609, s. 583.

⁵⁴⁹ AKKAN, a.g.m, 2015, s. 583; YILMAZ, Şerh, s. 2695.

⁵⁵⁰ PEKCANİTEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1899; AKKAN, a.g.m, 2015, s. 584; YILMAZ, Şerh, s. 2695; GÖKSU, a.g.e, 2001, s. 58.

sunulması halinde öncelikle hâkimin, tanık hakkında kişisel izlenim edinme ihtimalini ortadan kaldıracığından tanık beyanının değerlendirilmesinde önemli bir eksikliği meydana getirecektir⁵⁵¹. Bununla birlikte, tanığın duruşma salonunun getirdiği ciddi ortamda, yemin altında ve uyuşmazlığın bizzat içerisinde bulunan taraflar huzurunda beyanda bulunmasında olduğu gibi doğruyu söylemesine teşvik edilmesi de sağlanamayacaktır⁵⁵². Bununla birlikte tarafların tanığa sormak istedikleri soruları sorma olanağı da olmadığından, tarafların hukukî dinlenilme haklarının ihlali de gündeme gelmektedir⁵⁵³. İşaret edilen hususlar nedeniyle hâkimin, tanığın beyanının yazılı olarak alınmasına karar verecek olması halinde mutlaka gerektirici sebepleri göstermesi gerektiği ifade edilmektedir.

Yazılı soru kâğıdı gönderilmek suretiyle tanık dinlenmesi bakımından kanun lafzında hükmün uygulanabileceği haller açıkça gösterilmemiş olup, hâkimin takdirine bırakılmıştır. Ancak yukarıda açıklanan gerekçelerle bu uygulama belirli sakıncaları da beraberinde getirdiğinden, “hâkimin gerekli gördüğü hallerin” yüz yüzelik gerektirmeyen ya da dava bakımından çok önem arz etmeyen haller olarak anlaşılması gerektiği ileri sürülmüştür⁵⁵⁴. Bunun gibi tanığın yargı muafiyetinden faydalanan biri olması ve duruşma salonunda hazır edilme imkânı bulunmaması gibi durumlarda tanığın beyanının alınabilmesi için tek yol yazılı beyan usûlüdür⁵⁵⁵. Bu kapsamda hâkimin sadece zaman ve masraftan kaçınmak için bu usûle başvurusu mümkün olmamalıdır⁵⁵⁶. Uygulamada da tanığın yurt dışında bulunması halinde dahi tanığın bulunduğu ülke ile adli yardımlaşma imkânı varsa bu yola başvurulamayacağını,

⁵⁵¹ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 154; AKKAN, a.g.m, 2015, s. 292; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 222; KURT, a.g.e, 2008, s. 617; YILDIRIM, a.g.e, 1990, s. 91.

⁵⁵² ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 222. Doğru söyleme niyetinde olan tanığın, mahkeme huzurunda heyecanlanması, taraflar huzurunda kendisini baskı altında hissetmesi gibi durumlar her zaman mümkün olduğundan kimi zaman da beyanın yazılı olarak alınmasının, tanığın sakın bir şekilde, etraflıca düşünüp hafızasını yoklayarak beyanda bulunmasına imkân sağlayabileceği değerlendirilmiştir.; AKKAN, a.g.m, 2015, s. 295.

⁵⁵³ AKKAN, a.g.m, 2015, s. 292; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 222; UMAR, Şerh, s. 734.

⁵⁵⁴ KILIÇOĞLU, s. 1082; AKKAN, a.g.m, 2015, s. 583; YILMAZ, Şerh, s. 2695; KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 394. Bu hususta Yargıtay’ın da beyanları hükme esas olabilecek nitelikte olan tanıkların salt yazılı olarak verdikleri beyanlara dayanılarak hüküm kurulmasını bozma nedeni yaptığı görülmektedir.

⁵⁵⁵ ATALAY; Pekcanitez Usûl, s. 1900.

⁵⁵⁶ ATALAY; Pekcanitez Usûl, s. 1899; AKKAN, a.g.m, 2015, s. 583.

tanığın ancak istinabe ile dinlenmesinin mümkün olmaması halinde bu yolla beyanının alınmasını benimsediği gözlemlenmektedir⁵⁵⁷.

Tanığın yazılı soru kâğıdı tebliği ile beyanının alınabilesi, hâkimin takdirine bırakılmış olup bu hususta tarafların muvafakati aranmamaktadır⁵⁵⁸. Bununla birlikte doktrinde tarafların delil sözleşmesi yaparak tanıkların beyanının yolla alınmasını kararlaştırıp kararlaştıramayacakları tartışılmıştır. Bu kapsamda bir görüş, tarafların anlaşması halinde dahi tanığın yazılı soru kâğıdı gönderilmek suretiyle dinlenmesini gerektirir durum yoksa mahkemede dinlenmesi gerektiğini savunmaktadır⁵⁵⁹. Diğer görüş ise yalnızca tarafların serbestçe tasarruf edemeyecekleri konularla ilgili olarak ve resen araştırma ilkesine tabi davalarda tanıkların anlaşmasının mümkün olamayacağını kabul etmektedir⁵⁶⁰.

Tanığa gönderilecek soru kâğıdında, sözlü olarak dinlenmesinde olduğu gibi kimlik tespiti için gerekli olan tanığın adı, soyadı, doğum tarihi, mesleği, adresi, taraflarla akrabalığının veya başka bir yakınlığının bulunup bulunmadığı, tanıklığına duyulacak güveni etkileyebilecek bir durumu olup olmadığı (HMK m.254) sorularının da yazılı ifadesinde cevaplamasının ihtar edilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁵⁶¹. Bununla birlikte tanığın kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinme hakkı olup olmadığının kontrol edilmesi ve varsa bu sebepler gösterilerek tanığa çekinme hakkı olduğunun da hatırlatılması gerektiği ileri sürülmüştür⁵⁶². Hiç şüphesiz yazılı soru kâğıdında, tanığa gerçeği söylemesinin önemi ve gerekirse diğer tanıklarla yüzleştirilebileceği (HMK m. 256), yazılı ifadesini imzalaması (HMK m.261/5) ve cevapların yetersiz olması durumunda tanığın dinlenmek üzere mahkeme huzuruna davet edilebileceği (HMK m. 246) ihtarının da mutlaka yer alması gerekir⁵⁶³.

Tanığın sözlü olarak dinlenmesinden önce, tanığın yemin etme yükümlülüğü bulunmasına karşılık yazılı olarak beyanının alınması durumunda yeminin edası

⁵⁵⁷ Bkz.; Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 30. HD. 2022/3289 E. 2022/3744 K.; Antalya Bölge Adliye Mahkemesi 2. HD. 2017/1481 E. 2018/375 K.

⁵⁵⁸ Her ne kadar kanunun lafzında tarafların muvafakatleri aranmasa da bu usûle başvurmadan önce tarafların ön görüşünün alınarak akabinde karar verilmesinin daha doğru olacağı ileri sürülmüştür; YILMAZ, Şerh, s. 2696; GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 549.

⁵⁵⁹ BELGESAY, Şerh, s. 104.

⁵⁶⁰ YILMAZ, Şerh, s. 2695; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 241; KURU, Usûl III, s. 2607; ERGÜN, a.g.e, 2006, s. 782.

⁵⁶¹ AKKAN, a.g.m, 2015, s. 589.

⁵⁶² ATALAY; Pekcanitez Usûl, s. 1900; AKKAN, a.g.m, 2015, s. 589.

⁵⁶³ AKKAN, a.g.m, 2015, s. 589; ATALAY, Pekcanitez Usûl, s. 1890.

mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte yeminin de yazılı olarak yapılması gerektiği ileri sürülmüştür⁵⁶⁴. Hatta tanığın yazılı beyanı ile yalan tanıklık yapması durumunda yalan tanıklık suçundan cezalandırılmasında engel bulunmadığı da savunulmuştur⁵⁶⁵.

Tanığın beyanının yazılı olarak alınmasının meydana getirebileceği sakıncaların önüne geçebilmek için doktrinde, tanığın başkasının yazdığı ve yalnızca altını imzaladığı belgelerin mahkemeye sunulmaması için beyanları el yazısı ile yazmasının istenebileceği ifade edilmiştir⁵⁶⁶. Ancak bu halde de tarafların veya vekillerinin yazılı beyan verilmeden önce tanığa ulaşacak etkilemeleri ihtimalinin olduğu, sözlü olarak dinleme sırasında hâkimin ya da karşı taraf ve vekillerinin tanığa soru sormak sureti ile durumu ortaya çıkarmalarının mümkün olabileceği ve fakat yazılı beyan verilmesinde bu durumu denetleme olanağı bulunmadığı düşünülmektedir.

Tanığa soru kâğıdı gönderilmesi halinde tanığın duruşmada hazır bulunma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ancak tanığın sorulan sorulara cevap verme zorunluluğu devam etmektedir. Bu itibarla tanığın sorulan sorulara cevap vermekten imtina etmesi halinde tanıklık etmekten kaçınmış sayılacağı sonucuna varılmıştır⁵⁶⁷. Bu kapsamda, Kanunda tanığın gönderilen sorulara ne kadar süre içerisinde cevap vereceği düzenlenmediğinden, hâkimin bunun için bir süre belirleyerek neticelerini açıkça tanığa ihtar etmesi gerekir⁵⁶⁸. Bununla birlikte tarafların ve vekillerinin soru kâğıdı tanzim edilmeden önce tanığa sorulmasını istedikleri soruları mahkemeye bildirerek tanığın bu sorulara da cevap vermesini sağlayabilecekleri değerlendirilmektedir⁵⁶⁹.

Tanığın yazılı olarak cevaplarını mahkemeye bildirmesinden sonra, hâkim tanığın cevaplarının hükme esas alınmak için yeterli olup olmadığını serbestçe takdir eder (HMK m. 246). Tanığın cevaplarının kısa, üstü kapalı, çelişkili ya da birden fazla anlama gelebilecek nitelikte⁵⁷⁰ olması gibi hallerde tanığın mahkeme huzurunda sözlü olarak dinlenmesine karar verilebilir. Her ne kadar tanık ifadesinin hükme esas

---

⁵⁶⁴ AKKAN, a.g.m, 2015, s. 594; A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 204; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 242.

⁵⁶⁵ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 242. Aksi yöndeki görüş için bkz. AKKAN, a.g.m, 2015, s. 594.

⁵⁶⁶ AKKAN, a.g.m, 2015, s. 592.

⁵⁶⁷ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 106; AKKAN, a.g.m, 2015, s. 583.

⁵⁶⁸ KÖSE, a.g.e, 2014, s. 225.

⁵⁶⁹ SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 154.

⁵⁷⁰ KILIÇOĞLU, a.g.e, 2012, s. 1082; AKKAN, a.g.m, 2015, s. 590; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 154.

alınmasına yeterli olup olmayacağını takdir etme yetkisi hâkime verilmişse de, hâkimin taraflara yazılı ifadeyi değerlendirme ve beyanlarına karşı itirazlarını sunma imkânı tanınması gerektiği, aksi durumun tarafların hukukî dinlenilme hakkını zedeleyeceği savunulmaktadır⁵⁷¹. Aynı şekilde tarafların tanığa soru sorma hakkını kullanabilmeleri açısından da yazılı olarak beyanı alınan tanığın duruşmaya çağrılarak sorularını sorabilme imkânı tanınmasını talep edebilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁵⁷².

3.2. Tanığı Dinletmekten Vazgeçme

Delil gösteren taraf, karşı tarafın açık rızası olmadan o delile dayanmaktan vazgeçemez (HMK m. 196). Bu husus delille yönünden ihdas edilmiş bir ana kural olup, bu kuralın tanık delili için de geçerli olup olmadığı doktrinde tartışılmıştır. Buna göre, kimi yazarlarca tanık listelerinde yer alan bir tanığın dinlenmesinden vazgeçilmesi için karşı tarafın muvafakatinin aranacağı savunulurken⁵⁷³, kimi yazarlarca da tarafların karşı tarafın muvafakati olmadan serbestçe listelerinde yer alan tanıkların biri ya da tamamının dinlenmesinden vazgeçebileceği savunulmuştur⁵⁷⁴. Ancak bu noktada belirtilmesi gereken, tarafların ancak tanık dinlenmeden önce karşı tarafın muvafakati olmaksızın tanığı dinletmekten vazgeçebileceğidir. Başka bir deyişle, tanık dinlendikten sonra beyanları ortak dava malzemesi haline gelir. Bu nedenle tanık dinlendikten sonra karşı tarafın muvafakati olmadan tanığın beyanlarının hükme esas alınmaması talep edilemez⁵⁷⁵.

Bir tarafın tanığını dinletmekten vazgeçmesi halinde bu tanığın dinlenmesini bu defa karşı taraf talep edebilir⁵⁷⁶. Hatta bunun için tanığın dinlenmesini talep eden tarafın tanık listesinde, vazgeçilen tanığın yer almış olması aranmaz⁵⁷⁷. Bu durumda

⁵⁷¹ AKKAN, a.g.m, 2015, s. 592; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 204; ÖZEKES, Hukukî Dinlenilme Hakkı, s. 93; ATALAY, Pekcanitez Usûl, s. 1899.

⁵⁷² GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 549; ATALAY, Pekcanitez Usûl, s. 1899; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 154.

⁵⁷³ GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, a.g.e, 2019, s. 542; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1284-1286; KÖROĞLU, A., & TAHİROĞLU, F. (2020). Medeni Usûl Hukukunda Tanık Delilinden Vazgeçme. *Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 221-248, s. 225.

⁵⁷⁴ KURU; Usûl III, s. 2594; BİLGE/ÖNEN, s. 529; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 271; KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 377; TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi, s. 46; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, a.g.e, 2013, s. 445; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 139; DUMAN, a.g.e, 1984, s. 979; AKCAN, Tanık, s. 159; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 187.

⁵⁷⁵ KURU, İstinaf Sistemine Göre, s. 302; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 273; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 189; KÖROĞLU/TAHİROĞLU, a.g.e, 2020, s. 233.

⁵⁷⁶ YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1286; KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1023.

⁵⁷⁷ YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1286.

tarafın ikinci tanık listesi verme yasağını ihlal etmiş sayılamayacağı ifade edilmektedir⁵⁷⁸. Nitekim taraflar tanık listesi verirken bir tanığın karşı tarafın tanık listesinde yer alması nedeniyle kendi listesine ekleme gereği duymamış olabilir⁵⁷⁹. Bununla birlikte mahkemece resen vazgeçilen tanığın dinlenmesine karar verilmesi mümkün değildir⁵⁸⁰.

3.3. Tanık Beyanlarının Değerlendirilmesi

Hâkim, kural olarak delilleri serbestçe takdir eder (HMK m. 198). Tanık delilinin değerlendirilmesi bakımında da Kanunda bir ölçüt belirlenmemiştir. Bununla birlikte tanık delilinin deliller arasında en zayıf delil olarak kabul edilmesi nedeniyle hâkimin tanık beyanlarını değerlendirirken daha dikkatli davranması gerekmektedir. Bu itibarla hâkimin tanık beyanlarını değerlendirirken, olayları fevkalade görmüş ve gördüklerini aktarmak hususunda yeterince bilinçli ve donanımlı olan tanığın bile olayları aktarırken değişikliğe uğrayacağını gözden kaçırmaması gerektiği kabul edilmektedir⁵⁸¹.

Tanığın beyanları değerlendirilirken hâkimin, ifadesinin alınması sırasında büründüğü jest, mimik ve sergilediği tutumu da değerlendirmesine esas alarak tanığın doğru beyanda bulunup bulunmadığını tahlil etmesi gerekmektedir⁵⁸². Bu anlamda tanığın dinlenmesi esnasında mümkün olduğunca doğrudanlık ilkesine riayet edilmelidir⁵⁸³.

Hâkimin huzurda bulunan tanığa yönelik davranışları doğru beyanın elde edilebilmesi bakımından yadsınamaz bir öneme sahiptir. Nitekim hâkimin tek görevi

⁵⁷⁸ BOLAYIR, a.g.e, 2014, s. 424; POSTACIOĞLU/ALTAY, a.g.e, 2015, s. 717.

⁵⁷⁹ ATALAY; Pekcanitez Usûl, s. 1895. Bu görüşün, hâkimin gereksiz bir yükümlülükle yüklediği, tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmesi halinde tanık sıfatını kaybettiği, bu nedenle de artık tanık olarak dinlenmesinin kabul edilemeyeceği yönündeki eleştiriler için bkz.; TUTUMLU, M. A. (2007). Bir Tarafın Dinletmekten Vazgeçtiği Tanığın Dinlenmesini Diğer Taraf İsteyebilir Mi? *Legal Hukuk Dergisi*(57), 2827-2832, s. 2830 (TUTUMLU, Vazgeçme).

⁵⁸⁰ KURU; Usûl III, s. 2596; ATALAY, Pekcanitez Usûl, s. 1895; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1286; ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 265; SARISÖZEN, Çapraz Sorgu, s. 139; ERİŞİR, Tanık Listesi, s. 188; TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi, s. 615; KÖROĞLU/TAHİROĞLU, a.g.e, 2020, s. 226.

⁵⁸¹ KARAFAKİH, a.g.e, 1952, s. 209.

⁵⁸² Tanığın beyanları değerlendirilirken beyanları ile vücut dilinin analizi hususunda beyanın gerçekliğine karine teşkil eden teoriler için bkz.; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 27 vd.; MERİÇ, a.g.e, 2005, s. 100 vd.; YILDIRIM, a.g.e, 1990, s. 68 vd.; EREM, a.g.e, 1997, s. 305 vd.; KIZIL, M. (2014). “Tanık İfadesi ve İnanırcılık”. *Ankara Barosu Dergisi*(2), 396-407, s. 396-407.

⁵⁸³ UMAR, Şerh, s. 747; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1295; HAKERİ7ÜNVER, a.g.e, 2019, s. 128; KURT, a.g.e, 2008, s. 621; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s.25.

tanığı dinlemek değil aynı zamanda tanığın beyanlarındaki gerçeği ve gerçeğe aykırı durumları tespit edebilmektir⁵⁸⁴. Bu kapsamda, hâkimin sakin ve sabırlı olması, esas hakkında bilgili olması ve ilgili görünmesi önem arz etmektedir⁵⁸⁵. Duruşmada birden fazla tanık dinlenecek olması halinde, esas aydınlatmaya ilişkin olaylar zinciri ve tanıkların birbirinden etkilenme ihtimali gözetilerek tanıkların dinlenme sırasının da doğru yapılması gerekmektedir⁵⁸⁶. Hâkimin tanığı dinleme, soru sorma aşamasında yalın, anlaşılabilir bir dil kullanması, soru sorarken kışkırtıcı sözcükler kullanmaktan kaçınması ve soruları sorarken cevap hakkında ne kadar bilgisi olduğunu belli etmemesi gerekir⁵⁸⁷.

Tanığın beyanlarının değerlendirilmesi bakımından görsel yolla edindiği bilgilere, işitsel yolla edindiği bilgilerden daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁵⁸⁸. Aynı şekilde beyanı görsel bilgiye dayanan tanıkların beyanlarına işitsel bilgiye dayalı bilgiye dayanan tanıklardan öncelikli olarak değer verilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Buna karşılık tanığın sırf taraflarla olan yakınlığı, ya da akrabalığı nedeniyle değerlendirme dışı bırakılması mümkün değildir⁵⁸⁹. Hâkimin ancak tanığın beyanlarının gerçeği yansıtmadığını dosyada bulunan diğer bilgi ve belgeler ile delillere dayanarak değerlendirmesi mümkün olabilir⁵⁹⁰. Aksi halde kural olarak tanıkların doğruyu söylediği kabul edilmektedir⁵⁹¹.

⁵⁸⁴ EREM, a.g.e, 1997, s. 280; AKİL/ERCAN ÖZLER, a.g.e, 2018, s. 65.

⁵⁸⁵ CANPOLAT, a.g.e, 1974, s. 9; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 29.

⁵⁸⁶ ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 29. Tanıkların birbirlerinden etkilenmemeleri için mümkün olduğunca tek celse dinlenmesinin kanunun ruhuna daha uygun olacağı ve tanık dinlemek için celse taliki yapılmadığından da yargılamanın uzamasının önüne geçileceği ifade edilmiştir; BELGESAY, M. R. (1949). “Davaların Uzamasının Sebepleri Üzerine Bir İnceleme”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 15(2-3), 634-669, s. 655 (BELGESAY, Davaların Uzaması).

⁵⁸⁷ ERTANHAN, a.g.e, 2005, s. 254; ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık, s. 30.

⁵⁸⁸ TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 879; ATALAY, Pekcanitez Usûl, s. 1911; AKİL/ERCAN ÖZLER, a.g.e, 2018, s. 62.

⁵⁸⁹ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e, 2019, s. 453; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, a.g.e, 2019, s. 518; YILMAZ Z., a.g.e, 2013, s. 1277; GENÇCAN, Yorum, s. 938-939; OLGAC, a.g.e, 1977, s. 769; AKİL/ERCAN ÖZLER, a.g.e, 2018, s. 67. Yargıtay da kararlarında, esas olanın tanığın doğru söylediği olup, istisna olarak tanığın doğru söylemediğinin ispat edilmesi gerektiği, tek başına akrabalık ya da diğer başka yakınlığın tanığın beyanını değerden düşürmeyeceğine yönelik kararlar vermiştir; bkz. 2. HD., 15.12.2011 T., 2010/22187 E., 2011/22347 K.; KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh, s. 1048; 2. HD., 17.10.2016 T., 2016/20439 E., 2016/13818 K; bkz., YILMAZ, Şerh, s. 2664. Ayrıca bkz. ATEŞ, a.g.e, 2014, C.II, s. 1672-1676.

⁵⁹⁰ TANRIVER, a.g.e, 2016, s. 879; ATALAY, Pekcanitez Usûl, s. 1911; AKİL/ERCAN ÖZLER, a.g.e, 2018, s. 68.

⁵⁹¹ OLGAC, a.g.e, 1977, s. 768; ATEŞ, a.g.e, 2014, s. 1672.

3.4. Yalan Tanıklık

Tanığın tanıklığı esnasında yalan söylediği ya da menfaat temin ederek tanıklık yaptığı hususunda yeterli delil elde edecek olursa, gerekmesi halinde tanığı ve ortaklarını tutuklayarak, bir tutanak düzenlemek suretiyle gereğinin takdir ve ifası için Cumhuriyet başsavcılığına gönderir (HMK m. 264). Tanığın yalan tanıklık ettiği hususunda yeterli delil ya da emare elde edilmiş sayılmasından tanık hakkında açılacak davada mahkûmiyet hükmü kurulmasının kuvvetle muhtemel görülmesinin yeterli olduğu kabul edilmektedir⁵⁹². Bununla birlikte açıkça bir beyan vermemek tanıklıktan çekinme; bildiği halde eksik söyleyip hepsi bundan ibaret gibi gösterme halinin yalan tanıklığa vücut vereceği ifade edilmektedir⁵⁹³.

Tanığın yalan tanıklıkta bulunduğu değerlendirilmesi bakımından takdir yetkisi hâkime aittir. Nitelim ceza muhakemesinde delil serbestisi ilkesi kabul edildiğinden, hâkimin meydana gelen olayı, diğer delilleri ve yalan tanıklık kanaatine esas teşkil eden vakıaları özetleyerek cumhuriyet başsavcılığına göndermesi yeterlidir. Bununla birlikte hâkime tanığı tutuklama yetkisi de verilmiş olmasına karşılık CMK'nın 100 vd. maddelerinde tutuklama tedbirine başvurulması için belirli koşullar arandığından salt yalan tanıklık yapıldığına ilişkin emareler yeterli olmayıp bunun için somut delillere dayalı kuvvetli suç şüphesinin mevcut olması gerekir⁵⁹⁴.

Tanığın yalan tanıklık yaptığının tespit edilmesi ve durumun savcılığa sevk edilmesi, yargılamaya devamla sonuçlandırılmasına engel teşkil etmemektedir⁵⁹⁵. Bununla birlikte ifadesi hükme esas alınmış olan tanığın hüküm verildikten sonra yalan tanıklıkta bulunduğu tespit edilmesi, HMK'nın 375/1-e maddesi kapsamında yargılamanın iadesi sebebi teşkil etmektedir. Ancak bu nedene dayalı olarak yargılamanın iadesinin talep edilebilmesi, yalan tanıklık suçunun kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı verilmiş olmasına bağlıdır⁵⁹⁶.

⁵⁹² KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 428.

⁵⁹³ BELGESAY, Şerh, s. 119.

⁵⁹⁴ KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 429.

⁵⁹⁵ KURU; Usûl III, s. 2616; KURU/ARSLAN/YILMAZ, a.g.e, 2013, s. 422; KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 430.

⁵⁹⁶ KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller, s. 430.

3.5. Tanığa Ödenecek Ücret ve Giderler

Tanığın mahkemeye ya da keşif mahalline gelmek için yapmak zorunda olduğu masraflar ile uğradığı zaman kaybını tazmin edebilmek adına⁵⁹⁷ HMK'nın 265. maddesinde, tanığa her yıl Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifeye⁵⁹⁸ göre, kaybettiği zamanın karşılığı olarak, zaman ile orantılı bir ücret ödeneceği düzenlenmiştir. Kanun lafzının emredici olması nedeniyle kural olarak tanığa tarifeye göre takdir edilen ücretin ödenmesi zorunludur. Bununla birlikte tanığın ücret istemediğini beyan etmesi halinde ise alınan ücretin dava sonunda ilgili tarafa iade edileceği ifade edilmiştir⁵⁹⁹.

Tanık, *“hazır olmak için seyahat etmek zorunda kalmışsa yol giderleri ile tanıklığa çağrıldığı yerdeki konaklama ve beslenme giderleri”*⁶⁰⁰ de ayrıca ödenir. Hükmün gerekçesinde tanığa seyahat etmesi nedeniyle ödenecek giderlerin, belgelendirilen giderler olduğu ifade edilmiştir. Bunun için tanığın seyahati nedeniyle uğradığı giderleri belgelendirerek mahkemeden tazminini talep etmesi gerekmektedir⁶⁰¹.

Tanığa ödenecek ücret ile seyahat ve giderlerinin herhangi vergi, resim ve harca tabi olmadığı düzenlenmiştir (HMK m. 265/2). Bununla birlikte HMK'nın 323/1-e maddesinde tanıklık ücretinin yargılama giderlerinden sayılacağı düzenlenmiştir. Bunun neticesi olarak, taraflar dinletmek istedikleri tanık sayılı kadar tanıklık ücretini mahkeme veznesine peşin olarak ödemek durumundadır⁶⁰². Bu itibarla tanık dinletmek isteyen tarafın tanığı davet etmek için gerekli olan tebligat ücretinin yanı sıra mahkemece takdir edilen tanıklık ücretini de yatırması gerekir⁶⁰³.

⁵⁹⁷ Madde gerekçesinden.

⁵⁹⁸ 01/10/2022 tarihi itibarıyla Adalet Bakanlığı'nın 31969 sayılı Tebliğ'i ile tanığa kaybettiği zamana orantılı olarak 40,00 ile 80,00 TL aralığında ücret ödeneceği kararlaştırılmıştır (Bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/09/20220930-4.htm> (s.e.t.: 26/12/2022)).

⁵⁹⁹ BULUT, a.g.e, 2022, s. 1982.

⁶⁰⁰ HMK madde 265/1-son cümle.

⁶⁰¹ BULUT, a.g.e, 2022, s. 1981.

⁶⁰² ALDEMİR, a.g.e, 2012, s. 1061.

⁶⁰³ Bu hususta ayrıntılı değerlendirmeler için bkz.; 2.2.2.3. Tanık listesinin mahkemeye sunulması, dn. 172.

4. SONUÇ

İnsanlar arasında yaşanan olayların, hukukî ilişkilerin her zaman belgeye bağlanmasının mümkün olmaması, davalara konu olan bazı vakıaların niteliği gereği üçüncü kişilerin bilgi ve görgüsü dışında başkaca dayanağının olmaması gibi nedenler tanık delilini yargılama bakımından vazgeçilmez kılmaktadır. Bunun yanında gerek insan doğasından kaynaklı nedenler gerek taraflar ile tanık arasındaki şahsi ilişkilerin yönlendirmesi gerekse de tanığın beyanının maddi gerçekle tam uyumlu olup olmadığını kesin olarak tespit etmenin bir yolu olmaması, tanık beyanının delil değerini düşürmektedir.

Maddi gerçeğe ulaşma amacının hukuk yargılamasının temelini oluşturması nedeniyle, taraflar dışında kalan herkesin tanık olabileceği düzenlenmiştir. Ancak bu hükmün geniş yorumlanması davaya dâhil olan yargı mensupları ile yargılamaya katılan diğer kişilerin tanık olup olamayacağı noktasında tereddüt oluşturmaktadır. Bu noktada, davaya katılan kişilerin yerine ikame edilecek kişilerin çoğu zaman bulunabilmesine karşılık bir vakıaya tanık olan birden fazla kişinin her zaman bulunamayacağı, bu kişilerin tanıklığının görevlerinden önce geldiği neticesine ulaştırmaktadır.

Delillerin mahkemeye nasıl ve ne zaman sunulacağını Kanunda açıkça düzenlemiştir (HMK m. 139, 194, 195). Bunun yanında tanık beyanının da niteliği itibariyle delil olduğu tartışmasız olsa da hangi vakıanın tanıkla ispatının mümkün olup olmadığının değerlendirilmesi, gösterilen kişinin tanık sıfatını haiz olup olmadığının tespiti için taraflar arasındaki meselelerin saptanabilmesi için öncelikle taraflar arasındaki uyuşmazlık noktalarının tespit edilerek dava konusu vakıaların belirlenmesi zorunluluğu, tanık delilinin mahkemeye sunulma zamanını ve biçimini diğer delillerden ayırmaktadır.

7251 sayılı Kanun ile ön inceleme duruşmasında uyuşmazlık noktaları tespit edildikten sonra taraflara delillerini sunmak için süre verileceğini öngören 139. madde değiştirilerek, ön inceleme duruşması davetiyesi ile taraflara dilekçelerinde gösterdikleri ancak henüz sunmadıkları belgeleri sunmaları ya da başka yerden getirtilecek belgelerin getirilmesi için gerekli açıklamayı yapmaları için 2 hafta kesin süre verileceği düzenlenmiştir. Bununla birlikte tanık listesi verilmesinden önce hâkimin, tarafların dilekçelerinden tanık dinletmek istedikleri vakıaları saptayarak

ilgili vakıanın tanıkla ispatının mümkün olup olmadığını da değerlendirip, tanıkla ispatı caiz olmayan vakıa hakkında tanık dinletme talebini reddetmesi gerekmektedir. Nitekim tanığın hangi vakıalar yönünden dinleneceğinin somutlaştırılarak mahkemeye bildirilmesi zorunluluğu dikkate alındığında uyumsuzluk noktaları tespit edilmeden ve çekişmeli vakıaların neler olduğunun ortaya konulmadan tanık listesi verilmesi sağlıklı olmayacaktır. Bu nedenle tarafların dilekçelerinde hangi vakıalar için tanık dinletmek istediklerini açık bir şekilde belirtmeleri yeterli olup tanık listesinin ön inceleme duruşmasından önce mahkemeye ibraz edilebilecek belgelerden olmadığı kabul edilmelidir. Aynı nedenle de 7251 sayılı Kanunla HMK'nın 94. maddesinde yapılan değişiklik kapsamında tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilirken verilecek kesin sürenin de tanık delilini kapsamadığı değerlendirilmiştir.

Diğer delillerden farklı olarak, her ne kadar neticeleri ihtar edilen kesin süre içinde söz konusu işlemin yapılmaması durumunda bu işlemin yapılmaktan vazgeçilmiş sayılacağına karar verileceği düzenlenmişse de, tanıklık hükümlerine özel olmak üzere, mahkemece tanık listesi verilmesi için süre verilirken kesin sürenin sonuçları ihtar edilmesine rağmen bu süre içinde tanık listesi verilmemiş olsa bile tanık dinlenecek celse tanıklarının hazır eden tarafın tanıklarının dinleneceği açıkça hükme bağlanmıştır (HMK m. 243). Bu kapsamda doktrinde eleştirilere maruz kalsa da yargı kararlarında, kesin süre verilmesine rağmen tanık listesi vermeyen tarafın celse talikine sebep olmaksızın tanıklarının hazır etmesi durumunda, süre verilen işlemin celse talikine mahal vermeden yerine getirildiği, bu halde kesin sürenin konuluş amacının gerçekleştiği, bu nedenle de tarafların tanıklarının dinlenmesi gerektiği uygulaması yerleşmiştir.

Dava sonunda verilecek hüküm, kimi zaman sadece tanığın beyanına dayanacağından, tanığın doğru beyanda bulunması, şayet doğru beyanda bulunmuyor ise mahkemece beyanının titizlikle değerlendirilmesi ve hükme esas alınıp alınmayacağına karar verilmesi ciddi önem arz etmektedir. Bu anlamda tanığın beyanının bizzat davaya bakan mahkemece alınması özellikle elzem kabul edilmektedir. Bu nedenle tanığın davaya bakan mahkemece dinlenmesi kural olsa da doğrudanlık ilkesinin katı bir şekilde uygulanması öte yandan usûl ekonomisi ilkesinin ihlaline yol açacağından istinabe, toplu mahkemelerde tahkikat hâkimi ya da naip hâkim tayini, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yolu ile beyanların alınması,

beyanların yazılı soru kâğıdı gönderilerek alınması gibi istisnai nitelikte usûller kabul edilmiştir.

Son dönemde yapılan kanun değişikliklerinden öncelikle, HMK'nın 149. maddesinde 7251 sayılı Kanunun 17. maddesi ile yapılan değişiklik ile tanıkların da aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden dinlenilmesi mümkün hale gelmiştir. Değişiklikten önce, mahkemenin yargı çevresi dışında ikamet eden tanığın ancak istinabe yoluyla dinlenmesi imkânlıyken mevcut halde davaya bakan hâkimin ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla tanığın jest ve mimiklerini görebilmesi, ses tonu, vurgu ve tepkilerini tahlil edebilmesi mümkün olduğundan beyanın değerlendirilmesi açısından büyük katkı sağlamıştır.

7251 sayılı Kanun'un 19. maddesi ile HMK'ya eklenen 183/A maddesi ile toplu mahkemelerde tahkikatın yürütülmesine ilişkin olarak düzenlemeler yapılmıştır. Bununla birlikte aynı Kanunun 54. maddesi ile ayrıca 5235 sayılı Kanunun 5. maddesinin 3. fıkrasına eklenen cümle ile tahkikat hâkimi ve naip hâkim kavramları birbirinden ayrılmıştır. Mevcut durumda toplu mahkemelerde ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları gibi geçici hukukî korumalar da dâhil olmak üzere kararlar mutlaka heyetle alınacaktır. Ancak heyetin kararı ile tüm tahkikatı yürütmek üzere bir tahkikat hâkimi görevlendirilebileceği gibi başkanın kararıyla da belirli bir usûl işlemi yapmak üzere bir naip hâkim görevlendirilebilecektir. Düzenleme ile birlikte naip hâkimin, yalnızca belirli işlemleri yapması için görevlendirilmesi mümkün olduğundan tanığın duruşma salonu dışında, keşifte veya bulunduğu yerde dinlemesi gündeme gelebiliyorken, mevcut halde tahkikat hâkiminin duruşma salonunda hazır bulunan tanıkları da dinlemesi mümkün hale gelmiştir.

Tarafların ve vekillerinin de bu doğrultuda belirlenen usûller çerçevesinde tanığa sorularını yöneltme hakları bulunmakta olup, mülga HMUK'tan farklı olarak HMK'nın yürürlüğü ile birlikte taraf vekillerinin tanığa doğrudan soru sorma imkânı doğmuştur. Bu itibarla her ne kadar çapraz sorgu tekniğinin hukukumuzda kabul görmeye başladığı değerlendirilse de hâlihazırda tanığı yönlendirerek aranan cevapların elde edilmeye çalışılması şeklindeki soru sorma biçimi, açıkça yasak davranış olarak Kanunda yürürlüğünü korumaktadır.

Delillerin etkin bir şekilde değerlendirilebilmesi açısından hâkimin delillere doğrudan temas etmesini ifade eden doğrudanlık ilkesi ve bununla iç içe olan sözlülük

ilkesi, en belirgin görünümünü tanık delilinin elde edilmesi kapsamında göstermektedir. Doğru beyanın elde edilebilmesi için tanığın bizzat davaya bakan mahkeme huzurunda, sözlü olarak dinlenmesi kuralı, tanık beyanının delil değerinin zayıf olmasının getireceği sakıncaları önlemek adına en elzem önlemdir.

Tanığın mahkemede sözlü olarak dinlenmesi, her şeyden önce tanığın beyanda bulunduktan sonra sorulara maruz kalacağının farkında olması nedeniyle daha doğru beyanda bulunmasına destek olmaktadır. Bununla birlikte kural olarak hukukî eğitimi olmayan tanığın, dava konusu dışı vakalar hakkında beyanda bulunmaya yönelmesi halinde hâkimin müdahale ederek beyanın verimli bir şekilde elde edilmesine imkân sağlamakta, bu şekilde zaman kaybının ve tanığın öznel beyanda bulunmasının önüne geçilmektedir. Bu aşamada hâkimin süreci titizlikle yönetmesi gerekmekte, mahkeme huzurunda aşırı heyecanlı, gergin ya da endişeli olan, olaylarla ilgisi nedeniyle beyanda bulunmaktan çekinen veya bilgisinin bir kısmını sakladığı gözlemlenen tanığı, beyanlarını yönlendirici biçimde olmamak kaydıyla sakinleştirmesi, tanıklığın önemini anlatarak doğru beyanda bulunmaya teşvik etmesi gerekmektedir.

Hâkimin tanığın sözlü olarak bildiklerini anlatırken mimiklerini ve kendisine soru sorulduğunda büründüğü beden dilini dikkatle tahlil etmesi, tanığın doğru beyanda bulunup bulunmadığına dikkat etmesi ve beyanları arasında varsa çelişkileri gidermesi gerekmektedir. Bu anlamda tanığın beyanda bulunmadan önce görevinin önemini iyice anladığından emin olunmalıdır. Gerek tarafların gerekse de yargı mensuplarının tanık beyanının vazgeçilmez olduğu kadar titizlikle elde edildiği müddetçe faydalı olabileceğinin bilincinde olmaları, bu bağlamda çok büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- ACAR, B. H. (2014). *Özel Hukukta İspat ve Delil Bağlamında Uygulamalı Hukuk*. Ankara.
- AKCAN, R. (2003). *Hukuk Mahkemelerinde Hukukî Yardım (İstinabe) ve Naip Tayini (Atanması)*, Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan. İstinabe. (AKCAN, İstinabe)
- AKCAN, R. (2012). Tanıklardan Bir Kısımının Dinlenilmesi ile Karar Verilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 149-164. (AKCAN, Tanık)
- AKİL, C. (2011). Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi-Uzman Tanık Ayrımı. *Ankara Barosu Dergisi*(2), 171-183. (AKİL, Uzman Tanık)
- AKİL, C. (2012). 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Dava Dilekçesinin Unsurları Bağlamında Somutlaştırma Yükü. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 85-93. (AKİL, Somutlaştırma Yükü)
- AKİL, C. (2020). Yargıtay Kararları Işığında Medeni Muhakeme Hukukunda Tanık Listesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(149), 153-185. (AKİL, Tanık Listesi)
- AKİL, C., & ERCAN ÖZLER, M. (2018). Tanık Beyanının Delil Değerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir İnceleme (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 25.02.2015 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi). *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*(34), 61-73.
- AKİL, C., & Gül, M. A. (2018). Medeni Yargıda Hakimin Kanuni Süreyi Kararında Yanlış Göstermesi Problemine İlişkin Düşünceler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 31(136), 167-184.
- AKİPEK, J. G., AKINTÜRK, T., & ATEŞ KAHRAMAN, D. (2013). *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku* (Cilt I). İstanbul.
- AKKAN, M. (2015). Medeni Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kağıdı Gönderilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan), 555-609.
- AKKAYA, T. (2009). *Medeni Usûl Hukukunda İstinaf*. Ankara.
- AKTEPE ARTIK, S. (2014). *Medeni Usûl Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı*. Ankara.
- AKYOL ASLAN, L. (2011). *Medeni Usûl Hukukunda Delil Tespiti*. Ankara.
- ALANGOYA, Y. (1979). *Medeni Usûl Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*. İstanbul. (ALANGOYA, İlkeler)
- ALANGOYA, Y. (2003). *Medeni Usûl Hukuku Esasları*. İstanbul.
- ALANGOYA, Y., YILDIRIM, K., & DEREN YILDIRIM, N. (2011). *Medeni Usûl Hukuku Esasları*. İstanbul.
- ALBAYRAK, A., & GÖZÜTOK, Z. (2019). *Hukuk Yargılamasında Duruşma Yönetimi*. Ankara.
- ALDEMİR, H. (2012). *Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri*. Ankara.
- ANSAY, S. Ş. (1957). *Hukuk Yargılama Usûlleri*. Ankara.
- ARAS, B. (Bahar 2007). Aile Mahkemelerinde Yargılama Usûlü. *Ankara Barosu Dergisi*(2), 158-178.
- ARIKAN, B. (1962). Tanık. *Ankara Barosu Dergisi*(2), 129-131.
- ARSLAN, A. S. (2012). *Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi*. Ankara. (ARSLAN, A. S., Delillerin Toplanmasında Doğrudanlık)
- ARSLAN, A. S. (2014). Doğrudanlık İlkesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 133 - 144.
- ARSLAN, R. (1989). *Medeni Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı*. Ankara.

- ARSLAN, R., YILMAZ, E., TAŞPINAR AYVAZ, S., & HANAĞASI, E. (2019). *İcra ve İflas Hukuku*. Ankara. (ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, İcra)
- ARSLAN, R., YILMAZ, E., TAŞPINAR AYVAZ, S., & HANAĞASI, E. (2019). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara. (ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, Usûl)
- ATALAY, O. (2009). Delil Kavramı Üzerine. *Haluk Konuralp Anısına Armağan* (s. 129-138). içinde Ankara. (ATALAY; Delil Kavramı Üzerine)
- ATALAY, O. (2017). *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*. İstanbul. (ATALAY; Pekcanitez Usûl)
- ATALI, M. (2007). *Medeni Usûl Hukukunda Davanın İhbarı*. Ankara. (ATALI, İhbar)
- ATALI, M. (2009). Medeni Usûl Hukukunda Hakimın Vakıalar Hakkında Dava Dışı Edindiği (Şahsi) Bilgisini Kullanması. *Haluk Konuralp Anısına Armağan* (s. 139-234). içinde (ATALI, Şahsi Bilgi)
- ATALI, M., ERMENEK, İ., & ERDOĞAN, E. (2019). *İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*. Ankara. (ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, İcra)
- ATALI, M., ERMENEK, İ., & ERDOĞAN, E. (2019). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara. (ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, Usûl)
- ATEŞ, M. (2014). *HMK Yargıtay İlke Kararları* (Cilt I). Ankara.
- ATEŞ, M. (2014). *HMK Yargıtay İlke Kararları* (Cilt II). Ankara.
- BAHADIR, Z. (2023). BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medeni Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı. *Adalet Dergisi*(70), 213 - 254.
- BELGESAY, M. R. (1939). *Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. İstanbul. (BELGESAY, Şerh)
- BELGESAY, M. R. (1940). *Hukuk ve Ceza Usûlü Muhakemesinde Deliller*. İstanbul . (BELGESAY, Deliller)
- BELGESAY, M. R. (1949). Davaların Uzamasının Sebepleri Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 15(2-3), 634-669. (BELGESAY, Davaların Uzaması)
- BELGESAY, M. R. (1959). Hukukî Muamelelerin Şahitle İspat Memnuniyetinin Sebepleri. *Mukayeseli Hukuk Dergisi*(6), 279-281. (BELGESAY, Şahitle İspat)
- BERKİN, N. M. (1982). *Tatbikatçılara Medeni Usûl Hukuku Rehberi*. İstanbul .
- BİLGE, N. (1967). *Medeni Yargılama Hukuku*. Ankara.
- BİLGE, N., & ÖNEN, E. (1978). *Medeni Yargılama Hukuku*. Ankara.
- BİLGİN, M. (2019). *Tebliğat Hukuku*. Ankara.
- BOLAYIR, N. (2014). *Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hakimın Rolü*.
- BÖRÜ, L. (2016). *Medeni Usûl Hukukunda İddia ve Somutlaştıma Yükü*. Ankara.
- BUDAK, A. C., & KARAASLAN, V. (2018). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara.
- BUDAK, A., & KARAASLAN, V. (2020). 7251 Sayılı Kanunla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler. *İstanbul Barosu Dergisi*, 94(5), 15-50. (BUDAK/KARAASLAN, Değişiklikler)
- BULUT, H. (2022). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (Cilt 2). Ankara.
- BULUT, U. (2022). Medenî Usûl Hukukunda Çocuğun Tanıklığı. *Türk Hukukunda Çocuk* (s. 593-632). içinde Ankara.
- CANPOLAT, C. (2021). Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, 2021., 25(2), 511 - 554.

- CANPOLAT, Ş. (1974). *Usûl Hukukunda Tanık ve Psikolojisi*. Adana.
- ÇELİKOĞLU, C. T. (2014). *Medeni Usûl Hukukunda Avukatın Delil Toplaması*. Ankara.
- DEMİRCİOĞLU, Y. (2007). *Medeni Usûl Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri*. Ankara.
- DUMAN, H. İ. (1984). Tanıklık. *Adalet Dergisi*, 43(4-6), 978-988.
- DURAL, M., & SARI, S. (2014). *Türk Özel Hukuku Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri* (Cilt I). İstanbul.
- EĞİLMEZ, N. K. (1955). Şehadet ve Şahidin Psikolojisi. *Ankara Barosu Dergisi*(6), 396-404.
- EĞİLMEZ, N. K. (1956). Şehadet ve Şahidin Psikolojisi. *Ankara Barosu Dergisi*(1), 20-32. (EĞİLMEZ, Devamı)
- ERCAN, İ. (2015). *Avukatlar ve Hakimler İçin Medeni Usûl Hukuku*. İstanbul.
- ERCAN, İ., & ARSLAN, A. S. (2012). Hukuk Muhakemeleri Kanununda Öngörülen Gider Avansının Uygulanması ile İlgili Ortaya Çıkan Bazı Meseleler ve Bunların Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 165-180.
- ERDEMİR, İ. (1998). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara.
- ERDÖNMEZ, G. (2013). Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrazı. *İstanbul Barosu Dergisi*, 87(5), 15-53. (ERDÖNMEZ, Delillerin Gösterilmesi)
- ERDÖNMEZ, G. (2017). *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*. (ERDÖNMEZ, Pekcanitez Usûl)
- EREM, F. (1997). *Suç Bilimi Açısından Adalet Psikolojisi*. Ankara.
- ERGÜL, T. (1964). Şahit ve Şahitlik. *Adalet Dergisi*(9-12), 1018-1032.
- ERGÜN, Z. (2006). *İçtihatlı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu*. Ankara.
- ERİŞİR, E. (2007). Medeni Usûl Hukukunda Tanık Listesi. *İzmir Barosu Dergisi*(1), 173-224. (ERİŞİR, Tanık Listesi)
- ERİŞİR, E. (2007). *Medeni Usûl Hukukunda Taraf Ehliyeti*. İzmir. (ERİŞİR, Taraf Ehliyeti)
- ERMENEK, İ. (2014). *Medeni Usûl Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması*. Ankara.
- EROĞLU, O. (2018). *Medeni Usûl Hukukunda Ön İnceleme*. Ankara. (EROĞLU, Ön İnceleme)
- EROĞLU, O. (2020). *İslah*. Ankara. (EROĞLU, İslah)
- EROL, N. (1969). *Hukukta Deliller ve İkamesi*. Ankara.
- ERSOY, R. (1976). *İzahlı İçtihatlı Notlu Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu*. Ankara.
- ERTANHAN, M. (2005). *Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık*. Ankara.
- FEYZİOĞLU, M. (1996). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*. Ankara. (FEYZİOĞLU, Tanıklık)
- FEYZİOĞLU, M. (1998). *Tanıklık ve Dürüst Muhakeme*. Ankara. (FEYZİOĞLU, Dürüst Muhakeme)
- GENÇCAN, Ö. U. (2013). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu*. Ankara. (GENÇCAN, Yorum)
- GENÇCAN, Ö. U. (2019). *Son İçtihatlarla Göre Hazırlanmış Boşanma Usûl Hukuku*. Ankara. (GENÇCAN, Boşanma Usûl)
- GÖKSU, M. (2001). *Amerikan Yargılama Hukukunda Tanık*.
- GÖRGÜN, L. (2014). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara.

- GÖRGÜN, L. Ş., BÖRÜ, L., TORAMAN, B., & KODAKOĞLU, M. (2019). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara.
- GÖRGÜN, Ş., & KODAKOĞLU, M. (2012). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara.
- GÖZÜBÜYÜK, A. P. (1948). Adli Psikoloji Yönünden Tanıklık. *Adalet Dergisi*(5), 545-547.
- GÖZÜTOK, Z. (2017). *Hukuk Davalarında İstinaf ve Temyiz Uygulama Rehberi*. Ankara.
- GROSS, H., & ADAM, J. (1924). *Criminal Investigation: A Practical Textbook for Magistrates, Police Officers and Lawyers*. London.
- HAKERİ, H., & ÜNVER, Y. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara.
- HİRŞ, E. E. (2018). *Pratik Hukukta Metot*. Ankara.
- KAÇAK, N. (2005). *Açıklamalı İçtihatlı Hukuk Davalarında İspat Rehberi*. Ankara. (KAÇAK, İspat)
- KAÇAK, N. (2011). *Açıklamalı İçtihatlı Tebligat Kanunu Şerhi*. Ankara. (KAÇAK, Tebligat)
- KALE, S. (2013/2). Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaların İcrası, HMK m.149. *MİHDER*, 9(25), 141-155.
- KARAASLAN, V. (2013). *Medeni Usûl Hukukunda Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi*. Ankara.
- KARADENİZ ÇELEBİCAN, Ö. (2013). *Roma Hukuku*. Ankara.
- KARAFAKİH, İ. H. (1952). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü Esasları*. Ankara.
- KARAHACIOĞLU, A. H., & PARLAR, A. (2012). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda İspat ve Deliller*. Ankara. (KARAHACIOĞLU/PARLAR, İspat ve Deliller)
- KARAHACIOĞLU, A. H., & PARLAR, A. (2014). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara. (KARAHACIOĞLU/PARLAR, Şerh)
- KARAMERCAN, F. (2015). Basit Yargılama Usûlünde Tanık Deliline Başvurulması. *Terzi Hukuk Dergisi*, 10(102), 60-67. (KARAMERCAN, Basit Yargılama)
- KARAMERCAN, F. (2018). Medeni Usûl Hukukunda Tanık ve Tanıklık. *Ankara Barosu Dergisi*, 76(3), 151-191. (KARAMERCAN, Tanıklık)
- KARSLI, A. (2011). *Medeni Muhakeme Hukuku*. İstanbul.
- KARSLI, A., KOÇ, E., & KONURALP, C. S. (2014). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Problemler Konular*. İstanbul.
- KAŞIKÇI, M. (1998). Mer'aya İlişkin Uyuşmazlıklarda Yabancı Köyden Tanık Dinlenmesi Üzerine Düşünceler. *Yargıtay Dergisi*(4), 575-585.
- KERDANİEL, E. (1937). *Şahitlik ve Şahidin Psikolojisi*. (R. YEĞENGİL, Çev.) Ankara.
- KILIÇOĞLU, M. (2012). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi*. İstanbul.
- KİRAZ, T. Ö. (2013). *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*. Ankara.
- KIZIL, M. (2014). Tanık İfadesi ve İnanırcılık. *Ankara Barosu Dergisi*(2), 396-407.
- KODAKOĞLU, M. (2018). *Medeni Usûl Hukukunda Asli Müdahale*. Ankara.
- KONURALP, H. (2009). *Medeni Usûl Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*. Ankara.
- KORAL, R. (1946). Takdiri İspat Vasıtaları. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 12(4), 1165 - 1174.
- KÖROĞLU, A., & TAHİROĞLU, F. (2020). Medeni Usûl Hukukunda Tanık Delilinden Vazgeçme. *Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 221-248.
- KÖSE, Y. (2014). *Hukuk Yargılamasında Süreler*. Ankara.

- KÖSEOĞLU, B. (2013). *Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması*. Ankara.
- KURT KONCA, N. (2009). *Medeni Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesi*. Ankara.
- KURT, N. (2008). Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğrualık İlkesi. *Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan* (s. 599-625). içinde Ankara.
- KURTOĞLU, T. (2017). *Özel Hukukta İstinaf Denetimi ve Yargılaması*. Ankara.
- KURU, B. (1961). *Nizasız Kaza*. Ankara. (KURU; Nizasız Kaza)
- KURU, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü* (Cilt III). İstanbul. (KURU; Usûl III)
- KURU, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü* (Cilt II). İstanbul. (KURU; Usûl II)
- KURU, B. (2017). *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*. Ankara. (KURU; İcra)
- KURU, B. (2019). *İstinaf İstemine Göre Yazılmış Medeni Usûl Hukuku*. Ankara. (KURU, İstinaf Sistemine Göre)
- KURU, B., ARSLAN, R., & YILMAZ, E. (2006). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara. (KURU/ARSLAN/YILMAZ, 2006)
- KURU, B., ARSLAN, R., & YILMAZ, E. (2013). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara.
- MERAKLI YAYLA, D. (2014). *Medeni Usûl Hukuku'nda İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması*. Ankara .
- MERİÇ, N. (2005). Türk ve Alman Hukukunda Tanık İfadesinin Değerlendirilmesi. *Legal Medeni Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi*(1), 89-121.
- MUŞUL, T. (2012). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara. (MUŞUL, Usûl)
- MUŞUL, T. (2016). *Tebliğat Hukuku*. Ankara. (MUŞUL, Tebligat)
- OĞUZ, H., & DEMİRCİ, Y. (2019). *Uygulamadan Örnekler, AYM, Yargıtay ve BAM Kararları ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat*. Ankara.
- OĞUZMAN, K., & BARLAS, N. (2014). *Medeni Hukuk Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar*. İstanbul.
- OLGAÇ, S. (1977). *Emsal İçtihatlarla Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu*.
- ÖNEN, E. (1979). *Medeni yargılama hukuku*. Ankara.
- ÖZBEK, M. S. (2013). *Hukuk Yargılama Usûlünde Gider Avansı*. Ankara.
- ÖZÇELİK, V. (2017). Medeni Usûl Hukukunda Hâkimin Verdiği Kesin Süre. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan*(129), 133-160.
- ÖZEKES, M. (1995). *Medeni Usûl Hukukunda Asli Müdahale*. İstanbul. (ÖZEKES, Asli Müdahale)
- ÖZEKES, M. (2003). *Medeni Usûl Hukukunda Hukukî Dinlenilme Hakkı*. Ankara. (ÖZEKES, Hukukî Dinlenilme Hakkı)
- ÖZEKES, M. (2015). HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler. *Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan* (Cilt 1, s. 263-300). içinde (ÖZEKES, Dava Dilekçesi)
- ÖZMUMCU, S. (2013). 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Delillerin İkamesi Hakkındaki Hükümlerine Muhakemeseli Bir Bakış. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*(101), 42-66. (ÖZMUMCU, Delillerin İkamesi)
- ÖZMUMCU, S. (2014). Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Resen Araştırma İlkesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4*(2), 145-171. (ÖZMUMCU, Resen Araştırma)
- ÖZTEK, S. (2021). Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Aleniyet İlkesine İlişkin 28 İnci Maddesi İle Ses Ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Veya Başka Yerde Duruşma İcrasına İlişkin 149 Ucu Maddesinde 7251 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Hakkında Bazı Düşünceler. *Adalet Dergisi*(66), 641-665.

- ÖZTEK, S., TAŞPINAR AYVAZ, S., & KALE, S. (2020). Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(149), 79-152.
- ÖZTÜRK, B. (1994). *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara.
- ÖZTÜRK, Bahri (Editör); TEZCAN, Durmuş; ERDEM, Mustafa Ruhan; SIRMA GEZER, Özge; SAYGILAR KIRIT, Yasemin; ALAN AKCAN, Esra; ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser; ÖZAYDIN, Özdem . (2017). *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara.
- PEKCANITEZ, H. (1992). *Medeni Usûl Hukukunda Feri Müdahale*. Ankara. (PEKCANITEZ; Feri Müdahale)
- PEKCANITEZ, H. (1999). Medeni Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesi. *İzmir Barosu Dergisi*(65), 21-42. (PEKCANITEZ, Aleniyet)
- PEKCANITEZ, H. (2000). Hukukî Dinlenilme Hakkı, Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 753-791. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/Pekcanitez.pdf> adresinden alındı (PEKCANITEZ, Hukukî Dinlenilme Hakkı)
- PEKCANITEZ, H. (2000). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara. (PEKCANITEZ, Usûl)
- PEKCANITEZ, H. (2006). İstinaf Mahkemeleri. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*(1), 17-29.
- PEKCANITEZ, H. (2016). Özel Uzman (Bilirkişi) Görüşü ve Değerlendirilmesi. *Makaleler* (Cilt II, s. 393-420). içinde İstanbul. (PEKCANITEZ, Uzman Görüşü)
- PEKCANITEZ, H. A. (2017). *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*. Ankara. (PEKCANITEZ, Pekcanitez Usûl)
- PEKCANITEZ, H., ATALAY, O., & ÖZEKES, M. (2016). *Medeni Usûl Hukuku*. Ankara.
- PEKCANITEZ, H., ATALAY, O., & ÖZEKES, M. (2019). *Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul. (PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Ders Kitabı)
- PEKCANITEZ, H., ATALAY, O., ÖZEKES, M., & SUNGURTEKİN ÖZKAN, M. (2019). *İcra İflas Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul. (PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, İcra)
- POSTACIOĞLU, İ. (2011). *Davaların Birleştirilmesi, Makaleler ve Karar İncelemeleri*. İstanbul. (POSTACIOĞLU, Davaların Birleştirilmesi)
- POSTACIOĞLU, İ. E. (1971). Şahit Listesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 37(1-4), 355-358. (POSTACIOĞLU, Şahit Listesi)
- POSTACIOĞLU, İ. E. (1975). *Medeni Usûl Hukuku Dersleri*. İstanbul. (POSTACIOĞLU; Usûl)
- POSTACIOĞLU, İ., & ALTAY, S. (2015). *Medeni Usûl Hukuku Dersleri*. İstanbul.
- RÜZGARESEN, C. (2013). *Medeni Muhakeme Hukukunda Usûl Ekonomisi İlkesi*. Ankara.
- SARISÖZEN, M. (2016/2). Türk Hukukunda Yeni Sorgulama Sistemi. *MİHDER*, 12(34), 335-360. (SARISÖZEN, Yeni Sorgulama)
- SARISÖZEN, S. (2016). *Medeni Usûl Hukukunda Soru Yönelme ve Çapraz Sorgu*. Ankara. (SARISÖZEN, Çapraz Sorgu)
- SİMİL, C. (2015). Hakimın Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları. *Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan* (Cilt 1, s. 1351-1376). içinde
- SONER, L. F. (1975). Senetler İspat Zorunluluğu, Delil Sözleşmesi ve Tanık Dinletilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 32(5), 656 - 664.

- SPENCER, J., & LAMB, M. (2012). *Children and Cross-Examination, Time to Change the Rules*. Oxford.
- SUNGURTEKİN ÖZKAN, M. (1999). *Avukatlık Mesleği, Avukatın Hak ve Yükümlülükleri*. İzmir. (SUNGURTEKİN ÖZKAN, Avukatlık)
- SUNGURTEKİN ÖZKAN, M. (2013). *Türk Medeni Yargılama Hukuku*. İzmir. (SUNGURTEKİN ÖZKAN, Yargılama)
- SUNGURTEKİN ÖZKAN, M., & TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, G. (2008). *Roma Hukukundan Günümüze Medeni Yargılamanın Esasları*. Ankara.
- ŞEN, M. (1998). Önceki Hukukumuzda Şahitliğin Tanımı Şartları ve Nisabı. *A.Ü. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, II(I), 283-382.
- TANRIVER, S. (2016). *Medeni Usûl Hukuku* (Cilt 1). Ankara.
- TAŞ KORKMAZ, H. (2008). Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hakimin Belirlediği Süreler ve Bu Sürelerin Hukukî Dinlenilme Hakkı ile İlişkisi. *Legal Medeni Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi*(2), 409-450.
- TAŞKIN, A. (1990). Medeni Usûl Hukukunda Tanık Dinlenilmesi. Ankara.
- TAŞPINAR, S. (2001). *Medeni Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri*. Ankara.
- TEOMETE YALABI, F. (2014). *Bilirkişi Görüşünün/Tanıklığının Delil Olarak Kabul Edilebilirliği, Prof. Dr. Ejder YILMAZ'a Armağan* (Cilt 2). Ankara.
- TERCAN, E. (2001). *Medeni Usûl Hukukunda Tarafların İsticvabı*. Ankara.
- TEZCAN, D. (1997). Tercümandan Yararlanma Hakkı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(1), 693-700.
- TUĞSAVUL, M. (1952). Takdiri Deliller. *Adalet Dergisi*(5,6), 605-795.
- TUTUMLU, M. (2008). *Delillerin Gösterilmesi ve Toplanmasında Kesin Süre*. Ankara. (TUTUMLU, Kesin Süre)
- TUTUMLU, M. (2009). *Medeni Usûl Hukuku Sorunları*. Ankara. (TUTUMLU, Usûl Sorunları)
- TUTUMLU, M. A. (2007). Bir Tarafın Dinletmekten Vazgeçtiği Tanığın Dinlenmesini Diğer Taraf İsteyebilir Mi? *Legal Hukuk Dergisi*(57), 2827-2832. (TUTUMLU, Vazgeçme)
- TUTUMLU, M. A. (2007). *Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi*. Ankara. (TUTUMLU, Delillerin İleri Sürülmesi)
- TUTUMLU, M. A. (2012). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu*. Ankara. (TUTUMLU, Yorum)
- TUTUMLU, M. A. (2015). *Kuram ve Uygulama Işığında Medeni Usûl Hukukunda Islah*. Ankara. (TUTUMLU, Islah)
- TUTUMLU, M. A. (2016). Delil İbrazı ve Tanık Gösterilmesi İçin Tensiple Kesin Süre Verilebilir mi? *Terazi Hukuk Dergisi*, 11(121), 98-103. (TUTUMLU, Tensip)
- TUTUMLU, M. A. (Kasım 2018). Tanığın Dinlenilmesinden Vazgeçme Karşı Tarafın İznine Bağlı Mıdır? *Terazi Hukuk Dergisi*, 13(147), 140-145.
- TÜRKMEN, A. (2016). *Özel Hukuk Muhakemesinde Tahkikat Aşaması*. Ankara.
- ULUKAPI, Ö. (1991). *Medeni Yargılama Hukukunda Dava Arkadaşlığı*. Konya. (ULUKAPI, Dava Arkadaşlığı)
- ULUKAPI, Ö. (1997). *Medeni Usûl Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi*. Konya. (ULUKAPI, Tarafların Duruşmaya Gelmemesi)
- ULUKAPI, Ö. (1998). Yargıtay Kararları Işığında Medeni Usûl Hukukunda Yargılamaya Hakim Olan İlkelerden Taraflarca Hazırlama İlkesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1-2 (Prof. Dr. Süleyman ARSLAN'a ARMAĞAN)), 713 - 732. (ULUKAPI, Taraflarca Hazırlanma)

- ULUKAPI, Ö. (2015). *Medeni Usûl Hukuku*. Konya. (ULUKAPI, Usûl)
- UsûlULUKAPI, Ö., & YARDIMCI, T. E. (2015). 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Sonradan Delil Gösterilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan), 483-507.
- UMAN, O. N. (1947). Şahitlikten Rücu. *Ankara Barosu Dergisi*(31-34), 18-19.
- UMAR, B. (1962). Delil Anlaşmaları. *İHFM*, 28(3-4), 856-862. (UMAR, Delil Anlaşmaları)
- UMAR, B. (2011). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara. (UMAR, Şerh)
- ÜSTÜNDAĞ, S. (2000). *Medeni Yargılama Hukuku*. İstanbul.
- VAROL KARAOSMANOĞLU, G. (2022). Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 71-92.
- YARDIMCI, T. E. (2017). *Hukuk Yargılamasında Somutlaştırma Yükü*. İstanbul.
- YAVUZ, N. (1974). Veraset Davalarında Tanık Dinletmek Şart mıdır? *Ankara Barosu Dergisi*(2), 262-264.
- YILDIRIM, M. K. (1990). *Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*. İstanbul.
- YILDIZ, A. (2006). Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(3-7), 273-345.
- YILMAZ, Z. (2013). *Yargılama Safhaları ve İşlemleri*. Ankara.
- YILMAZ, E. (1988). Hukuk Davasında Hakimin Verdiği Kesin Mehlil Hakkı Kısıtlaması. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 219 - 227. (YILMAZ; Kesin Mehlil)
- YILMAZ, E. (1989). *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*. Ankara. (YILMAZ, Yemin)
- YILMAZ, E. (2008). Usûl Ekonomisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57, 243 - 274.
- YILMAZ, E. (2013). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara.
- YILMAZ, E. (2013). *Medeni Yargılama Hukukunda Islah*. Ankara. (YILMAZ; Islah)
- YILMAZ, E. (2017). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (Cilt III). Ankara. (YILMAZ; Şerh)
- YILMAZ, R. (2012). HMK Uyarınca Tüm Delillerin Dava veya Cevap Dilekçesinde Gösterilmesi ve Eklenmesinin Zorunlu Olup Olmadığı. *İstanbul Barosu Dergisi*, 86(5), 262-265.
- YOKUŞ SEVÜK, H. (2006). Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 64(1), 49-106.
- YÜCEL, S. (2002). Hukuk Düzeninde Tanıklığın Önemi (Tanık Söyler, Belge Konuşur). *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, 7(10), 4-11.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ŞAHİN, Elif

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi	09.06.2018
Lise	Betül Can Anadolu Lisesi (Çankaya Milli Piyango Anadolu Lisesi) /Ankara	14.06.2013

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
Şubat 2019	Av. Dr. Hasan KARSLIOĞLU	Stajyer Avukat
02/10/2019	T.C. Adalet Bakanlığı	Hâkim Adayı
13/10/2021	Hâkimler Savcılar Kurulu	Hâkim

Yabancı Dil

İngilizce

